

अनुक्रमसं.	काव्यनाम.	कविनाम.	पद्यसंख्या	पृष्ठ/क.
२५.	सोमवारचरित्र.	वीरेश्वर.	४९	१२६
२६.	सीताकल्याण.	सदर.	४७	१३२
२७.	रुक्मिणीस्वयंवर.	सदर.	४६	१३७
२८.	पंचाक्षरीमाहात्म्य.	सदर.	३६	१४३
२९.	चंडेश्वरकथा.	सदर.	३२	१४६
३०.	उपमन्युचरित्र.	सदर.	३९	१४८
३१.	ध्रुवचरित्र.	नरहरितनय.	५	१५३
३२.	मार्कण्डेयचरित्र.	सदर.	७	१५६
एतन् पद्यमाला.			१४३८	

प्रस्तावना.

— ० —

‘स्फुटसंग्रहा’च्या या पहिल्या भागात एकदर ३२ लेखाक आले आहेत. यापैकी १ ला नमनादाखळ घातलेला ‘हेरवस्तोत्र’ हा मध्व-मुनींचा असून २ रा गोसावीनदनाचा आहे. मध्वमुनि व मोसावीनदन हे दोघेही १७ व्या शतकात विद्यमान होते. मध्वमुनींची हकीकत महाराष्ट्र-चरित्रकारांनी अगदीं भिन्न भिन्न अशी दिलेली आढळते. तरी ती निर-निराळ्या लेखकांनी जशी दिली आहे तशीच येथं देतोः—

महिपतिबोवा ताहराबादकर—यानीं आपल्या ‘भक्तिलीलामृता’चे शेवटीं या साधु पुरुषाचें चरित्र दिलें आहे. महिपतिबोवा म्हणतात—मध्वमुनि हा जनस्थानचा म्हणजे नाशिकचा राह-णारा. यास पांडुरंगाचा साक्षात्कार होता. हा उत्तम कीर्तन करी. मुंबईत कान्होजी आंग्रे म्हणून सरदार होता. तो प्राकृत कीर्तन ऐकत नसे; परंतु मध्वनाथाचें कीर्तन ऐकून त्यानें आपला हट्ट सोडला. मध्वमुनींचे (१) लक्ष्मण, (२) यादोपत नगरकर व (३) अमृतराय हे शिष्य होत. आपल्या वृद्धापकाळीं मध्वनाथ हे ‘सेंदुरवाडे’ (१) येथें राहत आसत.

राजारामबुवा आपल्या प्रयात म्हणतात—मध्वनाथाचा जन्म निरा-नदीच्या तीरीं ‘कळबोली’ (?) या गांवीं झाला. हे आश्वलायनशाखी ब्राह्मण. याचा जन्म शिवरात्रीस झाला म्हणून आईबापांनीं याचें नाव ‘महादेव’ असें ठेवलें. महा-देवाची पाचवे वर्षीं मुज झाली. पुढें यानें जांभुळवनात श्री-दत्ताची तपश्चर्या केली. तेव्हा दत्तानेंच यास अनुग्रह दिला व

नांव मध्वनाथ ठेवले. मध्वमुनीचा जन्म शके १६६९, शुद्ध
संवत्सर, माघ कृ. १४ स झाला.

नरहरि धुंडिराज मालू हा आपल्या 'भक्तकथामृत' ग्रंथांत म्हणतो—
मध्वमुनि हा नाशिक येथे राहणारा. याच्या बापाचे नांव नरहरि,
व आईचे नांव द्वायावती. या जोडप्यास नवसासायासांनी एक
पुत्र झाला. त्याचे नांव त्यांनी त्र्यंबक, असे ठेविले. सातार-
कर शिवाजी महाराजांचे जवळ हा कांहीं दिवस होता. यास
प्रारंभी त्र्यंबक गोंसावी असेच म्हणत. याने विसा-
मोरोचा आश्रित अंबाजीपत या नांवाचा होता, त्यास अनुग्रह
देऊन त्याचे नांव अमृतराय ठेविले व त्यास परमार्थमार्गास
लावले. हा त्र्यंबक गोंसावी 'शेंदुरवादे' (?) या गांवी रहात
असे. या ठिकाणी मध्वाचार्याची व याची गांठ पडली.
आचार्यांनी याचे पुढे 'मध्वमुनि' असे नांव ठेवले; व तेव्हा-
पासून हा मध्वमुनि याच नांवाने प्रसिद्ध आहे.

मध्वमुनीचा समाधिकाल शके १६५६, विरोधी संवत्सर, मार्गशीर्ष
शु. १, असा अलीकडील शोधक लोक मानतात.

वर दिलेल्या हकीकतीत अनेक असंबद्ध व अविश्वसनीय गोष्टी आहेत;
परंतु त्या मुळांतल्या प्रमाणेच येथे नमुद केल्या आहेत. मध्वमुनीचे वंशज
औरंगाबादेकडे व पैठणाकडे अजून आहेत असे ऐकतो; तरी त्यांचेकडून
माहिती कळेपर्यंत यासंबंधे जास्त विचार करणे तहकूब ठेवणे बरे. महाराष्ट्र-
काव्याच्या हितचिंतकांपैकी कोणी सदरू माहिती कळविल्यास तिचा उप-
योग अवश्य करून घेऊं.

सर्व महाराष्ट्र ग्रंथकारांत मध्वमुनीची रसवंती अति रसाळ म्हणून मह-
शूरच आहे. यांची पदे व 'धनेश्वरचरित्र' म्हणून एक लहानशी पाटणशी
ओव्यांची गोष्ट प्रसिद्ध आहे. ही धनलोभ्याची हकीकत फार गोड आहे व

ही अप्रसिद्ध असें समजून ती छापण्याविषयी अनेक शोधकांनीं आम्हांस सूचनाही केल्या आहेत. परंतु हिची एक शिल्लेवरची छापील प्रत आमचेच संग्रहीं आहे. यामुळे ही पुन्हां 'महाराष्ट्रकर्वी'त तूर्त तरी घेतली नाही. मध्यमुनीची आणखी कांही कृति उपलब्ध झाल्यास त्याबरोबर हीही छापू.

पुढील संग्रहांतला २ रा लेखांक गोसावीनंदनाचा आहे. गोसावीनंदन हा तंजावराकडला राहणारा. आनंदतनय व रघुनाथपंडितांचा समकालीन. कोणी म्हणतात, याचा जन्म अरणीस झाला. याच्या आईचें नांव नागाई व बापाचें नांव गोस्वामी. गोस्वामीवरूनच यास गोसावीनंदन हें नांव पडलें; अथवा ह्यानें घेतलें. याचा 'ज्ञानमोदक' हा ग्रंथ प्रसिद्ध आहे. याखेरीज 'सीतास्वयंवर' अष्टकें, स्तोत्रे आणि पदे महाराष्ट्रांत चौहोदकडे आढळतात. याचे गणपतीचे श्लोक ज्यानें ऐकले नाहीत असा एकही भाविक सांपडणार नाही.

लेखांक ३, ४, ५, ६, ७ व ८ या सर्व संतमालिका आहेत. असल्या संतमालिका अथवा संतस्तवनें ही महाराष्ट्रांत पुष्कळ आहेत यात शंय नाही. यांचा कवींचा काल ठरविण्याकडे उपयोग पुष्कळ होण्यासारखा आहे; परंतु अनेक वेळां या निव्वळ यादीवजा असल्यामुळे असा उपयोग करून घेतांना फार चौकस असलें पाहिजे. पुढें दिलेल्या सहा संतमालिकांपैकीं लेखांक ३ ही उद्धवचिदनाची; ले. ४, जयरामसुताची; ले. ५, शिवरामाची; ले. ६, रंगनाथ निगडीकराची; ले. ७ उद्धवसुताची; व ले. ८ ही शेवटची सिद्धचैतन्याची आहे. या सहा महाराष्ट्र साधूंपैकीं उद्धवसुत, व सिद्धचैतन्य यांची माहिती विशेषशी नाही. उद्धवसुताचें 'रामदासचरित्र' म्हणून एक लहानसें प्रकरण आहे. याचा कालही रामदासानंतर लागलाच समजावा. हा रामदासतुकारामा-

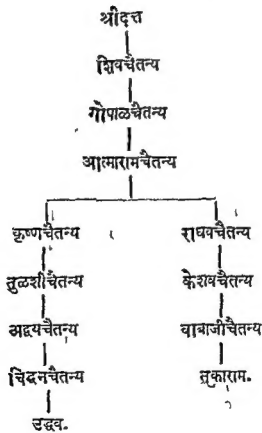
नंतरच्या साधुसंतांचा उल्लेख बिलकूल करित नाही. तसेंच सिद्धचैतन्य हाही उद्धवसुताचाच समकालीन असला पाहिजे. सिद्धचैतन्य हा 'प्रसिद्ध 'चैतन्य' परंपरेपैकी आहे यांत संशय नाही. याने आपल्या संतमालिकेंत चिदनस्वामीचा उल्लेख केला आहे. परंतु चिदनाचा शिष्य जो उद्धवचिदन त्याचा उल्लेख सिद्धचैतन्य करित नाही.

उद्धवचिदनासंबंधे नरहरि धुंडिराज माझ हा पुढीलप्रमाणें हकीकत देतो:—

....कथा । उद्धवचिदनाची ऐकें आतां. । नांदुर ग्राम गंगा बोधिता ।
 प्रसिद्ध आहे लोकांत; ॥ तेथें कचोपंत ब्राह्मण, । कांतेलागीं भीमा
 नाम, । तिचे उदरीं दोवेजण । 'उद्धव' 'चिदन' असती हे. ॥

श्रीहरिभक्तपरायण मथुरानाथ गोसावी, संस्थान तीर्थ पाटांगणकर यांचे सांगण्यावरून रा. राजवाडे हे उद्धवचिदन हा धारुचा राहणारा, याचे उपनांव कोकिळ व हा रामदासस्वामींचे वेळीं हयात होता अशी माहिती 'ग्रंथमाले'च्या १९०३ च्या मे महिन्याच्या अंकांत सांगतात; व पुढें एका अंकांत हा रामदासापेक्षां वराच लहान असावा असें लिहितात. रामदासाचा ज्याशी संबंध होता अशा एका उद्धववावाचें चरित्र दासोदिगंबर या नांवाच्या कवीनें आपल्या 'संतविजय' ग्रंथांत लिहिलें आहे. यांत या रामदासांकित उद्धवाला 'उद्धवचिदन' असे कोठेही म्हटलें नाही. तेव्हां त्या चरित्रांत दिलेली माहिती येथें देण्याचें कांहीं एक कारण नाही. उद्धवचिदनाची कांहीं प्रकरणें 'काव्यसंग्रह'कारांनीं छापली आहेत. त्यांत 'अनुभवशतक' या प्रकरणाचे शेवटीं गुरुपरंपरेचे पुढील दोन श्लोक आहेत. हे श्लोक उद्धवचिदनाची गुरुपरंपरा नीट माहित नसल्यामुळें छपावे तसे छापले गेले नाहीत. कारितां ते पुन्हा माझे जवळील 'अनुभवशतका'च्या पोथीवरून येथें देतो.

श्रीदत्त जो तो शिवरूप, क्षाला, गोपाळ, आत्मा, तुळसीहि, बोल ॥
 शुकृष्णद्वैपदासि ध्याता । चैतन्यता पूर्णप्रकाश आतां ॥ ९९ ॥
 श्रीचिदनी स्नेहमुधाप्रसादे । वळ्निया वर्धत पूर्ण बोधे ॥
 आत्मप्रेमोदधि पूर्ण शाला । पूर्णोदकी उद्धनही विराला ॥ १०० ॥
 ही उद्धवचिदनाची परंपरा राजाराममुवांच्या प्रथांत 'काळचैतन्य'
 या कवीचें चरित्र मागतांना आली आहे. ही त्या प्रथाधारे पुढें देतो—

उद्धवचिदनाने आपल्या लेखांक ३ या संतमालिकेत शेवटी (ओ. ७५ पहा.) हीच परंपरा दिली आहे. या ठिकाणी अनुक्रमांत थोडा फेर आहे, परंतु एकंदरीने नावे हीच आहेत. हीच परंपरा, या चैतन्यपरंपरेतल्या उद्धवचिदनापासून-उद्धव, आत्माराम, शंकर व माधवदास असा-चौथा पुरुष जो माधवदास त्याने आपल्या 'अलक्षनिधान' नामक ग्रंथांत दिली आहे. तेव्हां ही अनेक ठिकाणच्या पुराव्यांनी सिद्ध झालेली व उद्धवाने आपण स्वतःच दिलेली परंपरा निःसंशय खरी मानण्यास हरकत नाही.

या परंपरेपैकी अनेक कवींनी मराठीत ग्रंथरचना केली आहे. यापैकी उद्धवाचा गुरु जो चिद्वनस्वामी याचा राघवस्वामी नांवाचा आणखी एक शिष्य होता. याने सुमारे चार हजार ओव्यांचा 'संदेहहरण' नांवाचा एक ग्रंथ लिहिला आहे. याचे शेवटी राघवस्वामीने,

शके सोळाशे अकरावरी, । प्रमोदनाम सवत्सरी, ।

आश्विन शुक्र, गुल्वासरी, । विजयादशमी सुदीन. ॥

असा ग्रंथसमाप्तीचा काळ दिला आहे. व हा ग्रंथ झाल्यावर—'मग उद्धवासि कृपा पूर्ण । लाधली स्वामीची.' असें माधवदास म्हणतो.

यावरून उद्धवचिदनाचा काळ शके १६११ नंतरचा होय, हे निश्चयात्मक झाले, असें समजले पाहिजे.

उद्धवचिदनासंबंधीची महिपतिबोवांनी दिलेली माहिती प्रसिद्धच आहे. या पुण्यपुरुषाची आणखी थोडीशी हकीकत वर सांगितलेल्या त्याच्याच परंपरेतल्या माधवदासाने दिली आहे. व ही सांगतांना 'जयाच्या कीर्तनाचा डंका । चोहों देशी विराजे मजनाशिक्षा । उमी शंकरदेवता देखा । कीर्तना-माजी.' असें म्हटले आहे. आणि 'बहुत केला वाग्विलास । भक्तमालिका वर्णिली विशेष' अशी त्याच्या सरस्वतीची स्तुति केली आहे. उद्धवचिदनाचा

श्रीक्षेत्रकाशी येथें मठ असून या परंपरेतील सर्व पुरुषांचे ग्रंथ तेथें आहेत असे ऐकतों.

उद्धवचिंदनाचे नंतरची 'संतमालिका' जयराममुताची आहे. 'जयराममुत हा वडगांवकर जयरामस्वामींचा शिष्य नव्हे. याचा गुरु जयराम कोणी निराळा पुरुष असावा. याचा एक द्रौपदीचा धावा प्रसिद्ध आहे. याचे आणखीही बरेच कटाव असले पाहिजेत. यापुढील दोन्ही मालिका शिवराम व रंगनाथ निगडीकर यांच्या आहेत. रंगनाथस्वामींची माहिती पूर्वी (महाराष्ट्रकाव्य ग्रंथ ४, प्रस्तावना यांत) आलीच आहे. शिवराम हा प्रसिद्ध आनंदसांप्रदायी पूर्णानंदाचा शिष्य व निजानंदाचा गुरुबंधु जो शिवराम तो नसून, त्याहून भिन्न समजारा. 'काव्येतिहास-संग्रहकारां'नीं व 'काव्यसंग्रहकारां'नीं शिवरामाची कांही प्रकरणे छापिली आहेत. त्या प्रकरणांपैकी कांहींचा कर्ता जो शिवराम तो व हा शिवराम एकच होत. याची परंपरा गणनायाचे मार्फत शिवदिनकैसरीच्या परंपरेशी मिळती असावी असे या काव्यांतील उल्लेखांवरून वाटते.

संतमालिकांनंतर ले. ९ हें 'कपोताख्यान' त्रुटितच सांपडल्यामुळे त्याचा कर्ता कोण हें ठाऊक नाही. १० वा लेखांक वापुवामनाचें 'सुदामचरित्र' हा आहे. वापु हें कवीचें नांव व वामन हें गुरुचें नांव. हा वामनाचेच वेळीं म्हणजे शके १५९५ चे सुमारास विद्यमान होता, हें उघड आहे. हा सातारप्रांतातील राहणारा, असें ऐकीव माहितीवरून कळते.

लेखांक ११ ते २० हे सर्व निरंजनमाधव ऊर्फ बनाजी या कवीचे आहेत, याचा 'ज्ञानेश्वरविजय' हा ग्रंथ प्रसिद्ध आहे. मोरोपंतादि महाराष्ट्रकवींप्रमाणें यालाही पेशव्यांच्या घराण्याचा आश्रय होता. यांत छापलेल्या प्रकरणांखेरीज आणखीही कांहीं प्रकरणें या कवीचीं आम्ही लवकरच छापणार आहों, तीं छापून झाल्यानंतर याची माहिती देण्यास ठीक

पडेल. २१ व्या लेखांतील मुरस 'मल्हादचरित्र' ज्यंबक या कवीचे आहे. हा नाशिकचा राहणारा. प्रसिद्ध मध्वमुनींचा शिष्य. असें सांगतात की याचे मूळ राहणें पैठणास असे, परंतु मध्वनाथाचा उपदेश घेतल्यानंतर हा श्रीक्षेत्रनाशिक येथें राहूं लागला. हा सतराव्या शतकाच्या चतुर्थपादांत विद्यमान होता.

या पुढील लेखांक २२ ते ३० हे वीरेश्वराचे आहेत. व लेखांक ३१ व ३२ हे नरहरितनयाचे आहेत. हे दोन्ही कवि तंजावर प्रांतांतले राहणारे. यांचेसंबंधी कांहीं एक माहिती उपलब्ध नाही.

---

(१) गणेशाष्टक

- सदृशा आर्घी पूजा करिता जन ज्याचा,
ज्याच्या नामें नासति विघ्न सकळार्चा, ।
भजतां वारी जो भक्तांचें भवभाषें,
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ १
- शुद्धादेंडें करितो सडण देवार्चें,
दत्तापाती दळ सहागी जुजनाचें, ।
मार्था शेंदुर वरि दूर्वांजुर साजे,
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ २
- ज्याचें आखू वाहन शोभे रणरंगी,
देवासागीं जो अमुराचें घळ भगा ।
येवो वाचे चवदा भुवनें जो गाजे
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ ३
- ज्याचा कार्नी चघटतेचा बहु चाटा,
ज्याचे कठी शोभान मुफाकटमाळा, ।
हाती पाशांजुरावेभव साजे
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ ४
- ज्याच्या पोरी नवदा भुवन ही वसावा,
वर्दी शास्त्री ज्याळा लोदर लणता, ।
माझे कासे पात पितांनर साजे,
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ ५
- ज्याच्या कळ जाऊ वतुळ पोरनिया,
ज्याच्या चरणीं पुष्कळ घुळघुळ घागरिया, ।
थयथय शब्दें नाचतसे जो निजचार्ये,
त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझें ॥ ६
- ज्याचा सत्ते शस्त्र जाले त्रिपुरारि
ज्याच्या सत्ते विष्णु भवभजनकारा ।
ज्याचा सत्ते ब्रह्मा सुवन ही करिता,
ज्याच्या सत्ते शेष शिग धरणा धरितो, ।
ज्याचा मत्त गिरजा माह्यामुर मारा

ज्याच्या सत्ते मन मुक्तीसाठी अधिकारी, ॥
 ज्याच्या सत्तेवाचुनि काहीही नुमजे, ॥
 त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझे. ॥
 विघ्नईशा, विघ्नविनाशा, विबुधेशा,
 शेंदुर वाढे. हेरंवा तूं जगदीशा, ॥
 भक्ताधीना, भक्तवत्सला, गणराया,
 सिद्धीबुद्धीपाणनाथ, बंदू पाया,
 आज्ञा यावी मध्वमुनीश्वरकविचरें
 हेरंचस्तेच जपाया मत्तमयूरे. ॥
 अर्चन करितां सिद्धीसिद्ध जो गण नाचे,
 त्याच्या चरणी निश्चळ राहो मन माझे. ॥

(२) गंगाष्टक.

निपात शंभुमस्तकी । मनस तो प्रशस्त की ॥
 प्रसिद्ध देव आगमी । नमीन माय गौतमी ॥
 अपूर्व नीर वाहने । सुधेसमान भासते ।
 मूर्तीद्र देव सगमी । नमीन माय गौतमी ॥
 तनू भिजे तुझ्या जळें । तरीच भाव्य आगळें ॥
 वंदे चरित्र काय मी । नमीन माय गौतमी ॥
 तरी असड वाहती । जितेचि मुक्त पावती ॥
 बरिष्ठ मोक्षलक्षुनी । नमीन माय गौतमी ॥
 तुझे स्वरूप देसिलें । तयास सवें फावले ॥
 जगांत तू पराक्रमी । नमीन माय गौतमी ॥
 जनानि ज्ञानही नसे । तुझ्याच चिन्हीं वसे ॥
 पंडीचिना भवद्यमी । नमीन माय गौतमी ॥
 अपो, तुला न गाडले । मनीं कदा न ध्याडले ॥
 ममापराध हे क्षमी । नमीन माय गौतमी ॥
 गोसाविर्नंदनाचिया । पटेळ अटकाम या ॥
 गंगेला तो गुमाथ्यमी । नमीन माय गौतमी ॥

(३) संतमालिका.

‘ (उद्भवचिह्नकृत) ’

उत्तमो मधुर चिह्न । गणेश सारजा रूप आपण । भक्तमालिका स्मरण । करो
 झणून आठविले ॥ १ ॥ तर्ग आठवाचाही आठव । स्वयंप्रकाश गुरुदेव । हे
 जाणानिया स्वयमेव । बोले गौरव शब्दांचे ॥ २ ॥ एरवीं सपूर्ण अंबरी । मये
 वर्पति पृथ्वीवरी । घारा वर्पति त्याच्या सरी । केशापरी मोजाव्या ॥ ३ ॥ जंव होय
 नृपा हरण । तंव चातक करी धारापान । तैसे हरिमकांचें स्मरण । किंचित्
 फरी यथामती ॥ ४ ॥ करितां भक्तांचें स्मरण । स्वयें तद्रूप होई जे
 आपण ॥ जैसे हरि सोद संपूर्ण । श्रवणी, ऐकोनि बोलतसे ॥ ५ ॥
 मुढीं ब्रह्मा भक्त थोर । तयालागीं हस अवतार । सनक, सनंदन, सनत्कुमार, ।
 भक्त अतरंग हरीचे ॥ ६ ॥ आदिनाथ शंकरपोगी, । जो निजपदीं परम
 सयोगी । गळ, शेष, निजांगी । जाले हरिसंगी तन्मय ॥ ७ ॥ लक्ष्मी करी
 चरणसेवा । वेद सदा वर्णितो देवा, । सोईनिया अहंभावा, । निरापेवा होवती ॥ ८ ॥
 प्रह्लादिष्ठ तो नारद, । जयासि कीर्तनीं अगाध बोध, । तैसाचि तो प्रह्लाद, ।
 सुखै हरीसी आवडता ॥ ९ ॥ अकळपदीं ध्रुव निश्चळ, । जो कां उत्तानचरणा-
 चा बाळ । जपापासुनि सृष्टी सफळ । कपां तोचि कश्यप, ॥ १० ॥ आदिकवि
 व्यास, वानिक, । अंतर्गनिष्ठ, शुरु, शौनक । वसिष्ठ, विश्वामित्रादिक, । कपीला-
 दिक, सर्वार्थी ॥ ११ ॥ अगस्ती, भारद्वाज, गौतम, । अत्री, कविश्रेष्ठ परम, ।
 दत्त, दुर्वास आणि सोम, । जनमेजय नृपनाथ, ॥ १२ ॥ विदेही जनक, परीक्षित ।
 हरिश्चंद्रसिंधी चक्रवर्ती, । रुक्मांगद धर्ममूर्ति, । जयाची कीर्ती सत्यनिष्ठ, ॥ १३ ॥
 भयूष्वज त्रिपाठ, । अवरोपादि भूपाठ, । चंद्रोचा जाला हारपाठ । स्वयें गोपाठ
 आपण ॥ १४ ॥ युधिष्ठिरादि धर्ममूर्ति । भक्त प्रेमळ द्रौपदी सती । अनुसूया आणि
 अरुंधती, । नळदमयती आहंन्या, ॥ १५ ॥ सावित्री आणि सत्यवती, । सीता,
 सारा, सरस्वती, । मंदोदरी आणि पावती, । वृंदा, भक्तिसी तत्पर ॥ १६ ॥

१ या संतमालिकेच्या आह्मास तीन प्रती मिळाल्या. पैकीं दोन प्रती एकाच
 मूळाच्या नकला आहेत. व एक स्वतंत्र आहे. या संतमालिकेंतील काहीं ओव्या
 श्लेषक असल्या असैं वाटतें. ५९ पासून ७८ या ओव्या कळ एकाच प्रतीत
 आहेत २ जया. ३ परमार्थ परमहरिमक. ४ साहूनिया ५ भक्ति हरिपदी. भोगती. ६
 सिद्धपुरुष. ७ हे राजे किनी तत्त्वनिष्ठ.

गणिका घोभायेति सुकृते । स्मरण पडलें अवचितें । तिसी वैकुंठ केलें सगने ।
 निजमुक्तातें पावली. ॥ १७ ॥ कुब्जा कुरूप दानी, कामाचारें व्यभिचारासी ।
 गोपिका भोगिती चित्तुस्तासी, रासविलासी हरिष्ठा ॥ १८ ॥ वेणुनादें तह्नीन
 गाई । खेळमेळी गोपाळ विदेही । यादव सग्यपणे पाही । हरिपदी तह्नीन. ॥ १९ ॥
 भयंभावें तरला कंस, । वैरभावें मोक्ष देलास, । सेवकपणें वानरांस, । जाला
 वास सच्चित्पदी. ॥ २० ॥ भीष्म आणि चिभीषण । हे हरीसी अनन्यशरण, । विदुर
 भक्तीचें निधान । पृथक् वर्ण पूजा हरी. ॥ २१ ॥ देवकी आणि यशोदा । हा
 सदा भजनी गोविंदा, । नंद वसुदेव सदा । विष्णुपदा व्यातसे. ॥ २२ ॥ पराशर
 पुंडलीक । अक्रूर भक्त सात्विक, । सुदामा सुदेव दारुक । व्याधादिक हरिमक.

२३ ॥ उद्धव प्रणिपात्र गहन, । तैसाचि निजसखा अर्जुन । त्यासी उपदेशिलें
 मल्लज्ञान । गीता व्याख्यान भगवतें ॥ २४ ॥ व्यासरूपा संजयासी । गीताश्रवण
 कुरवृद्धासी । शिशुपाल करुनि द्वेषासी । हरिष्ठासी पावला ॥ २५ ॥ दृढ वैरी
 राक्षस रावण । म्हरूपी जाला निमग्न, । कथय तगले वेधे मन । जे स्मरण करि-
 ताचि. ॥ २६ ॥ जउभरत पूर्ण ज्ञानी, । मार्कंडेय श्रेष्ठ मुनि, । जैमिनी कविशिरोमणी,
 दास जनीं हुनुमंत. ॥ २७ ॥ जैपात्रिजय द्वारपाळ, । उपमन्यू मातृणाचा बाळ ॥ दूध
 मागतां तात्काळ । दिला सकळ क्षीरसिंधू ॥ २८ ॥ गर्जेद्रहस्ती केवळ पथु । नरें
 होनिता अतिसायासु । स्वयें येऊनि त्यां पणेंवैकुंठवासु त्या दोघां. ॥ २९ ॥ भगीरथ भक्त-
 पती । तेणें आणिली भांगरिणी, । तारावया त्रिजगती । अगाध कौर्तें जयाची. ॥ ३० ॥
 द्विजकुळामाजी चांडाळ । जो बोलिजे अजामीळ, । नारायण स्मरे घाळ । स्मरतां
 मत्काळ उद्धरला. ॥ ३१ ॥ रुती, त्रुती, दापारीत, । पुराणप्रसिद्ध वैष्णवभक्त, ॥
 आतां झाले कलियुगात । जगविरुद्यात, ते ऐका ॥ ३२ ॥ मच्छिंद्र, गोरक्ष,
 महिनी, भर्तृहरि पुर्णज्ञानी, । जालंधर महामुनि, । जसवत, जनीं निजश्रेष्ठ. ॥ ३३ ॥
 सदानंद, रामानंद, । कनार, रोहिदास, गोपिचंद, । शंकराचार्य अगाध, ।
 महामुद्रल, भारती. ॥ ३४ ॥ पिप्पा आणि जाट धना, । चानीद पठाण, न्हावी
 सेना, । चोरो आणि नानक सद्ना, । शाहाहुसेन कबीर, ॥ ३५ ॥ सुरदास, नरसी
 नागर, । हरीसिंग वाणी गुजर, । मुर्दूरुचंद, साळया कवीश्वर, । आणि सोनार
 नरहरी, ॥ ३६ ॥ चर्पटी आणि चौरंगी । हरी अगाध प्रसिद्ध जगी, । मृत्युंजय
 राजयोगी, । मुधयासगी पद्मसू. ॥ ३७ ॥ चार्गदेव, नामदेव, । निवृत्तिदेव, ज्ञानदेव, ।

१ वेणुनादें तह्नीनगाई गोपाळ विदेही पूर्ण । विदेही यादव सपूर्ण । हरिपारीं ते
 नि संदेह झाले. २ पुरमोई ३ जयदेव ४ मुमुक्षुनाम ५ घाघा नानक आणि
 राजना ६ मुलुवदास, गगकवीश्वर ७ हजसि अवपड प्रसिद्ध जोगी.

हे प्रत्यक्ष देवाधिदेव । सोपानदेव, मुक्ताबाई. ॥३८॥ चेतन्याश्रम हरिहर भारती, ।
 यईवाळ सिद्ध नामेशमूर्ति, । नारायण वेदमूर्ति, । त्रिजगतो प्रसिद्ध. ॥३९॥ श्रीध-
 रस्वामि, अमुनाश्रम, । मुकुंदराज भक्तोत्तम, । महामुद्रलभट सप्रेम, । भक्त
 निस्सीम, हरिचि ॥ ४० ॥ जगन्नाथ नागा, तेवर विद्या गोरारुंभार, बहिरापिसा, ।
 माळी सावता, कमाल कैसा, । आणि परमा भागवत, ॥ ४१ ॥ कृष्णभट याज्ञवल्की, ।
 कृष्णदास मुद्रल, विवेकी, । केशवस्वामी, नासा पाउकी, । जयासी श्रीमते उप-
 देश. ॥ ४२ ॥ परमभक्त चोसामेष्ट, । जेणे तांगिलें अंत्यजकुळ, । जोगया, स्वामि
 गोपाळ । भक्तप्रेमळ कान्दया. ॥ ४३ ॥ भानुदास, दूमदास, । लोलिचैराज भक्त
 मुग्ध, । चांदयोधला, माधवदास, । आणि शेखरुंद, ॥ ४४ ॥ एकनाथ, जना-
 दन, । मुकेश्वर, शाहुमेने, । जयाचेनि स्मरणेकरुता होती पावनजडजांव. ॥ ४५॥
 नारा, बीठा, गोंदा । नामयाचा मुन महादा, । जयाचेनि सगे गोविंदा, । प्रेम नदा
 येतते. ॥ ४६ ॥ बापुजी गोसांरी महानंत, । निपटनिरंजन जीवन्मुक्त, । साळ-
 या रसाळ स्वानुभूति, । प्रेम अटुन कीर्तनी. ॥ ४७ ॥ मालोपत नरहरी, । जय-
 राम शांति निर्विकारी, । नृसिंहसम्बती भक्ती, । चराचरी हर्षित. ॥ ४८ ॥
 हसी आणीक कर्मानाई, । राजकन्या मिरानाई, । जनी दानी नामवापायी, । भक्त
 नवाई अगाध. ॥ ४९ ॥ रेणुकानंदन विठनाभक्त, । दत्तअनुग्रही दासोपन, ।
 श्रीपतिदास योगनाथ, । पंवाडे प्रसिद्ध जयाचे. ॥ ५० ॥ एकलिंग, मैराळ, सिद्ध, ।
 लिंबराज, शेखमहंमद, । दामाजीपंत अगाध, । रोहीदास चर्मरु, ॥ ५१ ॥
 बाया कसाब, जमाल अजगरी, । सजण पठाण, मुकुंद शारङ्गी, । शणाई,
 गोणाई, भमतावा सुदरी, । गंगाधर, आज्ञा, बट्टिणा ते, ॥ ५२ ॥ सुमती आणि
 कमलाकरी, । पद्माकर, शामा कानार, । चिन्मयानंद, बम्बलिंग धोर, । प्रेम-
 ळ भक्त हरिचि. ॥ ५३ ॥ पूर्णानंद, परमानंद, । अगवंतभट, ब्रह्मानंद, । काशीचा
 गुरव, अनंतभट अगाध, । आणि सुदेव काईत, ॥ ५४ ॥ नरसिंह मेहता, तुळशी-
 दास, । विठ्ठलपुरंदर, आंतोचा विशेष । कान्होपात्रा पें नाम तीस । केला वास हरि-
 पर्दी. ॥ ५५ ॥ जोगा विशंभर लीलया, । सचिदानंद बारा, दीक्षित आपया, ।
 भक्तराज पाटक कान्हया, । बंका, दादो पिंजारी, ॥ ५६ ॥ लतिचशहा मुसल-
 मान, । रामदास भक्तपूर्ण, । राघवचेतन्य, केशवचेतन्य, । बाबाचेतन्य,
 तुकोबा. ॥ ५७ ॥ केशवराज ज्ञानसागर, । चोपला कलियुगी भक्त धोर, ।
 मल्हादबाबा, संतोचा पवार । भावार्थपर हरिभक्त. ॥ ५८ ॥ गोसावीनंदन, स्वामी
 घामन, । पंडितराज विल्यात जाण, । गणेशनाथ आणि नागयण । तुकोबाचे

१ वडवाड २ आणि तेसा भक्त. ३ कळिबा. ४ चांदयोधळ. ५ भक्त अभिधान.
 ६ प्रेम सदा कीर्तत. ७ जयासि. ८ जैननाथ. ९ पूर्ण भक्त हरिचि

निजपुत्र ॥ ५९ ॥ दत्तानुग्रहित परमानन्द । तयापामोनि मंभिरानन्द । २ २ २
 २ २ २ २ ब्रह्मानन्द निजमूर्ती ॥ ६० ॥ सन्निष्ठस्य सहजानन्द । दत्तानुग्रहित
 परमानन्द । तथाचा भक्त आनन्द । पूर्णानन्द पूर्णेश ॥ ६१ ॥ चिद्भानन्द,
 तन्मयानन्द । मुक्तानन्द, शिवानन्द, कृष्णानन्द, केशवानन्द, । अमृतानन्द, गुरु-
 दास्य ॥ ६२ ॥ अद्वयानन्द, उमानन्द, असङ्गानन्द, परमानन्द, पुंडालिकानन्द, विद्या-
 नन्द । आनन्दानन्द निजभक्त ॥ ६३ ॥ ऐसे संत भिन्नभिन्न । परि स्वरूपें
 नारायण । झणोनियां स्मरण । केलें पूर्ण सदावें ॥ ६४ ॥ हस्तामल,
 कविमंगळ, । गोविंदाश्रम नित्य निर्मळ, । जयमुनिदास कविकाळ, ।
 गोकुळदाम पें आले, ॥ ६५ ॥ हेमाडपत गणेशभक्त । पिशाच चैतन्याचे लिखीत ।
 चिंभीषण उपदेशों मलुकदास । जो कां बुद्धीपात आणिला ॥ ६६ ॥ भक्तिभावें
 तपोराज । विद्यानगरी रामदाम । कर जोडोनि शामदास । चिती काज भेटांचे,
 ॥ ६७ ॥ रमावल्लभ निगतर । फाकभट, मादोळकर, । सहजपोथ, त्रिमा जोजार ।
 चिचगडकर भोरपा, ॥ ६८ ॥ तिनागड, संतिदास, । महादु, येरुनाथ, गोपाळदाम, ।
 आकाजी, गोड उदास । चंद्रपुरी नाम जयाचा ॥ ६९ ॥ शिवराईत, जनपंडित ।
 विद्याधर, श्नुनाथपंडित । सान्दाजी अचडकर, अयाभक्त, । मारकीनाथ, लस-
 माप्पा ॥ ७० ॥ जैसैं सुवर्ण साधार । सुवर्णापासोनि अलंकार । झालिया अनेकीं
 अनेकाकार । परि ते समस सुवर्ण ॥ ७१ ॥ तैसे भक्त भिन्नभिन्न । परि स्वरूपी
 एक नारायण । झणोनि तयाचें स्मरण । केलें पूर्ण सदावें ॥ ७२ ॥ निर्गुण निरा-
 भास । जेथून उद्वला सर्वप्रकाश । महा वैशपायन झणती ज्यास ॥ जो सकळांचा
 आदिगुरु ॥ ७३ ॥ नारायणाचा ब्रह्मा अनुग्रहित । ब्रह्मा अत्री उपदेशित । अत्री-
 पादप्रसाद । अवधूत दत्तात्रय गहन ॥ ७४ ॥ दत्तापासोनि शिवचैतन्य, । गोपाळ,
 आत्मारामचैतन्य, । तुळसीकृष्ण, अद्वैतकृष्ण, । चिद्भनचैतन्य, महागज ॥ ७५ ॥
 पूर्णचैतन्य, सहजचैतन्य, । चिद्विलासचैतन्य सप्रेम अगाधचैतन्य । महाभक्त,
 ॥ ७६ ॥ अद्वयानंदचैतन्य । मरतिहचैतन्य । कर्णालगचैतन्य । महाचैतन्य, भक्तराज
 ॥ ७७ ॥ असाईचैतन्य । क्रोमळचैतन्य, । विग्यचैतन्य, महाचैतन्य । उन्हासचैतन्य, तन्व-
 रूप ॥ ७८ ॥ ऐसी अपार भक्तमाळा । जो नित्य घाली हरिचे गडी । तो परम प्रिय गोपाळा ।
 पावे सोहळा भक्तीचा ॥ ७९ ॥ ज्यांचीं नामें उचागिता । भागला शेव त्वरिता ।
 सिणली सगस्वरती लिहिता । हरिभाऊ न वणंचे ॥ ८० ॥ हे भक्तनामावडी । जो
 नित्य स्मरे प्रातःकाळी । तयाचें पानकाची होय होळी । शणमात्रही न लागती ॥ ८१ ॥
 सिद्धी पावती मनोरथ । इच्छिलें तें हरी देत । स्वयें होऊनी नित्य मुक्त । पद शान्यत
 गाविजे ॥ ८२ ॥ यालागीं मी हीनद्वीप । आठपटे केने स्मरण । वाचे वद-
 विना थोचिहून । झाला निमज उद्व ॥ ८३ ॥

(४) ॥ संतमालिका ॥

(जयरामसुतकृत.)

हरि जन हे हरिगुरुमजने, जन तारुनि आपण तरले । निजभक्तिमुसें अव
तरले ॥ पु० ॥ तारक मार्ग दावितो लोका । चोर्थे हरिता भवमयशका ।
जे समागसांगी नांवा । नांवे त्यांची पावन ऐका ॥

ब्रह्मा, शंभु, कुबेर, प्रमजन, इंद्र, चंद्र, यम, भास्कर, पावक, वाक्पती, वरुण,
चानिष्ठ, पराशर, चान्मिह, व्यासमहाकवि, गौतम, विद्यामित्र, अगस्ति, भार्गव,
अनभदेव, सनकादिक, नारद, कपिल, दालभ्य, कश्यप, अस्मिह, शुक, वामदेव,
श्रुतदेव, शमिरी, जडभरथ, दलरुपी, याज्ञवल्क्य, भृगु, भगवान्, उपमन्यु,
कदरु, पुंडरीक, मुनिमुद्रल, कविहरि, अनाक्षि, पिप्पलायन, वीरहोत्र, प्रचुद्ध, चर्मस-
कर भाजन, दुमिह, अजो, मैत्रेय, सत, शौनर, ब्रह्मविद्या, मार्कंडेय, अशीत,
देवल, दुर्वास, देवद्विज, सुदेव, संजय, जैमिनी, वैशंपायन, सत्यम
हरिभद्र, इस्वाक, आदल, नर, चंद्रहास्य, मुचुकुंद, मुनि, ध्रुव, अंबरीष, पृथु,
लक्ष्मण, गुहक, भरथभग, कृष्णागद, धर्मागद, अंगद, सुग्रीव, विभीषण, जांबुवत,
हनुमत्, सुदामा, जनक, ब्रह्मी, म हाद, अजामिह, गणिका, गरुड, गजेंद्र, पिंगळा,
विदुर, व्याध, गंगाधर, अर्जुन, धर्म, भीम, सहदेव, सुमद्रा, नकुल, पृथा, गोपाळ,
गोपिका, उद्धव, यदु, अरू, पारक्षिती, शेष, श्विषाळ, जगयु, जानकी, शर्वाणी,
शायी, अनुत्पया, सख्खती, भार्गवरथा, यमुना, मैत्री, कनकजा, अहिन्या, अरुंधती,
मथ्यारया, त्रिजग, देवदुती, पांचाष्टी, रुक्मिणी, कृष्णपत्न्या, चद्रावती, उग्रनेन,
वसुदेव, देवकी, कुन्जा, नद, यशोदा, ॥ १ ॥

हरिजन हे हरिगुरुमजने० ॥

पुराणप्रसिद्ध श्रीआनंदी याचा जाणें । जाले नित्य मुक्त निजज्ञानें । धाले
बोधसुधागुप्तानें । त्याजिले कामक्रोध अभिमानें । त्यांची परितोषीं अभिधानें ॥

श्रीशंकराचार्य जगद्गुरु भाष्यकार, श्रीधर, मधुसूदन, हस्तामयक,
मुकुंदराज, नृप जईतपाळ, जोतिरानंद, मज्जेंद्र, भीम, गोरक्ष, भर्तृहरि,
सदानंद, गहिनी, श्रीर्गा, परमहंस, कृष्णद्वैपायन, महामुद्रल, नारायण,
श्रीनिवास, जयदेव, निवृत्ति, ज्ञानेश्वर, सोपान, चांगया, मुकाई, रेवाणसिद्धेवर,
मण्डसिद्ध, जालदा, अच्युत, दामोदर, सागरनरखती, सतिदास, नवलक्षसालवा,
नील, चर्पणी, चंद्रोपला, विरम, गोपीचंद, कान्तीक, मुता, मैनावती,
मृत्तुजय, माला, नरहरी, बल, वरा, परमानंद, विमोघा खेचर, नामदेव, हरि-

देव, विठोबा, नाग, गोंदा, महादा, परसा, गिन्पकार गोंविंद, सावता, चोहामेळा
पेसा चडिया, नरसांभेदना. जनमित्रनागा, पुंदा विठ्ठल, गाग कुळाल, सेना
नाहू, घूमंदास, हरिदास, कान्हया, मल्लिकदास, रौहिदास, विलोचन द्विज, नर-
हरि सोनार, लनिना, धनाजान, हरिवल्लभ, दामा, रामानंद, उदासी, नानक, सहजानंद,
कर्नार, कमाल, किशोर, सत्ता सुगदास, मुधैया, तुळशीदास, पिपाजिराज,
रामदास, चैशवत, चाजिद, शाहुसेन, शाहउत्तमान ? माधर, भेमानदा, मदलना,
कान्होपात्रा, मिरा, हरिरुपा जनी, चडिणी, करमाई, ॥ २ ॥

हरिजन हे हरिगुरुभजनें० १०

कोणा नहनिष्ठ गुरुभजनी । योगी बीतगणी गतसगुणी । भाविक नामकीर्तनी
मौनी । सज्जन श्रवण करावे श्रवणी ।

कनकदान, अज्ञान, सिद्ध नागेश, रेणुकानंदन, मौनी, भानुदास, विख्यात
जनार्दन, देवनाथ गुरुभक्त, पुस्तोत्तम, लीलामित्रभर, चित्पाननी, मुद्रल कृष्णदान,
अवधूत दिगंबर, दामोदर, रमानल्लभ, लोलिमगज, सतोष निंबना, गंगाधर, कौनार,
सुरागि, शानलिंग, श्रीकृष्णयोगिया, कृष्णदास जयगम, हुकाया, रानदाम, आन-
दमूर्ति, महाारि, पूर्ण, शिवगम, बोधला, रघुनति, शेष, निरंजन, केशव, विश्वनाथ,
चामन, विठ्ठल कवि, रंगनाथ, कल्याण, चंदमत्ती, मानपुरी, रूपमणा, चिह्न,
रामकृष्ण, वामुदेव, माधव, हुकवानथ, कुमार नागचण, मधुमुनेश्वर, निपट
निरंजन, पद्मविमान प्रन्दाद, माधुनयराम, कौंशी, गोसावनीतंदन, राधेशचिह्न,
श्रीधर, गुरुगोपाळ, अनंत, महान अने बहुमत जमी किति गुप्त प्रगट जडमूळ
पिशान्यहि बालोन्मत्त विदेह निरंजुर्ग वर्णिले हरिभक्त चतुर्विंश मुक्त विरक्त
मुमुक्षु उपासक सर्व क्षाले मगवत्पर जाति विनानि ह्मणूचि मये मग पावन हे
सुकृतीविरुतीर्वाण गात असे जयराममुताची वाणा ॥ ३ ॥

हरि जनदे हरिगुरुभजनां० १०

१ मलिकदान. २ जयवत ३ शाहुशामन ४ केशव. ५ राधेशचिह्न, केशव-
चिह्न, श्रीहरि नारायण रामकृष्ण श्रीधर

(५) मंतमालिका.

(शिवरामकृत)

जो का निर्गुण निर्विचार । निरामय निष्पपच साकार । परि जगजीवन सर्वा-
धार । कर्गतत्ते सनहर्षे जगदोद्धार । रुनयेन द्वापार । वेद धोनी अपार । भवादित्र
पावर्धन जे । नार्मे यार्ची परम पावन । ऐका श्रवणे । चित्सुततदने । श्रीआदि
नाथ, समर्थ दिगंबर दत्तात्रय, पराशर, कुमार, अचरीय आर्णव स्वर्गाद, ध्रुव,
प्रह्लाद, विदुर, युक्त, नारद बनिष्ठ, वामदेव, पृथु, आगद, उद्धव, अरूण, सनकादिक
कनी, जनक विदेही, ज्ञानपूर्ण शशि, भीष्म प्रतापी, क्षेत्रधर्मनि सोम याज्ञवल्क्य,
दुर्वात, कविलमुनी, कवि वाल्मीकि, अगस्ती, जैमिनी, शिष्य, कश्यप, कौण्डिन्य, शिरो
मणी अयोध्याधीश आत्माराम, शुभाग्र सखा आर्णव राजा धर्म, भीम, अर्जुनवीर,
पराशमी परम नकुल, सहदेव, परीक्षिता, गौतम, हरिश्चन्द्र, मयूरध्वज,
रावण, दधिवक्रपी, निजमक विभीषण, पण्यश्लोक तो भरत सुलक्ष्ण,
बालितनय, नन्द, नौड, सुपीव, जायवत, अनित्तनिक अतिउत्कृष्ट बनिष्ठ
वनचर, भगवान्, गंगाचार्य, भगीरथ, धौम्य, सुदामा, सत्य, पुटगिरि,
यसी आणि धनञ्जय, अहिन्वा, द्रौपदी, वेदेनी, तारा, मदोदरी, अनुसुया
मूत्रमाषा हे सती, ऐशा ह्या हो अनन्त विमूनी नेथे, श्रुती मोक्ष पावती
तेथे, दुर्माति दुर्बल मदमती, मी काय वगे महिमा न कळे अति पूर्ण पराश्वर
माहेर सुंदर तो करणाकर नामरुपी हा भरला । नारायण कमलाक्ष जगपालन
हा अपनरला ॥ १ ॥ साग्रत आतां कल्याणात । जो कां दल मूर्तिमित ।
.. ... . । जिवन्मुक्त दिगंत शांत जनांत । मुकुंदराज आणि
जयपालनृप, भीम, महेंद्र, गोरत, जनी, गैनानाथ, जालिंदनाथ, कानिका, गोर्धरायद,
माता मैनापती, सिद्ध पुरुष नाथपथी आणि गैनी, निवृत्ती, नामदेव, मोपान, मुक्ती
आर्णव चांगदेव, तो कनकदास, हरिकृष्ण, पुगदर विहल, जनतारक श्रीमत्परमहंस
शंकराचार्य, जयदेव, महामुद्रलभट, स्वामी नामदेव, मुग्धेश, मिराई, मृत्युंजय,
याजीत पटाण, धनाजान, तो कूर्मदास, धागा, राहिदास, सेना न्याया, शाय
भक्त चोखामेढा, जयराम, मुक्ती, रामदास, आनंदमूर्ती, निजरगनाथ, केशव-
न्वामी, बडवाळमिद्ध नागेश, सविता, सुगदाम, पिपा राजपत्र, भानुदास, जना
देन, येरा, कृष्णदास, मुद्रल, मुक्तेश्वर, मानपुर्ण लोलीपराज, जोतिगनद, तो न
रसीमेढता, दासोपत, विसोवा खचर, नृसिंहमाथी, नरहरी मालू, कान्हे पाठक,
अच्युताश्रम, गृध्रेश्वर बाबा, निवराज जो मोर्नावावा, निगजन स्वामी, सन्निहाम,
अच्युत भारती, हस्तामल, हो मुकुंद गोडडा, सेस महेंद्र, कान्हेपाथा, वामन

स्वामी, तुळशीदास, सत्यामठ, गयेनी, गुप्तनाथ, उद्धोध केशरी, प्रगल्भ गुप्त बहू, असंख्यात सौख्यात निमग्न झाले । स्मरण करिति जे तरित तरति, अतिक्रमति त्यजनिया मुक्तिपावन स्वजन धाम परिपूर्ण काम हें नामरूप शिवराम वरदानदकद गोविंद परमात्मतयाशि स्वलिला नागयण कमलाक्ष जगपावन हा अवतरला ॥ २ ॥

(६) मंतनामावळी

ॐ नमो परब्रह्म पूर्णकामा । नित्य निरामय निर्गुणा । क्षीणद्विशायी नारा यणा । । आनंदघना । अविनाशा ॥ १ ॥ मंगलमणिनिधाना । । त्रिजगदसिलपालना । । मञ्जनघनचंद्रना । । आगव्यलिगा ॥ २ ॥ शण्णागतप्रतिपालन । करा वया हेंचि कारण । ह्मणवूनि करिसा अवतरण । युगायगी निश्चये ॥ ३ ॥ जगदोद्धारणालागी । अवतरसी युगायुगी । महानुभाव सत जगी । प्रगल्भ करिमी निज रूपे ॥ ४ ॥ ज्यांचे कैलिया नामस्मरण । पावोनि मायोज्य निर्वाण । पनरपि जन्ममरण । नाश करणें स्वद्वित ॥ ५ ॥ त्या भक्ताची नामाभिधानें । काही बोलो यथाज्ञानें । रुपा कतोनि विद्वज्जन । द्यावी अवधान श्रवणार्थी ॥ ६ ॥ व्यास, आचारीय, रुक्मागद, । विदुर, उद्धव, धृव, प्रह्लाद । वसिष्ठ, वामदेव, नारद, । पृथु, जगद, अदूर, ॥ ७ ॥ सनक, सनदन समर्थ । शुक, भीष्म तेजोराशी, । जनक विदेही निश्चयेसी, । याज्ञवल्का, उपमन्यु ॥ ८ ॥ दुवाम, कपिल महामुनि, । बान्मीरु कवि पूर्ण ज्ञानी, । अगस्ति, वृष्पति, जैमिना । जे चिद्वणी विगजती ॥ ९ ॥ विश्वामित्र, पराशर । गरुड भक्त, हनुमत वीर । भार्गव कपीश्वर, । गंधर्व, तुषार जवळीक, ॥ १० ॥ मयूरध्वज, माधाना । शिरी, पराक्षिति, निर्भयण भाना, । रावण भक्त तत्त्वता, । शरण उमाकाता सर्वस्वे ॥ ११ ॥ मचकुंद नळा, पुंडलाक, । लक्ष्मण, भरत पुण्डरीक, । नळ, नीळ, जायवनादिक, । मुख्य सैनिक सुधीव, ॥ १२ ॥ भारद्वाज, गर्गाचार्य, । भगीरथ, भुदामा, सजयो, । जगद्गुरु दत्तात्रेयो, । हस्तामलक चिद्भानु, ॥ १३ ॥ अहल्या, द्रौपदा, जनरतनया, । तारा मदोदरी, अनुसूया, । पार्वती, अरुघती मूळमाया, । स्मरणें भवभया नाशिनी ॥ १४ ॥ एसा अनन्या अनंत विभूति । कवण जाणे केशा किती । जेंचें मौनावती श्रुति, । तथें मदमति काय बोलों ॥ १५ ॥ तृणांकुर पर्जन्यधाग, । असंग्य गगर्गाच्या तारा । सिधुजीवन उर्षाभारा । काय पामरा गणवती ॥ १६ ॥ एक एक रोमाया केवढ । अनंत जहाडाची माठ । ऐसा व्यापक लहमालीळ । भक्तवत्सल परमात्मा ॥ १७ ॥ त्या भक्ताचीं नामें । वाचे उवाळ सधेमें । मोक्षदायक उत्तमोत्तम । परम सधमें करुनिया ॥ १८ ॥ आता कलियुगी साधत । जें परब्रह्म मूर्तमित । तें चमदेही जीवन्मुक्त । साधु सत विचरती ॥ १९ ॥

कृती, श्रेणी, द्वापारी, । अनत युगी, अनत अवतारी, । भगवद्रक्त नानापरी ।
 बोअलले वेसरी स्मरले ते ॥ २० ॥ मुकुन्दराज मुनीश्वर । विवेकसिध्दा कर्तार, ।
 जयत्पाल नृपवर । चौबीनि पण्ढार केला ॥ २१ ॥ मोन, मन्त्रीष्ट, गोरक्षी जति ।
 चुट्टी (१) जालीष्ट, कानिका सती । गोपीचन्द, मेनावती, । नाथपथी सिद्धगुरु ॥ २२ ॥
 रावल, चपट, चोरणी, । हृदयानन्द अच्युत सारणी, । नागार्जुन, जगन्नाथ बेगी ।
 शरण पादुरगी निचा, तो ॥ २३ ॥ गैना, निवृत्ति, ज्ञानेश्वर, । सोशान, मुल्हाई,
 अवतार । गृहा विष्णु महेश्वर, । मूळमाया हे चवथा ॥ २४ ॥ चागदेद वरेश्वर, ।
 मिगसाई आणि कवार, । कनकदान, पुरंदर, । ऐरा सेवर विता, तो ॥ २५ ॥
 श्रीशङ्कराचार्य परमहंस, । नामदेव, तुळशीदास, । जनजसवत, मुवश, । मृत्युञ्जय-
 स्वामी तो ॥ २६ ॥ कूर्मदास, नरहरी सोनार, । धागा, रोही, गोरा कुमार ।
 चोनामेट्टा महार, । निरतर भक्तिभुक्त ॥ २७ ॥ गोणई, गजाई, जनी, । महादा,
 नारा, बिडा, गोदा ज्ञानी, । नामयाचे पुत्र कलत्र जनी । हे सज्जन
 जाणिजे ॥ २८ ॥ जगमित्र नागा, छुदास, । पिपा रजपुत
 महापुरुष, । विष्णुदास, मायवडास । गणवडाम, नित्यानन्द, ॥ २९ ॥
 सावना माठी भक्तगज, । नगरी मेरता घेऊनि पेज, । माळ पेतली हे चोज ।
 अधोक्षजे दासविले ॥ ३० ॥ दासोपत, जनाजनादन, । बिडा रेणुकानदन, । बहिष्ठ
 पिता, कृष्णारण्य (१) । भानुदाम पूर्ण पूर्णत्वे ॥ ३१ ॥ जयदेव, महामुद्गलम्भ, ।
 बार्जाद पठाण, धना जात्र, । मेना म्हावी, भक्तश्रेष्ठ । भू बेकुट पे केले ॥ ३२ ॥
 जनार्दन, एकनाथ, । रमावल्लभ, मालोपत, । गोदडी, मुकुन्द महत, । आनि अनत-
 देव तो ॥ ३३ ॥ नामा महादेव, कान्हा पाठक, । मुक्तेश्वर, लतांक देव, । ज्योति
 रानन्द अलोलिख, । भक्त मन्मथ जाणती ॥ ३४ ॥ अच्युताश्रम, सतोपाश्रम, ।
 गुहाश्रम, पुरुषोत्तम, । नगरी, माग्धी, नागयणाश्रम, । मोनीवावा, याजुच, ॥ ३५ ॥
 लोलिवराज, जगदारण्य, । निरगज हरि नारायण, । निरजनम्बामी महपरायण, ।
 मगलमूर्ति प्रत्यक्ष ॥ ३६ ॥ सतीदास, बेडा नागा, । तालुघर, परमानन्द जोगा, ।
 परसा भागवत, पांडुरंगा । सज्जि सर्वदा गहिला ॥ ३७ ॥ सत्यद महमद, कोम-
 डपया (१) । कान्होपात्रा, नवलाल साळया, । रामानर्दी गेली विलया, । मूळ
 माया हे समूळ ॥ ३८ ॥ चोमा साळया रसाळ, । नरहरी, एकनाथ,
 मेगाड, । शिवराम, अनत, गोपाळ, । बट्ट त्रिम्भक, अकूर ॥ ३९ ॥
 अज्ञानसिद्ध नागेश, । शणदास, मल्लुदास । नमन दामाजीपतास, । निरतरम्बामी
 दिवाकर ॥ ४० ॥ सोनाजी आणि सोदू, । नानक, पिजारी दादू, । शहाहूसेन,
 परमानन्द, । बडपाळसिद्ध नागेश (१) ॥ ४१ ॥ केशवम्बामी, नामार्जुन, । चागा,
 चोधता, जगदारण्य, । सतोवा पोदार, आपण । बेगम्प पूर्ण भगधनीत ॥ ४२ ॥

मदानंद, रामानंद, । अमलानंद, गभीरानंद । ब्रह्मानंद, सहजानंद, । पूर्णानंद गुरु-
वर्य ॥ ४३ ॥ नालंभूड, शान्तलिंग, । जयगम, श्रीकृष्ण, अभग । गोपाळस्वामी
नि संग, । गुरुभट्ट माय्य सर्वस्व ॥ ४४ ॥ आत्मबोध, सहजबोध, । अतनबोध,
अगाधबोध, । गर्भारनाथ प्रसिद्ध, । चिनामणी सर्वदा ॥ ४५ ॥ बाबाजी चैतन्य
स्वयंप्रकाश । तुकोबा तोच भक्तकळस, । शिवाजी गुरुव, प्रेमरस । सेवोनि सम-
रसू झाला ॥ ४६ ॥ केशवस्वामी, लिंगबोध, । रामागमदास प्रसिद्ध, । वामनस्वामी
शुद्ध बुद्ध, । अगाधबोध बोधला ॥ ४७ ॥ काशीगज ... मुनी । विष्णुनाथस्वामी पूर्ण
ज्ञानी, । भगवतउत रघुनाथभजनी, । आनंदमूर्ति गुरुभक्त ॥ ४८ ॥ श्रीकृष्ण तुळशी
अद्वय, । चिदनागम कृष्णमय । उल्हात चैतन्यसाप्रदाय, । ऐसे आचार्य बालती ॥ ४९ ॥
हे जीवन्मुक्त सतमाळा । असड घालावी गळा । दिव जाली सत्तमाळा । ह्मणऊनि
हेचामात्र गुफली ॥ ५० ॥ सतमाळा बेजयती । सरती केली साधुसती । अर्पू-
निया भगवती । ससारगुफा धारिली ॥ ५१ ॥ स्मरण करिता झाल काळी । दोष
दहन होय होळी । स्मरता संतनामावळी । म्यानद जवळी नित्य वसे ॥ ५२ ॥
अनत पुण्य असताळ गांठी । तरी सतमाळा शोभेल कठी । वैकुंठीहूनि उदाउठी ।
श्रीकृष्ण जगजेठी उडी घाली ॥ ५३ ॥ माझिया भक्ताची नावे । मा ऐकेन प्रेम-
भावे । ह्मणूनिमा माधवे । उडीने यावे श्रवणार्थी ॥ ५४ ॥ भगट गुप्त असल्यात ।
जीवनवासी सभाधिस्थ । न्यूनभावे प्रणिपात । नमन दहयत तयासि ॥ ५५ ॥
सहजी सहज पूर्ण रंग । निजानंद निःसंग । अक्षय अज अभग । सतमाळा सांग
त्याचेनि ॥ ५६ ॥

(७) मंतमालिका.

आता बहु संतसज्जन । जे उद्भृती होत जन । त्या सत्ताचे महिमान । सांगतां
नये थोले ॥ १ ॥ सत रुपेचे सागर । ज्ञान दर्पिने जळधर । भाविकांसि परपार ।
पावावती कृपेने ॥ २ ॥ सत परमहंस साकार । दिसती परि निगाकार । जेसि
जळ्याचि जळगार । तोयाचि सत्य जाणिज ॥ ३ ॥ सताचिये सगती । जिव उद्भ-
रिले येणे किती । ह्मणोनि सताची सगती । धरितां विवेकी असड ॥ ४ ॥ ने सत
कोण कोण । ऐक त्याचे नामाभिधान । श्रवण भजन करिता, दहन । पातकें
होति त्याचि ॥ ५ ॥ मळद, गोरक्षक, मिननाथ, । जे अवतार मूर्तमित । ज्ञान-
देय, निवृत्तिनाथ, । सोपानदेव, मुक्ताबाई ॥ ६ ॥ मुकुंदराज महासमर्थ । केला
विवेकसिंधु यथ । त्या विवेकसिंधुचा अर्थ । मतसज्जन जाणतो ॥ ७ ॥ नाग-
नाथ, वट्टभट्ट विसा, । रेणुकावदन, जान तेसा । जे आवडती महेशा ।

अनगापासुनि ॥ ८ ॥ नामदेव, चांगदेव, । विठा, नागायण, महादेव, । भगनाचे
प्रिय सर्व । मकराज मरेश ॥ ९ ॥ जनाबाई, मिराबाई, । विनयले हृदि-
पाई । त्याचा महिमा वर्णुं काई । हरिहर वर्णनी ॥ १० ॥ कर्षार,
कमाल, सुगदास, । नरसिमेहता, रोहिदास, । गोराकुमार, मालुदास, ।
निज प्राण हृदिचे ॥ ११ ॥ महाराज जनार्दन, । येकनाथ अवतार पूर्ण । टामाजि-
पताचे आख्यान । असे टाडक मर्शसि ॥ १२ ॥ नरहरि सोनार, पढरिसि ।
चोस्तामेव हा परिपासि । तुकोबावलि देहुमि । माणकोजि बोधला ॥ १३ ॥ श्रीमत्
रामदासस्वामिसमर्थ । जेणे वाढविला परमार्थ । माळतिअवतारचि निश्रितार्थ ।
विश्वकारार्थ होतमे ॥ १४ ॥ हे जाणुनी अन्य ससे मन । उद्भवमुत करि नमन । सत-
सेवेचें माहिमान । मुसैं बोलावेंसें नाही ॥ १५ ॥

(८) मंतमालिका.

उठोनिया प्रातःकाळी । जगा सतनामावळी । स्मार्तां क्लिप्तिअ अवघें जायी ।
टोप पाळि आझमि ॥ १ ॥ केशव, अग्नि, कपिल मुनी, । व्यास, वशिष्ठ, नादमुनी, ।
कौंडिन्य, मार्कंडेय, कौशिक मुनि । नृसिंहानी महापुण्य ॥ २ ॥ अगस्ति, गौतम, बान्मिक
मुनि, । भारद्वाज, शुक्र, जमदग्नि, । विभांडक, गर्ग, शृगमुनि । चिन्मयमुचर्त्ता रातने ॥ ३ ॥
नळ, मन्हाड, हरिश्चंद्र, । श्रीपाठ, जनक, रुक्मांगद, । ध्रुव, उपमन्यु, गोपीचंद, । मल्ल-
भर्दे हुलुती ॥ ४ ॥ जागधना, मलकदास, । कर्षार ललित, कुर्मदास, ।
संघराविसा, सुगदास, निजपदामि पावले ॥ ५ ॥ षडबाळसिद्ध, नागनाथ, । मुईद-
राज, जडभगत, । बनेश्वर, निवृत्तिनाथ । पुग्ल हेत सर्वांचा ॥ ६ ॥ जगमित्र नागा,
ज्ञानेश्वर, । सोपाज, कोनेरि गगाधर, । गिस्ताचहोग, शुक्रसागर । मल्लभर्दे हेतावे ॥ ७ ॥
नामदेव, चांगकोट्या, । नरहरि सोनार, सांपतामार्थ, । गोरा, विठो लावुनी गळा ।
हृदयकर्मची आलिंगिता ॥ ८ ॥ मुद्रमन्, मुकाचार्ड, । भानुदास, मिराचार्ड, ।
एका जनार्दनाचे पाई । आरुचार्ड, निरजनि ॥ ९ ॥ केशव स्वामि, निंदाराज, । चोमा,
तुका, भोजराज, । रामदासा भगविज । टपदेशिले रघुविरे ॥ १० ॥ पाटकनामा,
मन्मथ आया । प्राण गोपाळ मृत्युंजया । बडिणी, बाणि, जनी, साळया, । देवराया
रातले ॥ ११ ॥ नरहरि, मल्लो, जयगम, । मेना, घागा, सिवराज, । सरला अत-
रिचा काम । मेघश्याम, कृष्णदास, ॥ १२ ॥ सहजानंद, बामानंद, । याज्ञवल्कि,
पूर्णाद । जन पाहत, शेखमहमद, । नरहर पद पावले ॥ १३ ॥ तुळसि, नाग भटा, ।
मानसुगि, शिवकिंगपाला, । हृदिदास कान्होपाला । देविले पाई गोविंद ॥ १४ ॥
रमावल्लभ, दास भोळ्या, । रेणुकाचंदन विठपाला, । चिन्मये, माथो, दासोपाला, ।

वपांव केला कृपेचा ॥ १५ ॥ वामन, चिह्न, गोसाविमदन, । लोला मुद्रळा, तान
 सेन, । नारा, महादा, भगवतार्ने । आपुले हाते कुग्वाळिले ॥ १६ ॥ अज्ञान मिद्ध,
 नाथ प्रसिद्ध । मुक्तेभर, मेराठ मिद्ध, । मार्फड, रगोद्या प्रसिद्ध, । ठाउका आहे
 सतामि ॥ १७ ॥ महक्काजुन ब्रह्मचारी, । प्रत्यक्ष वेद जेसे चाग । काये सांगू त्याचि
 धोरी । जन्मवगी गुरुसेवा ॥ १८ ॥ सतमायेचें भूषण । हा मिग्वा नागयण, ।
 भक्तासार्ता जगजीवन, । नान्द वेप धरित असे ॥ १९ ॥ सतमाळा ज्याच्या कटी ।
 सत निरूप ज्याचे दृष्ट । सतवर्णनी ज्याचा मिठी । मुक्तिभेरी येतांल ॥ २० ॥ मत
 मेवा जयासी घडे । काठ येऊन पाया पडे । त्रिभुवनीच ज्ञान घडे । येणें न घडे
 जन्मासी ॥ २१ ॥ मिद्ध चेतन्य सता शरण । सत मासे जाव प्राण । चिन्मये मूर्ति
 त्याचें देन । उणें कोठ असेना ॥ २२ ॥

(९) कपोताग्यान.

आरंभी नाम ज्याचें रमणिय स्मरतां, सर्व विप्रा हरीतो, ।
 जो कां सर्वानगरमा, जगजनन विधी, शूठपाणी हरी तो, ॥
 जो हा भकातरगी भवभय हरना, देतसे मुक्तिपद्मा, ।
 त्या श्रामदर्णद्रा कर-युग सिरसें वद्धिलें पादपद्मा ॥ १
 कमलजननय । श्रीशागदे । आद्रिमाते । ।
 मृगनयनगणापे । वारि सर्व भ्रमातें ॥
 तव निजपद ध्यातो, स्फूर्ति दे शीघ्र मातें, ।
 मग जगजनकानें वर्णिता फार माते ॥ २
 जो लक्षिन्या लक्षसि लक्षवेना ।
 जो ज्ञानगवासि परिक्षवेना ॥
 जो कन्धवृक्ष सकळासि वसे निदानी ।
 तो सद्गुरु नामिन मी मज मोक्षदानी ॥ ३
 बद्ध सत सुशान साधक सभा भार्वा कवीच्या जना ।
 बद्ध भक्त विरक्त मुक्त विपयी श्रोते कधी सज्जना ॥
 ऐका पुण्यकथा चरित्रमुमनें वाक्पुष्पमाळा भला ।
 त्या श्रीविष्णुपदी समर्पुनि मुसैं हृत्पकजीं शोभला ॥ ४
 मुक्तिस्थान प्रसिद्ध कातिनगरी विख्यात भूमडळीं ।
 तेथें शीघ्रिनरद सत्यवचनी पाळी कधी मडळी ॥
 कोणी दु स न देखतो निशिदिनी, आनद लोका जर्नी ।
 तेथें ब्रह्मविचारणा अनुदिनी, विश्रामता सज्जनी ॥ ५

अव्यमेध शत येक कगया ।

धर्मबुद्धि उपजे नृपराया ॥

दुम्तरू भवसमुद्र तराया ।

मोक्ष अक्षय सुखासि वराया ॥

६

नव्याणो नृपवज्र सांग घडले, वखादि धान्ये धने ।

आर्षी, त्रिप्रकुटोशी इच्छित मनी तोषी समागधने. ॥

शेती एक उगे नगेत्तममणो तोडी कगे आदरे ।

तीं देणे मुनि नागदा गिजमर्ती, पूजी अती आदरे ॥

७

झाणे नारद फार सतांघ झाला ।

तुझ्या मुकृते मोक्ष पे पुर्वजाला ॥

अती शीघ्र शन्यारि स्थाना हगया ।

त्वरें बझमिद्री कगी पूर्ण गया ॥

८

मुनी मानसी फार आनंदला हो ।

मुस्तानंदमिधु मनी कोंदला हो ।

‘कली कावली येच येढे मला हो, ।

उढं सत्त्वधीरा, इढं होमलाहो. ’ ॥

९

बेगी बेग करोनि नारद नभी लग्निया पोंकळी ।

गेला इंद्रपुंगि मुरेंद्रतदना लावावयातें कली ॥

इदें देणुनि बदिले मुनिवग जोहोनि दोन्ही कग ।

पूने गुप्त मनात चितुनि जमा ने आजि आज्ञा कग ॥

१०

बोले नारद भुतर्ती मन करी कार्तीपुंगीचा पती ।

शिधी भूय अमूय पुण्य करनी भोगी तुसें नेप्रती ॥

रावाला शत यज्ञपुण्य घडलें पावेल नुझ्या पदा ।

आतां पाहसि कायरे मुरपते जाईल हे सपदा ॥

११

सिधी त्र्ये शक्यदा वगया ।

गमे नुछी संपत्ति देवगया ॥

त्याच्या ममा निकल हो कगया ।

ते सागती सादर ऐक राया ॥

१२

शक्राचे मुहितार्थ नागदुमनी अत्यादरे घोलनी ।

वेढे सादर होवुनी नगगिू चांती धगं घोल नी ॥

वर्षी जो जतिपासि विन्मुम कगे नेद्री मनोमन हो ।

ते त्याचा मन पुर्ण सिद्धि न पवे शाखाये हा स्पष्ट हो ॥

१३

याकारणें ऐक उपाय यातें ।

कापट्यरूपें छळिजे तयातें ॥

तुया कपोतस्वरूपा धरावें ।

अग्नी ससाणास्वरूपा करावें ॥

१४

ज्यावें सत्वरि कांतिये नृपमणी यज्ञासि जेथें करी ।

बैग्वें अति लाघवें सुरुपती घेने नृपांच करा ॥

तुला देखुनिया स्वभक्ष ह्यणुनी मागे ससाणा त्वरें ।

तें राया अविचार वेडनि घडे टाळील तो सत्वरें ॥

१५

अशा साकडामाजि राजा पडे हो ।

तुह्यालागि पे सधि ते सापडे हो ॥

त्वरें सत्व जाता नृपू भोगभोगी ।

तयानतरे तू पर्दा भोग भोगी ॥

१६

मुनी नारद युक्ति सांगे सरी हो ।

सुरेंद्रा गमे युक्ती बैसरा हो ॥

कपोतस्वरूपा दिसे जभशत्रू ।

ससाणा कग बन्हि तेव्हां स्वशत्रू ॥

१७

त्वरें पातले क्षेत्र कातीपुगीशी ।

दिठी देखिला तो मखी सत्वरशी ॥

बधू धर्मपुत्रादि सद्गुदि मत्री ।

कपी आहुती घालिती वेदमत्री ॥

१८

बहू सुरुतें यज्ञ राजा करी हो ।

कपोता यसे शीघ्र रायाकरी हो ॥

ससाणा त्वरें दूरि पे बैसलाहा ।

नराधीप देखोनिया ह्यसला हो ॥

१९

तया पक्षिया देखिलें नरप लोकी ।

लयादृष्टिनें राव त्यातें विलोका ॥

प्रधाना पुसे हा अभिप्राय दावा ।

हाणे मन्त्रि पक्षिद्वया पूर्ण दावा ॥

२०

ससाणा कपोत्या धरायासि धावे ।

धगेना करी शीघ्र त्यातें बधावे ॥

ससाणा बघ व्यर्थ वाया कर्ग हो ।

तयान्या मयें पक्षि घेसे कर्ग हो ॥

२१

शरण तुम कपोत शरण रक्षावधार्ते ।

मरण हरुनि राया सौख्य देई तपाते ॥

परि हरुनि ससाणा दीन रहसी नृपाव्या ।

तरुनि कुल सुभपाकीर्ति धेई रुपाव्या ॥

२२

कपोत्पासि मागे ससाणा नृपाते ।

हृणें तुम मी त्याचिया देहपाते ॥

भुकेनें बहू पांडिलीं शिबिराया ।

त्वरें भक्ष दे या शुधेते हयाया ॥

२३

मर्त्री हणें दवडितां शरणागता हो ।

जाईल सत्य नृपकीर्ति न सागतां हो ॥

वेणीं कपोतरिपुतें परतें करा जी ॥

हे गोष्ट मान्य कगिता बहु लोक राजी ॥

२४

ससाणा हणें धन्य हो धन्य हा की ।

अधर्मा करी धर्म बाहेर हाकी ॥

बदा नाम याचें रुपेनें नृपेशा ।

दुरात्मा दिसे मूळ हाकी अपेशा ॥

२५

नॉंद्र हणें ' नाम याचें सुगुद्धि ।

पुरोहीत हा शाहणा तर्कमुद्धि ॥

ससाणा परीसोनि माथा मुक्ती हो ।

हणें ' नाम या टेविले कौतुकी हो ॥

२६

जसें नाम नेशीं दिवा यासि नार्ही ।

क्रियेमारखी ते दिसे वासना हो ॥

महादेव शभू नया नाम स्थाणू ।

जनीं बोलताती टमालाणि स्थाणू ॥

२७

तसें नाम या टेविले हो सुगुद्धि ।

परी जनरीं नांदतो हा कुचुद्धि ॥

सुमर्त्री बहू देखिलां जाणि दृष्टी ।

न दाया जना यामि लागेल दृष्टी ॥

२८

ऐशामि नांति पुमर्ताधि पुरोहितान्ता ।

तेर्ये नृपासि सुख काप उणें हिताला ॥

आतां कुमत्रिवचना न धर्ग मनार्ते ।

अन्नार्थि मी पुरविजे मम कामना ते ॥

२९

त्या कारणें बहुत कष्टुनि लाभ केला ।

कां जे त्वरीत शमवूं जठरीं भुकेला ॥

मानें न याल तरि कोण तुझांस वारी ॥

जैसें तूणें न धरवें बहुलोटा वारी ॥

३०

माता यधी गल पातुनि लेंकुराला ।

याशी पिकें धरणि कोण धरी कराला ! ॥

किंवा जलाग्धि महितें गृहवी जळें हो ।

कीं अग्नि भूमि दहितां सकळें जळें हो ॥

३१

किंवा जगी नम पडोनि घडे अपाया ।

कीं अन्न बांध पडल्या न दिते उपाया ॥

किंवा क्षितेश अवनाति करी तरी हो ।

नाही प्रयत्न दुसरा निज अंतरीं हो ॥

३२

तैसें कराल जरि भक्ष्य न सावयासी ।

नाहीच अन्य मजलागि उपाव पासी ॥

त्या रक्षुनी मज न देउनि अन्नपाणी ।

हैं मान्य होय कवण्यापरि चक्रपाणी ॥

३३

५-५- करुनि ताडण सज्जनांला ।

विप्रासि पूजुनि दिलें जरि भोजनाला ॥

कीं मागें रोधुनि जना हरुनी धनाला ।

नेमैं करी सकळही प्रत साधनाला ॥

३४

हैं पुण्य कीं अघ क्षणोनि भल्या विचारा ।

ते सत सागति तुझां बरल्या विचारा ॥

शास्त्रानुसार तुझीं वर्ततत्ता अचारा ।

यावें असें वचन पैं आर्तध्यासि चारा ॥

३५

तू सर्व जाणशि नृपा निगमागमार्शी ।

हे नाकळेचि मजलागि विहंगमार्शी ॥

विप्रासि अन्न दिधलें बहु धर्मराजें ।

आद्यापि कीर्ति जगतीं बहुचा विराजे ॥

३६

गृहस्थाश्रमी पुत्र कन्यादि दाग ।

क्षुधार्थी त्वरें जाति त्याच्याच दारा ॥

अतीथा मनोभिष्ट देताति मावें ।

जगीं चालती नीति ऐसी स्वभावें ॥

३७

- येती अतीथ विदिनीं ऋषी आयमाते ।
 तेही विमूस न धृता हरिता अमाते ॥
 ऐश्वर्यता अमुनियां अतिथां उपाशी ।
 हे देसिले नवल भूपति तुजपाशी ॥ ३८
 यही अतीथ दिठि देखुनि इष्टदेशी ।
 हे कीर्ति लोकरवर्नीं बहुदूर देशी ॥
 माझेनि भक्ष भज नेदिसि नू फसारे ।
 मिथ्याच घोलति जर्गा जन लोक सारे ॥ ३९
 ज्याचे तपासि जरि नेदिसि आहराशी ।
 या घुरते ह्मणसि तोच वळ हराशी ॥
 भित्तूक विन्मुक्त करी तरे यज्ञसिद्धी ।
 नाही, न होय तव कीर्ति जर्गा प्रसिद्धी ॥ ४०
 स्वमांगदू मोहिनि लागि रावे ।
 ह्मणोनि पुत्रे दिपले शिराते ॥
 तैशीच कीर्ती शरिली श्रियाजे ।
 भिक्षार्थिया पुन दिला दयाने ॥ ४१
 हरीश्रद्ध स्वर्गी द्विजा दे घरा हे ।
 तपाशी जर्गा कीर्ति आवाप राहे ॥
 तशी म्यां तुला घातली नाई कोडी ॥
 स्वभक्ष्या दिल्या तेंचि कीं लक्ष्य कोडी ॥ ४२
 नरेद्रा त्वरे देखनी पाखरा या ।
 तुझे पुण्य सत्कीर्ति नू राख राया ॥
 असे घातले भूपती साकडे हो ।
 नराधीश पाहे सुपुत्राकडे हो ॥ ४३
 चोले पुत्र 'कपोत त्यास दिधल्या सत्कीर्ति येगी पळे ।
 केले पुण्य अमूच सर्वहि त्वरे जाता न लागे पळे ॥
 यासाठीं अतिभासि 'नास्ति' वचनें जावे ह्मणार्वे घरा ।
 रायें रक्षुनि दीन हा निजगृही कीं त्या थरा पाखरा ॥ ४४
 तोडा कपोत हृदयीं मयपृष्ठळा हो ।
 धाडा त्वरीत विपिनासि तया सळ्या हो ॥
 जोडा अपार घुरते शरणार्थियाते ।
 रक्षुनियां निजगृहात न या तपाते ॥ ४५

पूर्वी हो शरणागतू विभिन्नू लागे श्रिगमापदी ।

रामे त्या चिग्नकाल पट दिवला लफेनि राज्यापदी ॥

मोताके उदची शरण्य रिघता पाळी जलाब्धी तथा ।

तेसें नू शरणांगता निजगृही रक्षा जगद्गतया ' ॥

४६

ऐसे परी वचन सागतसे पित्यातें ।

ऐके कपोतरिपु तो बहु कोप त्यातें ॥

फोर्षे पुसे नृपवरासि ससाण पक्षी ।

' सागा ' हाणे कवण हा आमुचा विपक्षी ॥

४७

' माझ्या हो जठरीं क्षुद्र सवळी अत्यंत पे नावरे ।

हाही स्यावरि धर्म विघ्न करितो यार्चे वदे नाव रे ' ।

सांगे भूपति ' ज्येष्ठ पुत्र अमुचा धनूं असें नाम रे ' ॥

हासे पक्षि हाणे ' अधर्म दिसतो मी तों उपारीं मरे ॥

४८

नाम रम्य गमलें करणी हो ।

पाहतां न दिसते करणी हो ॥

जेंवि नाम अमृतासि पियुष्णा ।

बोलती जन नदासि पियुष्णा ॥

४९

तैसेंचि धर्म अभिधान नुरया सुतातें ।

ठेकीपलें बहुप्रिती तनयास तातें ॥

जैसा सुबुद्धि आवलोकियला मयान ।

तैसाचि धर्म तव आत्मज हा निधान ॥

५०

ऐकौनि धर्म करिसी जरि पुत्रवाणी ।

तें हो मलांत अतिधांपति काय वाणी ॥

मातें गमे नृपतिनदनवाक्यअर्थे ।

होईल यज्ञ पारपूर्णहि स्वल्प अर्थे ॥

५१

या धर्मपुत्रवचनें अथ ये धरार्थी ।

वेईल सत्य अकार्ति अनोष राशी ॥

आतां अधर्म वचना धरिशील चित्ता ।

हालीं बंदूक ज्यारी भज मूकचित्ता ॥

५२

अस्थीधिरांची शरिरांत जळी ।

त्यातें क्षुधा सर्व समूद्र जाळी ॥

हे तों मला पाषाण फार जाची ।

सर्वातीं बाधक हें निजांची ॥

५३

गोपारी शत पुत्र मृत्यु रचुनी लामाजि वेपो सरे ।

पाला चिचणिचा कर्णे बरबडी सातां ह्रुधा बोसरे ॥

ऐशी हे अनिवार भूक नृपती मातें करा यातना ।

माझा प्राणप्रयाग होउ बघनो टाकोनिया यातना । ५४

ऐशा परी बोलुनि दीन वाचे ।

पडे क्षिती मूर्खीन मी नवाचे ॥

प्राणांत आला धरि मृत्यु दाटे ।

रुग्नीम पें सत्य जनास दाटे ॥ ५५

ऐसा ससाणा पडतां धरां हो ।

सिधी ह्मणे सत्वर त्या धरां हो ॥

राया गमे हे बहु विग्र दीसैं ।

पुन्हां उठे नें भज हासु दीसे ॥ ५६

नरेंद्र बदे थोर हा थोर घाला ।

प्रधाना ह्मणे त्या मुक्ती नार घाला ॥

तया पक्षिया घालुना शांत वाग ।

त्वरें कडवा या अपेशा निवारा ॥ ५७

मन्त्री त्या कल्पलक्ष्मी धरुनिया घाली मुक्ती जीवना ।

जर्षी घेउन पलवें समिर त्या घाली तरी जीव ना ॥

मोले राव जनासि त्यास उडवा सर्वस्य देईन मी ।

विमर्ते ह्मणतो तयास जिवका भावें वदादना गमी ॥ ५८

ह्मणे राव पलासि वाही करारे ।

कर्ते विग्र, आले शिवा शकरारे ॥

ह्मणे लौकिकी लाज येईल मातें ।

असा राव चित्तांत पावे भ्रमातें ॥ ५९

नरेंद्र ह्मणे कायसे मुक्ति यासी ।

बहु धोलती मृत्यु याहो तयासी ॥

कपोता ससाण्यासि देवोनि साया ।

नृपा तू करी पूर्ण बेगी मखा या ॥ ६०

असें सर्व लोकां मुन्हुडी मतीला ।

बहुता परी सांगतीं भूपतीला ॥

कपोता ससाण्यासि या भूवरा हो ।

भभू अतर्गो गोष्टि हे शीवरा हो ॥ ६१

- न देतां तरी शीघ्र तो मृत्यु पावे ।
 कपोतासि देगे मुचे हा उपावे ॥
- असें सांगती लोक राज्योत्तमाते ।
 कपोता ह्मणे हेंचि की विघ्न माते ॥ ६१
- कारे कपोततनु ऐकुनि लोकवाचे ।
 आले ह्मणे मज अरिष्ट सरे जिवाचे ॥
- चिंता अशी बहुत होय विहगमाते ।
 म्लाने मुखें वदन पक्षि नृपोत्तमाते ॥ ६३
- ऐके घृतांत नृपती मम अतरीचा ।
 मी दास कीं करितसे विभिनातरीचा ॥
- घाले क्षुधीत जाइलों ह्मणुनी ओंहाह ।
 आणादया करित जात रनीं विहाह ॥ ६४
- फिरे काननाभीतरीं मी चराया ।
 नळे अन्यथा गोष्टि हे साच राया ॥
- मुसी घास घेऊनि जानां गृहा हो ।
 अकरमात झेंपावला हा घडा हो ॥ ६५
- विधीनें कसें लाडिलें कीं कपाळा ।
 त्वरे हा रिपू पाद्वि लाग कृपाळा ॥
- भये चाचिया हिंडलों फार भूमी ।
 न सोडीच हा चासलों ते प्रभू मो ॥ ६६
- भये शत्रुच्या फीरता पै नृपारे ।
 दिठीं देसिलें नृज राजाधिपारे ॥
- रिपूच्या भयालार्णि वेगीं हराया ।
 कराडजी तुझ्या बैसलों जाण राया ॥ ६७
- कांतापुरी परम पावन पुण्यक्षेत्री ।
 तू राव क्षत्रकुलश्रेष्ठ सुधर्म क्षेत्री ॥
- तू भूपती शरण रक्षक मस्तहस्ता ।
 घालार्णि शीघ्र वसलेन नृक्षिपा स्वदस्ता ॥ ६८
- वासुकी प्रभु जसा भुजगी हो ।
 तेंवि तू नृपति या भुजगी हो ॥
- या निमित्त शरणागत राया ।
 येत मी रिपुमयाब्धि तराया ॥ ६९

जार्दल की हणुनि शत्रुसि जीव बायाँ ।

राया मुला शरण मी तनु जीववाया ॥

आलों विचारुनि मनीं बहु दूर दृष्टी ।

मृत्यु पांतु न चुके सहसा अदृष्टी ॥

यावेंच, निश्चय समस्त सभाजननाचा ।

तेसाच भाव दिसतो तुझिया मनाचा ॥

नाहींच षोल तुजला, मम पूर्वकर्मे ।

भोगावया लिहिले निधिविश्वकर्मे ॥

काहीं तरी पर उपद्रव ये जयातें ।

तेणें शरण्य रिपिजे क्षितिराजपातें ॥

राया तया जिवविजे शरणागतातें ।

हे नीति लावुनि दिली रतिरगतातें ॥

सु जाणरी सकल गोष्टि चराचराची ।

मी केवढें तुजपुढें मनि सेचगची ॥

आलों शरण्य तुजला रिपुतें जिणांघा ।

तुं-हूनि देसि तरि कोण नेको हणायो ॥

ज्यावें षडू हणुनि प्राशिति आमृतातें ।

त्या आमृतेच जन पावविले मृतातें ॥

कीं मायबाप वधिली निज बाळकाहो ।

त्यातें उपाय न दिसें क्षितिपाळका हो ॥

तेसैं तुझीं मज दिल्या रिपुच्या वरी हो ।

सरक्षणा कवण तें मजला करो हो ॥

वाहे विचार शरणागत बापितां जी ।

हा न्याय मान्य करि केवि जगत्पिता जी ॥

हें गोष्टि ऐकुनि जिवा न्यमिती अपत्यें ।

हरी गर्भिणी, तनु लज्जाल, षडू अपत्यें ॥

आला असा कटिण काळ जिवास न्याया ।

तुं धर्तसी नृपति या परि नीतिन्याया ॥

आतां तुझ्याजवळि टाकिन हा स्वदेहो ।

न्यायान्तरे रिपुहरी ममदेह दे हो ॥

परंतु शत्रुहर्षहर्षि होम राया ।

नेदींच हे तनु कुदापि बचा कराया ॥

नृपेश मनीं वाटली धीर चिंता ।

समस्तां ह्मणे युक्ति यालागि चिंता ' ॥

‘ पिये युक्ति सामे ’ पुसे भूप हीतें ।

बधू सत्यवती वदे भूयतांतें ॥

४८

दुजें भक्ष्य देवोनिया प्राणनाथा ।

तया नृपवा वांचवा या अनाथा ॥

नृपें ऐकतां तोपला फार कांही ।

बहु मानली गोष्ट सर्वांदिकां ही ॥

४९

ससाण्याप्रती शिभि राजा वदे तो ।

ह्मणारे दुजें भक्ष्य घे मास देतां ॥

असें ऐकतां तो ह्मणे दे प्रमाण ।

तूष्ट घे ह्मणे भाक माझी प्रमाण ॥

५०

मत्बोलण्या सशय मानसी हो ।

धरी सरा निभय मानसीं हो ॥

आधींच गा देइतां भक्ष्य नृपें ।

त्यानंतरें साधिन या कृतूर्ते ॥

५१

अशी भाक पें देइतां लोकतांतें ।

निगेरी स्व० ते क्षणी तो दुतातें ॥

ह्मणे मोल देवोनिया मानवडा ।

ससाण्यामि देवोनि हें विप्र मडा ॥

५२

५२

ससाणा मृशालागि सन्मानवाचे ।

ह्मणे पाहिजे मांस पें मानवाचें ॥

असें ऐकतां गर० धोंग विचारों ।

पडे, युक्ति तें मद्रिपाते विचारों ॥

५३

मर्द्या ह्मणे अतिमानवभाक्कगतें ।

कार्त्तिक जी बघिपलें दूर तस्वगतें ॥

ते आणुनी त्वरित तस्वग्देह गया ।

तें मांस जी दिहण क्षुत्तेम दे हगया ॥

५४

ससाणा ह्मणे ऐकिली मद्रिपाचा ।

नृता भी न घ नर्दगर्भे निषाचा ॥

मको घोर हेगदिमां टुनपाचा ।

नको सर्वथा मेलिपा निजवाचा ॥

५५

कोणी तरी तय गृहा प्रतिये भिकारी ।

तोही परतु मृत भक्ष्य न आगिकारी
मत्तमक्ष घेउनि मला शवमांस देशा ।

तें केवि कीर्ति प्रगटे दश दिग्गदेशी ॥

न घे भी शवाचें नृपा जाण सार्चे ।

मला मंस देगा जित्या माणसाचें ॥

असें ऐकता लागली काळजी हो ।

नृपा सकलाचा गम काळ जी हो ॥

कसा दुःख मी दुसऱ्या माण दहा ।

मनी पाहना पाप तेही उद्धा ॥

असा राव चित्तात चित्ता बरा तो ।

हण सकला कोण पे आवगतो ॥

विनता फरा सत्यवती प्रियेशा ।

हणे मद्दपमांस दे धे झुधेशा ॥

बदे आत्मज त्याम मी मांस देतो ।

अस ऐकता पाक्ष तेव्हा बदे तो ॥

असें देह ज्या मत्तिसा लक्षण हो ।

तयाचे दिजे मांस पे ये क्षणी हो ॥

नृप ऐकता आत्मजा सांगता हे ।

हणे मद्दप मांस तो मागता हे ॥

नैरेद्र तदा आणवाला तराजू ।

कपोता तय बैसवी लोक राजू ॥

करी मडग घेवोनि कापी स्वकाया ।

तुळेमाजि मासासि घाली तुकाया ॥

तुला जोसिता मांस घालें अपूर्ण ।

कपोता दिसे आगळा भार पूर्ण ॥

असें देसता मांस थोडे तराजें ।

पुन्हा कापुनी घातलें शिधिगर्जे ॥

परी पक्षितो जाहला थोर भार ।

तया देसता धाकला लोकभार ॥

बहु घोलती विघ्न हें आकळमा ।

नृपा काय होईल की में जडना

जव-जव नृप कापी मांस घाला नुकसी ।

८७

८८

८९

९०

९१

९२

९३

तव तव विहगाचा भार तो आधिकेसी ॥	
जन ह्मणति कसा हो पातला हा छळाया ।	
जडपण धरुनीयां मांस घेतो तुलाया ॥	१४
तदा भूवरे निश्चयेच्या बलेसी ।	
दृढावा करी मांस घाली तुळेसी ॥	
जिथें देखिलें मांस रावें देहानें ।	
स्वरे ते रथर्जी मांस कापी स्वहानें ॥	१५
असें कापितां आत्म देहासि गयो ।	
दितां लागल्या अरिध मेंदु शिरा हां ॥	
नये शब्द तो शस्त्र ही आवरेना ।	
नृपाचो अदरधा नृपा आवरेना ॥	१६
तरी तां कपोता तुळे भार घाली ।	
हडाकारशी लोकवाचा निघाली ॥	
अहारे विधी काय हालें कपाळा ।	
करां हे विधी पातली लोकपाळा ॥	१७
सहळ जम तदा हो राजपाच्या अर्काती ।	
रुदन कगिति तेव्हा सर्पही लोक कार्ती ॥	
ह्मणति नृपति धर्म पाळियो, विम, भूला ।	
पुनरपि अस्ति कैतें देखुनी या मभूला ॥	१८
नर नमिति कपोत्या वादतो वापका हो ।	
ह्मणति विहग गप्पा गोष्ट पे आपका हो ॥	
हडपण धरुनी या नूलने व्हा समान ।	
अस्ति जन नुमचे ही हाचि आहोस मान ॥	१९
(अपूर्ण)	

(१०) सुदामचरित्र.

चंद्रनिया प्रथम सद्गुरु वामनाला, । जो का दिसे स्थिरचरीं चरना मनाला, ।
 गाईनते हरिकथा मग कौतुकानें, । जे वर्णिली नृपतिलार्गि, अजी, शुकानें. ॥ १ ॥
 त्यानंतरे वदितसे हरी तो, । जो भक्तदारिद्र्यणा हरीतो; ।
 स्मरोनिया नाम अनाम याचें । चरित्र गाईन सुदामयाचें. ॥ २ ॥
 राजा ह्मणे श्रीशुकयोगियाला । “दे कृष्णमात्रा भवरोगियाला. ।
 जें दीधलें चूर्ण, अजी, बळाचें । तेणें हरे दुःख महाबळाचें. ॥ ३ ॥

करुनी कृपा भाणखी कृष्णलोला । वदाम्या, जगीं नाशितो ज्या कलीला; ॥
 अनंता कथा श्रीहरीच्या मला, हो, । अजी त्याचि देतो महानंदलाहो ॥ ४ ॥
 सेवितां विषय कामकामना, । त्रास होउनि, विराग ये मना. ।
 याकथा परिसर्तां श्रवणातें । वीट येइल जगीं कवणातें ? ॥ ५ ॥
 वाचाचि ते सार्थक मानवाची । कथा हरीचीच अखंड वाची. ।
 सेवा हरीचीच, अजी, कराया । निर्माण केलें हरिनें करां या. ॥ ६ ॥
 तेचि कीं स्मरण होय मनासी । जें नसे स्थिरचर्य अविनाशी; ।
 सत्कथाश्रवण हो श्रवणांला । प्राप्य गीत एकतें कवणांला ? ॥ ७ ॥
 होय सार्थक तरीच मस्तकीं । विश्वरूप नमित । समस्त कीं. ।
 पाविजे सकळता तरी दृष्टी, । कृष्णरूप जरि पाहिल सृष्टी. ॥ ८ ॥
 विष्णुभक्तपदपंकजवारी । सेवितां त्रिविधताप निवारी. ।
 देह त्यांत करि नित्य मज्जना । मान्य तो सकळ लोकसज्जनां. " ॥ ९ ॥
 बंदोनी असें श्रीशुका विष्णुराते । बहू प्राधिलें जोडुनीयां कराते. ।
 बंदे येणुनी श्रीशुकाचार्य वाचा, । स्मरोनी हृदयां प्रभू माधवाचा. ॥ १० ॥
 ह्मणे शुकाचार्य परीक्षिततीतें, । असे सुदामा द्विज तो क्षितीतें. ।
 ब्रह्म तो ब्रह्मण जाण साचा. । सखा हरीचा बहुतां दिसांचा. ॥ ११ ॥
 पाहतां निजमुखें त्रिपांला । वाटते परम, हो, त्रिप याला. ।
 राहिला गृह करुनिच शांती । कोण त्यासि करि दुःख अशांती ? ॥ १२ ॥
 इंदियें सकळ जिहुनि माना । वसपत्ता करि त्यजुनि कुमाना. ।
 ध्यातसे हृदय देवदेव तो; । चित्र त्यासि करि कोण देव तो ? ॥ १३ ॥
 लाभो यदृच्छा करि आश्रमांला; । द्वंदी नसे तो; न गणी श्रमांला; ।
 ऐशी असे हो स्थिति त्या द्विजार्च; । भविस त्याच्या परि खेद जांची. ॥ १४ ॥
 उदासीनता देखुनी त्या पतींचा । न खंडे कधीं प्रीति त्या, हो, सतीची. ।
 सदःअनवच्छाविना काळजती; । करी खेद कांहीं तिच्या काळजा तो. ॥ १५ ॥
 लेंकुरें क्षुधित अन्न मागती; । नागर्चीच कितियेक वेगती; ।
 ज.चित्ती करुनि वेग तीव्रता; । याल(६)यास्तव करी पतिव्रता. ॥ १६ ॥
 म्लानता करुनिर्या वचनाची, । टाकुनी सकळ लाज मनाची, ।
 बोलते वचन एक पतीला, । लागला परम जो जप तीला. ॥ १७ ॥
 " सखा आमुचा द्वारकाधीश नांदे; । पति श्रीसतीचा; विभूती जनां दे; ।
 कृपाळू धनें वाढितो विप्रलोकां; । त्वरे जाउनी पाय त्याचे विप्रलोका. ॥ १८ ॥

शरण जो हरिच्या चरणाळा, । अपुनी सकळ आचरणाळा, ।
 कृष्ण देख तुझा धनदाशी, । कैमवे न गयुं त्या धनदासी, ॥ १९ ॥
 पाी भोज जो वृद्ध कां यादवांचा, । प्रभू ईश तो कीं समस्तां त्रिवांचा, ।
 असे त्या स्वकार्त्ता प्रभू वारकेसी, । वरूनि स्वहस्ते तृणावर्त केसी, ॥ २० ॥
 निष्काम ध्याती पदपंकजाळा । तेणे हरीला बहु भार जाला, ।
 'नेवे धनते' करि या पणते, । तेव्हां तया दे हरि आपणते, ॥ २१ ॥
 सकाम भक्ता न करीच वाणी, । बोलो किती ये विपर्याच वाणी ? ।
 प्रार्थुनि ऐशा वचनें दिजा या । मौन्येचि राहे मग विप्रजया, ॥ २२ ॥
 ऐशी श्रियेची मृदु गोड वाचा । घेवोनि कार्नी गाडे माधवाचा, ।
 भावार्थ जाणोनि तिच्या मनाचा, । हा लाभ मानी हरिदर्शनाचा, ॥ २३ ॥
 द्विज विचार करी स्वमनाशी, । मग मती धरितो गमनासी, ।
 शब्द येकचि सतीस बदे तो, । "जो असे घरी पदार्थचि दे तो, ॥ २४ ॥
 भेटो नये यास करी रिकामे, । हा जाण मुखार्थ असे, सकामे, ।
 नामें जयाचेचि अपाय नाहीं । दे त्यासि कांहीं स्वउपायनासी, ॥ २५ ॥
 भिक्षार्थ तेव्हां मग ते निघाली, । पोहे विशेषे जन तीस घाली, ।
 बांधोनि बखें मग तीवतेनें । दिले पतीलागि पतिव्रतेनें, ॥ २६ ॥
 घेऊनि चाले मग त्याचि वाटे, । द्वारावती ज्यास समीप वाटे, ।
 हेईल कैसें हरिदर्शनाते ? । चिंता तया हेचि असे मनाते, ॥ २७ ॥
 पुढें देखिली तिसळी, सैन्य वाटे, । भयनास ज्याचा अभक्तास वाटे, ।
 भयाचा जर्गी माधवा हेतु केला, । तया लघुनी विप्र द्वारास गेला, ॥ २८ ॥
 द्वारी अपारी गण यादवांचे । बैसोनि गाती गुण माधवाचे, ।
 सोळा सहस्रा युवती जनांचीं । घरें विचिवें, बहु सज्जनांचीं, ॥ २९ ॥
 त्यामाजि ते येक घरीं द्विजाला । प्रवेशतां सौख्यसुकाळ जाला, ।
 विप्रें हरीला मग देखियेलें, । जें रूप चित्तां, अजि, रेखियेलें, ॥ ३० ॥
 पलंगावरी रुक्मिणीच्या विराजे, । ज्या वर्णिती सर्वही देव, राजे, ।
 जसें देखिलें ब्राह्मणा त्या दुख्खनी । उडी टाकिली श्रीपलंगावरुनी, ॥ ३१ ॥
 नमस्कारुनी भेटला त्या द्विजाला, । तपे भेटिचा धोर आनंद जाला, ।
 स्वये लोचनी प्रेमसंगुक्त पाणी, । असा प्रीतिनें हर्षला चक्रपाणी, ॥ ३२ ॥
 । तयानंतरे त्या द्विजा देवदेवें । पलंगावरी बैसवीलें सुदैवें, ।
 स्वये घेवोनी श्रीकरें, पात्र पाणी । तयाचीं पदे धूतसें अब्जपाणी, ॥ ३३ ॥

स्वपादोदके जो महापाप बारी, । स्वये तो घरी विप्रपादाब्जवारी ।
 करी कर्म तो, लोक तैसें करीती; । क्षणोनी हरी दाखवी लोकरीती ॥३४॥
 अग्रहचंदनवासित चांगले । परिमळे अति केसर रंगले, ।
 निज करे मग लावितसे हरी, । त्रिविधतापहि जो 'स्मरणे' हरी ॥३५॥
 घेऊनियां मुरसुवासित दीप हातीं, । तो दावितां द्विजवरा, स्वधू पहाती ।
 ज्योतिःप्रकाशक जशी रविभावदावी, । तो श्रीहरी मग तयाप्रति दीप दावी ॥३६॥
 होता स्वभावे द्विज तो भुकेला; । पंचामृते तो मग तृप्त केला ।
 तांबूल, गोदान तया निवेदी । पूजा करी तो विधि जोच वेदी ॥३७॥
 कल्मषि पूजा बहुतोपचारी, । तयावरी स्वागत हो विचारी ।
 क्षणे हरी, हो, मग त्या द्विजाला, । 'अपूर्व तूष्ठा मज योग जाला' ॥३८॥
 बळे जुनीं पाधुरली द्विजाती, । जीं धृतल्याही मळेही न जाती ।
 दाळीतसे रुक्मिणि चामराते । आश्चर्य तेव्हां सकलामराते ॥ ३९ ॥
 सोळा सहस्रा हरिच्या स्वजाया । पाह्यासि येती सकला द्विजा या ।
 तो कृष्ण सेवा करितो स्वहातीं, । आश्चर्य हे कृष्णधू पहाती ॥४०॥
 झिया बोलती एकमेकांस याचा, । 'बडू दीन पां हा सखा माधवाचा, ।
 नसे बख्र आंगावरी पांघराया, । सभा त्रिकिली येडनीयां घराया ॥४१॥
 बख्रहीन, अवधूत, भिकारी, । श्री नसे, परम देह विकारी, ।
 फार पुण्य घडले अधमाला, । बंध विप्र तरि नीलतमाला ॥ ४२ ॥
 त्रिलोकीं गुरु स्वामि हा श्रीनिवास; । तया मान्य हा होतसे हीनवास ।
 रमा टाकुनी श्रीपलंगीं द्विजाला । पहा सेवितो, जेनि, गे, अग्रजाला ॥४३॥
 गुरुचे घरीं ब्राह्मणा युक्त देवा । शिके ब्रह्मरिया, पहा, वासुदेवा ।
 कथा तेथिल्या आठवूनी हरी तो । स्मृती दे द्विजा; विस्मृतीतें हरीतो ॥४४॥
 स्मरोनि कथा मग तेथिल्या, हो, । परस्परें ते अजि घेति लहो ।
 करांवरी ते कर बाजनीती; । सुखें गुरुचें यश गाजवीती ॥ ४५ ॥
 बोले हरी द्विजवरा मग तो स्ववाणी । " प्रिया दिली गुरुवरें न करुनि घाणी ।
 पूजनि अर्पुनि तया गुरुदक्षणेला । आलों अतें कळनि आजि प्रदक्षणेला ॥४६॥
 त्यानंतरें तो द्विजकन्यकेला । पाहोनि, मित्रा, स्वविवाह केला; ।
 कीं, ब्रह्मचर्या निजआश्रमाला । तूं चालवीशी, नसतां श्रमाला ? ॥४७॥
 मी जाणतो तुज जर्गा धनकाम नाही; । पुत्रछिपासदन तो न रुचे-मनाही; ।
 प्रारब्धभोगहरणार्थ विवाह केला; । दारासुतगृहधनां नसशी भुकेला ॥४८॥

कर्म तूं करिशि; कामकामना, । वासना नसतसे तुझिया मना; ।
 मी जसा त्यजुनि गूणमाग्रहा । कर्म सर्व करितों, जनसंग्रहा ॥४९॥
 गुरुकुळीं वसतां बघुनां श्रम, । तुज मला घडली प्रथमाश्रम, ।
 स्मरिशी कीं गुरुच्या चरणासी, । वश नहोनि जननामरणासी ? ॥५०॥
 प्रकटला हृदयीं गुरुराज तो, । म्हणुनि मानवजन्म विराजतो; ।
 गुरुविना निज मानवदेहा । जन कसा जगि मान वदे हा ॥ ५१ ॥
 करुनी कृपा दीवली ब्रह्मविद्या, । त्वरे नाशिली आमुची ते अविद्या, ।
 सदा सर्वदा त्या गुरूतें स्मरावें । स्मरेना गुरू तें कसे हो तरावें ? ॥५२॥
 देह मी, प्रथम वाटत होतें । वारिलें गुरुवरेंचि, अहो, तें; ।
 जेथुनी परतली मनवाचा । तेथ भेद धरिला स्वजिवाचा ॥ ५३ ॥
 निरसुनि गुरुराये, सावित्रें, मीयणांत, । भिळवुनि निजसौख्या आपल्या आपणांत, ।
 विरळ मृगजळीतें चित्त होतें भुकेलें, । सकळ मग गुरून सखिदानंद केलें ॥५४॥
 लागतांचि गुरुहस्तक मस्तकीं । विश्वरूप मग तेंचि समस्त कीं ।
 आपणांत जग, हें मज वाटे । लाबिलें गुरुवरें निज वाटे ॥ ५५ ॥
 तरंगीं स्फुरेजे रिती सिंधुपाणी, । जगीं ते रिती पाहतां श्रुपाणी ।
 अळंकार होती जसे सर्व हेमीं, । स्वरुपीं तसे पाहतों सर्व हें मी ॥५६॥
 गुरू मुख्य तौन्ही जगीं मानयांचे । तयांचें तुतें सांगतो मान वाचे ।
 जयाचे स्वपोटीं सुताजन्म होतो, । पिता तो गुरू, जाण आधीं, अहो, तो ॥५७॥
 पूज्य तो निज पिता गुरू आधीं । सेविल्या हरति सर्वांहि आधीं ।
 मानिजे जगि निरंतर त्यातें । पापनाश ननितां स्वपित्यातें ॥ ५८ ॥
 गुरू दूसरा, वेदमाता निवेदी । तयाचे कृपे अर्हता होय वेदीं ।
 क्रियाकर्म चाले द्विजां जन्मभावे । पित्याहूनही पूजिजे त्या स्वभावे ॥५९॥
 गुरू तीसरा, तो चहूँ आश्रमांला । निजज्ञान देऊनि नारी श्रमांला ।
 तया जाणतां मी जसा तो तसा, रे, । जया आरतें, तो गुरू आतसा रे ॥६०॥
 असोनि वर्णाश्रमिं हो द्विजाती । गुरुपूजेणें मृत्युपथासि जाती ।
 सर्वज्ञ ते तों नव्हती कदापी, । क्षणोनि त्यातें मग काळ दापी ॥६१॥
 वर्णाश्रमीं विहित आदर मानसाचा, । कणीं गुरू वदतसे स्वसमान साचा, ।
 प्याती सदा गुरुरा मज केशवाला, । प्राणप्रयाणसमयीं त्यजितां शवाला ॥६२॥
 गुरुच्या प्रसादें प्रपंचार्णवासी । उलंघुनि, होती स्वबैकुंठासी ।
 मुखें पावती मुक्ति सापुज्यतेची । न बोलें बहू मोक्ष त्यांला जितांची ॥ ६३ ॥

गुरु तो हरी मानुनी ऐक्य रीती, । यथाशक्तिने स्वाभिसेवा करीती ।
 गुरुसेवनां मी जसा तृप्त होतों । तसा अन्य योगें नव्हे मी, अहो, तो. ॥ ६४ ॥
 पडे देह तों आचरे महाचर्या, । समर्पी; मला आपुली कर्मचर्या; ।
 नव्हे तृप्त अत्यंत मी या प्रकारें, । जसा होतसे स्वामिसेवानुकारें. ॥ ६५ ॥
 गृहस्थाश्रमी जाउनीयां प्रयागा । करी मज्जनें, तर्पणें, सोमयागा; ।
 नव्हे तृप्त अत्यंत मी या प्रकारें, । जसा होतसे स्वामिसेवानुकारें. ॥ ६६ ॥
 वनस्थाश्रमी आचरे, हो, तपाला । वनामाजि भक्षुनियां वात, पाला; ।
 नव्हे तृप्त अत्यंत मी या प्रकारें, जसा होतसे स्वामिसेवानुकारें. ॥ ६७ ॥
 यतीवर्म चाले चतुर्थाश्रमी, हो, । त्यजीती प्रपंचा न होती श्रमी, हो. ।
 नव्हे तृप्त अत्यंत मी या प्रकारें, । जसा होतसे स्वामिसेवानुकारें. ॥ ६८ ॥
 घडे स्वल्प सेवा गुरूची मला, हो, । बहु सेवनां घेतला तोचि लाहो. ।
 गुरूकामिनी पाठवी इंधनांला. । स्मरेनाच तें दृश्य तुझ्या मनाला. ॥ ६९ ॥
 गेलों तुला घेउनियां वनाला, । तो देव वरें बहु जीवनाला ।
 अकालवृष्टी; पडताति गारा; । गर्जे नभीं मेघ, जसा नगारा. ॥ ७० ॥
 छत्रोनी पडे चालतां धीज, वाटे, । भय दास जींचा अकस्मात वाटे. ।
 शरीरास लागे अती शीत वारा. । न कोठें मिळे त्या वर्नीही निवारा. ॥ ७१ ॥
 अशामाजि गेला रवीं अस्तमाना. । तमें सर्व जाल्या दिशा त्या समाना ।
 वर्नीं उंचनीच भरे मेघवारी. । गुडे त्या जळीं कोण कोणा निवारी! ॥ ७२ ॥
 धरुनी तुझा हस्त म्यां, हो, करनीं । तमें व्यापितां त्या जळामाजि रानीं ।
 दिशा नेणता लागलों कीं फिराया । बहु आप्त होऊनिया विप्रराया. ॥ ७३ ॥
 गुरू वाट पाहे गृहें अस्तमानीं. । न देखोनि आत्मां बहु खेद मानी; ।
 म्हणे, 'शिष्य माझे वना आजि जाया, । तयां हेतु जाला, पहा, हे स्वजाया ! ॥ ७४ ॥
 गृहें कृष्ण टाकूनि गेलों फिराया, । म्हणोनी वना झाडिलें गोपिराया; ।
 अहो, तोच मी राहतों येकवटीं, । कशी पाठवीती वना हे तिवारी ! ॥ ७५ ॥
 जो शिष्य, वाटे गुरु आपला तो. । जो पुत्र, आत्मत्वपणें मला तो. ।
 न भेटि होतां अजि त्या गुरूची । स्त्रीसंगतीची मज कोण रूची ? ॥ ७६ ॥
 म्यां इला हरिधिर्षी वरजावें. । शोधनार्थ वर्नि म्यां वर जावें. ।
 भेटतां हरि मला, वरजाया । योग्य होइल कशी वर जाया ? ॥ ७७ ॥
 वदोनि ऐसें मग भूसुरांन, । रानें पहायासि निधे धिरानें. ।
 तो शत्रु पूर्वस दिसे रवी तो; । शीतो प्रभात्या जमि दाखवीतो. ॥ ७८ ॥

पावला द्विज समीप वनातें. । सूटलें बळ बहू पयनातें. ।
 वाणु मेघ वरिच्यापरि वारी, । शोणुनी वनि अशेषाहि वारी. ॥ ७९ ॥
 गुढें चालता पाहता जीवनासी । गुरू लक्षिती, हो, जगजीवनासी ।
 धरुनि स्वहस्तें सुदाम्यास हातीं । हरी येतसे, तो गुरूही पहाती. ॥ ८० ॥
 देखताचि हरी त्या गुरुराया । धावला त्वरित पाष धराया. ।
 पोढिशीं गुरू धरुनि हरी तो, । शिष्यशोकभयमृग्यु हरीतो. ॥ ८१ ॥
 म्हणे श्रीआचार्या 'बहुत श्रमलासी यदुपती
 नसे पार्यां काही, दगड वनिचे फार खुपती. ।
 शरीरीं या तूझ्या अति कठिण पर्जन्यधडसा
 वनीं जाला, तेव्हा कानण परि वाचेल धडसा ॥ ८२ ॥
 समस्ता हे काया प्रियतम भो, हो, परम ते.
 निजात्मत्वे येथे न कळत सदा बुद्धि रमते. ।
 कळोनीया स्वामा, निजतनु तुझी मत्पर जनीं,
 गुणसेवेनें पा वनि हरीत अज्ञानरजनी. ॥ ८३ ॥
 असा सेवना कीं गुरू नरनरें निष्कपट तो,
 स्फुरे सचित्तनू, जड पांढरे अंतपट तो. ।
 स्वभावे सेवानें गुरुति, जरि देहार्पण घडे,
 तया मोक्षाचें तें मनन नसता द्वार उघडे. ॥ ८४ ॥
 सेवकान्नि तुमच्या बहु तुष्टलीं मी. । रोमांच, देहपुष्टकाचित, स्पष्ट लोमां. ।
 साफल्यसुर्धाच घडो स्वमनोरथाचें. । मारी भरी धरुनि चक्र, अजी, रथाचें. ॥ ८५ ॥
 वेद म्या शिकविले गुरू चारी, । अर्थ त्यात सुवस्वपवित्राची. ।
 पाठविस्मृति नसो निगमातें. । मान्यता त्रिजगिं हो अगमार्ती. ॥ ८६ ॥
 बहु तुझी मजरिप्यां श्रमला, हो. । मकळ मोक्ष तुमचाश्रम लाहो. ।
 वचन ये रिति घेदे गुरुराणा, । मिदित जो सकळ वेदगुणा. ॥ ८७ ॥
 सुदाम्यातें प्रीती हरि करित वार्ता स्वनदनीं.
 म्हणें, रेजां कामें बहुत घडलीं स्वामिसदनीं. ।
 गुह्या वाक्यानें परम घडने शान्ति मनुजा;
 चिदानदीं पावे सृज जन मोक्षासि अनुजा. " ॥ ८८ ॥
 हरीची हे वाणी परिमुनि, सुदामा द्विजपती
 म्हणे. " मोक्षागर्भी मकळहि नूतें लोक जपती. ।

‘ स्वयें होशी पूर्ण, प्रकट करिशी गुह्य गुरुचे,
तुझ्या देखों वेखों नरगुरुवरों सेवन रुचे. ॥ ८९ ॥
जगाचा गुरू तूं स्वयें; वास देवा
समस्ता सुरामाजि, जो, वासुदेवा. ।
त्रिलोकात या तूंचि नानाप्रतारी.

॥ तुजें हें समस्ता जनां नात्र तारी. ॥ ९० ॥
न पावे, पैं रुग्णा, गुरुविण कदापी निजकळे,
गुरुच्या वाक्याने विहित मज आत्मा निजकळे. ।
न होशी तू तेमा, निसर तुज केचा निजपर्णी ?
अखंडतें आत्मस्फुरण तुज; आम्हासि जपणी. ॥ ९१ ॥

स्वयें ब्रह्म, तूजी निजानंद काया; । तया राहणें ब्रह्मविद्या शिक्काया ॥
गुरूच्या गृहीं, हेचि आश्चर्य पाटे; । जनां लापितोस्ती स्वयें मोक्ष पाटे. ॥ ९२ ॥
बोले हरीप्राति असें बहु निप्रराणा,
पोहे न अर्पण करी पुरा, पुराणा. ।
थोडे म्हणोनि मर्नि फारचि लाजिला, हो,
अर्पूनि अल्प हरिलागिं न घे स्वलाहो. ॥ ९३ ॥

सर्बज्ञ त्याच्या मर्निचें हरीतो, । जाणे स्वभक्तार्पण जो, हरीतो. ।
पाहोनि, हासे, मुख ब्राह्मणाचे, । देखोनि खाजें पदरीं कणाचें. ॥ ९४ ॥
ब्राह्मण्य देन, हरि आपण देनदेन;

‘ हासोभियां द्विजपरासि करी सदेन. ।
प्रेमैकरुनि करि त्यासि निरीक्षणातें,
देणार भाग्यहरिजो, न लगी क्षणातें. ॥ ९५ ॥
स्वयें बोल्तो ब्राह्मणालागिं वाचा, ।
म्हणे, ‘ मी सरा, आस तुझ्या जिवाचा, ।
म्हणोनी दिला भेटिचा आजि लाहो, ।

तुजा आणिला काय मेवा मला हो ? ॥ ९६ ॥

थोडेंचि मातें बहु फार होतें । भक्ता जनांचे मजला, अहो, तें. ।
भक्तांपिना अर्पण मेरु केला, । त्याचा नसे, हो, कार्धमीं भुकेला. ॥ ९७ ॥
पत्र, पुण्य, फळ आणि फ पाणी, । भक्तिनें दिवल्या मज पाणी,
स्वल्पही निजसुखेंचि भक्षितो । तृप्तता परम त्यात लक्षितो. ॥ ९८ ॥

श्रीकांत ऐशीं वचनें वदे तो, । तन्ही सुदामा पृथुक्का न देतो. ।
शंकोनिया मानचि खालिं घाली, । लज्जा जयाचे हृदयीं निघाली. ॥ ९९ ॥

जाणे हरी द्विजमनातिल सर्वद्रष्टा, ।
निर्माण जो करि जगीं नसत्या अदृष्टा. ।
नार्हांच केवळ मनीं धनकाम याला, ।
स्त्री पाठवी मनिं धरुनि सुदामयाला. ॥ १०० ॥
दरिद्रे बहू पीडिली सारसाक्षी ।
म्हणे, ' नादतो कृष्ण ससारसाक्षी, ।
त्यरे जाउनी भेटिजे त्यास आर्षी, ।
हरी भेटल्या नासती सर्व व्यापी. ' ॥ १ ॥

तिचा भाव घेऊनिया द्वारकेला. । स्वये द्रव्यकागीं नसे हा भुकेला, ।
तथापी पहा दुर्लभा सपदा मी । घरीं देउनी तृप्त कर्ता सुदामी. ॥ २ ॥
चितुनी मनिं असें, अहो, हरी । यत्र निप्रकरिचें स्वये हरी. ।
प्रथि ते त्वरित माधन सोडी, । तोडुनी प्रकृतिव्रजन सोजी. ॥ ३ ॥
काय हें म्हणुनि कृष्ण निचारी, । मुष्टि ते पृथुक हे मग चारी ।
देखुनी, हरि झणे, ' भला भला । भक्तिचा परम लाभ लाभला. ' ॥ ४ ॥

पहे तुझे मज सरया बहु गोट भारी, ।
येणींच तृप्त जाणिं मी मनुकैटभारी. ।
धे मुष्टि एक, दुसरांसाहि हात घाली, ।
तो रुक्मिणी हरिकरांसि धरु निघाली. ॥ ५ ॥
धरनि कर कराग्रे बोलते श्री प्रभूतें, ।
' पृथुककृष्ण मुखार्शी घालिता, सर्व भूतें ।
मजसहित सुदाम्या सेविती सर्व लोकां ।
निभय करण नोहे ग्रामनात्रे त्रिलोकां. ॥ ६ ॥

प्रायला द्विज, पहा, तुझी सरी, । आज्ञुनी हरिसि मुष्टि दुसरी. ।
मी तुझी परम पाददासिका, । अर्पिशी मज तरी परासि का ? ॥ ७ ॥

श्रीरुक्मिणीच्या परिसूनि भाया, । पुरे करी श्रीपृथुक स्वभावाः- ।
ग्यानतर सारिति भोजनातें । घेऊनि पक्ती बहुता जनातें. ॥ ८ ॥
भोजनारि किती रस नाना । प्राशिले, जय झणे रसना ना. ।
स्वर्गाच्यापरि असें सुख मानी । बैसुनी हरि गृह्यत निमानी. ॥ ९ ॥

सुखें या कमनी निशा याम चारी, । प्रभाते हरितें सुदामा विचारी, ।
 म्हणे, 'देई आज्ञा मला आजि जाया, । वरीं येकली वाट पाहे स्वजाया.' ॥१०॥
 विश्वकल्पक विशाळ मंदिरा । कल्पुनी, वसवि तेथ इंदिरा. ।
 नाम ठेवुनि पुरीस तयाचें, । भाग्य दे परम जें हित याचें. ॥ ११ ॥
 जो जयासि विधि हा तंव देतो, । त्या द्विजाप्रति हरी न वटे तो, ।
 दान कौर्ति अपणें न वढावी, । भाव हा हरि जनाप्रति दावी. ॥ १२ ॥
 कृष्णजी म्हणति, 'भक्तसत्तमा, । तूं मला प्रियवद् द्विजोत्तमा. ।
 मित्र तो तुजसमान असेना, । पाहतां जन्मि चराचरसेना. ॥ १३ ॥
 • भेटुनीं मज सनाथचि कैले, । तृप्त होति जगि जेवि भुकेले. ॥
 स्नेहभंग न घडो, सुखराशी. । जाय सत्वर, सख्या, स्वगृहासी. ॥१४॥
 न दे श्रीहरी रिप्रयया धनासी. । न मागे, न तोहा करी शोधनासी, ॥
 सलज्जेकरुनी निघाला घरासी. । हरीदर्शनीं नासुनी पापराशी. ॥ १५ ॥
 द्वारास्तो सौदुनि ये स्वगटे. । आश्चर्य द्याते बहु धोर वाटे. ॥
 मार्गी विचारी मग तो मनाशीं, । निदूनि चित्तीं धनकामनासी. ॥१६॥
 आश्चर्य हे मज गमे बहु कीं मनातें, ।
 ब्राह्मण्य देव करि पूर्णहि कामनातें, ॥
 तो श्रीहरी मज अगासि न दे धनातें, ।
 प्रारब्ध थोर. किति, हो, करूं साधनातें ? ॥ १७ ॥
 कळखिलें जरि नसे मजला हे । म्हणुनियां चरि नतें धन लाहें, ।
 मज जसें नयनीं हरि पाहे, । तदनुरूप करि थोर कृपा हे. ॥ १८ ॥
 मंचकीं लजुनियां निज पद्मा, । लागला त्वरित या पदपद्मा, ॥
 प्रेमयुक्त नयनीं जळ वाहे, । गोष्टे थोर गमतेचि जिग्रा हे. ॥ १९ ॥
 दरिद्री मी कोठें ? यदुपति रगेचा निजपती ।
 मला आलिंगीतो, गुरवर जया निज जपती, ।
 गुरुवंधू मानी, वसयुनि पलंगीं निज करे ।
 पद प्रक्षालूनी, पदजळ शिरीं ठेवि निकरें. ॥ २० ॥
 रुक्मिणी कारिं धरुनि चामरा । ढाळिले मज अखंड पामरा. ।
 विजितां मजवरी व्यजनातें । मी दिसें सकळ सेव्य जनातें. ॥ २१ ॥
 निज विमल पलंगीं श्रीहरी, देवदेव, । परम धिनयतेनें, आदरें, वामुदेव ।
 करि करकमलानें पादसंवाहनासी, । अकळ सकळ जो को हंससंवाहनासी. ॥ २२ ॥

हरीया पदा सेरितां सर्न सिद्धी, । जर्गी याचि स्वर्गापरग प्रसिद्धी, ।
 तयानें, पहा, सेविलें या पदासी । कख्खनी रमा सादरें जेंनि दासी ॥ २३ ॥
 परि नसे मजलागुनि तो निधी । मज गमे हरि तो करणानिधी ।
 धनमदें प्रभुला दिज नाठनी, । म्हणुनि रिक्तकरे मज पाठनी ॥ २४ ॥
 ये रिती दिज करी मननातें, । अर्पुनी हरिपदी धननातें ।
 पायला निज समीप पुरीतें । पाहिलें तत्र घरा उपरीतें ॥ २५ ॥
 रवीचद्रतेजें रयी हो निमानें । पुरी वेष्टुनी साग एका ऋमाने ॥
 निचित्रें वनें, पुष्पितें, दिव्य भारी । फळें नम्र गृही वहू वृक्ष भारी ॥ २६ ॥
 वनामाजि पक्षी बटूसाळ जाती, । स्वरे मजुळें तोपरीती द्विजाती ॥
 रमे लक्ष्मणा पक्षिणी सारसासी । द्विजा दापुनीया रतीया रसासी ॥ २७ ॥
 रमत हस मदे वरटा, हो, । शिखिमुखीं उटती वर टाहो, ॥
 बहुत नाचति राजस मेरें, । मृगसत्या रमताति समोरें ॥ २८ ॥
 पतिसरें रमती वरटा किती, । विरहिणी अपुनी रर टाकित्ती, ।
 रमति त्या पतितें मग खजना, । नयनि दिव्य नसोनिहि अजना ॥ २९ ॥
 मद शांतळ सुगंधित वारे । स्पर्शता, त्रिभिध ताप निगारे ।
 पुष्पितें उपनने बहुज्वाचीं । पक्ति त्यावरि घनाडिकुज्वाची ॥ ३० ॥
 सरोवरें निर्मळ अनु ज्याचे, । तयामये कानन अनुजाचे, ।
 जयानरी पद्मपद सर्न काळीं । रातोपळें तीं दिमतति काळीं ॥ ३१ ॥
 रसाळद्रुमीं कोकिला गाय, नाचे । घनी ऊळती थोर त्या गायनाचे ।
 प्रभुता बहु तेज कर्पूर केळी । करीती स्त्रिया पात देखोनि केळी ॥ ३२ ॥
 अळकारयुक्ता स्त्रिया हो अपारा । पतीयुक्त येती रनी त्या दुपारा ।
 करे शिपिती येरमेका जळालें, । मृगाक्षीस नेत्रीं नुरे कानळातें ॥ ३३ ॥
 द्विजें ये रिती देखुनीयां वनासी, । विचारी बर आपल्या तो मनासी ।
 असे स्थान हें कोण त्याचें कळेना, । अमें काय माझे मग आकळेना ॥ ३४ ॥
 विचारी असें मित्र तो हो मनासी, । अगापानि ते लोख येनीं रनासी ।
 दिमे टीनि त्याचीच देवासमान । सुदाम्यान देती बहुसाठ मान ॥ ३५ ॥
 यखें अलंकार अनेक रीती । देऊनि मित्रा, स्तननं वर्गती ।
 येगे सुदामा मग दिव्य यानें । वाद्ये पथीं वाजनि, दिव्य यानें ॥ ३६ ॥
 गायने करिनि गायक नाना, । सगितासन्नि राग तनाना ।
 भाट गर्जेनि पुढें मित्रांनी । कारिनानि चमरे निज दानी ॥ ३७ ॥

समूदाय घेऊनियां तेथ रंभा । करी सांग नृत्यासि तेथे आरंभा ।
 स्वरे वाजवीती मृदंगादि वीणा, । पुढे नाचती गायनी ज्या प्रवीणा ॥ ३८ ॥
 बहु भाव दावीतने ते करांचे, । अळंकार लेऊनि चामीकराचे ।
 गळां घालुनी उर्वशी दिव्य हारा । करीते पुढे सांग नृत्या विहारा ॥ ३९ ॥
 पुरामाजि ते आणित्ती या रितीनें । असें आदकीलें घरीं त्या सतीनें ।
 बहूसाल इषोनियां विप्रजाया । स्वये सिद्ध जाली पुढे त्यास जाया ॥ ४० ॥
 सखी येउनया अळंकार घाली, । रमेच्या परी सुंदरी ते निघाली ।
 बहूसाल सेवा करिताति दासी, । किर्तीयेक हो, लागली श्रीपदासी ॥ ४१ ॥
 करुनि न्यालतसे बहु तीव्रता । पतिनिमित्त पर्या सुपतिव्रता ।
 पतिस देखियलें नयनांबुजी, । अति सुखें मग ये नयनांबु जी ॥ ४२ ॥
 प्रेमयुक्त भरला तिचा गळा, । शब्द एकहि निघे न वेगळा ।
 कांत हा म्हणुनि जाणवी मना । तूत जो करि समस्त कामना ॥ ४३ ॥
 देखिली द्विजवरे मग दारा, । लेइली नग अपार उदारा ।
 दासिका, पदकभूषणें गळां, । सेविताति सकळा सुमंगळा ॥ ४४ ॥
 गमे ती सुद्राम्यास कीं देवदारा, । जिचा गंध वारितसे देवदारा, ।
 पहायासि येती जिला देवदारा, । अशी मानवी होय भूदेवदारा ॥ ४५ ॥
 कामिनी द्विजवरा समा गमे । चालिला मग विच्या मंगलगमे ।
 पावला त्वरित विप्र मंदिरा, । राहिली सतत जेथ इंदिरा ॥ ४६ ॥
 पाहिलें द्विजवरे घराकडे, । दीसि थोर दिसते चंद्रकडे ।
 स्थान हें द्विज म्हणे अमरांचें । कश्यपा अदितिच्या कुमरांचें ॥ ४७ ॥
 बहुत मरगजाचे स्तंभ ते दिव्य भारी, ।
 जडित नवहि रत्नें दीसि त्यांची उभारी ॥
 किमपिहि मनुजाला नाकळे जे धरा ती ।
 जडित दिनमणी ते रातिचे हो अरानी ॥ ४८ ॥
 जडित बहु पलंगी दीसि चामीकराची, ।
 मृदु तदुपरि शय्या शुभ्र चंद्राकराची, ॥
 दुहित समर्पि पात्री फेण जैसा दुधाला ।
 मृदुतर अति शुभ्र उंच वाटे दुधाला ॥ ४९ ॥
 हेमदंडजडित व्यजनांचे । वारिताति कर दिव्य जनांचे ।
 रत्नदंड जडिले चपराळा । वारिती मकळ भुभमराळा ॥ ५० ॥

प्रितान दात्री वरि शुभ्रकाल । नसे प्रभा ते, अजि, अभ्रकाल ।

सद्गुणमुक्ताफळ, हो, प्रितानी । प्रितानचद्रा गमताति तानी ॥ ५१ ॥

तिनाशा मृदू चिखिता रेशिमानें । तळीं घातल्या, साग एख्या क्रमानें ।

हिरे थोर पायावरी, हो, सुगणी । फुल्या मव्यभागों; तया कोण वर्णां ? ॥ ५२ ॥

स्फटिकजडित भिती गोभती दिव्य भारी, ।

मरकत बहु मध्ये दांति त्याची उभारी ॥

तदुपरि पुतळ्या त्या रत्नदीपास हातीं ।

धरिति, सकळ शोभा त्याचि तेजे पहाती ॥ ५३ ॥

होतों दरिद्री बहुता दिसाचा, । तो पात्रळें वैमयकामसाचा ।

भाग्यास या हेतु हरेनिनाही । समर्थ कोणी दिसणार नाही ॥ ५४ ॥

अशा वैमयाला सुदामा विलोकां; । म्हणें हें नसे अन्य कोणा, तिलोकी ।

कसें काय झालें मला हें कळेना । विचारी मनीं, हेतुही आकळेना ॥ ५५ ॥

कृपादाष्टिनें पाहुनीया हरी तो । स्वभक्ता जनाच्या दरिद्रा हरीतो ।

घरीं भाग्य दे, जें न इद्रादिकाला । न बोले तथापि स्वयें याचकाला ॥ ५६ ॥

न बोलोनि रों ब्रह्म मेघ पाणी, । असें भाग्य देतो जणीं चक्रपाणी ।

स्वभक्ता जनाचें दिलें अल्प खानो, । असा याद्रीं कृष्ण, माझा सखा तो ॥ ५७ ॥

जया अर्पिता भक्त थोडें अमानी, । तयाचें हरी तो ब्रह्मसाल मानी ।

स्वयें न श्रमे भाग्य देता जनाला, । असें याटतें श्रीहरीच्या मनाला ॥ ५८ ॥

मुष्टीभरी त्या पृथुकास ने मीं । ते भजुनी, हें मग भाग्य नेमी ।

भैत्री हरीची मज जन्मजन्मीं । घडो, म्हणोनी म्हणतो द्विजन्मी ॥ ५९ ॥

पूर्ण बोध नसता स्वजनासी । देइना हरि तयास धनासी, ।

भोग ते करिति देगुनिया धना । नाठने मग तयास साधना ॥ ६० ॥

मनीं ये रिती तो सुदामा विचारी । हरीभक्तनें घाहुनी दीस चारी ।

स्त्रियायुक्त भोगी महर्षिभयाला । नळे सक्त अयत, नाशी भयाला ॥ ६१ ॥

स्वयें भक्त तो श्रीहरी, देवदेव, । दयाळू, अशा ब्राह्मणीं वासुदेव ।

तयावाचुनी कोण भूदेव पूजी ? । सखा ब्राह्मणा, तोचि दैत्या रिपु, जी ॥ ६२ ॥

स्वभक्ता जनाच्या हरी आपदाळा । द्विजें ये रिती जाणुनी सौहृदाळा, ।

करी ध्यान त्याचें सदा सर्यदा, हो । ह्मणी मनातील कामाग्निदाहो ॥ ६३ ॥

आजि हो हरिभक्तहि जिंकिती । तरनि हा भगवत्पु असे किती ।

द्विज मनीं मननादिक हो करी । श्रवणभक्तिस घेऊनियां करी ॥ ६४ ॥

प्रसादें हरीच्या भवग्रंथि सोडी. । जटी देखुनी आत्मंतृप्ति सोडी. ।
 अती सत्वरें मोक्ष त्याळार्गि जाला, । महाअग्नि तापत्रयाचा निवाला. ॥ ६५ ॥
 हरी पाहता आपण देवदेव । अशाला, महापूज्य हे भूमिदेव. ।
 अशी ये रितीची असे हे कथा, रे, । तरे लोक येथे जरी चित्त थारे. ॥ ६६ ॥
 शुक्र म्हणे, ' परिसें सुपरीक्षितो । श्रवण हें करुनी जन रक्षितो, ।
 तरति ते जन सर्वहि हा कळी । श्रवणभक्ति पुरे तुज एकली. ॥ ६७ ॥

श्रीमद्भागवतीं नृपाप्रति बरे हें बोळिके कीं मुनी, ।
 भक्तीवांचुनि मोक्ष साध्य न घडे, हें स्थापिलें नेमुनी. ।
 त्याची हे पदपद्यकाव्यरचना टीका करी कौतुकें ।
 वापूवामन सादरें हरिपदीं अर्पा गिराभातुकें. ॥ ६८ ॥
 नेणे छंदकलाप्रवेधरचना, नेणें गिरा निर्मळा ।
 नेणें नाटक, नागरा कविकला, नेणें पदा कौमला, ।
 नेणें त्या मगणादि आठहि गणां, कोठें यती भंगती, ।
 जाणें त्या गुरु वामना मुचरणा ते हे फले संगती ॥ ६९ ॥
 आव्ये भागवतात दोन दशमीं ते उत्तरार्धी मना ।
 आणूनी बरये मनीं, शरण मी गेलों गुरु वामना. ॥
 त्याचा हस्तक मस्तकीं मिरवतां ग्रंथार्थ जाला तर्ग. ।
 टीका श्लोक समग्र सुंदर बरे हे एकशेंसत्तरीं. ॥ ७० ॥

ते कसे बेल घोडे करुनि हरि पुढें पाठ्याले निघाडे, ।
 त्यातें सग्राम होडे निघतुनि तुकडे योर केले पयाडे. ॥ ३ ॥
 भक्ताचे निघ्न चारी, दुरित परिहरी, शोणिली बाळमारी ।
 माया दागी मुरारी, अव वरु समरी मारिले दैत्य भारी, ।
 रागे जे नददारी यमलत्तरारी घेतली मुक्ति हारी, ।
 पेसा हा दाननारी नमित सुररी बाळभागिकारी. ॥ ४ ॥
 गन्यासिक सिद्ध गाति विरुद्धें तो यादवाच्या कुळीं ।
 झाला आनकदुदुभीसुत, अरी पाढे तुझा गोकुळीं, ।
 पेसा श्रीपति नारदें विनिघिया तो देव जाणायया, ।
 प्रेरी भोजपती तडाल चुलता अरू आणायया. ॥ ५ ॥
 वंशीं मारक जन्मला म्हणुनिया विता करी भूपती ।
 तेंणें दैत्य विदारिले रणमही म्या प्रेरिले जे क्षितीं,
 हा गोवर्धन धोरला उचलिला, तो तळ कैसा म्हणों ?
 जेणे भक्नुनि बोणवा निक्षपिला त्या केनि आम्ही जिणों ? ॥ ६ ॥
 ते हा चापमखासि निर्मुनि करी आज्ञा प्रभू गोकुळा ।
 यात्रे कृष्णहलायुधासह पुरीं पाहानया सोहळा, ।
 मागीं यादव चालता म्हणतसे पाहेन तो श्रीपती, ।
 ज्याचे पाय अपाय दूर करिती, त्रहेंद्र ज्या वदिती ॥ ७ ॥
 वाणी ही स्तुतिता शिणे, निगम तो त्यालागीं नेणें म्हणे, ।
 तो देवेश विलोकिता व्रजकुळीं दृष्टी घडो पारणें ।
 देखे भूयस्ते अपूर्व हरिच्या पादानुजाचे ठसे, ।
 लोळे त्यापरि भक्तिनम्र पुरता सुप्रेम ज्या उलसे. ॥ ८ ॥
 सूर्यास्तीं रथ पातला व्रजपुरीं अकूर आला घरा, ।
 पेसे जाणुनि भेटती सुरपती हा आमुचा सोयरा, ।
 साष्टांग प्रणिपात सात्वन करी, त्रहेंद्र ज्या रदितो ।
 तेही जाणुनि भाव हृत्कमळिचा भक्तेंद्र या पूजितो. ॥ ९ ॥
 वेरा वेरानि चालिला, व्रजगुरू अकूर तो निदित्, ।
 देवें दाम्बविलें स्वरूप यमुनाडोहीं सभक्ताप्रता ।
 नेला मोक्षपदासि वसन्तपती चाणूगटामनें, ।
 स्थापी रायपदीं यदुत्तम पुन्हा मातामहा नेभेन. ॥ १० ॥

- प्रिया तुझ्या ठायीं थचपळ गुणें साचयि रेमे,
जिला अक्षेद्रांच्या सदनि पळ तेंही न करमे. ॥ ३
- तळींचा जो होता फणिपति महातरु घडला,
स्वरूपें शैलाच्या तव पदतळीं शीघ्र जडला. ॥ ४
- नदीस्वामी तीर्थाभिध निकट देवोनि विरजा.
हरीते लोकांच्या सकळ कळिसंभावित रजा. ॥ ४
- सदा जे वैकुंठी हरिजन तुझे मुक्त वसती,
महाद्रीच्या शृंगीं तरुपलभावे निवसती, ॥ ५
- तुझ्या संगीं ज्यातें सतत रमणें, श्रीप्रियकरा,
तयां कंठे कैसें तुजविण पर्दा भक्तनिकरा. ॥ ५
- तुझ्या ज्या वीभूती असति अणिमाद्यष्ट, महती,
वसोनी प्राकारी करिति भजकाच्या श्रमदती. ॥ ६
- महापोष्याचा निधि सरस नैवेद्यपद वी
स्वयें अंगीकारी, सकळजनसौभाग्यपदवी. ॥ ६
- तुझ्या चारी मुक्ती विभुसदन दारींच वसती;
तुझ्या सेवे येती जन सुजन त्यालाच पुसती. ॥ ७
- ध्वजस्तंभाकारें गरुड निवसे सन्मुख, हरी,
जनाच्या तापातें क्षण न लगता जो परिहरी. ॥ ७
- महानंदाचा हा कळस झळके गोपुरवरी,
तुझ्या सद्गुणातें क्षण निरखितां त्यांप्रति वरी. ॥ ८
- सदा प्राकारत्वे प्रणत्र घडला साच दिसतो
दिठां लहें ज्यातें अमृतमय त्यालाच दिसतो. ॥ ८
- पहा श्वेतद्वीपें धवळ रचिल्या पर्वतशिळा;
सुरे ते पापाचा मळ निरखिता कुत्सितशिळा. ॥ ९
- निधी नैही झाले नव दिवस नौरात्र बरेच,
तदा प्रज्ञा देवासहित मुनिसंघेचि मिरवे. ॥ ९
- धनं, पुष्पें, वल्ली, फळ, जळ, असे दिव्य शिखरीं.
सुरीं नाना रूपें धरुनि असिजे हे श्रुति खरी. ॥ १०
- चहूं वेदीं तूझी अमित महिमा वर्णित दिसे.
पुराणां शास्त्रातें तुजविण दुजा ठाय न दिसे. ॥ १०

- रमाकांता तूझी अचळगुणसंपत्ति वदता
गणाधीशा झाली म्हणाति अमळा एकरदता. ।
- फणींद्राची जिह्वा चिरुनि घडली दोनि तुकडे.
विधाता चां तोडे गणुनि घसला येकिचकडे. ॥ ११
- रथोत्साही तूझ्या विविहर करीं वेत्रघर ते
सदा सेत्रेमय्यें असति, विभु, संलग्न पुरते. ।
- सुरेंद्राच्या कोटी नमिति विधुसंघांवरमणी
। महासंघर्षें तें गळाति मुकुटाचे वर मणी. ॥ १२
- अनंतब्रह्मांडोदरगत जनां उत्सव घडे,
समस्तांचे देवें, प्रभु, तव कृपाद्वार उघडे. ।
- जगाच्या कल्याणास्तव निवसि तूं दिव्य वहनीं,
सुधासारे दृष्टी भरति वरदायाच अहनी. ॥ १३
- रथीं जेव्हां, देवा, वळवसि, महावैभवधरा,
त्रिलोकोलोकांहीं आतिशय घडे पीडित धरा. ।
- सुरां, मर्त्यां, नागां, मिसळण पडे याच दिवशीं
तदा सनि मोठे म्हणुनि कवणा कोण गिंवती ! ॥ १४
- सहस्राक्षांचींही नयनकमळें तें न पुरती,
महाशोभा पाहूं म्हणति अमळा दिव्य पुरती; ।
- तदा दों नेत्रांच्या लघुतर नरां कै निरखवे ?
न माये ब्रह्मांडीं किती म्हणुनि तें या हरिखवे. ॥ १५
- सुरेंद्राच्या वामां वरुपाति शिरीं दिव्य सुमनें.
महानंदें गाती चरित भजती नित्य सुमनें. ।
- महापादांचेही गजर सुरगंधर्व कारिती.
नटी नाट्यारंभो अभिनय कळायुक्त धरिती. ॥ १६
- अशा पुष्पेसाहीं गजसि निषर्णे भक्त तुजळा.
यथाशक्ती पूजा करिति; तुळसीपुष्पसृजळां ।
- समर्पेनीं तूतें, नमिति चरणीं ते तव पर्दां.
महामोदें क्रीडा करिति तुजर्सी व्यक्तविपदी. ॥ १७
- महानंदाचा तूं जलधि, सुरशाखी निजजनां;
समस्तांच्या चित्ता करिसि अति उत्साह भजना ।

- फळाचा दाता तूं; तव पार्श्व ज्या काम निवसे,
तयाच्या हस्तीं तें परम पद संपूर्ण गिंवसे. ॥ १८
- महायात्रे येथें मिळति घरणीमाजि जितुके
नरांचे नारांचे गण सधन येवोनि तितुके. ।
विचित्रें ते लेणीं विविध वसनें भाषण तसें
समस्तांच्या चित्ता कुतुक परभारें करितसे. ॥ १९
- विचित्रां वर्णांच्या विलसति पताका, ध्वज किती.
ध्वनी वाजंत्रांच्या सुरपति निशाणासि जिकिती. ।
विमानांच्या दाटी कुतुका निरखूं पाहाति सती,
सुरांगंधर्वांच्या अतुळ विभवे ज्या विलसती. ॥ २०
- सयस्त्रिंशत्कोटी जगतिस वसे तीर्थगणना.
प्रसिद्धत्वे अन्यें न सरति कदा लेखगुणना. ।
समस्तें ते येथें अहिगिरिस सौख्ये निवसती.
स्वपापाच्या नाशा विचरुनि सुमोदें विलसती. ॥ २१
- समाधी ये स्थानीं सहजचि सुपुती मन छये
तपें होती येथें करुनि वसतां दिव्य निलये ।
महापार्षे तेही घडति सुकृते भोगसमुदा
घडे, देवा, तूझ्या भुजगशिखरीं कारण मुदा. ॥ २२
- महाशार्षे कैसा अजगर घडे तुंवर मुनी !
पडे शैलीं, दैवें त्रिदिव वळचे तूज नमुनी. ।
पहा मोठे मोठे ऋषिवर गुहेमाजि वसती,
स्वरूपे जे मध्यंदिनइनसमवे विलसती. ॥ २३
- विधि प्रार्थी तूतें, त्रिभुवनविभूतें, सुविनये
रचीतो मी सारें जग; तदपि मातें यश नये. ।
बुधा जातो माझा श्रम, सकळ ते व्यर्थ मरतां
न चातो मुक्तीतें तव भजन तें नानुसरतां. ॥ २४
- तयातें मुक्तीची करिसि घटना स्वल्प सुकृते,
तदा होती माझीं नियत अवधीं सार्थक कृते. ।
अशा या दीनोक्ती परिसूनि, कृपापूर्ण वचनें
तया आज्ञा केली, विधि करित जा लोकरचने. ॥ २५

- असे माझ्या येथें धरणिवरि हा पन्नगगिरी;
 वसें मीही साक्षात्करुनि वरवी पुण्यनगरी. ।
 स्वभावे जे येती नर, तरति पाहोनि मजला.
 पदा जाती माझ्या नियत कथितों व्यक्त तुजला. ॥ २६
 किती पूर्वी 'त्वांही त्रिभुवननुता भक्त घडिले ।
 ।गिरिशंर्गा आले सकळ निजधामा दवडिले. ।
 नसे इच्छा ह्यांतें, तुजविण, निजमंद सुवर्णा. ।
 प्रभू, पैकुंठांची अभिलषिति हे पुण्य अवनी. ॥ २७
 स्वजन्मातें कैसे सुर सकळ धिक्कार करिती ?
 जरी दीर्घायुष्यें धरिति, अति संपत्ति वरिती. ।
 अम्हां नाहीं कैसें जनन घडलें या कलियुगीं
 महीपृष्ठी ? व्यर्थ प्रलय अनुभोगूं प्रतियुगीं. ॥ २८
 असोनी आम्हांतें वदनकमळीं लंबरसना,
 प्रसादाचा धीणें तरि निरखिला काय रस ? ना. ।
 सुधा पीतों आम्ही, तदपि हरिनेत्रेघरिमा
 नये यीतें; आम्हां कार्य करिल हे मुक्त तरि मा ? ॥ २९
 असोनी हें नेत्रें शिखिवरसिलंडाक्षसम तें ।
 न होती आम्हांतें म्हणति कार्यही सौख्यसम ते.
 नसे कीं पुण्यांगीसहित हरि डोळां निरखिला, ।
 सुरेज्याच्या वारीं वरि सुमनसपें वरखिला. ॥ ३०
 अम्ही स्वर्गी भोगूं सुख, असुख, संपत्ति. दिस ते
 वृथा गेले कैसे ? विषयरसिकां फार दिसते, ।
 जगादी, कस्तूरी, घसृणरस, संपुक्त श्रपना
 न देखो कीं आम्ही. वर म्हणवितों काय अपणा ? ॥ ३१
 अम्ही नाहीं झालों तृणलघु तरी, काद्रवनगीं.
 वृथा वाहूं घोसे मणिसचित जांवूनदनगीं ।
 सदा सद्गतांच्या पदवमळफिजत्करजसा
 न वाहोनी नेला त्रिदिवर्दिचा जन्म रजसा ॥ ३२
 अम्ही नाहीं प्यालों, मुख अमुनि, पादामृतरसा.
 कसे सोमूं आतां भररज महाघोरतरसा ? ।

- ‘ हरी, गोविंदा, ’ हें यदुनि करताव्ही न पिटिली.
जिणों नेणों कैशी जनिमृति अविद्याभ्रपटलों ! ॥ ३३
- अशा पक्षात्तारें तळमळिति, देवा, अमर ते.
वरे कीं त्याहोनी तव निकटिचे दीन नर ते. १
- तुझ्या सन्मूर्तीतें निरखिति सदां दृष्टि भरूनी.
सुरांतें स्वर्गाच्या जिणिति त्रिभरें हास्य करूनी. ॥ ३४
- धरा मार्थाचीं ते लजुनि, वरि आला फणिपती.
धरादातें शंका प्रवळ गमली तें, सुरपती. १
- पुन्हा गेली पृथ्वी अधर जरि पाताळमुनरी,
महा लागे तेव्हां श्रम मजचि, हे भूमिअरनी. ३५
- तदां ये श्रीशैली; धरांण धरिली अंकफळ कीं.
तुझ्या या सेजारीं वरुनि जग केळें सफळ कीं. १
- तुझ्या तीर्थीं न्हाती, निरखिति तया लोक नयनी,
तुन्हां ऐसें तेही पडुडति सुखें शेषशयनी. ३६
- तुला पाहूं आला मदन अहिरांली, प्रमुनरा;
स्वरूपाच्या दर्पें बहुत चढला त्यासि तिवरा ।
- तुझ्या रूपा लाजे. लजुनि निजदेहा, सुरपती,
अनंगत्वे हिंडे अश्रुणिवरि लोकीं रतिपती. ॥ ३७
- तुझ्या सौंदर्याची त्रिगुणनिं तुला एक न दिसे.
महालक्ष्मी झाली पदकमळमृंगी मज दिसे. १
- नखीं चंद्रज्योत्स्ना अमित निरखी भ्रांतमनसें.
महानन्दें लोभे; किमापि तिज देहीं स्मरु नसे. ॥ ३८
- पदीं शोभा रातोपलदळ तसी कोमलपणें.
दिसे नाना चिन्हें घ्वज, कुळिश, रेखादि टिपणें. १
- प्रनाळाभाटांचा, प्रपद लसती कूर्मसम ते;
नये लोकीं काहीं अणिक दुसरें यासि समते. ॥ ३९
- वरें घोंटे नीलोत्पलसदृश ते ही मिलसती,
स्मराचे तूणाभें अति मृदुल जंघा निवसती. १
- रणन्मंजीरश्री मुनिजन हृदब्जा विकसवी;
जणों सद्गोर्धें तें मन नियत ठायींच बसवी. ॥ ४०

खरू केळी देडोपम; वर नितेंबें युत कटी.

महामोलाचा हा पट तदुपरी पीत तकटी. ।

कणत्कांचीदामा अमल मणियुक्ता मिरविसी.

तयाची ते शोभा दिसत अमितोदार रविसी. ॥

४१

बटाच्या पत्रांची उदर समता, मार्दव, धरी.

सुनिम्रत्वे नाभीन्हद अमृतकृपासि अधरी. ।

सुरोमाळी काळी दिसत बरवी भृंगपटली

विकासें कंजाच्या मज गमत आतांचि सुटली. ॥

४२

त्रिरेखा त्या रम्या, त्रिजगउदरीं सीमसरिता

तसी वाटे माते, त्रिभुवनपती; ध्यान करिता ।

विशालत्वे वक्षस्त्रळ अवगणी फार गगना. ।

धरं ताराकारें अंति धवल त्वा मौक्तिकगणा. ॥

४३

भुनाचान्ही शाखा विलसति जशा कल्पतरूच्या.

स्वदीतीनें कैल्या मरकतमणीच्या हतरूच्या. ।

। सनाळें तैसीं तें विलसति बरीं पाणिकमळें,

स्वभक्तातें देती अभयवरदानें सुविमळें. ॥

४४

करें एके संज्ञा क्षितितळचि बैकुंठ, म्हणुनी.

दुजा दात्री भक्तां कटिसम भवाव्हीस करुनी. ।

पुन्हा दो हस्तानी धरि अमल दोनी अरिदरी.

त्रिलोकाचों दु खें परिहरुनि, घे दीन पदरी. ॥

४५

अनर्घ्या रत्नांची जडित दशमुद्रागदकडी.

कृता नाना शोभा स्वतनुवरि भागें वरकडी. ।

पहा, श्रीवत्साचें परम धरिलें भूषण कसें,

जसें फुल्लभोजीं अणिक दुसरें पद्म विकसे ॥

४६

द्वंद्वभोजीं पादाबुज द्विजराचें विलसलें,

म्हणोनी लक्ष्मीतें पद अचळ तेथें गिरसलें. ।

चसे जेथें निलोत्सययुत सती प्रेमभरितां.

सजी चांचल्यातें निधिस मिळता जेथि सरिता. ॥

४७

त्रिरेखा ते कंठी जलजसर शोभा वरितसे.

स्वदेदीर्घे लक्ष्मी सदृष्ट परिरंभें धरितसे. ।

तसा या वंधूच्या सतत निकटीं कौस्तुभ वसे.

सुधाब्धाच्या बाळा वसतिस दुजा ठाव न दिसे. ॥ ४८

मुखाची तों शोभा मदनशत घोवाळुनि वरी. ।

सहस्रार्ची दीपे नियत कुरवंडीस विनरी. ।

म्हणो ये तें कैसा सम तरी गडी पूर्णवदना, ।

समस्ता शोभेच्या भिमलमुखसंपीतसदना ? ॥ ४९

मुखी शोभे मंदस्मित; नयन काव्य विभवे. ।

कळा चंद्रा ऐवा नसति म्हणुनी तो अभिभवे. ।

कलंकी तत्रापी करिळ समता आस्यकमळा. ।

घडेना, कजाक्षा सुचति नुपमा आणिक मला. ॥ ५०

सुवृत्ताकारे तें परम मुखपंकेरुह दिसे ।

जर्गी शोभा कोणी चुबुकवर या साम्य न दिसे. ।

नये त्याही विद्या तव अधरार्चिबासि समता. ।

रदी कुंद, ज्योत्स्ना, धरि उपमिता ते असमता. ॥ ५१

दधि, क्षीरा, मुक्ता, माणि, शशि, सुधा, शंख, धवला, ।

जिणे तूझी मंदस्मितरुचि न कीजेचि नवला. ॥

तिळाच्या पुष्पाची जड असम नासासि उपमा; ।

कळी चाण्याचीही अघड शुक्लवुंडा अनुपमा. ॥ ५२

पुराणी वाखाणी मुनिनयनपद्मासि समता. ।

मला मानेना तें. कमळउपमा ते असमता. ।

तुझ्या नेत्रा भासावरुनि, जड पंकेरुह कसें ! ।

जर्गी रूढे इंदीवर म्हणुनि तोपेंचि विकसे. ॥ ५३

कटाक्षक्षेहे जे अमितजनसंताप निवटी, ।

दिठी, देवा, तूझी सुजनद्वय्यो ज्ञानदिवटी. ।

अकाशी ऐशी हे अभिल महीसा शीसि सप्रता ।

घडेना पद्माची, म्हणुनि न वदे मी अभिमता ॥ ५४

तुझी ही धूगुमे स्मरधनु असे जे उपमिती ।

कवेंति मी मानी जडमति; नसे त्या अनुमिती. ।

स्मराच्या मातेतें तुज निरखिता मोह पडिला

मनी सौंदर्याचा मद अमित होता, निवडला, ॥ ५५

निग्राज्या या भाऊं मृगमदटिळा भूषिण दिसे.

यस लोकां यातें अणिक उपमा साच न दिसे. ।

मुखेंदू हा तृज्ञा अमल असता, श्रीप्रियकरा,

कळाल्ये शोभे तिलक जनिता तोपनिकरा. ॥

५६

वरे मायाचे हे कुरळ अळिमाज्या कृति, पहा.

मुखाचीं हे तृश्या विलसति,ग्मा मानअपहा.

श्रुतीं सद्रत्नांचीं मकरनिभ तें कुडलयुगे,

प्रभा गल्लद्वीं प्रकट करिती तें अनुयुगे. ॥

५७

किरीटज्योत्स्ना ते अमित शशिसूर्यात्म गमे.

त्रिचित्रा रत्नानीं जडित रचिले काय निर्गमे. ।

समस्ता वेदातीं अति अमल जें तत्व विलसे,

मिसें या मायाचे मुकुट घडुनी फारचि लसे. ॥

५८

प्रभा देहीं नीळी गगनजलदामें प्रकटली,

तमाज्याचीं इंद्रोपडकुमुदभा जेंपि नटली. ।

तथापी जे साने मणिपदकर्दामें सुललिता,

धनीं जैशी शोभे परम चपळा ते प्रचळिता. ॥

५९

समस्ता सर्वादीं, त्रिभु, तत्र वपू आस्पद असे

विलेकू प्रत्यक्षें कथिति सुखागीश्वर असें. ।

तुझ्या नाना क्रीडा करिती जगसमोहन, परी

अग्न्या तू रूपा धरिमि नट तेसा बहुपरी ॥

६०

तुझ्या कोणा काहीं कळत, न घडे, अत सुरसा,

पहानें तों माप्पारहित दिससीं रम्य अरसा. ।

तुझ्या ठाणीं निघें सरळ प्रतिनिधिं निजग हें,

महादशीं जेसें नगर अर रज्जू मुजग हें. ॥

६१

असं, देना, तूझें स्वरूप अपरिछिन्न विलसे.

तयातें नेणोनी जन जनुभरीं दु खगळसे. ।

तमा मीहीं देना भ्रुतीं तत्र मायागुणप्रशें,

अनता जन्माचे भ्रम फळचि घेणोनि, नि, रमे. ॥

६२

तुझ्या दासाचा मीं न करुनि कसा सग पसरा,

तुझ्या अज्ञानें मीं जनिमरण भोगीत राहनां. ।

आग्नेयाग्नेशातें अनुभवितासें नित्य नवसे. ।

यया कष्टें मातें किमपि त्रिही सौख्य न वसे. ॥

६३

पुढें आता, देवा, किंति दिवस ऐमेंचि असिजे ?

प्रमोहाच्या तापें तनु निरयकुंडीं बहु सिजे. ।

कृपा तूझी व्हावी तरेच मुद्रका होइल मला.

न लिपे अज्ञानोद्भव असुगलेखा कठिमला ॥

६४

दयाळू दीनाचा गृणुनि स्वयदीं ब्रीद धरिती;

प्राप्तिहा हे केन्हा तारि प्रमुनरा साच करिती ? ।

महापापी आहें. मजहुनि जगां कोण दुसरा,

जयाच्या अर्थां तू करिसि निजग्रासत्यपसरा ? ॥

६५

महास्वामी पुरी मजहुनि महापापनिपुणा,

मिमें स्वल्पें ग्यातें पर पद विल्हे तुल्य आपणा. ।

प्रभूजी, माझा का प्रितर न कळे आजि पडला ?

न का मद्राग्याचा अञ्जुणिरि ठेमा उचडला ? ॥

६६

स्वभक्तासाठीं तू कळकळिसि, त्या कष्ट पडता;

स्वरुमच्या भोगे आतितर तया दु ख घडता. ।

स्यजोनीं बैगुठा पळमि लगलाहे क्षितितळा

खोंद्राच्या खादीं वसुनि अथवा जासि सुतळा. ॥

६७

गजेंद्रासाठीं तू शडकरनि आलासि, वरदा.

स्वचक्रें नक्ताच्या प्रिदळण करोनी मुखरदा. ।

विमानीं वाहोनी निजपुरिस नेला, प्रभु, तरी

भगव्दीच्या लोटीं घडसि सुजना तू सुखतरी. ॥

६८

धुरा, बाळासाठीं परम पद निर्माण करनि,

तया दिल्लें, देवा, अचक्रे अति वात्मल्य धरनि. ।

पदा नेली दुष्टा स्तनाभिरमा पीउनि चकी

पवित्रा ते केडी परम अमता पापशुभकी ॥

६९

हरी, तां पांचाळीं निरम्बुनि सभेमाजि उघडी

न लागे तों येसी सजुनि वमनें ते पळवडी. ।

असी तूझी दाम्नीं असुनि, मुरनाथा, अतिदया

उपेक्षां दीना मज उचिन कीं, द्वियउदया ? ॥

७०

ल्योर्दा भक्तार्थी धरुनि क्षपळें, नरहरो,
हयास्याचा केला वध विहित, जो कां श्रुति हरी. ।

महाबोधे सत्यव्रत नृपति तारोनि, सुखदा,
उपेक्षाने मारें? जागें घडल हांसें खदखदां ॥ ७१

समुद्रीं देवाहों मथन करितां मंदरगिरी
स्वपृष्ठां वाहोनि वससि फिरता तो गिरिगिरी; ।

अशा कूर्मा तूला नमन. अमृता पाजुनि मुरां
दिल्ली दैत्यें शाते, कपटयुवती होउनि मुरा. ॥ ७२

धरा नेली दैत्यें बळ करुनि पाताळ विवरीं,
महाफष्टें ध्यानीं धरुनि विधि तूझे पद वरी; ।

तदा तूं, कंजाक्षा, धरुनि महती सुकरतनू,
बधोनी दुष्टातें क्षिति वसविळीं तूंचि अतनू. ॥ ७३

सुभक्ता प्रल्हादास्तव प्रकट खांबांत घडसीं,
नृसिंहाकारें तूं कडकडुनि दाढा रगडिसी. ।

हिरण्याच्या पोटा चिरुनि निजजानूवरि खळा
बरें केले देवा, रडति दिनरात्रीं खळखळां. ॥ ७४

चळीच्या द्वारीं तूं सजुनि बनुषेणें सुरहिता
स्वयें भिक्षा घ्यावी विहित तुज; आशाविरहिता. ।

तयाची पाताळीं स्थिति करुनि तद्वार धरिसि,
स्वभक्ताचें ऐसें प्रकट यश लोकांत करिसि. ॥ ७५

पुरा क्षत्रीं शाले धरणिवरि उन्मत्त विभवं
नव्हे त्यांचें दर्पक्षयकरण शकें विधिभवं. ।

तदा धर्मात्मा तूं परशुधर होतां भृगुपती ।
क्षया नेले राजे. बुध त्रिबुध चित्तांत खुपती ॥ ७६

पिलाच्या आलेनें सहज फिरतां वंटकवनीं,
मिसें या सीतेच्या वडुनि दशतुंडासि अवनीं; ।

तदा केली भाराविरहित; असी कीर्ति पडली
वसे, रामा, लोकीं त्रिभुवनक्षिरीं हीं प्रकटली. ॥ ७७

सुरांच्या त्रातारा, त्रितिवरि महाराज्य करितां,
प्रजा साऱ्या तूझ्या विहरनि सदानंद भारिता; ।

- समस्तातें लोभें भरण करुनी, मोक्षपदवी
दिली सर्वा लोका. श्रुति स्मृति मुखें हांचि यदवी. ॥ ७८
- महादैत्येंद्राहीं वसुमतिस राजेश्वरकळीं
स्वसामर्थ्यें होता, धरणि अति भारें कळकळीं. ।
- विधी प्रार्थीं तूतें तप करुनि गोव्वाह्वणहिता
म्हणे, 'धर्मा रक्षीं, यवुनि तमरूपासि अहितां.' ॥ ७९
- तदा पृथ्वीपृष्ठीं अतस्तुनि तू, यादवपतीं,
सुराचीं सत्कार्यें करुनि रिद्धांगीला सुरपती. ।
- स्वकीतीच्या नात्रा रत्नुनि दिधल्या फार मुजना.
न जावें त्या लागे भगनिधि तरायासि विजना. ॥ ८०
- तुझी बाळजीडा त्रिभुवनजना मोहित करी,
वसोनी नदाच्या सदनिं करिसी जे हितकरी. ।
- यशोदा आनंदाबुधिं तुज निरीक्षोनि सतता
निमग्ना ते झाली, चरितरसकह्लोलनितता. ॥ ८१
- प्रभू, तू गोपाळासह निचरता गोधनगणीं,
तदा केला दैत्यक्षय आभित, त्या कोण निगणी ? ।
- महेंद्राच्या दर्पा हरुनि धरिला परित करों.
व्रजाचा कैनारा म्हणविसि महोत्पातनिकरों. ॥ ८२
- फणी काळा होता दिनकरसुतानिघ्नसल्लिखीं
असेच्या ते झाली अतितर पिपोद्गरकल्लिखीं ।
- तयातें दडोनी अमृतमय केली सुसरिता, ।
अशा लोकां लीला तुजविण जगीं कोण करिता ? ॥ ८३
- दवाग्री भक्षाना, कण असलें हें बळ धरी ? ॥
नसे लोकां कोणी तुजसह परोधें छळ धरी. ॥
- महाराजे कसादिक अभित तूझ्या करतळीं ।
निनाशा पावोनी, राणें पडुडले या क्षितितळीं. ॥ ८४ ॥
- कुसुधेत्रीं केलें कुरुमथन ता पाडाभिसें,
न दे धर्मा जो का खळ गिळुनि सद्राज्य अभिसें. ।
- सुगीता पार्थातें परम उपदेशासि करुनि,
महाप्रायूषाची जगिं भिरीचली वृष्टि भरनि ॥ ८५

- क्षिर्तांश्या कन्या हरुनि निजतेजें भुजवळें
समस्तेंही केलीं हतमद महाशत्रिय वळें ।
प्रियेच्या संतोषा सुरतरुसि या मृत्युभुजनीं
प्रतिष्ठा केली, तां जिणुनि सुखर्गी गृहवर्नीं ॥ ८६
- उदारा त्वद्वाथा श्रवण करितां सज्जनवरीं
वसावें पैकुंठां, म्हणाति मन आश्चर्य न बरी ।
जडें, मूढें, तेहीं अमित तरतीं पामर तरी
पहा, शाली दीना कलिमलजलीं पावन तरीः ॥ ८७
- अहिंसाधर्मातें कलियुगजनां बोध करुनी,
महापाखंडातें मिरविसि परा बुद्धि बरुनी ।
तदा तूझ्या बुद्धाकृतिस भजती लोक समुदें.
न जाणों ये त्यांतें नियत तव मायाच भ्रमु दे ॥ ८८
- महापापें शाला. कलिमल जर्गीं रुढ, सदया;
नसे तेव्हां लोकीं सुजनसुपथाचार, सुदया; ।
तदा म्लेंच्छप्रायें नर वसाति, त्यां पापनिरतां
स्वयें काव्कीरूपें बधिसिल पुढें काळ सरतां ॥ ८९
- अर्धीं होतो धर्मक्षय, पथविधीचा विवडतो,
हरी तेव्हां तेव्हां धरिसि अवतारा उघड तो ।
पुन्हां स्थापी धर्मा नियतचि. अधर्मक्षयकरी
असी लीला तूझी त्रिजगकलुषा पावन करी ॥ ९०
- अनंता योगांच्या असति महिमानंतपरिच्या.
अनंतार्थें मूर्ती प्रकटति तुझ्या दिव्य हरिच्या ।
तयांचो चारितें श्रुतिस वदवेनात तितुर्कां
गुणाढ्या जे शालीं कवण कवणासीं मग तुकी ? ॥ ९१
- असा तूं या लोकीं अति महिम, देवा, त्रिलसितां,
जर्गीं ख्याती तूझ्या हरि करितसे रक्षण सता ।
पुन्हा कां हे चिंता अमित मज ? जाता, परिहरी.
तरे आतां, देवा, विमल सुख देई नरहरी ॥ ९२
- सुरांच्या संताना, सुरभि निज दीना तरण कां.
दरिद्रांतें चितामणि असुनि, नेहे हरण कां ? ।

निपत्तीअज्ञानोद्धन परिहरीं पच कलुपें.

महाकष्टें, दुष्टें, जड, निवटि मिज्ञानकुलिशें. ॥ ९३

तुझी माया आता करुनि उपसंहार, मजला,

प्रभू, दे सद्भिक्षा; परम पुरुषा, याचित तुला. ।

सुनैराग्यें चित्तें तवपदजनी सगति घडो.

तुझ्या भक्तिप्रेमें निजजननसत्ताप विघडो. ॥ ९४

तुझ्या रूपीं अंत करण रत हो काम वसरो.

भवभ्रातीचा हा परम वळसा सर्वहि सरो. ।

मुरो पायीं माझें मन नमन तूतें सुरपती.

पतीतोद्वारा तूं गरुडगिरिवासा यदुपती. ॥ ९५

समस्ता सृष्टीचा नियत करिता, तुंचि धरिता

प्रभू, नाना माया स्वजिसि आति आश्चर्यभरिता. ।

पराहर्तीं सारें करुनि निजरूपात विलया,

विदानंदा, पक्षा, उरसि जगदानंद दिल्या ॥ ९६

महाभूर्ती, भूर्ती, प्रकृतिपुरुषी, तत्त्वनिर्हो,

तुझ्या ठायीं सर्वा प्रकटुनि असानेचि प्रवर्हो. ।

समस्ता जीवाच्या हृदयें वससी तू, चितिमया.

तुझीं स्तोत्रें आम्हा करवाति किती, जी, श्रुतिमया ? ॥ ९७

क्षमा कीजे मी जें तुज अमित वाचाळ वदलों.

तुझ्या निंदाव्याजें जरि असन चित्तात मुदलों, ।

प्रसन्ना दृष्टीनें परम करुणेनें निरखिजे;

जसा देखे मातें मानेंच अपल्या पामर खिजे. ॥ ९८

क्षमापूर्णा, पूर्णा करुनि करणा वृ करिं धरीं.

मदीया दैन्यातें परिहरुनि धन्वा करिधरीं. ।

कृपाळा, गोपाळा, दशरथसुता, नंदकुमरा,

असीं नाभे वाचे वदविं अति दुर्लभ्य अमरा. ॥ ९९

मुकुंदा, गोविंदा, प्रतिपद असी नामलतिका

मुखीं राहो, गानो तन चरितगाथा महतिका. ।

गुणाढ्या, सर्वाढ्या, परम पद सौमर्ण्य मुखरी

तटीं श्राळें मातें निदित कथिता वेदमुखरीं. ॥ १००

असों द्याहीं आता, विभु, मजगरी पूर्ण ममता.

विचित्रा या भूर्ती मज घडविजे सर्वसमता ।

महाशांतीचा तू नर नरद होई निज जना.

कृपेने तू लारीं निजचरणकल्लार भजना ॥

१

शतश्लोकीं माळा मिरचुनि पदे मुक्त समते

पर्दी पुण्यश्लोकार्पण करितसें सद्गुरुमते ।

प्रसादत्वे येचें ग्रहण करिता सज्जनरीं

हरीच्या आज्ञेनें ररिल पुरुषा मुक्तिनरी ॥

२

मनीं ज्वाळा आहे त्रिविव पुरुषार्थी अभिरुचि,

अनायासें पावा, न करुनि महाकष्ट कुरुचि ।

सुवाप्रलज्ज्यो स्ना लम्बलखित जिहाप्रपरळीं

स्वसतोषे नाराजन करुनि भारें अगिरळीं ॥

३

अहो वाक्पुण्याळी भरुनि रसनेच्या करतळी.

समर्पी हे पुष्पाजुळि हरिपदांनीं क्षितितळीं ।

घडवें धन्यनें सकळ सुजनामाजि विभवे,

तदा तुम्हा राधा करिसहि नव्हे या कलिभरें ॥

४

हरीच्या भक्तातें कथिं अशुभयातीचि न घडे,

सदा ऐकीं कानीं श्रुतिगदित हे गोल उघडे ।

यशा आयुष्याची धनकनकअर्जे विपुलता,

असो कन्यापुत्रा सहित प्रितता सततिलता ॥

५

रणीं लाभे त्यातें जय. भय न राधी नृपकुळीं

असावें तद्वश्यें सकुळ, घट्टी साच अमुळीं ।

रिपुंच्या नाशार्थी पठण करिता, पट्टिप्रसही

जिणे, ऐशी याची अतुळ माहिमा हे श्रुतिसही ॥

६

अहो या स्तोत्राची वदवट किती दिव्य करणी ।

समस्ता श्लोकीं हे अनिमग्नर शोभे दिग्वरिणीं ।

गुणज्ञानीं ध्यावी तरिच गिऱसे मृदुचि विची.

अभक्ता, मृडातें, असुखफळ देणार रुचिची. ॥

७

हा श्रीकटराजमुस्तन असे. सज्जनोपा करी

दे मनान, निरक्ति भक्ति, मुजना आनदरत्नाकरां ।

ठेनी, नित्य महोत्सवें म्हणुनिया देवाचिये सन्निधी.

सायंप्रात पढोनि नित्य मिळवा न्या अष्टसिद्धी निधी ॥ ८

योगी, निरंजन, रमापति, वैकुण्ठेश ।

स्तोत्रें स्तरोनि भवभंगकरी त्रिनाशा ।

प्रार्थी समस्त सृजना मम दोष, देना, ।

टाकोनि सन्निध करी मिश्र वासुदेवा ॥

१०९

इति श्रीमन्निरंजनमाधवयोगीविरचित श्रीमद्वैकुण्ठेशस्तोत्रम् ।

१६ श्रीमल्लारीस्तोत्रराज.

मल्लारी, मिश्र, छाळसापति, तुझ्या बंदू पदाभोन्हा ।

दे भक्तासि अचिंय कामफल हें निंदेनि स्वर्भरुहा ।

गाती सादर नाम, पुण्य चरिते जे भक्त तूहे, हरा, ।

सत्साराधि तरोनि पावति सुखें मुक्तीचिया मोहरा.

१

सत्सारीं रत जीव पच बलुपें दृखें सदा राहती.

जे स्वर्गी नरकां मनुष्यनिर्दोषीं कर्म स्वकें राहती. ।

त्याचें बंधन केने दुर्धट तुटे १ माया कर्मी हें घटे १

ऐशीं हे करुणा करोनि चरितें कैलीं तुना दुर्धटे. ॥

२

माराया मणिमल्ल दुष्ट, कपटी, मायानिधी, तो स्वयें

तेणें निर्जर दीडिलें, म्हणुनिया प्रार्थारियातें भयें ।

आले त्या अभया दिव्हे, करुनिया शत्रूसि उन्मूलना,

ऐसा हा अवतार केवळ तुझा दीनाचिया पालना. ॥

३

मिश्वात्मा, जडजगमात भरला राहोनिया, सर्वदा

लीला जे करिसी मिश्रि सृजना ताराय्या सर्वदा. ।

देसी मुक्ति तसीच मुक्ति, सहजें ध्याता तुतें सादरें

कैची ते नरकादिभीति अथवा कोंटें गहमदुरें १ ॥

४

सारें मिश्र तुला भजांनि तरतें सत्सारायानिधी,

ऐसा तू भजकासि लम्प सहसा झालास असा निधी ।

गेले दुखदरिद्रमभर पुन्हा काशासि दुष्टापदा

पाहा हे सकलाल पामर तरा पावोनियां त्वपदा. ॥

५

या लोकीं मज एकलेंचि त्यजिलें तां काय तें पाहिलें ?
 माझे पातक काय एकवटलें, कीं आड तें राहिलें ? ।
 पाप्यां माजि मलाच का निगडिलें ? खोटें मना वाटले ?
 या दुःखें मज नीर हें अतिशयें नेत्रांगुर्जा दाटलें. ॥ ६
 पूर्वीं पातक्यंत काय नहुते ? तां टाकिले कोणते ?
 तूं दीनोदर हें मिथिचरितें गातासि, वा, जाणते. ।
 पार्यां तोंडर बाधिला उकलिला माझ्याचि या कारणीं ?
 ऐसा हा तुज काय भार पडिला मझेपसंहारणीं ? ॥ ७
 जें तूझ्या स्मरणेंचि पाप न सरे, ऐसें नसे दोखिलें.
 पाप्यातें करवोचिना, सुरगुरू, त्याच्या न जें देखिलें ; ।
 ऐसेही असता, मदीय दुरितें तूं चितिसी दुधरें,
 तेव्हां पामर मी जगात न कळे कैरापरी उद्धरें. ॥ ८
 तूझ्याही महिमाबुधीहुनि असे मज्जेत पापाबुधी ;
 तेव्हा मीच वरिष्ठ तूजहुनि या सन्मानिजे या बुधी ; ।
 तूजा तो पुरुषार्थ हीन घडला ताराग्रयातें मला ;
 तेव्हा कोण भजेला या त्रिजगतीं पादाबुजा कोमला ? ॥ ९
 मोठासा मणिमठ दुष्ट बघिला त्वा ज्या प्रतापें तरी,
 तो होता मित्रुधा बुधासि वळसा देणार त्या अंतरां. ।
 तैसा पातक दैत्य हा विकसतो मदेहरासी वर्धी.
 तेव्हा लक्ष्मणार्थ मानिन खरा दुःखासि तूं आग्रही. ॥ १०
 कामाचा बधताचि कीं विरचित्र. क्रोधासि ता दंडिलें.
 शोकातें अतिद्वेष्टता उडविलें. लोभासि ता भंडिलें. ।
 मोहातें तरि मर्दिलें. प्रभुगरा, उच्छेदिलें त्या मदा.
 साहाही रिपुंच्या जयासि कहनि तूं वर्तसी, शर्मदा. ॥ ११
 तूतें जे भजनीं तयासि न घडे हे दुष्ट बाधा कधीं. ।
 ते ना पाहति आपदा कलकृता, देवा, कधीं ना कधीं. ।
 तूं विश्वंभर, तूं परात्परगुरू, तूं आय सर्वा जना
 कल्यातीं तुझिया स्वरूपसंस्थि ते मिथ हें मज्जना. ॥ १२
 ब्रह्मा होउनि सृष्टि तूंचि करिसी, मिथुचि तें पाळिसी
 भूतात्मा सरस्वतीं प्रभुनिया तूं, चिन्मया, चाळिसी. ।

कल्पाती नटताड्यासि करनी भक्षानिया राहसी.

पूर्णात्मा निज पैभासि अपुल्या इच्छाशें पाहसी. ॥ १३

ऊर्णापुसम पिस्तरोनि जग हें, तू प्रासिसी मागुती.

पूर्वीपासुनिया स्वभाज अराला तूझा श्रुती सांगती. ।

हे गाथा तज कर्णरम्य झिलसे मोडो सुधेचेपरी,

योतें प्राशिति सिद्ध, सज्जन, मुनी; जे श्रेष्ठ सर्पाणि. ॥ १४

कल्याणी ! तज देवपावन कथा मी सर्वदा गातसें.

तूझें सुंदर रूप हें निजमनीं मी सर्वदा ध्यातसें. ।

आता तू अखिलव पावन करी. येना मना तेजवा,

तूजें धर्म जगात दागिन खरें, श्रीझाळसाया धमा. ॥ १५

कोठें तों तज वृद्ध बेल ? हय हा कैचा तुजा आणिला ?

कोठें मूठजळी ? सुवर्णमणिचा हा जोन पालाणिला ।

कें खत्याग जुनें घुणें लिपोंडलें ? हं खड्ग कैचें करी ?

भिक्षारात्र व्यजोनि, भूषानिक्सा झालासि, वा, लौकरी ? ॥ १६

चर्म दाकुनि, दिव्यराजसनें कोठें मिळालें तुला ?

मुडें साडुनि, मोक्तिरत्नज गळा ज्यातें शरीची तुला ? ।

कें गेलें शयभस्म, बेल ? बरें भडार भाळीं दिसे.

कें गेले प्रमथादिभूत गण ते ? तो एकही ना दिसे. ॥ १७

सर्पाचीं मल्यागदें मिळसती त्रैवेयकें कुडलें,

ते काहींच न दोसती, पुरहरा, माथा जटा मंडळें. ।

आता सन्मणि कुडलें मिरवती कानीं, कडीं हस्तकीं.

दिवासा, प्रिमलाग्रासि धरिसी उष्णीष हें मस्तकीं. ॥ १८

कैचें हें तुज दिव्य पैमज असें आलें कळेना मला ?

होता कीं बहुकाळ वास तुजला प्रेतावनीं नेमला. ।

आता थोरपणासि घेउनि अम्हा सगोंचि ना वोळसी

श्रीकळा मिमोंचि माजुनि कसा मत्तापरी चालसी ? ॥ १९

वाणा, यी हरिली तुजा धणगरी लोभें तरी कोणत्या ?

देवी सुंदर ह्याळसा असुनिया राणी घरीं जाणत्या ।

घाणेरी घुस्टी तुला तरि कसी ते मानली नाकळे ?

तीसगें तुजला कसें सुख गमे ? तूझें तुला हें कळे. ॥ २०

- तूझी ते प्रियसुंदरी, वरसती, दाक्षायणी, चित्कला,
तीने दक्षमग्नात देह अपुला जाळोनियां टाकिला. ।
- झाली भस्म पळांत ते भगवती श्रीअन्नपूर्णेश्वरी.
अन्नार्थी तुजला तदा निरखिलें भूलोक देवेश्वरी. ॥ २१
- तेव्हा त्या मुनिनायकां स्वयंनिता अन्न करां देउनी
तूला पाठवितां, प्रसन्नमन तूं झालासि तें सेवनी. ।
- अन्नें पुष्ट घडोनि, काम उपजे त्या सुंदरी देखतां,
तेव्हा लिंग तुझे गळोन पडलें, शापानळा प्रेस्तां. ॥ २२
- लज्जेनें विष भक्षिलें; परि नये तो मृत्यु, मृत्युंजया.
केलें विव्हळ त्या हळहळ रसें जें तूजला, दुर्जया. ।
- तैं ते देखतसे तुला भगवती, नारायणी, मोहनी,
जे देवासि सुभा रामर्पण करी, दैत्येश्वरा मोहनी. ॥ २३
- ते झाली तव वल्लभा, म्हणुनिया झालासि तेव्हां सुखी.
अर्धाधिगि घडोनियां त्रिलसला तुम्ही तदा चिन्तुर्खा. ।
- तानें या तुज पैभवासि दिधलें दारिद्र्य तें खंडिलें.
ते माता अमुची तिच्याच सुकृपे ऐश्वर्य हें जोडिलें. ॥ २४
- झाली साक्षा म्हणोनि शक्ति तुजला आली वधाया अरी.
इंद्राच्या कुलिशा असाय हरिचा कुंडीत झाला अरी. ।
- ता खड्गें मणिमल्ल दैत्य वधिला या ह्याळसेच्या वळें.
ता कीजे तरि काय कृत्य न कळे शक्तीनेना दुर्वळें ? ॥ २५
- झाला कां पुरुषार्थ सर्गहि तुझा तो आज टाम मला.
ते तूझी गृहिणी असे भगवती, जे का लता कोमला. ।
- देवानें तुज नाम रूप दिधलें, ते लोकिकां रुद्धता
झाली; हें, त्रिपुरातका, न विसरें घेवोनिया मूढता. ॥ २६
- मोक्षाचा प्रभु दानदाक्षित खरा, स्वातंत्र्य तेथें तुला-
आहे साच; परंतु अद्भुत तिच्या कृत्यांसि नाहीं तुला. ।
- ज्या जीनाप्रति मोक्ष देसिल तया देवांच तिया घडे.
ऐसें वेदमुखें अर्हीं परिसिलें. हे वोल, वा, ऊघडे. ॥ २७
- तूझी भाज महालसा; घरघणी तू नागना, जोगडा.
मां झालों अतिदीन याचक तुझा. मीहूनि तूं ऊघडा. ।

- मार्गें तुज काय ते ? म्हणुनिया मोनामि म्या राहिलें
तूही देसिल काय साग मजला तूजें तूपें राहिलें. ॥ २८
- आता व्यर्थ कशामि काय करणें वाजलय हा आगळा, ?
दु जें म्या बहु भोगिलीं म्हणुनिया दाटांनि आला गळा. ।
प्रेमें मीं बदलेंच निपुन तरी ता पाहिजे साहिलें.
दीनार्ते करणावटाश्च करनीं ता पाहिजे पाहिलें. ॥ २९
- शातात्मा करणानिधी म्हणिसी तू या जगां एकला.
ते साचें करणें तुलाच पडलें, खडेश्वरा, निर्मळा. ।
आहे ग्रीद तुजें, करीं जतन तू. दासाचिया सकटीं
टाकाणीच उगी तुलाचि पडली, बिथभरा, एकटी. ॥ ३०
- मार्गेना तुज ईश्वरत्व अथवा साम्राज्य लोकत्रयीं.
नेह्मीं मी, मिथु, सार्वभौम पदनी जे स्पष्ट तापत्रयीं. ।
देई पादसरोजभक्ति अतुळा, हे एक वाटा मनीं.
यी वाचौनि दिली तरी, पुरहरा ते मुक्ति मी ना मनीं. ॥ ३१
- भक्तीचा महिमा तुझा न गणवे जमाशते धातया.
हे ज्याला फळली तुझ्याच करणे, पूजाच वेदा तया. ।
यासाठीं, जगदीश्वरा, मज असो त्वद्भक्ति हे शंकरी.
सिंदी सर्ग इच्या पदीं त्रिलसती, मुक्ती घरीं किंकरी. ॥ ३२
- ज्या जन्मीं भजनीं तुझ्या मन रते, तो धन्य मानीं, भरा.
नेह्मीं त्वद्भजना त्रिना हरिहरब्रह्माचिया वैभरा. ।
सारीं जातिल जें उयासि, निराबू, आम्हीं उरों सेवटीं,
हासों त्याप्रति भक्त हांडांनि कसे ना वाचला सकटीं ? ॥ ३३
- अव्यक्तीं त्य पावला, पुनरपी व्यक्तीस येणें घडे,
ऐसें हें भ्रमणें तुम्हासि पडलें, गीता वदे ऊघडे. ।
आम्ही भक्त तरोनि मायिकपदा, अव्यक्त ही जितिलें,
झालों चिन्मय मात्र भक्ति निमणें, श्रीभैरवा चितिलें. ॥ ३४
- तेही शक्ति जाहले, म्हणाति कां ना चितिला हैवती.
हे तों धन्य, सुभक्त, भक्तिनिमणें आम्हा शिरीं रावती. ।
आह्मी ईशमर्दे भुलोनि पडलों अळिन्न मायाभ्रमी.
यातायात पुन पुन्हा घडतसे आळातचक्रकैमी. ॥ ३५

आतां हे नलगे, म्हणोनि भजती त्वपादपद्मांप्रती.

भक्तीनें तरती, अनन्यगतिका, मागानिधी सांप्रती. ।

यासाठीं तव पादभक्तिमहिमा दावी तुझ्या चित्पदा.

त्वद्भक्तीविण सर्व देवपतिची दुःग्राह ते संपदा. ॥ ३६

तूं अव्यक्त, अनादि, निर्गुण, विभू, तूं शुद्ध, बुद्ध, स्वयं.

सद्गुपाप्रति जाणतोसि तुझिया तूं एकळा निश्चयें. ।

मायातीत, विनुद्धसत्य असतां खेळों तुला आवडे, ।

तेव्हां निर्मिसि सर्व मायिकपदा वाळापरी शेकडे ॥ ३७

माया ते तारे अंगिकारुनि जगों ईशत्व तूं पावसी.

मायाधीन तसा नटोनि बहुशा लोकापरी दाविसी. ।

आकाशादिक पंचभूतनिवहीं, मात्रामयीं, इंदिर्यां,

सूत्रात्माचि घडोनि वर्तसि, विभू पाहों असें निश्चयीं. ॥ ३८

वेदांतीं काथिलें तसेंचि काथितों, सर्वत्र तूं एकला.

तूं सारें नटलासि दाडनि तुशी ऐशी महाचित्कळा. ।

जें जें दृश्य दिसे, तुजेंचि विलसे हें रूप, सत्यात्मका,

महदारी, करुणावना, हयपती, चिन्मूर्ति, चिन्नामया. ॥ ३९

आतां तूज नमों नमो; पुनरपी साष्टांग तुला नमो.

सूक्ष्मा, तूज नमो नमो गुरुतरा, रूपा, अरूपा, नमो. ।

लोकातीत, नमो. तमात्पर, नमो. सर्वातरेशा, नमो.

जेजूरीपुरनायकासि शतशा भैराळभूपा नमो. ॥ ४०

आतां तूं अपुले म्हणोनि जन कां पायां तळीं ठेविजे ?

तूजें जें निजरूप अव्यय असे, तें या दिठां दाविजे ।

माझे निष्ठुर बोलणें सकळही, मायेश्वरा, साहिजे.

माझ्या हृत्कमळीं, परात्परगुरू, तां सर्वदा राहिजे. ॥ ४१

ऐसा हा स्ववराज माधवसुतें निर्मोनि पादांबुजा

केळा अर्पण, दिव्यचाक्रयलतिका वेंचोनि पद्मांबुजां ।

हे माळा जरि भक्तियुक्त धरिती कंठीं प्रमोदोत्करें,

खंडेराय दया करील करुणासिंधू सुधाशीकरें. ॥ ४२

त्यातें हा भवसिंधु वत्स ; पदसा होयील पादपुर्वें.

ध्यावाहनिंश म्हाळसापाति सदा प्रेमें महाउत्सवें. ।

वाचाया स्तरराज भाविक जर्ना शार्दूलनिकीडिते
 माने दिव्य निगंजने प्रिचिग युक्ताक्षरे पंडितें. ॥ ४२
 महदारीस्तर भक्तिमुक्ति फळ, दे सत्पुत्र, कन्या सती,
 अष्टैश्वर्य, धनेशता, रिपुल दे सत्कीर्ति ते शाश्वती, ।
 प्रियाभ्यासप्रिनाचि लाभुनि घटे चातुर्यचिंतामणी,
 दीर्घायुष्य, कलत्र सुदर. मिळे त्रैलोक्य नारीमणी ॥ ४४
 ॥ इति श्रीमहाराष्ट्रजैनमाधवविरचित महदारीस्तरराजा. ॥

(१४) श्रीराम जयराम जयजयराम स्तोत्र.

श्री ज्याचीं ललना, भुजग शयना, पुत्रत्व पद्मासना,
 पक्षी तो बहना, समुद्र सदना, माणी रती या सुना, ।
 फांठी कौस्तुभ भूषणा, सुखघना प्राधान्य पंचानना,
 सारें प्रिधकुटुब राज्य गणना, त्रैलोक्य नारायणा. ॥ १
 राजे योर धरातळीं अस्तितळी ते रायणें जित्तिळे,
 स्वर्गाचे सुर गेहकार्य करणीं जेणें सदा योजितळे, ।
 पाताळीं उरगागना हरुनिया चूडामणी घेतळे,
 द्वारीं नित्य रंगे नम्रह असे बर्दी किती घातळे. ॥ २
 भेनाचें बळ राहिलें, द्विजवरीं यज्ञक्रिया टाकिल्या,
 रोडले अमरेंद्र, भाग हरिता अर्गी शिरा बाहिल्या, ।
 धार्कें कायतसे सदा वसुमती भीमोनि त्या रायणा,
 लोकीं अन्य कदा समर्थ न दिसे त्रैलोक्य सरक्षणा. ॥ ३
 जेणें शेंकर अर्चिला निजकरें बाहोनि दाही शिरें,
 तेणें तुष्ट पिनाकपाणि वरदे बोपी तया सादरें, ।
 स्वर्गाचे सुर यक्ष किन्नर महा दैत्येंद्रराजे बळी
 ते होतील हतप्रभाय समुदे तूझ्या प्रतापानळीं ॥ ४
 यक्षा जितुनिया न पुष्पक निधी घेयोनि गेला घरा,
 आला ऐकुनि दिक्पती दशदिशा त्या टाकितो सत्परा ।
 स्वर्गाचे मणि पारिजातसमुदे लज्जागणीं आणिले,
 धेनू, कामदुषा, ह्योत्तम, करी, द्वारीं बळें बाधिले. ॥ ५

- रागें रावण निंदितो सुरपती जावोनि विष्णूपती
 झालें वृत्त समस्तही विनविती, बोले तयां श्रीपती
 होतो दाशरथी, तुम्हीं वसुमती ध्या वानरांच्या बुद्धी,
 आहे दुष्ट किती ! वधोनि कुमती संतोषवूं ते क्षिती ॥ ६
- मैत्री मेळविले अजात्मजकरीं संभार यज्ञां वरा,
 तेव्हां राघव जन्मला, नृपातिला आनंद झाला पुरा, ।
 नेला अव्यररक्षणा मुनिवरें, मार्गी यथी ताटका,
 केली मुक्त पर्दी चतुर्मुखसुता नामें अहल्या निका, ॥ ७
- जनकनृपतिगेहों भंगिलें चाप रामें, ।
 परिणिलि मग सौता देवता सार्वभौमे, ।
 पयिं भृगुतनयाचा मान सिद्धीस नेला,
 रघुपति युवराज स्थापने नेम केला; ॥ ८
- यथातथ्य वाणो पित्याची कराया
 सर्वे घेतली जानकी भव्यकाया,
 त्वरें चालिला दंडकारण्यपथें,
 जनस्थान गौदावरी तीर्थ जेथें. ॥ ९
- जगन्नायकाची हरी धर्मदारा,
 दशभ्रीव कापय्येथें उदारा,
 वधीं राम वालीस सुभ्रीवसंगें,
 तरे वारिधी जाय लंके सवेगें. ॥ १०
- येथें रावण वातला परिघ हा शाखापृग्गो घातला,
 वांधाया गज मातला विसगुणें इच्छा करी मातला, ।
 हा तो मानुष पूतळा निजकरीं नाराच हा धूतला,
 वक्षीं तोखिट रूतला कपितळीं पाडी न-त्या भूतला. ॥ ११
- रामासीं क्षगडावयासि निधडा लंकेश आला पुढां,
 रामें वाणसटा करोनि कुरडा त्या नाचवीलें घडा; ।
 सैन्याचा रगड सवृक्ष दगडा ते हाणिती माकडा,
 वाहे रक्त कडाड रानणदळीं कोळ शिरांचा हुडा. ॥ १२
- मदीं रावण कुंभकर्ण समरीं त्या मेवनादा सवें,
 सीता सोडविली विभीषण पर्दी संस्थापिला वैभवे;

आला तो शरयूतटासि भरता भेटे पुन्हां भूपती,
 शोभे राज्यपदीं सुयंत्रुसह तो पूर्णेंदु सीतपती. ॥ १३
 ऐसी हे रघुनाथकीर्तनकथा झुंगारहारावली
 नामें मुक्तमणीं चरित्र पदकें भक्तोमुतें गुंफिली, ।
 कंठीं भूषण शोभतांचि मुळल्या त्या मुक्तियोपा वळें,
 त्यांचा संग निरीक्षितांचि रुसल्या गेल्या कुत्रुद्धी पळें. ॥ १४
 हे गाथा यश लाभ या क्षितितळीं मर्मार्थही भेटवी,
 मोठी रामपरायणालि पदवी वैकुंठिची दाखवी, ।
 केली भाववनंदनें फीवरे मंतायवर्णावली,
 तेरा गुंफुनि पावला गुरुकृपे धन्यत्व सन्मंडळीं. ॥ १५

१५ श्रीविठ्ठलस्नोत्रम् ।

श्रीमत्त्रैलोक्यनाथा, त्रिभुवनजनिता एकला तूंचि होसी. ।
 तूझ्या आंगांच सारें जग करुनि, पुन्हां पोषिता तूंचि त्यासी.
 विश्वात्मा मी असेंही म्हणविसि, अगुणा, मूढमायाविलासा,
 सोंगें घेणोनि सारीं नटासि तुज नमो, पांडुरंगा, परेशा. ॥ १
 ब्रह्मांडांचीं अनंतें वसति तव महारोमरूपातराळा;
 ऐसा तूं भूमरूपी असुनि म्हणविसी मी त्रिलोकासि पाळां. ।
 तोही तूं गोपवेपा धरुनि ब्रजकुळीं रक्षिती गोधनासे.
 आतां आलासि, देवा, वसतिसि अमुक्या रक्षणा पंढरीतें. ॥ २
 जेथें वाहे सुपुंग्वा अमळ सुरनदी भीमरा पापभीमा,
 तत्तीरीं वास तूझा अतिशय मिरवे, विठ्ठला, दिव्यनामा. ।
 माझ्या निष्ठाव्य वीटेंवरि तुज वरवें म्यां उभे साच केले.
 मविसें पुंडरीकें तूत्र, भुवन यशा, ये स्थळीं आळवीले. ॥ ३
 तूजें राउळ हें त्रिविध निलसे हृत्पत्र माझे, त्रिभू.
 तेथें वास तूझा निरंतर असे, सर्गानरस्था, प्रभू. ।
 आत्मा ईश्वर तूंचि, बुद्धि बरवी नुशी प्रिया स्मिमणी,
 विद्या तीचि परा, म्हणोनि घटली टोकत्रया स्वामिनीं. ॥ ४

पंचप्राण; दर्शेद्रिये सकळही गोपाळ, तूजे गडी.

माजे देहिक भाज सर्गदे तुजे सद्धत हे आनंदो. ।

ध्यातो ऽ हर्नश पूजिताति तुजला, 'सोह' सुमंत्रावळी,

उच्चारोने समस्त भोग भिया अपोनि पुण्यांजळी ॥ ९ ॥

निद्रा होचि समाधि, वंदन तुजे लोटे तनू भूरी,

सारी तेचि प्रदक्षिणा घडतसे सचार जो मी करी, ।

वाचा हे सहसा तुझ्याचि करिते स्तोत्रासि, लक्ष्मीधरा.

आता तूंनि कोण आणिक असे माते जगां सोपरा ? ॥ १० ॥

कृष्णा, गोदारोही, सुरनदि, यमुना, नर्मदा, सिंधु, तापी,

कावेरी, ताम्रपर्णाहुनि बहुत असे हेचि भीमा प्रतार्पा. ।

यीच्या तीरी, विभ्र, तूं बससिल सुरना पायना मुख्य हेतू.

येथे दृष्टा विराजे अमल्यशपटे शोरला मोक्षकेतू. ॥ ११ ॥

विश्वात्मा तू, हरी तूं, त्रिभुवनतुत तू, सर्व तूं, सर्वसाक्षी.

पृथ्वी तू, आप ते तू, अनळ, भरन तू, व्योम तू, विश्वकुक्षी. ।

इंद्र तूं, पद्मबंधू पुरंद, तुज असे वानिर्ता वेद चारी.

तूही तैसाचि सारा घडुनि विनटसी अष्टधा या प्रकारी. ॥ १२ ॥

तूं ब्रह्मा, सृष्टिकर्ता, म्हणविसी अपुण्या योगमायाबिलासे.

पाळ्याया विणु होसी, हित मग करिसी प्राणियाचें विशेषें. ।

सहारात्मा पुन्हा तूं घडुनि विनटसी रुद्ररूपे क्षणाधी

लोकाते विश्वयथा धरिसिल उदरीं तूचि अती पराधी ॥ १३ ॥

सृष्टीचा खेळ कर्ता तुजविण दुसरा कोण आहे कळेना ?

ब्रह्मा तो पुत्र तूझा म्हणति निगम ते, रुद्र नातू, सृजाणा. ।

सारे आर्गांच तुझ्या विलासाति मुर हे; भिन्न कोणी दिसेना.

तूझ्या साऱ्या त्रिभूती म्हणुनि भिरवती. मुल्य तू देमराणा. ॥ १४ ॥

तूं कर्ता या जगाचा असुनि, म्हणविसी सर्वथा मी अकर्ता.

तूं योगें या जगाते धरनि, म्हणविसी मां नव्हे यासि धर्ता ।

ऐसा तूझ्या व्यलींका समजुनि न कळे कोण जाणेल तूतें

यासाठी वेद तेही म्हणति न समजुं नाटका या निभूतें. ॥ १५ ॥

का, वा, ऐसा जगाते ठिकिसिल, न कळे तू जगनाथ होता.

आता कोण्या उपायें तरि तुज सगजों ? पाविजे जी अनता. ।

माया नृक्षी विचित्रा; अमित गति तिची; तत्वता ते कळेना.

तीच्या अंतर्हितवे असोसि म्हणुनि तूं कोणहें आंकळेना. ॥ १२ ॥

आतां काशासि आम्ही श्रम करुनि वृथा वेदकांतर ध्यावे ?

कां शास्त्रांच्या शिळाही वरि बळबुनियां निर्गुणा तें पहावें. ।

आम्हां प्रत्यक्ष देखों समचरण उभें रूप हें पंढरीशा,

सनिं द्योसि वाटे परि नवल कसे भज्य सर्वा, सुरेशा. ॥ १३ ॥

तूं तों आम्हाचिसाठीं त्यजुनि वदरिकाधाम आलासि येथें.

ताराया या जटांतें; म्हणुनि वदती आठरा भाट जेथें. ।

दीनार्थी तीन मूर्ती घडुनि विलससी क्षेत्रतीर्थीभिधानं.

सद्रूपें देउळीं या निवससि भजती भक्त ते सद्विधानें. ॥ १४ ॥

भक्तीनें साज्य होसी, भजति म्हणुनि या भागिका सजनासी

भक्तीचा नूचि दाता; जरि धरिसि मनीं तारिजे या जनासी. ।

भक्तीनें मुक्ति ते तो न चुकत घडते नेष्टिताही, दयाळा ।

तें का आम्हां चुकवें भजन न करिता त्रिदुळा, लोकपाळा. ॥ १५ ॥

भक्तीची काय आता वदवल महिमा ? ऐकतां चोज वाटे.

एका गंधर्पिणानें धरिं तुज पदरीं कूबडी जात वाटे. ।

हेही, देवा, असों दे. फुकट गवळणी बाधिली नूज दावे.

गोविंदा, काय त्याचें रिण तुजगरितें पूर्विलें हें बदावे. ॥ १६ ॥

हेही राहो यशोदा तुज, शशिवदना, अप्रमेया, विभूते

बोसर्गा स्तन्य पाजी; वसाति तव कुसीं थोरलीं पाच भूतें. ।

ग्रम्हाडें लक्षसंख्या नियतचि वसती रोमभूषातराळीं,

ऐशातें पुत्रभावे निशिदिन काडिये घेउनी धन्य झाली. ॥ १७ ॥

तूं आनंतीं मुखाचा असुनि तव मुखा चुविते प्रेमभावे.

तूं तों विन्वाद्यकुशी; तुज धरिं हृदयीं, भाग्य हें कै वदविं ? ।

देवा गंगादिसिंभूजनक, तुज कसें न्हाणिते स्वल्प पाणी

घालोनी अंजुळीनें, नियत पदयुगीं घेउनी नंदराणी ? ॥ १८ ॥

तूं तों त्रैलोक्यरक्षामणि असुनि, करी तूज ते दृष्टिरक्षा.

आद्या, सर्वाश्रयातें, तुज तारि निजरी पाळण्यामाजि, दक्षा. ।

बेदोद्यासि कैसी बहुबहुपरिचे हृष्टरीं गीत गाते !

पाहा ज्ञानांजनातें नयनिं निजकरें कळळा लेखीते. ॥ १९ ॥

शालहर्माच्या घरातें बहुत माणगाणीं भूषणां भूषवोते.

वैरिचाद्यासि नाना कथुनि सुखकथा फारसी तोपवीते ! १

श्लोक्यागासी कैसें अभिनव चिमणें आगडे लेंवोते !

कैसें वा नित्यतृता दविघृतसहिता बोदना जेवोते ! ॥ २० ॥

पाजी स्तन्यासि, तेव्हां तव मुख निरखो; तें गळें दूध होंटी.

जुंभा देता निरीक्षी त्रिभुवन सगळें रम्य तूझ्याच पोटी. ।

तूंही नाना प्रकारीं नटसम बहुशा दाविसी योगमाया.

मायातीता तुला हें उचितचि दिसतें, भोगें भक्तमाया. ॥ २१ ॥

बेदयां, शूदां, स्त्रियातें, परम गति घडे माझिया भक्तियोगें;

ऐसें गतितें कृष्ण प्रकट निजमुखें अर्जुनाळांगिं सांगे. ।

तों, मी प्रत्यक्ष पाहें, चरहरि, तुझिया पंढरीमाजि डोळ्या.

मुक्तीचें द्वार सोपें उघड दिसतसे सर्वदा भाविकांला. ॥ २२ ॥

श्रीराव्याच्या पती तूं, तदुपरि धरणी पाळितां गोघनातें,

देसी तूं दुग्ध मातें, म्हणजेनि धरिता पादपद्माश्रयातें, ।

तूं तो मोठीचि, देवा, ठक पप सहसा नेदितां, पांडुरंगा,

मातेंचें दूध माझें सुलभ उडविलें कां पुन्हा सांग तूं, गा. ॥ २३ ॥

पोटीं ब्रम्हांडकोटी असुनि, न चढवे उंवरा गौळियांचा.

बेदांचा मूळवक्ता, परियदासि मुखें वेवडा गंद याचा. ।

श्लोक्याधीश्वराचा अधिप, परि निर्दां घोरिसी काय लेणी

ऐसी झाला स्वभक्तां निरखविसि, जगन्नायका, विश्वखाणी. ॥ २४ ॥

श्लोक्याची नित्य चोरी करिसि म्हणुनि तूं सांगती गोपदारा,

मोठ्या रागें यशोदा धरुनि करतळीं वृजला जें, उदारा, ।

काठीं घेवोनि हातीं, करिनि म्हणतसे ताडणा; त्याच काळीं

, भीतीनें वक्त्रपद्मा निराखोसि तिचिया साधुनेर्वां विशाळी. ॥ २५ ॥

नंदाच्या गेहपंकीं रमसि, नव जशी विप्रपागां विशुद्धा :

गार्ह्याच्या हुंवरातें प्रतिरव करिसी, वाहसी मौन वेदां. ।

गोपाच्या पुंथळींचा सकळहि करिसी आवडी गेहधंदा

आलें मातें कळों हें, वरा घडीस खरें भाविकातें मुकुंदा. ॥ २६ ॥

गोपांचीं काय सर्षीं प्रिय बहु तुजला लागती, गोपनाया

अज्ञाचा आजि मोठा दुकळचि पडला वाटतो साच आतां. ।

कोण्या प्रेमें तुला ते वश करिति ? मला सांग मी त्या प्रकारी
 भक्तीनि पादपद्मे भजुनि, करिनि, जी, दास्य भावें, मुरारी. ॥२७॥
 तेही दिल्लें तुला कीं तनु, मन, धन, तें साच निर्द्वंद्वभावे.
 यासाठीं युक्त देवा. म्हणसिल पडेलें चोख त्याचें करावें. ।
 मीही सप्रेम नूते सकळहि करितों अर्पणा पादपद्मा.
 देई. सुप्रेम मातें, त्रिभुवनविनुता, विडुला, सौख्यसमा. ॥ २८ ॥
 गोपाच्या रक्षणाधीं धरिति करतळीं थोरल्या डोंगरातें.
 केले ता भग्नदर्प त्रिभुवनविमवाधीश्वरा, वासवातें.
 यासाठीं हेंच मातें नियतचि कळलें, दीनसंरक्षणाधीं ।
 तूझी आहे प्रतिज्ञा, म्हणउनि भजतां भक्त भीमोक्षणाधीं. ॥२९॥
 डोही जो सर्प होता बहु दिवस वळी मूर्धजेच्या, महंता
 त्याच्या तांबा विपातें न सहानि, घडसी तूंचि तद्गर्वहंता. ।
 गोपांच्या सौख्ययोगास्तव करिसि असीं साहसें, चक्रपाणी.
 रक्षावें तां अनन्याप्राति, करिसि यथातथ्य हे लोकवाणी. ॥ ३० ॥
 हेही राहो, मुकंदा, यमलनखरां तारिलें तां दयेनी;
 तेही, जी, काय केलें तव भजन, विभू, सांग मातें जडांनीं. ।
 यराधीं पूतनेतें परम पद दिल्लें, जें यशोदेसि दारें.
 या औदार्यासि तूझ्या कवण तुळलें वा, काय थाप्ही वदवें ॥३१॥
 कष्टें मोठ्या तपातें करिति सनियमें पर्वतां ते, वनातीं;
 प्राणाचे रोख तेही करुनि निरशनें तीक्ष्ण पंचाग्नि घेतीं; ।
 तेही तूझ्याच अधी श्रुतिगदित सदाचारकर्त्यां नरातें
 होईना भेट तूझी. परम यश दिलें भेदुनी वानरातें. ॥ ३२ ॥
 यासाठीं भक्ति तूझी अतितर विलसे. श्रेष्ठ नेपोलि तीतें
 माया ५ हंकारयोगी करिति तव तरी पावतीना गतीतें. ।
 विघ्नांच्या संकटीं ते पडति बहुतरा; भ्रष्टी साच अंतीं.
 भक्तीनें विघ्न माथां पदकमळ सुखें ठेविलें जें महंतीं ॥ ३३ ॥
 भक्तीनें श्रेष्ठ पार्थादिक बहु तरले. कीर्ति अद्यापि त्याची
 तारी लोकासि, तूझ्या त्रिमल्लगुणरसें रंगली भाविकांची. ।
 नाना कष्टें उदळें खळरिपुजनितें जितिळीं त्वत्पसादें.
 त्यांचा तूं पक्षपाती वडुनि वसविलें त्वत्पदां नित्य मोदें. ॥ ३४ ॥

वोडो ध्यानीं तयाचीं, करण करि असे नाच सारथ्यकर्मा ?

उद्योही काढिजे का परघारिं ? करणे काय त्या दौत्यधर्मा ? ।

मोठे तूझेचि वाटे नमल अपुल्या लोपिले ईश्वरत्या

सद्गुणाच्या प्रतापा मिरविसि, अमला, सादरे शुद्धसत्त्वा ॥ ३५ ॥

पाचाळीचीं कितीदा परिहरीनि महासकटे लाज तीची,

ता, देना, राखिली कीं पिनयगुन तुझ्या पादपद्मीं सर्ताची ।

अश्वत्थामास्त्रतापे जळत निरखिले, रक्षिले गर्भत्रासीं

देवा, ता देवराता, मग अभय दिले प्रार्जिता उतरेसी. ॥ ३६ ॥

गभीं तूला निलोकी, मग पुसत असा कोण तू चक्रगरी.

माझ्या सरक्षणातें करिसिल ? बहुधा तूचि होसी मुरारी. ।

त्वद्भक्तीच्या प्रभावे जननिजठारिंच्या बाळकातें परीक्षा

जाली. तूझ्या कृपेन नमलाचि न घडे तज्जनातें, सुदक्षा. ॥ ३७ ॥

माता तातासि रागे त्यजुनि अनुसरे, पोळला वाक्यवाणे

पाचा वर्ग वयाचा तुज अनुसरला बाळ सेवोनि राने ।

बैसे तूझ्याच पायीं धुन धरुनि बरा ध्यानयोगासि रासी.

ता त्यातें श्रेष्ठ दिले अचळपद तुजें, दीनपाळा, मुरारी. ॥ ३८ ॥

ग्रन्हादातें पिता तो तन भजनरता प्राणनाशात दंडी,

नाना शस्त्रे, निपासी, गिरि, निधि, सलिलीं, नागपाशात कोडी ।

ना त्यागी भक्ति तूझी, म्हणउनि घडले धारणें रक्षणार्थी

स्थूणागर्भासि येणें उचित, हरि, तुला स्वाश्रितापक्षपानी ॥ ३९ ॥

स्थूणा पैतामहीतें नियताचि घडली भागिनी त्रक्षयाची

पेशीं तूझीं चरित्रे अमित उदरता अद्भुतें कवि वाचीं ? ।

हे सारे भक्तियोगाणि घडल कोस ? साग तू, पादुरगा

धन्यातें प्राप्त झाली तन पदकमलीं जन्मली भक्तिरगा. ॥ ४० ॥

पूनीहा शोध केला बहुत पुधजनीं वेदशास्त्र, निचारें,

देना, ज्ञानाहुनीही अधिक निगडली भक्ति लक्षाप्रकारे. ।

या भक्तीच्या प्रतापे जडमाति तरले, पावले त्वपदातें,

गोपी, गोपाळ, गार्गी, वनचर, फिरणे मागुती नाचजेथे. ॥ ४१ ॥

गोपी त्या कामगुद्विस्तन रमति तुसीं जारभारे मुरारी

सरये गोपाळ तेही तनपदिं रतले दैवयोग निचारी ।

पुत्रलें नंदगोपादिक बहु सरले पार्थ ने आमभारें.

ज्ञातिवें यादवार्ते नियताचि घडलें मुक्तिर्पथासि जायें. ॥ ४२ ॥

द्वेषें केशीकुरुप्रमृति असुर ते पात्रले धाम तूझें.

भीतीनें कंस तोही तप पादें मिनला, टाकिलें भ्रातिरोहें. ।

भक्तीनें नारदादिप्रियजन तरले; उद्भवाऽकूर तेही.

कोण्या एक्या मिसेंही तुज भजति, तया फारणें साच नाहीं. ॥ ४३ ॥

दिल्लें बीभीषणातें सहज पद तुवा हेळणें, दयाळा;

तें तो ब्रह्मादि देवा दशशिरहरनें नेदवे रागणाला. ।

ऐसें औदार्य तूझें प्रकट त्रिभुवनीं, जाणता जो भजेना,

या हानीहूनि हानीं मग करण असे ! विठ्ठला, जाणयेना. ॥ ४४ ॥

नकें पायीं गजेंद्रा कनळुनि सलिलीं वोढिता, अन्य कोणी

नाहीं रक्षाय्यातें, म्हणुनि तुज तदा चित्तिलें चक्रपाणी. ।

पद्मासी हस्तपद्मां धरुनि करिं करा कादिलें देवराया.

दोघे नेले प्रिमासीं बसवुनि, करुणासागरा, भूळ ठाया. ॥ ४५ ॥

देवेंद्राच्या प्रसंगा निरखुनि, सुनिनें शापिली जे अहल्या,

हाली मोठी शिळा ते, बहु दिनस वनीं राहिली वन्नतुल्या. ।

केली तें शुद्ध पादाबुजरजनिभवे तत्क्षणीं पंकजाक्षी,

ऐशी तूझी मिचित्रा पदरजमार्हमा वर्णितीं वेद साक्षी. ॥ ४६ ॥

पाप्यातें पुत्रमोहें सहज मुखपुटीं नीचता नाम तूझें,

नेला बैकुण्ठलोका, अगणुनी महापातके दु खबोजें; ।

ऐशी हे पद्मनाभा, वारिसिं जरि मनीं दागिरी योगमाया

नाहीं तें पुण्यकर्त्या न दिसासि नयनीं एकदाही नग्या. ॥ ४७ ॥

वेद्या ते पापरूपा, नरकपुरमहाद्वारतुल्या, अमान्या,

झाली तूझ्या कृपेनें अमळ अतिशयें, पिंगळा लोकमान्या, ।

ते गेली ज्या पदातें नम्रजति नियमं हस संन्यास योगें

त्यद्वक्तीचें सुरेंद्रा, फळ अतुळ असे, वेद सिद्धांत साग. ॥ ४८ ॥

पापी ब्रह्माडगभी मजहुनि दुसरा शोधिता आढळेना.

म्या नाहीं पाप केलें जर्गि करण असे राहिले; हें कळेना. ।

दीनानाथा, दयाळा, नरहरि, करुणासागरा, पापनाश !

आलों मी पादपद्मा शरण परिहरीं यातना रुक्मिणेशा. ॥ ४९ ॥

तूझ्या, देवा, दयेनें अवोटित घडतें. पाप तें पुण्य होतें
होतां तूझी उपेक्षा, सकळहि सुकृतें पाप होती यथार्थ. ।

यासाठीं भक्तिहीनां कदाचि शतमुखें भोंवतो चक्रवार्ता.

भोग्यालार्गी जातीं मुरयमसदर्नी, मृत्युलोकासि येती ॥ ५० ॥

यासाठीं भक्ति देई तव पदकण्ठीं सर्वदा, देवराया.

भक्तांच्या या प्रभावे तरन अतिशये दुर्धरां विष्णुमाया. ।

दारापुत्रार्थे गेहीं दृढं जड समता पादविच्छेदकारी.

देई विज्ञान तूझे मज, जगतिपती, मुक्तिदाता, मुरारी. ॥ ५१ ॥

आर्थां वैराग्य याचें, दृढतर विषयीं तुच्छता होय जेणें.

नेच्छीं मी स्वर्गलोका, विमल विधि यदा; नागवंतासि जाणें ।

भक्तांच्या या सुखातें विधिपदसुख तें पोडशांशा मिळेना.

तेव्हां तें काय कीजे मज सुरपदची निच ते का जळेना. ॥ ५२ ॥

प्यालों त्वद्भक्ति दिव्यासय, मज घडली मत्तता; मी गणेना.

आतां कोण्या सुखातें. तुजविण दुसरें साच चित्तीं स्मेरेना. ।

गेले कर्माख्य माझे वसन गळुनियां; त्वत्प्रे मुक्त झालों.

लोकाची काय आतां मज गरज? निभू, विठ्ठला, मी बुझालों. ॥ ५३ ॥

चित्तीं चिंता कशाला मज? तुज असला मस्तकीं स्थापि जेव्हां.

ना लोकीं मी धनांधा कुमति नृपगणा मंदभांग्यासि तेव्हां. ।

लक्ष्मीचा कांत माझा जनक, जननि, तूं इष्ट, वंधू, उदारा.

दाता सर्वा सुखाचा असुनि फिरन मी काय दुर्भर्पेदारा? ॥ ५४ ॥

तूं धितारन माझे; परिहीरसि, हरी पापिणी घोर चिंता.

तूं माझी कामधेनू; सकळ पुरविसी काम माझे, अनेता. ।

तूं माझा कल्पशाखी; सकळ करसि तूं पूर्ण साथी विशाला.

मी तूझ्या सर्वभावे शरणं पटयुगा. अन्य इच्छूं कशाला? ॥ ५५ ॥

आतां साष्टांग माझे नमन तव पदीं, भानुकोटिप्रकाशा,

विश्वाद्या, विश्ववंद्या, विमलगुणमया, विठ्ठला, इंदिरेशा. ।

केले म्यां स्तोत्र भावे अतिजड मतिने. सादरे अंगिकारीं.

प्रेमाचे बोल माझे अल्विलजननुता, विश्ववंद्या, मुरारी. ॥ ५६ ॥

या स्तोत्रातें पडे जो तव पद निकटीं भक्तिभावे चिकाळीं,

या लोकीं पूर्ण पावो सुख, विभवं; पुढें मुक्ति देवोनि पाळो. ।

गोपाळा. होच माझी अनिदाय विनती. साच कोजे, कुराळा.

हासां साभाव्यकर्ता तुजविण न दिसे, दोनवंधू, निराळा. ॥ ९७ ॥

श्रीमाधवात्मज निरंजन गजयोगी

स्तोत्रें स्तत्रोनि विभु विट्ठल, मुक्ति भोगी. ।

स्तोत्रें सुधी पदुनि केरळ सीम्य पाया. ।

वामनद्वीप उजळा तुम्हि, देवदेवा.

॥ ९८ ॥

इति श्रीमत्कविनिरंजनमाधवविरचित पांडुरंगस्तोत्र.

१६ मांवशिवाष्टक.

(इडुवदना वृत्त.)

काय करि कालकाल भीलगळ चित्ता ?

ध्याल जरि शालभरि त्रैसुनि निवांती ।

भालशिखि बालशशिमेंटण भगारे

सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ १ ॥

गागजळ, बिल्वदळ, तंदुलतिळांनी,

कोकनद, कुंद, करवीर, कुसुमानि ।

धूपबलिद्वीपयुत अर्पुनि पुजा रे

सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ २ ॥

देववर भीतिहर शंकर उमेश

कामरूप कोमलमनोज्ञतरवेपा ।

शूलवरखड्गधनुहेतिधरणा रे

सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ ३ ॥

पर्वतसुतारगण शर्व सुखरागी

दीनजनपालनसमर्थ विपदांसी ।

नामुनि निजात्मपद देत सुजना रे

सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ ४ ॥

भक्ति अति शुभ्र विमुचार्चित निजागी

शारदपयोदनिम भासत सुयोगी ।

कृत्तिकृतवास अनिनाराक भजा रे

सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ ५ ॥

मूळ अमरांसि अमरागसम पाह्या
 कामित मनोरथफलासि पुरवी हा. ।
 नामजपमात्र करितांचि मनुजा रे
 सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ ६ ॥
 निर्मळ पदांबुदह अर्चन पराते
 पूर्ण पददान करणार त्रिभु हाते ।
 हाचि परमेश परतत्त्व समजा रे
 सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे. ॥ ७ ॥
 इंदुवदना अनुपमान ललितांगी
 कल्पवृत्तिकासम अखंडित अलंगी ।
 तोचि कुळदैवत तया शरण जा रे
 सांव शिव सांव शिव सांव शिव गा रे ॥ ८ ॥
 सांबशिवपावनसुधाष्टक वनाजी
 किकार सदंतर रचोनि पद पूजी ।
 पाठ करितांल शिवभक्त जरि भावें
 मुक्तिनवरी वरिल शंकराविभावे ॥ ९ ॥
 इति निरंजनमाधवविरचित सांदशिवष्टकं.

१७ देवीअष्टक.

(कुसुमधामृत)

अमित शशिदिनरमणसम सुभगतेजा
 कनकनिभतनु अरुणतर करसरोजा ।
 अतिमधुरधनुकुसुमशरभिधृतपाणी
 नमन तुज नमन तुज सविनय भवानी ॥ १ ॥
 नवतरुणमदभरितगजगति सुवेषा
 ललितमुख निविडमुख परिमित मुद्रासा ।
 चकितभृंगशिशुनयन विजितपिकवाणी
 नमन तुज नमन तुज सविनय भवानी ॥ २ ॥
 असुरकुळदहनकार निशित करवाला
 धरिसि अरितिमिरहर मिहिरसम गूला ।

अभयकर त्रिपदगिरिभिदुर कर दोनी
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ३ ॥
 'तन भजनरत'तरति भवजलधि आयी
 पूजति जरि सुमनफलजळमहत कायी ।
 'मदकमळ अतिमिळ जपति मुनि मोनी
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ४ ॥
 'गुणचरित मुदभरित'नियत पटती जे
 त्रिनिध परिजनन रिपुहननमहिमा जे ।
 श्रवणपर सुजननर परिसति सुकानों
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ५ ॥
 श्रुतिपदन भणति असि पद भजनगोला
 दृष्टिमुखअमरपद बहु सुलभ त्याला ।
 म्हणुति 'चडि घोंड' घडाति निरत दिवराणी
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ६ ॥
 अतिक्रमणदिष्टि करुन निरखि भज माये
 लघुतनय गतविनय तरिहि शुभकाये ।
 अदय करि हृदय वरि पुरतुनि शिराणी
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ७ ॥
 शरण तर चरणयुगप्रिण श्रवणक काहों
 मज अखिल भुगनि सति गति दुसरि नाहों ।
 अज अचर अमृतघन वरससि कृपेनी
 नमन तुज नमन तुज सन्निध भवानी ॥ ८ ॥
 जगजननि नृति अनुळ पदजलज भाळा
 धरिल नर सतत तर परम पद त्याला ।
 मिमळ मनि दृढ करनि त्रिहस्त समजा जी
 विनवि निजगुज सुजनि कविर घनाजी ॥ ९ ॥
 सुसुमशम्भुन निर्मिले अष्टकाने
 पदुनि निवर्तनपारा दृष्ट उन्मृष्ट हाणे ।
 चतुर्निध पुन्यार्था पायया भक्तिमता
 म्हणुनि अलिप्तया निमित्त जदिमता ॥ १० ॥

१८ ॥ श्रीसांचशिवध्यान ॥

- श्रीमद्देव भूतनाथ, भगवाम्मर्मा, भवानीपती,
 भोगिद्राभरणा, भगवत्प्रभयच्छेदा, सुभब्याहूनी, ।
 भर्मा, भर्मा गिरीश, भूतिनिड्या, भर्मागरागप्रिया, ।
 भाविका, भ्रमनाशका, तुज नमो भक्तार्तिहा, स्वामिया..॥ १
- कैलासाचल चंद्रितो कलिमल ध्वंसावयाकारणं,
 जेथें सुंदर कल्पपादपवनं तीं शोभती पावनं..।
 चितारन्नशिलामला विलसती त्रैलोक्यचिताहरा
 तेथें मी नमितो स्वभक्तिमनसें न्यग्रोध विश्वेश्वरा ॥ २
- वेदी घेदनुता त्रिचित्र विलसे, वज्रोपलें निर्मळीं.
 वैदूर्य विमलें विशेष रचिलीं सोपानमाळाभली. ।
 बापी दिव्य सुधौपमान सुलिलें शोभे जया सन्निधीं,
 पद्मे फुल्ल सुवर्ण केशरपुलें जीमाजि लक्षानधी ॥ ३
- द्वारीं पद्मकशंगवमुख्य नवही म्यां ते निर्भी वेदिले.
 तेथें दिक्पति अष्ट अष्ट ककुभे सन्नद्ध ते पूजिले ॥
 गंधर्वादिक सिद्ध किन्नर, तशा त्या अप्सरा सुंदरी,
 रंभाउर्वसिमेनकादि करिती गानें महासुस्वरी ॥ ४
- जेथें नारदतुंगरार्द्रक उभे, सानंद व्रीणा करीं;
 गार्ती सुस्वर सामगामसवनें सानंदले अंतरीं..।
 जेथें सिद्ध शुक्रादि मुक्त वसती व्यासादि सारे ऋषी..
 मार्कण्डेयकुमारमुख्य नमिले दिव्योच सन्मानसी ॥ ५
- जेथें रावणवत्सलमुख्य गण ते चंडीश नंदीश ते.
 हार्ती कांचनदंड तिष्ठति महाद्वारीं सदां धीर ते. ।
 पाहें मी प्रमथादि भूतगणही, वेताळ, मात्रावळी..
 तेही सायुधवाहनें विलसती म्यां वेदिलें त्या स्थळीं ॥ ६
- श्रीमद्भास्कर दिव्यरूपवर हा रदमी सहस्रें वरा;
 जो का सर्व दिशा प्रकाशित करी दे दृष्ट निद्रातुरा!;
 त्रैमूर्त्यात्मक कर्म कारण निभू सृष्ट्यादि लीला सज्जी;
 म्यां भोगी नमिन्ना प्रदाविष उभा संबद्धहस्तांबुजीं..॥ ७

ब्रह्मणीसह वस्त्रपाणिपुटके ब्रह्मा, उभा सन्मुखी,
 स्तोत्रे तोषयितो द्वावा श्रुतिशिरे वणोनि च्यारी मुखी ।
 हंसारूढ कमंडलाक्ष, वटिकासंयुक्त दृष्टांतरे
 विज्ञानाबुधि आदिदैवतगणा म्यां बंदिला सादरे. ॥ ८
 लक्ष्मीकांत खगेंद्रबाहन पुढे तिथो सदां सांवळा.
 कंदर्पायुतसुंदराकृति दिसे देवदा सर्वांगळा. ।
 हस्तीं अंबुज, शंख, चक्र, वरवी कौमोदकी सुंदरी;
 कंठीं कौस्तुभरत्न दिव्य मिरवी; म्यां बंदिला श्रीहरी. ॥ ९
 जो साक्षाद्गुरूपरूप धर्म विलसे सानंद नंदी पुढे.
 जैसा तो स्फटिकाद्रि, उन्नतमहाशृंगें मना आवडे ।
 घंटा किंकिणिका गळा मिलसती सेव्या पर्दा तूपुरे;
 दो कणीं चवरे विराजति असा म्या बंदिला सादरे. ॥ १०
 तिष्ठे श्रीगणनाथ कुजरमुखें, जो विघ्नहर्ता निभू.
 सिंदूरारुण अंगराग मिरवे सर्वायुधासीं प्रभू. ।
 भाळीं चंद्रकळा, भुजंगम गळा, जो टंडिरी शोभळा,
 भक्ताभीष्ट समस्तही पुरयिता चिंतामणी थंदिला. ॥ ११
 साक्षाच्छंकरपुत्र पद्ममुख पुढे. माता पिता तोषरी.
 बाळादिव्यसमप्रभाव निउ ये लीला स्वये दाखवी.
 सेनानी, शिबिराजवाहन, पहा सच्चरित शोभे करी.
 शैचारी अभिवंदिला निजहिता चितोनिवां अंतरी. ॥ १२
 श्रीसिंहासन कोटिभास्करकल्याणाधारी भासते.
 नक्षत्रासम मौ तिकरत्न पुनें सगंडेपें शोभते. ।
 पाहा रत्नवितान हे विलसते मंत्रिप्रवर्णावरी.
 ते म्यां बंदियले. अभीष्ट फल दे भक्तांनि मर्यापरी. ॥ १३
 तेथें आसन रत्नकंठ महाचिने शिचिराकृती.
 पाहा त्याचरि पद्मकोमलदंठे दाहा शनं शोभती. ।
 वामार्का गिरिजासमेत निमणे शंभू जगाचा धणी
 तो म्यां सादर बंदिला अभय दे भक्तांनि लोकाप्रणी. ॥ १४
 देवी सुंदर पर्वतेद्रुहिता, नामें उमा, शंकरा,
 कामाक्षी, कमलानना, भगवती जे सर्वेश्वरी. ।

नानारत्नविभूषणें विलसतीं दाढियगुण्यापरी.

: इणा वारिक नेसली कुचतटी ते कंचुका साजिरी. ॥ १५

मार्था नील गुडालकें मिरवती, रोखें पद्मावरी

मथें रत्नकंपकि रम्य विलसे अत्यंत शोभाकरीं ।

तेही सिंदुररेख सुंदर दिसे संयुक्त मुक्तासजें.

भाळीं भांगटिळा विचित्र झळके, साम्यासि येना दुजें; ॥ १६

वेणी रम्य विराजली नवमणिश्रेणीगणीं शोभली

जाळी त्यावरि सिंधुसंभव महा सन्मौक्तिकीं निर्माली ।

भाळीं तें सिसफूल, चंद्र मिरवे अर्धदुखंडापरी.

नक्षत्रासम भोंवतीं विकसलीं मुक्ताफळें साजिरीं. । १७

शोभे अष्टभिच्या शशांकसम तें सद्गाळ हें; त्यावरी

साजे हा मृगनाभिर्विंदु बरवा पाहा कळंकापरी ।

कामाच्या धनुपाकृती विलसती त्या भोंवया साजिन्या

नाराच्यापरी पक्षपांक्ति दिसती अत्यंत या गोजिन्या. ॥ १८

नीळांभोजसमान नेत्रयुगुलें आर्वाच होती बरीं.

पाहा त्यावरि अंजनें कृत दिसे शोभा अनंतापरी ।

चाणातें गरळेंचि माखुनि जसें त्या मन्मथें ठेविलें

शंभूच्या हृदयारविंददळणा शस्त्रासि या निर्मलें. ॥ १९

पाहे भक्तजनां कृपार्त्र नयनें, कूर्मों जशी वाळकां,

हे ही त्याचपरी त्रिलोकजननी अंवा जगत्शालका. ।

कारुण्यामृतवृष्टिवर्षण करी या दृष्टिवाराधनीं, ।

लौकानुग्रहकारणी, भगवती, माहेश्वरी, पावनी. २०

आकर्णाति विशाल रम्य दिसती भावे अनेकापरी.

संपूर्णानन चन्द्र त्यावरि दिसे हे चित्र शोभा वरी. ।

सौंदर्याबुविभाजि श्रुतिशकलें हे श्रोत्रबुभे बरीं.

मथें मुक्तमणी ययांत दिसतीं बाळ्या फुलें साजिरीं ॥ २१

रत्नाच्या बुगल्या अपुर्वे रचिल्या, तें भोंकर सोजळें,

हीर चंद्रसमान ते मिरवती ताराकृती केवळें. ।

ताटकें मणिमंडितें विलसती सद्गनकर्णद्वये

कामाचा रथ वज्रपंकज, तथा चक्रे तर्मां निथयें. ॥ २२

धादे नासिक कीरतुंडसम हें, कीं नीट चापेकळी,
किंवा हें तिळपुष्प काय म्हणिजे ? शोभा दिसे आगळी. ।
तैदी केसरयुक्त फार मिरवे त्या ओष्टविवावरी.

मुक्तामाणिक्यहेमभिधित दिसे टेंपेंद्रचाणपरी. ॥ २३

आधीं ओष्ट सुसूक्ष्म पल्लव तसे, तावूळ रांगे अती
झाले शोण; अनेक हे विलसती वेंधूकपुष्पाकृती. ।

मध्ये दाडिमवीजपंक्तिमम तें दंतावळी शोभली;
किंवा मौक्तिकपंक्ति वक्त्रकमळीं उत्पन्न हे जाहली. ॥ २४

शोभे हें अतिहास्य मंदवदनीं अतस्थ मुक्तरभा.
साम्यें शुभ्र अतीव हे विलसते अन्यापमा दुर्लभा. ।

माणिक्योत्तम कंदुकासम पहा साजे कपोलाकृती;
किंवा पंचशरें पिधान रचिलें तारुण्यरत्नाप्रती. ॥ २५

छात्रण्यामृतपात्र कीं चुबुक हें; छात्रण्यपटी हसू.
मुद्रा गोंधुनि मन्मथें विरचिली ऐसेंचि आन्ही गणू. ॥

किंवा श्रीमुख आरसा, चुबुक हें दाडी तयाची बरी.
पाहावें जरि वाटतें शरीराधरा, हसें ययाते धरी. ॥ २६

बाणी हे पितृनायकाकलसमा, माधुर्यता, शोभली.
रेखा कंठगता विचित्र विलसे जे का विभले भली; ।

किंवा हे अमृतौघधी शुभलता ग्रीवोने वेष्टितसे.
कंदर्पज्वर तस शंकर तया सौख्यप्रदा होतसे. ॥ २७

वाहू कोमल हेचि नाळ कमळें, पाणीतळें शोभती.
पाकोढ्यासम अंगुळी विलसती हस्तान्नकोशाकृती. ।

चंवाया नळिनीस चद्र बहुधा रूपें धरी ज्यापरी,
तैसी हे नखचंद्रपंक्ति उजळी दाही दिसा सुंदरी. ॥ २८

केयूरें, वलयें, विचित्र परिची, तें भूषणें शोभती.
रत्नाच्या विविधा परीं निरीचल्या सामुद्रिका ज्यामती ।

आळकें अति रंगिलें दिसाति ते वाळारणाचे परीं.
भक्ताचे परीं काल्पताकि उदया हे आगिती सधरी. ॥ २९

वर्शा वाळ करीद्रुमसमना, वक्षोज हे शोभती;
किंवा हे कनकाचढागज भयें इंद्राच्या राहती. ।

- ज्यांचें गोपन हे करीं स्वपदरीं जाकोनि अव्यहरे
 कैसें या शरणागता न धरिजे ऐशा क्लेशा भरे; ॥ ३०
- किंवा हे घटकांचनी भरुनियां पय्यूप देवाविषे
 आहे ठेनियले, असेंचि दिसते पाहा महासाक्षपे. ।
 जे हाळाहळतस शंकर घडे, ते या कुचाळिगनीं
 व्हावी शांति म्हणोनि निश्चि अमें वाटे करीन्या मनीं ॥ ३१
- किंवा सूर्यशशांकमंडलपुगे राहुभये ये स्थळीं ।
 आळीं कीं वसतीस काय न कळे राहण्या निश्चळीं.
 पाहा हो भिन्नहल्मरोज विकसे; ज्यातें दिठी देखतां,
 किंवा नेत्रचकोर तून घटती नोहे वृथा हे कथा. ॥ ३२
- नाना तें पदके अमोल्मणिचीं मुक्ताफळाच्या स्वर्जे
 केले भूषित कुंकुमाक्त मकरी पत्रें यया चित्रिजे. ।
 कीं हे मन्मथभंगरीं रणवरे जाणोनि धाता यया
 ठेवी साच पुढे, करोनि वरवे काठिण्य देखोनियां. ॥ ३३
- यातें वेष्टितसे सदा भगवती रत्नाचिये कंचुकीं;
 हे तो मन्मथकोश रक्षण क्रिजे ऐशापरी कांतुकीं. ।
 या अत्यंत कृदोदरीं त्रिगुळका, पाहा, कशा शोभतो, ।
 जैसा रोमळतोसी मंडप दिजे पायवया उजती. ॥ ३४
- नाभी हा अति निम्न काय म्हणिजे हे तो सुवागणिका !
 जेव्हां मन्मथभंग होत समरीं येथे घडे जीविका. ।
 नेहे हे शिखिकुंड धूम्र उठिल्या रोमावळीच्या भिसें,
 कामी होभाति ये स्थळीं निपत ते हव्ये तसीं मानसें ॥ ३५
- पाहा हा कटि सूक्ष्म फार भिरवे पचास्य मध्यापरी,
 किंवा हे तरि विश्वकर्म पुतळी निर्मोनि मुष्टी धरी; ।
 तेव्हां वारिक माज साच घडला मुष्टीत हा मातसे,
 नाहीं अन्य कदापि यासि उवमा याची ययाळा असे. ॥ ३६
- पाहा स्थुळ नितंब वाटति मळा मातंगंडस्थळं;
 येथे सिंहभया लज्जोनि असती आंगीं यिन्या निश्चळें. ।
 रंभास्तंभसमान हे जड कवी ऊरुद्वया मानिती;
 हे ऐरावतपोतशुंड, परि हे मन्मार्दवे शोभती. ॥ ३७

- जानू स्तनकरडमडित महा साजे पिपनापरी,
देवी सीष्टव तें हरोनि भरिले भंडार याभीतरीं ।
- जाणो वासवगोपवर्ण रचिन्वा सत्कामतृणारशा.
जया शोभति मण्डपप्रद जना, ध्यानी सदा सद्यशा. ॥ ३८
- घोटे तों दुरभिद पाटल तमें यणें नर माजती.
टाचा पद्म, पद्मग, विडुमतशा सव्याहणा जितिती ।
- कृमार्गानुनि उच्यता धरिनि ते पादाबुजाचे कळें,
श्रीचें हें मुखगम होउनि कमें लोकत्रयीं शांभलें. ॥ ३९
- साजे हे नखद्रीप्ति, नक्त हृदयीं तामिग्रसहारिणी
चित्ताभीष्ट सनस्त पूर्ण करुनी सज्जन दे पावनी ।
- लोकानुग्रहकार्णोच वरिलीं गात्रें विचित्रें असीं
भायें सज्जन सन्मुनी मुनिपमें ध्याती सदा मानसीं. ॥ ४०
- वज्राज्ञाकुग ऊर्ध्व रेखसहिते चिन्हें पर्दी शोभती
त्रैलोक्येश्वरनायका मृगुनिवा लोकत्रयीं दासिनी ।
- जामूचें मत मोहिते पर शिवा सार्द्ध ऐसे ररीं
ईची काय तुला ररील गनिता रणीयया दूसरी. ॥ ४१
- लक्ष्म्याबुजिमाजि हा उपजला सपूर्ण तारापती,
अत्रेच मुख हें घडोनि जगतां पावे महा उन्नती ।
- लक्ष्मी तों वदनारविन भुजनीं राहे सदा सुदरी
आहे दिव्य सुधा करोनि रमती या रूप नेष्ट तरीं ॥ ४२
- शोभे कार्मुक धृत्ता घडुनिया हे कामधेनु डिठी
दोरीनी घडलीच कल्पलतिका सदावनाची मिठी ।
- याचा सोदर कपु घेउनि असे हे दिव्य कटावृती
क्षीरासीतनुचासी मुख्य उदरी हे सांगिली निश्चिती. ॥ ४३
- मातागी गमनाभिफार करुनी यीच्या पर्दी राहतीं.
रमा हे रसयुग्म साच घडली देखीं तदीयावृती. ।
- चित्तरत्नमणी यिन्वा पदनर्भी पाहा सदा राहिला,
त्याचा दिव्य महाप्रमाण समुद्रा भक्तीं असे पाहिला ॥ ४४
- रत्नाकर नम्रता धरितसे उच्चै श्रया येपरी
देवी हे तरि पारिजातकुसुमामोदासि देई धरी ।

ससाराभयनाशना घडतसे प्रत्यक्ष धन्वतरी

अश्वदापर दुष्ट कामिकमना मोही सुवेच्यापरी. ॥

अज्ञानांधजनार्थ हे धरितसे सत्कालकृतक्रिया

मृत्यूपासुनि मृत्यु पाववि, करी हे सज्जनातें दया. ।

हा सद्गुणसमूह सर्वहि जिच्या आंगीच राहे सुखें

झाली हे शिववल्लभा म्हुणुनियां गाती श्रुती हें सुखें. ॥ ४६

ऐसें सुंदर साहजीक विलसे हें रूप लोकोत्तरी;

याहीमाजि विशेष भूषणगणी अत्युन्नतीतें वरी. ।

केयूरें, वलयें, अनेकपारिचीं जावूनदे, माणिकें,

मुद्रा, हार गळां, सरन पदकें सवेष्टिलां मौक्तिके. ॥ ४७

ऐशी हे हिमशैलजा निलसली जैशी छता कांबनी,

किंवा ही चपलव टाकुनि धरी सन्मूर्ति सौदामिनि. ।

श्रीकंठकमहासनीं मिरवली त्रैलोक्यराजेश्वरी,

ते म्यां सादर वंदिली भगवरा, अंबा, महामुंदरी. ॥ ४८

आतां शंकर वंदितों सुरतरू, भक्तार्तिसंहारिता,

ज्यातें वेष्टितसे सदां भगवती श्रृंगशैलजा चिह्नता. ।

विश्वामीष्टफलप्रदानकरणीं उद्युक्त जो सर्वदा,

जो कां दीनजनायनीं विमुखता घेवोंचि नेणे कदा. ॥ ४९

कर्पूरद्रिसमान गोर विलसे चिन्मात्र दिव्याकृती,

किंवा हा शरदभ्रशुभ मिरवे रूपे यया निश्चिती. ।

चामांकीं विलसे जया गिरिसुता नैश्वल्यसौदामिनी,

प्राद्वेयाचलभंकमंडित जसी सानंद मंदाकिनी. ॥ ५०

माथां दिव्य जटा सुवर्णशचिष या राजती सुंदरा,

बालादित्यकळा जशा मिरवती मूर्च्छा महामंदरा. ।

तेथें दिव्य शशांकखंड निउसे ते पुंडरीकाकृती,

जें कां शोभवितें मळा गमतसे गंगानुपेवाप्रती. ॥ ५१

तें विस्तीर्ण कपाळ फारचि दिसे, रेखा अनेका धरी;

मथें पावकनेत्र तो निलसतो शोभा दिसे साजिरी. ।

- क्षीराब्धीलहरीत युक्त दिसतो और्गोत्रि संदीपला;
येणें कामपतंग दुर्धर महा तात्काळ विघ्नसिद्धा. ॥ १२
- हें आस्यांबुज रम्य; त्या वरि दिसे भृंगानळी देवडी;
भृंगुमें अतिनीळ तें त्रिकसर्प पाहों अग्नी आबडी. ।
- हा रातोपळपत्रताम्रनयनें भक्तार्तितापा हरी,
कारुण्यामृतवृष्टि पूर्ण अपुल्या अंतःप्रसादें करी. ॥ १३
- शोभे सुंदर नासिका तिळमुमा जितोनियां नेटकी,
किंवा ते झुकतुड नीट म्हणती त्यातें प्रभावे टकी. ।
- विश्वोत्पत्तिक सूत्र काय धरिलें देवें स्वनासा मिसे
हा विश्वस्त्रज आपुल्याच विभवे सद्रूप हे घेतसे. ॥ १४
- दोन्ही दिव्य कपोल ते मिरवती आदर्शविवापरी
कर्णां कुंडलि, कुंडलें विलसती, रत्नें अनघें शिरी. ।
- ओष्टां पद्मवराग पूर्ण दिसतो संपक तुडीफळें,
किंवा त्रिद्रुमखड हे मिरवती माधुर्यधारागळें. ॥ १५
- मध्ये बुदकळ्यांसमान वरवी वारीक दत्तावळी
किंवा हीरकपंक्ति रम्य मिरवे सर्वप्रभां आगळी. ।
- कदर्पायुत कौटिचद्र सगळे वोंवाळिले ज्यावरी
ऐसे सुंदर आस्वपन्न विमुचें अत्यंत शोभा धरी. ॥ १६
- फाटीं नीळमणीसमान वरवे ते क्षेड साजे जया,
कस्तूरी धरिली विलासविभवे तैसें दिसे स्वामिया. ।
- ऐशी पचमुखें वरी विलसती, देवांत पचास्य हा;
यासाठी मुर सर्व यासि नमिती, सर्वाहुनी श्रेष्ठ हा. ॥ १७
- देवांचा विमु, आदिदेव म्हणती, गाती श्रुती सादरें.
श्रीपादांबुजरेणु दिव्य धरिती ते मस्तकीं भास्वरें. ।
- दाहा बाहु करींद्रशुंडसमता आजानु ते शोभती.
भक्ताभीष्ट समग्र पूर्ण करिती कल्पागशालास्थिती. ॥ १८
- घंटा, पट्टिश, शूल, सन्मृग, करीं डौरासि एकें धरी, -
दो हस्ते वरदाभयासि विवरी, खट्वांगही आदरी. ।

- एकें बाण, पिनाक सज्जुनि धरी, तें खड्ग साजे करी,
ऐसे हे दश हस्त सायुध वरी म्यां ध्याइजे अंतरी. ॥ ५९
- जें अत्यंत विशाळ वक्ष विलसे नक्षत्रलोकापरी,
जे कां दानवदैत्यशस्त्रकिण ते शोभा उडूंची वरी. ।
दीजे या उदरासि एक उपमा अश्वत्थपर्णी जरी
ते तोंही न; म्हणोनि लज्जित घडे माझी तदां वैखरी. ॥ ६०
- त्रैलोक्याश्रय कुक्षि विस्तृत तया अन्योपमा ते नसे,
देती सत्कविराज भाविक वळें चित्तास माने तसें. ।
नाभी हा अति खोल फार दिसतो पाताळलोकापरी,
तेथें कुंडलिका निवास करिते ते आदिशेपासरी. ॥ ६१
- त्याचाही तळिचा जसा दिसतसे श्रीकूर्म, येथें असे
पाहा हा कटिभाग उन्नति तसा लोकांसि दार्यातसे. ।
शोभा स्फाटिक खांव साम्य धरिती ऊरुयुगें सुंदरें,
जें पृष्ठीवार आदरेंचें धरिजे सानंद नंदीश्वरें. ॥ ६२
- रानाच्या मुकुटाकृती मिरवती जंघा बऱ्या गोजिन्या,
जें कां शैलसुतांकपीठउपरी सहलळिजेल्या बऱ्या. ।
घोटें माणिकमुच्छ तुच्छ करिती शोभा असी साजिरी,
कूर्मांगा जिणती प्रपाद, उपमा येना ययां दूसरी. ॥ ६३
- भक्तांचे सुखकंद पादकमळें, शाखाकृती अंगुळी,
पुष्पें हें नखपंक्ति शुभ विलसे मोक्षादिसिद्धीफळी. ।
छाया शक्तिळ शांति दे अतिशयें संसारपांथा जनां
विश्रांतीप्रति हेतु जाणुनि किजे अत्यादरें पूजना. ॥ ६४
- हे पादांशुज दीनभाविककुळां तारावया तिष्ठती;
संसारार्णवलंघना प्लव तसे प्रत्यक्ष हे दीसती. ।
हे जे जाणति सत्व, तेच भजती; त्यांतें कळीचीं भयें
बाधू ना सकती; कृतांतमट ही भांती तयां निश्चयें. ॥ ६५
- श्रीनागाभरणें कडीं मणगटीं, प्रेवेय हारादिकें,
मुंडें अक्षमणी वरे झळकती संमिश्र ते स्फाटिकें. ।

- आंगीं शुभ्र विभूतिलेप त्रिलसे, शार्दूलकृत्ती कटीं,
खांदी सद्गजचर्म रम्य धरिलें, पाहीं दिठी धूर्जटी. ॥ ६९
- पाहा काळकळी धरोनि वरवे या तोडरी वांधिले
दासातें भय काय यावरि असे ? प्रत्यक्ष म्यां देखिले. ।
हा मृत्युजय मृत्युनाशन करी. घ्यातां यया मानसीं
बाधूं नाच सके कदापि मुजना गाया महाराक्षसी. ॥ ७०
- याचें हें यश सर्व देव कथिती; गाती पुराणें किती;
सारे हे मुनिवृंद हेंच वदती; ब्रह्मादिही वांण्णती; ।
पाणी देखत देखतांचि तरती, जे चिंतिती एकदां;
संसारार्णव उधिती, न फिरती; आश्चर्य नोहे कदां ? ॥ ७१
- ऐसा म्यां शिव धूर्जटी निरखिला; सानंद म्यां ध्यायिला;
कायावाचिक मानसीक समुदा सद्भाव त्या अर्पिला; ।
केलें स्तोत्र यथामती पशुपती चितोनिचां अंतरां;
माझे चोविस पाश तोडुनि कृपासिंधू धरो या करीं. ॥ ७२
- जो कां निर्गुण, निष्प्रपच, निगमीं निर्धारिला व्यापरी;
ध्याती दिव्य निरंजनाख्य समुदे ज्योतिस्वरूपी तरी. ।
आहे साच; परंतु हें धरितसे सद्रूप दीना जनां ।
तारावें म्हणवोनि. सत्करुण हा ध्यायीं सदां तूं मना. ॥ ७३
- याला योग्य उमा समान विभवें; या योग्य काशी पुरी;
नंदीही तरि योग्य वाहन यया; चंद्रावतंसा धरी; ।
दोघे पुत्र ययासि योग्य असती; शंभे गळां वासुकी;
हे लोकोत्तर संपदा मिरवळी; साम्या नये आणखी. ॥ ७४
- कैलासाचल शुभ्र, त्यावरि उमा नंदी बरा पांढरा,
तटवृष्टीं निरिन्दिनीसहित तो देखों निभू साजिरा. ।
गंगा, पन्नग, अर्धचंद्र ढवळे सपात्ति हे सात्विकी
शैवी वेदविदां असे स्तवित कीं देखों अम्ही नेटकी. ॥ ७५
- ब्रह्मा, वेद, फणींद्र वर्णन करूं ज्यातें कदां नेणती,
त्याचें वर्णन अल्पधी करिन मी कोण्या गुणें निश्चिती? ।

भूमीचे रज मोजवेति, परि ते याच्या गुणां मोजिता
 ना झाला पहिला, पुढे तरि नव्हे; वाटे मना तत्त्वता. ॥ ७३
 तो म्यां शंकरं वर्णजे समतिनें, सामर्थ्य कैसें घडे,
 तत्रापी कथितों स्वशक्ति जितुकी, सद्भक्तिभावे दडें. ।
 सूर्यातें दधुर्दीप घेउनि जसें नीरांजनातें किजे,
 सिंधूतें चुळकोदकेंचि सहसा अर्घ्या जसें अर्पिजे. ॥ ७४
 धाता हो, हरि हो, त्रिलोकपति हो, ते टिक्पती होतु कां,
 येयीनात कदापि साच सहसा या शंकराच्या तुका. ।
 ज्याचे पूजन एकदांचि करिता कैवल्य दे आपुले
 यासाठीच कवी निरंजन सदां चिंतीतसे पाउले. ॥ ७५
 ज्याला सर्वार्थसिद्धी अभिमत असती, तो पढो स्तोत्र वाचे,
 किंवा निष्णामभावे पदयुगभजनीं नित्य लागो शिवाचे. ।
 ज्यानीं ध्यावो सदांही सगिरिगिरिमुतापार्षदांसीं मुतांसीं;
 शंभू बोळेल त्यातें श्रुतिशिरगत त्या पूर्णबोधामृतासीं. ॥ ७६
 इति श्रीनिरंजनमाधवयोगीश्वरचित सांवशिवध्यान.

श्रीमहालक्ष्मीस्तोत्र.

निर्लाक्षिले म्यां ब्रह्म देव, माये; । ते वादेती सर्व तुझेचि पाप. ॥
 सत्कीर्तिं तुझी भुवनांत गाजे, । विष्णुप्रिये, सुंदरि, लोकपूज्ये. ॥ १ ॥
 वाणी स्तवों काय सकेल तूला ? । उदार तुझी गुणरत्नमाला ॥
 जे शोभवीती निजकठदेशीं । ते शोभती सर्व जगीं विलासी. ॥ २ ॥
 त्यांच्या घरीं सुंदर रत्नशाला । स्थूणामणींच्या रचिता विशाला; ॥
 गजाश्वधेनू, धन, दासदासी । देशील तूझ्या करितां जपासी. ॥ ३ ॥
 माला गळां शोभति त्याजला, गे, । जो दास तूझ्या चरणांसि लागे. ॥
 तन्मदिरीं सर्वमुखा दिवाळी । महाकृपे वर्तत नित्यकाळी. ॥ ४ ॥
 हंसी तशी सौज्यळ कांति त्याची । विसाजते केवळ मानवाची. ॥
 तूजें महाद्वार धरोनि राहे, । महत्तमे, मूर्ति तुझीच पाहे, ॥ ५ ॥

तयासि ते बाधिल विष्णुमाया । होथीचना; जे भजताति पाया, ॥
 तरोनि जाती भवसागरात । कदाक्षमाये भगवपदात. ॥ ६ ॥
 तयासि छाभे अतिरूप जाया, । विमुक्ति नार्त्ता, अनलकलाया. ॥
 निघात्र तू त्याप्रति मोक्षधामी । आनन्ददारी घडनेसि लक्ष्मी. ॥ ७ ॥
 यथार्थ तू क्षीरस्तमुद्रवाळा. । प्रनिद्र तूजी जगतीत टांछा. ॥
 नरासि देशी अमरत्व, आयी, । येथे म्हणो ये नरनाम कारी ? ॥ ८ ॥
 आर्द्रा तुजी दृष्टि, सती, निराजे; । मुघा तिळा देवुने पार टांजे. ॥
 जगमृती धारनि भायिकाच्या । मोक्षासि देसी, अनड, त्रिनाचा. ॥ ९ ॥
 स्वभक्तिमता घडसील भद्रा. । नोहे तुजी प्राप्ति तना अनडा. ॥
 म्हणोनि घ्याती तन पादपद्मा. । पद्मालया केवळ नौत्यनमा. ॥ १० ॥
 सरोजनेत्रे, शतपत्रपाणी, । प्रेमानुर्ते जीविनि निखळाणी. ॥
 बाळागिती वेद पुराण टांछा, । जिणे तुझा दातदळे कर्झाल. ॥ ११ ॥
 • रामा अनता अत्तती सुराच्या, । न पारतो तन्महिनेसि साच्या. ॥
 त्या किंकरी होडनि पाप तूष्टे । सनचिता सात्य तना निराजे. ॥ १२ ॥
 ऋद्धी घरी होडनि सर्व दाती, । पद्मोदने, सेविति या पदानी. ॥
 तुझ्या पदान्ती रतले तयातें । प्रसन्न होसी, हरिमी भनातें. ॥ १३ ॥
 उदार ते पावति शुद्ध बुद्धी, । हरिप्रिये, पारंगी सर्व निर्द्धी. ॥
 त्वत्पादपद्मेहमाक्ति प्यातें, । धन्यच ये साधि महाकुट्यातें. ॥ १४ ॥
 चौदा परीच्या उपजातिवृत्ते, । सप्रार्थिते न्या हरिनटभेतें. ॥
 इंद्रादिताम्राण्यपदी उपेक्षा । मानूनि, तर्ही घरीली अपेक्षा. ॥ १५ ॥
 सप्रेमराणी, सकलार्थवाणी, । दयार्णवा, पुलनरोजपाणी. ।
 प्रसन्न होते जरि मुस्तगती, । पढोनि भक्तोत्तम तो उदानी. ॥ १६ ॥
 वनाजी कवी शोकरी सर्व टोका, । पढामुस्तवा. विष्णुगुनी पिडाका. ।
 इहामुत्र सपत्ति भोगा अनना; । मिळ्यामुक्त होऊनि शेखी अनना. ॥ १७ ॥

इति श्रीनिरंजनमाधवयोगीविरचित लक्ष्मीस्तोत्र.

अगुरुस्तव.

(चामरवृत्त.)

- गुरु, गुणाढ्या, परापराधिनाथ, सुदरा,
शिवादिकाहुनी वरिष्ठ तूचि एक साजिरा. ।
गुणान्तार तू धरोनि या जगासि तारिसी,
सुरा मुनीश्वरा अलम्प त्या गतीस दारिसी. ॥ १
- गुशी अगाध कीर्ति. वर्णना परायुषें तरी
घडेचिना कदापि तें मदीय दीन वेखरी ।
नदेळ केंपि ? मानमात्र गी करू किमर्थ, जी ?
मनासि पेम ना घडे, न वेदही ममर्थ, जी. ॥ २
- पुराण, शास्त्र, मंत्रजाळ, तत्र, यत्र, सर्वही
तुझ्या कृपानळेचि साच रुढलें यया मही. ।
समस्त धात्र्यामृतामि ह्यारोजबुष्पिका
तुशी निराजली. जगत्रयाच तूचि देशिका. ॥ ३
- गुरु जया नरा नसे, तयासि काय तें दिसे ?
असोनि नेत्र काय ते, मयूरपिच्छिचे तसे ? ।
महाभ्रमं मदाध मोहसागरी निमज्जती,
कलत्रपुत्रगेहनिचिंतनारि लागती. ॥ ४
- अखड कामिनी मनात दामिनीसमान ते.
बुभोगपक्ति सर्वही तयासि साच गाटते. ।
अनश्वरत्व नश्वरी विलोकिताति देखता
परस्परे जगात याच मृत्युदु ख भोगितां. ॥ ५
- शरीर होचि आत्ममान जाहलें तयाप्रती,
तदर्थ इच्छिताति सौख्य, नाशिवत सपती. ।
अमित्रमित्रभान आपुल्या गुणेंचि जाणती,
समस्तभूतमात्रकी दया कदापि नेणती. ॥ ६
- न साधुवाद ठाडका असे तयासि पामरा;
तदा त्रिके, सद्विचार केंपि त्या घडे नरां ? ।

- गुराडुनी खराडुनी तयासि नीच बोटिजे,
अपार भार वाहते प्रकाम पुष्ट जाणिजे ॥ ७
- नसे जयासि साधुसगवामना मनातरी,
सदैव लोभपाशबद्ध गुतले वनोतरी. ।
न वेद, धर्म, कर्म, तीर्थ, यज्ञ, दान साधणें,
प्रतादिही न जाणताति, सजनासि बाधणें. ॥ ८
- हुड्यात वज्रळा समान तेचि शोभती वरे,
तयासि वाहती धरा भरे वद्धत हुबरे. ।
वृथाचि वृक्षजीवनासमान दुष्ट वाचती,
पिशाचभूतराक्षसासमान नीच नाचती. ॥ ९
- घटीत ते कलिप्रियत्व पात्रले, सुशोभले,
तयासि त्यासमान लोक वानिती, "भले भले". ।
मरोनि ते कृतातधाम पावती न चूकता..
अनर्थ काळदडदु ख भोगिती यथार्थता ॥ १०
- मुजरिणीमुतारि बापनांव राउकें नसे,
तयापरी गुरूनिहीन तत्व जाणती कसे ? ।
गुरू जयासि भज्य, तेचि पूज्य या जनातरी,
सुरी, नरी, महोरगां तयासि वदिजे शिरी. ॥ ११
- गुरूनिना अणीक तत्व मुख्य दुष्ट मानिती,
तया नरासि निश्चयें पहा घडे अधोगती. ।
गुरूचि देव, धर्म, सर्व तीर्थ, मोक्ष याविना
नसेचि, हाचि निश्चयो, नमो नमो त्या जना. ॥ १२
- जयां गुरूब्र बोधलें, तयासि कार्य साधलें,
भयार्जवासि लघिलें, मुनिप्रदुर्ग भगिले. ।
सहा रिपूसि जितिलें, निजामतत्व चितिलें,
गरात्यरासि पाहिलें, प्रकृष्ट दु ख साहिले ॥ १३
- मनोजनाश जाहला, मुखामबोध बोनला,
मनासि वेध वेधला, स्वयेचि वायु रोवला. ।

गिरेसि मौन वेसलें, दिळीम तैज पेसलें;

अनाहतध्वनीस या मरोनि कान ऐकिलें. ॥ १४ ॥

उदान कठ रोधिला, अपान ऊर्ध्व चाळिला,

समान मध्य राहिला, सुभान कुमकीं भला;

त्यजोनि नीज पन्नगी स्वमार्ग ते घरी उगी,

प्रवालवर्ण साजिरी म्हणूनि वर्णिती जगी. ॥ १५ ॥

पडैकचक्रभेदनी मुकुडली निघे झणी,

पिळोनि नाडिकारसासि पुष्ट होय पीउनी. ।

हृदय ते विकासरी, चिदबरासि दाखनी;

सहस्रपत्र पावुनी मरद तेथ चाखनी. ॥ १६ ॥

निजस्वरूपलाभ हा ययापरी घडे, पहा.

महत राजयोग हा प्रभाव दाखवी महा. ।

अणीक एक सागतो गरूपुजेसि लागतो,

तयासि भक्तिमार्ग तो मनात पूर्ण जागतो. ॥ १७ ॥

नरापरी तया घरीं सुभक्ति रावते बरी.

वसोनि नित्य अतरीं तया त्यजीच ना हरी. ।

समस्त भूतजातही हरी दिसे यया मही,

हरीनिना नसे कही चराचरीं जगनया. ॥ १८ ॥

हरीच तोचि जाहला, हरिरूपे निराजला,

हरीनिना दुर्जापरी न देखनाचि रगला. ।

त्यजोनि मान, कामना, मदादि दभवासना,

अहकृतीकुभासनाविटाळ नागडे मना. ॥ १९ ॥

जनात मित्रता बरी, ऋजुनमानना घरी,

असोनिया सदा घरी, नसे तत्ता दिसे तरी. ।

उदार सर्गही गुणें, समान दृष्टि देखणें,

स्वकर्मभोग भोगणें, न लक्षिजे पुणें उणें. ॥ २० ॥

सदा प्रतोप अतरी, अखड आठरी हरी,

क्षमा, प्रसाद सारखाचि थोर लाहनापरी. ।

मुतत्वृत्ति चागळी तयासि गोड लागली.

विशेष सतमडळी मनास मानली भली. ॥ २१ ॥

जयावरी गुरुरूपा तयासि दुर्गुणीं त्रपा.

न आतळे तमोरजादि भावनासरीसृपा. ।

असाचि सूक्ष्म भक्तिचा, निदान सर्व युक्तिचा,

प्रभाव विष्णुशक्तिचा, गडी प्रधान मुक्तिचा. ॥ २२ ॥

गुरू उदार माउली, प्रदातिसोरयसाउली,

जया नरासि भावली तयासि सिद्धि धावली. ।

गुरू, गुरू, गुरू, गुरू म्हणोनि जो स्मरे नरू,

तरोनि मोहसागरू सुखी घडे निरतरू. ॥ २३ ॥

गुरू चिदाब्धिचद्र हा, महत्पदीं महेंद्र हा,

गुरू प्रतापकरू हा, गुरू कृपासमुद्र हा. ।

गुरू स्वरूप दे स्वता, गुरूचि ब्रह्म सर्वथा,

गुरूविना महाव्यथा नसे जर्गा नियारिता. ॥ २४ ॥

गुरू स्मरा, गुरू स्मरा, गुणाबुधीत सतरा,

गुरूचि एक सोयरा भवीं नसेचि दूसरा.

गुरूचि काशिकापुरीत मन दे पडक्षरी,

सुतारकौपदेश हा करोनि लोळ उद्धरी. ॥ २५ ॥

शिवाहुनी गुरू असे अधीक हें मला दिसे.

नरासि मोक्ष दानया गुरू स्वरूप घेतसे. ।

शिवस्वरूप आपुले न मोक्षदक्ष देखिलें,

गुरूत्व पूर्ण घेतलें म्हणोनि कृप साधले. ॥ २६ ॥

हरी, विरिंचि, ईश हो, महेंद्र, चंद्र, शेष हो,

गुरूसि साम्यता नये म्हणोनि वेदघोष हो. ।

पुराणशास्त्रआगमीं अनेक, हा बुधोत्तमीं

गुरूचि धोर बोलिला, म्हणोनि मी तया नमी. ॥ २७ ॥

गुरूचि बापमाउली, गुरूचि दीनसाउली,

गुरू स्वशिष्यवासुरासि कामधेनु गाउली. ।

गुरूचि चितितार्थ दे, गुरूचि तत्व तो वदे,

अलम्य मोक्षलाभ आपुल्या कृपे गुरूचि दे. ॥ २८ ॥

गुरुचि भेद नासितो, जडाधकार शोषितो,
 गुरुचि मोह वारितो, अविचभाव सारितो ।
 गुरुचि ब्रह्म दावितो, गुरुचि व्यान लावितो;
 गुरुचि विश्व सर्व आत्मरूप हें बुद्धावितो ॥ २९ ॥
 गुरुचि मूळ दीप, रे, जगत् गुरुस्वरूप, रे,
 समस्त देवही तदश दीसताति साजिरे ।
 गुरुचि पूर्णासिंधु, रे, तयांत देव विंदु, रे,
 गुरु स्वयंभ सूर्य; अन्य सर्गही मयूख, रे ॥ ३० ॥
 गुरुचि रत्नमाळ, रे, समस्तभासव्याळ, रे,
 गुरु नभीं विशाळ, सर्व लोक मेघजाळ, रे ।
 गुरुचि सर्व दीसतो, गुरुचि सर्व भासतो,
 गुरुचि हा प्रकाशतो, गुरुचि सर्व शोभतो ॥ ३१ ॥
 गुरुचि दिव्य दृष्टि, रे, गुरुचि सर्व सृष्टि, रे,
 गुरुचि ज्ञानबोध, रे, गुरुचि सर्व शोध, रे ।
 गुणांत तोचि विस्तरे, मनांत तोचि सचरे,
 समस्त भूतमात्र चेष्टवृत्ति एकला उरे ॥ ३२ ॥
 गुरु विराटरूप, रे, गुरु हिरण्यगर्भ, रे,
 गुरुचि ॐत्रिगुण पंचगुण मुख्य तार, रे ।
 गुरुचि विश्व, तैजसू, गुरुचि प्राज्ञ पूरूप,
 गुरुचिना दुजा नसे श्रुतीस वेद्य सर्वसू ॥ ३३ ॥
 गुरुचि ध्येय, ध्यान, रे, गुरुचि सर्व भान, रे,
 नसे गुरुसमान, रे, जर्गी गुरुस मानं, रे ।
 गुरुचि धोर, सान, रे, महासुखा निदान, रे,
 (गुरु, गुरु, गुरु,) गुरु, करी म्हणेनिमानरे ॥ ३४ ॥

इति श्रीनिरंजनमाधवयोगीश्वरचित श्रीगुरुस्तव,

(अपूर्ण)

२१. प्रल्हादचरित्रः

(ज्यंबककविरुत.)

जनस्थानी नादे द्विजवर सदा ज्यंबक कवी,
 तयानें हें केली सरस कवितापद्धति नवी. ।
 कथेला ज्या येती द्विज वरदमूर्ती मुखारिणी,
 तयाला वाढावी अभिनयरसाची शिखारिणी. ॥ १
 जगीं दैत्येंद्रानें तप करुनि देवासि छळिलें.
 प्रतापें मृत्यूचें परमगतिसामर्थ्य खिलिलें. ।
 नृसिंहाच्या रूपें फनककशिपूलागिं गिलिलें.
 तया प्रल्हादाचें त्रिभुवनिं महाभाग्य फळलें. ॥ २
 कथाधूचे पोटीं सुमति सुत झाला गुणनिधी,
 तयाला देखोनी जनक सुख मानी निरवधी. ।
 म्हणे याचीं चिन्हें सकल दिसती सुंदर वरीं,
 असौ हा दीर्घायू असुरकुळिचा दीपक घरीं. ॥ ३
 प्रकापें आल्हादें रमिल तुम्हाला निशिदिनीं,
 म्हणोनि याचारा गुरु म्हणति प्रल्हाद वदनीं.
 द्विजां या गोदानें, गज, तुरग, यानें, रथ, धनं.
 अनंता वाद्याचे गजर; गुण गाती त्रिभुवनें.
 घरांमध्ये रांगे, मधुर वचनें बोलत असे,
 मुलांमध्ये खेळे अनुभवणें डोळत असे.
 भुकेल्या मागेना असुनि जननीला निजमुखें.
 निघाला साधूचें वचन परिसोनी ।
 कुमाराचे केळे उपनयन संस्कार बरेवे.
 जगीं भुक्ताचार्या गुरुपरिस दैत्यांत निरु-
 जिवीं प्रल्हादाचें नरहरिनिना अन्य न सुचे,॥
 मुखी गोविंदाचें स्मरण, हरिचें कीर्तन ॥

पित्यानें घोकाया गुरुसदनिं धाड्नि वहिला,
गुरूनें ओनामा लिहुनि दिघला व्यासि पहिला.।

गुरूला प्रल्हादे नमन विधिसयुक्त वहिलें.
स्वसतोपें तेणें निगमतरुचें बीज लिहिलें. ॥

७

नमः सिद्धा, बुद्धा, परमगुरुबुद्धासि करितों,
प्रसादे मी त्याच्या हृदयि अनिरुद्धासि धरितों.।

असो त्याचे ठायी अचल मति माझी अतुलसी.
त्रिकाळीं गोपाळा नमुनि बहु वाहीन तुलसी. ॥

८

दयाळा गोपाळा, मजवरि दया पूर्ण करणें.
अनाथाला येथें भवपुरि वहाताचि धरणें.।

किती या ससारीं उपजुनि पुनर्जन्ममरणें;
नको आता ऐसे त्रिपमत्रिपयामाजि रमणें! ॥

९

दयाळा गोपाळा, कमलनयना, कजैवदना,
कधीं येसी, कान्हा, कौटुपरामना, कंसदमना!।

दयाढष्टी पाहें बहुत शिणलों श्लेषशयना;
सख्या, योंने, न्यावें, त्वरित मज चौकुठमुयना. ॥

१०

गुरू बोले याचें चरित असुरा घातक असे.
असें या ससारीं त्रिभुगनिं दुजें लेकर नसे.।

दैटावूनी सागे, वदनिं न म्हणार्ने नरहरी;
अशा छदें, वेड्या, कारितिल तुला ताडन घरीं. ॥

११

गुरूच्या वाक्याला परिसुनि पुढें आपण वदे.
म्हणे, या मूर्खाची, रघुपति, मला सगति न दे.।

कुळीं ज्याचे नाहीं स्मरण हरिचें कीर्तन सदा,
तयाला कलपातीं निमल न मिळें मंगल कदा. ॥

१२

घरा आला रागें करुनि अपमानूनि गुरूला.
मनामध्ये चिंती सुमनसुफला कल्पतरुला.।

२१. प्रल्हादचरित्रः

(त्र्यंबककविकृत.)

- जनस्थानी नादे द्विजवर सदा त्र्यंबक कवी,
तयानें हें केली सरस कवितापद्धति नवी. ।
कथेला ज्या येती द्विज वरदमूर्ती मुखरिणी,
तयांला वाढावी अभिनवरसाची शिखरिणी. ॥ १
- जगीं दैत्येंद्राने तप करुनि देवासि छळिलें,
प्रतापें मृत्यूचें परमगतिसामर्थ्य खिलिलें. ।
नृसिंहाच्या रूपें कृष्णकक्षिप्रछागिं गिल्लिले,
तया प्रल्हादाचें त्रिभुवनिं महाभाग्य फळलें. ॥ २
- कथाधूचे पोटीं सुमति सुत झाला गुणनिधी,
तयाला देखोनी जनक सुख मानी निरवधी. ।
म्हणे याचीं चिन्हें सकळ दिसती सुंदर वरीं,
असौ हा दीर्घायू असुरकुळिचा दीपक घरीं. ॥ ३
- प्रकपें आल्हादे रमिल तुम्हांला निशिदिनीं,
म्हणोनिं पाचारा गुरु म्हणति प्रल्हाद वदनीं. ।
द्विजां धा गोदानें, गज, तुरग, यानें, रथ, धनं.
अनंता वाद्याचे गजर; गुण गाती त्रिभुवनें. ॥ ४
- घरांमज्ये रांगे, मधुर वचनें डोळत असे,
मुलांमज्ये खेळे अनुभवरसें डोळत असे. ।
भुकेल्या मागेना असुनि जननीला निजमुखें.
निवाला साधूचें वचन परिसोनी निजमुखें. ॥ ५
- कुमाराचे केले उपनयन संस्कार राखे.
जगीं भुक्ताचार्या गुरुपरिस दैत्यांत मिखे. ।
जिवी प्रल्हादाचे नरहरिनिना अन्य न मुचे,
मुखीं गोविंदाचें स्मरण, हरिचें कीर्तन रुचे. ॥ ६

पित्तानें घोकाया गुरुसदनि धाडुनि व्हिला,
गुरूनें ओनामा लिहुनि दिघला त्यासि पहिला ।

गुरूला प्रल्हादें नमन विधिसयुक्त व्हिलें.
स्वसतोपें तेणें निगमतरुचें बीज लिहिलें. ॥

७

नमः सिद्धा, बुद्धा, परमगुरुवृद्धासि करितों,
प्रसादें मी त्याच्या हृदयि अनिरुद्धासि धरितों ।

असो त्याचे ठायीं अचळ मति माझी अतुलसी.
त्रिकाळीं गोपाळा नमुनि बहु वाहीन तुलसी. ॥

८

दयाळा गोपाळा, मजमरि दया पूर्ण करणें.
अनाथाला येथें भवपुरि बहाताचि घरणें ।

किती या ससारीं रुपजुनि पुनर्जन्ममरणें;
नको आता ऐसें त्रिपमविषयामाजि रमणें । ॥

९

दयाळा गोपाळा, कमलनयना, कजेवदना,
कधी येसी, कान्हा, कल्लुपशमना, कंसदमना ? ।

दयादृष्टी पाहें बहुत शिणलों शेषशयना;
सख्या, योंवें, न्यावें, त्वरित मज वैकुण्ठमुवना. ॥

१०

गुरू बोले माचें चरित असुरा घातक असे.

असें या ससारीं त्रिमुनिं दुजें लेंकरु नसे. ।

दंटावूनी सागे, वदनि न म्हणार्हे नरहरी,
अशा छदें, बेड्या, करितिल तुला ताडन घरी. ॥

११

गुरूच्या वाक्याला परिसुनि पुढें आपण वदे.

म्हणे, या मूर्खाची; रघुपति, मला सगति न दे. ।

कुळीं ज्याचे नाहीं स्मरण हरिचे कीर्तन सदा,
तयाला कल्पांतीं तिमळ न मिळे मंगळ कदा. ॥

१२

घरा आला रागें करुनि अपमानुनि गुरूला.

मनामध्ये चिंती सुमनसुफला कल्पतरुला. ।

- पित्यानें त्या बाला कवलुनि निजाकीं वसविलें,
 म्हणे, वा प्रल्हादा, तुज बहुत कोणें रुसविले. ॥ १३
- म्हणे शुक्राचार्या मज बहुत हा दापित असे.
 तयाचे ते दोघे कुमर दिसती केवळ पिसें. ।
 कैदा नाहीं त्याच्या विमल हरिचें नाम वदनीं,
 म्हणूनीया त्याच्या क्षणहि न गमे सौख्य सदनीं. ॥ १४
- अनता, श्रीकाता हृदयि भगवता न भजती,
 वृथा चिंता काताकुचकलश चितूनि निजती, ।
 गुणातीता सीतापतिचरणपद्मी न रमती,
 असे हे त्यागावे गुरु नर दुराले खरमती. ॥ १५
- म्हणे, वा प्रल्हादा, हृदयि भजसी श्रीहरिपदा,
 नव्हे हे मर्यादा असुरकुळिचीं निर्मल कदा. ।
 मुँगरे, गोविंदा, वदनि वदसी नामचि सदा.
 तुझ्या जिह्वाच्छेदा करुनि बहु दावीन अपदा. ॥ १६
- पित्याची प्रल्हादें वचनरचना ऐकुनि वरी,
 म्हणे, या दैत्याला हृदयि न रुचे कां नरहरी ? ।
 त्रिदोषाच्या छंदे ज्वरित भलतैसें बडबडी,
 तसे याला जालें म्हणुनि सदनीं हा चरफडी. ॥ १७
- अहा रे दैत्येंद्रा, स्वहित समजेनास अधरा.
 वृथा केली कष्टी जननि परि येऊनि उदरा. ।
 तुला नाहीं लज्जा, विषयरस प्यालासि मदिरा.
 किती चोघू, मूर्खा, श्रुतिवचनभावार्थवधिरा. ॥ १८
- शरीराची आशा धरुनि फिरसी तू दशदिशा,
 असारी संसारी मिसरुनि कसा त्या जगदिशा ? ।
 अविद्येच्या योगें मन विषयरानांत फिरवी.
 अहा रे दैत्येंद्रा, पळभरि न मिथ्याति वरवी. ॥ १९

करा श्रीरंगाचें भजन तुम्हि सांझुनि कपटा.

असंगाच्या शस्त्रेकरुनि रिपुचें मूळ निवटा. ।

वृथा लोकांमध्ये भ्रमण करितां येइल उणें.

कसे दारोदारीं मन फिरविते ओंगळ मुनें ? ॥

२०

भजावें श्रीकृष्णा उपजुनि तुम्हीं दानवकुळीं.

त्यजावी हे तृष्णा विषयमदमोहासि रामुळी. ।

मुता प्रल्हादाचें वचन परिसा दिव्य निरुते,

अनायासें जाती सकल तुमचीं दूरि दुरिते. ॥

२१

अरे, माझी कोणी अति सरस हे युक्ति परिसा,

भल्याच्या संसर्गे सकल तुम्हि सदेह निरसा. ।

विरक्तीचे कांहीं जरि घडल शास्त्रश्रवण, रे,

करावे मुक्तीचें तरि सुलभ पाणिग्रहण, रे. ॥

२२

विरक्ती सेवावे श्रवणमननाचें दधि, मधू.

प्रयागीं सत्क्षेत्री चतुर परिणावी नववधू. ।

विवेकें वारावे मधिलचि अविद्यावरण, रे.

प्रतिष्ठा वोंकारीं प्रगट वधुमुक्ताभरण, रे. ॥

२३

प्रयागीं सत्क्षेत्रीं मिश्रति विमानी वधुवरे,

तयां टोबांमध्ये अमित दिसतें हें सुख वरें. ।

पुढें सौभाग्याच्या अधिक अभिवृद्धीस उमजा.

कळेना हें तेव्हां शरण गुरुरायासि तुम्हि जा. ॥

२४

सदा श्रीरामाचें हृदयकमलीं ध्यान धरणें,

प्रसादे देवाच्या भवजलधिचा विंदु करणें. ।

द्विजेंद्रीं सेवावें अभिनव जगत्कल्पतरुला.

मनोभावे जावें शरण सखया मध्वगुरुला. ॥

२५

कुमाराच्या बोलें अमुर बहु सतत हृदयी.

भंडाडे क्रोधाग्नी, करुनि मग तो तेच समयी, ।

म्हणे याची कांहीं दिसत विपरीतार्थ करणी.

रिपू आला पोटा खपविल कुळांगारकमणी. ॥

२६

क्याधूसी बोले, सुत खपवि देऊनि जहरा.

बलावा गारोडी, मुजग डसवा येकलहरा. ।

कुजंत्रीं जाळावा प्रबल अनलीं हा अवचिता.

कुळी माझ्या जाला बहुत करितोहे अनुचिता. ॥

२७

कुठाराचा दाडा अति सरळ हा नंदन म्हणा.

पुढें माझ्या छेदा करिल सकळा चंदनवना. ।

उंसाच्याही पोटीं जसिं निपजतीं हीन कणसें,

तसे वंशामध्ये सुत उपजती पातकवशें. ॥

२८

अरे, याचे बांधा भुज सुद्ध^३ पार्शेकरूनियां,

समुद्रीं सेंदीवा चपल कारि सेंडी धरूनियां, ।

निराळीं लोटावा अचलशिखराप्रावरूनियां,

. मळा घाटे ऐसा कुमति सुत जावा मरूनियां. ॥

२९

वराहाच्या रूपें रणिं निघटिला उग्र चुलता,

तयाला हा घ्यातो म्हणुनि गज लावूनि उलथा. ।

अरे, याचें कोणी शिरकमळ छेदा कचकचां,

असें बोले तेन्हां सदैव जन थुंके पचपचां. ॥

३०

यया प्रल्हादाला बहुत छळिलें सेवकजनीं,

समाधानी मोठा, हृदयिं सुखदुःखास नमनी. ।

जयाचा कैवारी असुरगजवैरी नरहरी,

तयाला संसारीं कवण रिपु भारी निजकरीं ? ॥

३१

न जाळी त्या अग्नी, जर्दधि सहसा तो न बुडवी,

पडेना शैलप्रावरुनि, गज पायें न तुडवी, ।

तुटेना शस्त्रास्त्रीं, भुजगविप त्यालागिं न चढे,

विपाचा तो प्याला जिरखुनि मुखामाजि पड्डे. ॥

३२

घरा आले रायाजवळि काथिलें सेवकजनीं,

तया प्रल्हादाचें सकळ करिती कौतुक मनीं. ।

वलीयेसी याचे हृदयिं वसते जीवनकळा.

मिळाला विण्गूला वधिल तुमच्या दानवकुळा. ॥

३३

पुसे, बा प्रल्हादा, प्रगट तरि दानीं नरहरी.

असे कोणे ठाई वद मजपुढें तू खबकरी. ।

न ये कां तो येथें, पळत फिरतो कां गिरिदरी ?

वलावी युद्धाला प्रगट तरि वैरी क्षणभरी." ॥

३४

म्हणे, " माझा स्वामी तवहृदयपद्मांत वसतो.

अनंत ब्रह्माडें रचुनि तृणकाप्रात दिसतो." ।

असें बोले तेंव्हां कनककशिषू प्राप्नुनि वदे,

समास्तंभीं कां, रे, त्वरित मजला दर्शन न दे" ? ॥

३५

पित्याच्या त्या बोलास्तवाचे मग पुत्रे विनविले.

तया श्रीरंगाचें त्वरित हृदयीं ध्यान धरिलें. ।

वराहाच्या रूपें धराणि धरिली त्या निजमुखीं,

सभास्तंभीं यावें त्वरित रिपुला दर्शन मुखीं." ॥

३६

स्वपुत्राच्या बोलावरुनि मग हांसे खदखदां.

सभेच्या त्या स्तंभावरि सबल हाणीं असि तदा. ।

तये काळीं देवें त्यजुनि सहसा दूर अळसा,

सभास्तंभीं झाला प्रगट करि ब्रह्मांडवळसा. ॥

३७

सभास्तंभीं झाला ध्वनि अवचिता तो कडकडां.

अनंत ब्रह्माडें खचति समयीं ते गडबडां. ।

नृसिंहाच्या नेत्रीं निघति बहु ज्वाळा भडभडा.

पळाळे देसांचे अधिप निजपायीं झडझडा. ॥

३८

नृसिंहाच्या तेजें गगानें रविचद्रादि जळती.

सडा नक्षत्रांचा घरणिघर, वाराह पळती. ।

प्रतापें दिग्पालांसहित अमरा धाक पडला,

'भुकेला कल्पांतप्रलयसमयीं रुद्र उठला. ॥

३९

नृसिंहानें जानूवरि असुर धांवूनि धरिला.

नखाप्रानें त्याचा उदर उर संपूर्ण चिरिला. ।

सभाद्वारीं संध्यासमयीं रिपुचा गर्व हरिला.

- स्वभक्ताच्या रागे मग नरडिचा घोंट भरिला. ॥ ४०
- तयाच्या -या दाढा घनसर मुखामाजि विरुटा.
नखश्रेणी वज्रापरिस कठिना, फार तिखटा. ।
मुखी नेत्रीं ज्याळा निघति जळती तें दश दिशा.
नृसिंहाच्या दीर्घा पिवळट सटा, पिंगट पिशा. ॥ ४१
- चतुर्बाहू पीतांबर विलसतो हा कटितटीं.
मुखी जिव्हा लोळे, रुधिररस चाटी सरकटी. ।
करी अड्याहासा, असुरगजकुमस्थल चिरी.
म्हणा, रे, तो आता अभयगरदाता नरहरी. ॥ ४२
- तये वेळीं देवाजगळि मग कौगीपरि न ये.
लपाले ते व्रत्तादिक करिति धामा जयजयें. ।
रमेनें प्रल्हादासहित चरणाभोज नमिलें.
म्हणे लक्ष्मी काता, "त्रिभुवनपते, निघ्न शमलें. ॥ ४३
- नृसिंहाच्या माया सुर वहरती दिव्य सुमनें.
दुरूनीया भूमीगिरि करिति साष्टांग नमनें. ।
धनता वाद्यचे गजर उठती घोष वरवे.
सभास्थानीं सिंहासनि कमलजाकात मिरवे. ॥ ४४
- रमा ज्याचे अर्कां अचल मिलसे निश्चजननी,
सुखी ज्यानें केले मुनिजून पदाभोजभजनीं, ।
शिरीं ज्याच्या शोभे सुगुट, फाणि छत्रारुति दिसे,
जयासाठीं झाले हरिहरविंरचादिक पिसे. ॥ ४५
- म्हणे, "वा प्रल्हादा, तुज बहुत वाळास छळिलें,
तुझ्या रागे त्याला, सुमति, क्षणमात्रात गिळिलें. ।
सुखी राहें आता भजन करि माझे अनुदिनीं.
तुझ्या माग्याचा तो शुभ उदय झाला त्रिभुवनीं." ॥ ४६
- "दयाळा, म्यां तूझा अमल मनि धावा त्रिनविला.
धनी त्रैलोक्याचा अभयगरदानी शिणविला." ।
तया प्रल्हादानें हृदयकमळीं देव नमिला. ।
म्हणे, "स्वामी, स्थायी चरणकमळीं मज्जमुनिळा. ॥ ४७

२२. द्रौपदीवस्त्रहरण.

- शैलजापतीसूत बंदुनी । शोभला दिसे रत्नभूषणीं ।
 वंदिली त्वरें ब्रह्मकूमरी, । सकल भूषणें बाणळीं वरीं. ॥ १
- श्रीगुरू तुझी नेणवे सिमा. । वर्णितां तुतें नास्ति ऊपमा. ।
 संतजी सखे भक्त हे जनीं । चातकापरी लुब्ध निर्गुणीं. ॥ २
- कुरूपतीसभे श्रेष्ठ वैसला. । दुष्ट सर्वही मंत्र योजिला. ।
 वचन भूपती बोलिला सभे, । ऐकतां प्रभू राहिले उभे. ॥ ३
- नामिति मस्तकें, बोलती, गिरा, । भूपती, तुम्हां मान्य तें करा. ।
 सुयोधनाप्रती भूप बोलिले. । सर्वही सभे श्रेष्ठ वैसले. ॥ ४
- कुरूपती म्हणे, “धर्म आणवा, । बंधु तो सखा शीघ्र भेटवा. ।
 वैसलों जिवीं सर्व वैभवा, । बंधु तो सखा शीघ्र भेटवा.” ॥ ५
- ‘धर्म भूपती भेटवा मला’ । बोलतां क्षणीं कंठ दाटला. ।
 लोचनीं किती पूर चालिला. । “जाय, रे सख्या, आणि बंधुला. ॥ ६
- पेशियेपरी राजउत्तरें । वीदुरें वरें मानिलें खरें. ।
 वैसला रथीं चालिला त्वरें, । अश्व तांतडी वागवी वरे. ॥ ७
- सन्निधें पुढें पातला पुरी. । येत देखिला पंडुकूमरीं. ।
 पैल तो रथीं कोण येतसे? । वाटतो सखा आमुचा असे. ॥ ८
- विदुर सन्निधी पातला समा. । बंधु धर्मजी राहिला उभा. ।
 हास्यआननें बंधु भेटले. । सर्वही सभे स्वस्थ वैसले. ॥ ९
- धर्मजी म्हणे, “काय गौतमी । आळसी तया प्राप्त आश्रमी? ।
 ते परी आंजी बीज तुमचें । थोर हें जमी भाग्य आमुचें. ॥ १०
- सर्वही सुखें?” धर्मजी पुसे. । “स्नेहे” तूमचां क्षेमची असे. ” ।
 करुनियां पुजा धर्म सादरें, । मंदसा वदे विदुर उत्तरें. ॥ ११
- “सुयोधनें तुम्हां मूळ घाडिलें. । भेटिचें बहू आर्त लागलें. ।
 ‘धर्मजी सखा, बंधु, भेटवा. । लागली,’ म्हणे, ‘खंति या जिवा.’” ॥ १२
- हास्यमुख धर्मराज काय शब्द बोलिला,
 उत्तरेसि सूर्यराजें आजि अस्त पावला; ।

आमतीथि चंद्रना उड्डगणीं विराजला;

क्षारता त्यजून आजि सिंधु गोड वाटला ! ॥

१३

सुयोधनासि आजि काय करुणा विराजली ?

वज्रवार तीव्र काय नघ्रतेस पावली ? ।

धरूनि हेतु कोणता तुम्हासि मूळ धाडिलें ?

पूर्व सौख्य लोचनीं तुम्हांच सर्व पाहिलें.” ॥

१४

धर्मजीप्रती म्हणे विदूर, “काय बोलणें

पूर्व वर्म, दुष्टकर्म ? सर्व दुःख त्यागणें ।

समान शत्रुमित्र तूज, सोमवशभूषणा,

डाव, घाव, हाव, भाव हे न आणिजे मना. ॥

१५

धर्मजी, तुम्हासि कर्म इच्छिताचि अतरीं,

ते क्षणोंच कर्म त्यासि लागलें चराचरीं ।

पूर्व दुःख तीतुकें अनंत सौख्य मानणें;

सुयोधनासि कोण हेत त्यासि आजि शोधणें. ॥

१६

मळा मनांत वाटतें, सुयोधनासि भेटणें.

माव कीं कुभाव, माव कोण हेत जाणणें, ।

सुबुद्धि कीं कुबुद्धि, काय कर्म त्यासि अतरीं,

क्षीरनीर नीवडीत राजहस ज्यापरी. ॥

१७

भुपासमूर बोलतां कुरूपतीस देखिलें.

वाष्पयुक्त कंठ, नीर लोचनासि दाटलें. ।

त्यजूनि मूनि सर्वही वनात राहिले जसे,

ते गतीं कुरूपतीस आजि बाणली असे.” ॥

१८

नरूतसाहदेवभीमकीरिटीसि धर्मजी

म्हणें, “करा विचार सारवांद्धें हेत काय, जी ? ।

वदे विदूर वाक्य, त्यासि काय बुद्धि सागणें ?

ज्यासि जो गमेळ भाव त्याचि रीति बोलणें.” ॥

१९

ते क्षणोंच कीरिटी उठेनि राहिला उभा.

ऊठती वदूत, हो, परतु वसली समा. ।

करांजुळी करून काय वंधुजांस उत्तरे

विबुधनाथश्रीगुरुपरीस नीतिचीं वरे. ॥

२०

“कल्पिले जनासि देत कल्पवृक्ष, आजि तो

सादरे करुनि अन्न हिंणासि मागतो. ।

तेपरीचि सागरे वदोनि मंद उत्तरे,

तयासि काय देइजे लघू अनाथ थिल्लरे ? ॥

२१

जनां निमित्त या घनें मुमीस तोय सांडणें;

घडे तयासि तोय काय रांजणासि मागणें ? ।

भारती मतीमुढासि काय अर्थ पूसती ?

बंधुजी, सभेसि आज तेचि रांति भासती. ” ॥

२२

अथानंतरे क्रीरटी गौरवीला. । पुढें जाउं भेटासि हा नेम केला. ।

वरीं भोजनें ते दिशीं सर्व झाळीं; । दुजे वासरीं सर्व सेना निघाळी. ॥ २३

तदा काय पांचाळसुता दुतातें । म्हणे ? “जाय, गे, अर्जुनाचे सभेतें. ।

नमस्कार जाऊन सांगें तयातें. । समाचार साकल्य तूं सांग त्यातें. ॥ २४

निशीचे भरीं वोखटे स्वप्न म्यां, वो. । असे देखिले, तें नये सांगतां, वो. ।

‘अकस्मात, गे, आंगणां दूत आला. । म्हणे तो मला, ‘चाळ वेगीं सभेला.’ २५

‘करीं त्यासि मी ग्ळांति नानापरी, वो. । धरी तो करे वेगिला नीकरें, वो. ।

‘सखे, ओढितां भूपणें तूटिजीलीं. । प्रियेचीं, सखे, फार मुक्तें गळाळीं. ॥ २६

‘सभेमाजि ओढोनि नेळें, सखे गे, । दिनासारखी एकली मी उभी, गे. ।

‘सभेचा वदे भूपती काय तेथे ? । ‘करा नम्र पांचाळराजात्मजेतें.’ ॥ २७

‘उठे राजबंधू; धरी अंबरातें, । सखे, अंतरीं मी स्मरे माधवातें.’ ।

असें स्वप्न म्यां देखिले घोर रात्रीं. । उठे घावरी, तों, सखे, कंप गारीं. ॥ २८

त्वरें जाय, गे सुंदरी, वातवेगें. । करी शक्ति नानापरी बुद्धिरंगें. ।

नये भेटिस्ती जाउं दुर्योधनाचे. । अकस्मात तें विघ्न येऊन संचे. ” ॥ २९

त्वरें दुती वातवेगें निघाळी, । पुढें अर्जुनाचे सभेमाजि गेली. ।

सभेसन्मुखें शीघ्र वद्दांजली ते । दुती द्रौपदीची उभी राहिली ते. ॥ ३०

म्हणे, “जी, प्रभो, आजि राजांगनेन । नमस्कार सांगीतला थोर मानें. ।

निशीमध्य निद्राभरें स्वप्न तें, हो, । असे देखिले, तें नये सांगतां, हो. ॥ ३१

‘अकस्मात् हो आगणा दूत आला । म्हणे, ‘चाळ पांचाळसूते, सभेला.’ ।
 ‘धरी दीर्घ वेणी, तितें ने सभेला । हरी चीर तेव्हा स्मरे माधवाला.’ ॥ ३२
 प्रभो, कौरवाधीशभेटी न जावें, । मुखें आपुले धर्मजीतें म्हणार्जें ।
 उठे कीरिटी, पातळा वीर्यसिंधु । सभे, श्रेष्ठ भद्रासनीं धर्म वजु. ॥ ३३
 नमस्कार केला प्रभूलार्जि मारें. । म्हणे, “देखिलें स्वप्न राजागनेने. ।
 ‘न जावें, प्रभू, राजभेटीस तेथें,’ । दुती धाडिली शीघ्र सागाज्यातें.” ॥ ३४
 बहुउत्तरे ऐकता बरीं, । धर्मजी वदे भारतापरी. ।
 “देव नेणती अगनामतें । मान्य ते तथा वीपयीं रते. ॥ ३५
 अगनामतें कोण भूपती ? । काय ते, सल्या, बुद्धि मानिती ? ।
 अगनामतें दुःख पावले. । अगनामतें सर्व नाडले. ॥ ३६

सदा असत्य बोलणें, किमर्थ शत्रू मानणें,
 कला अपार दावणें, नरोत्तमासि मोहणें, ।
 अनेक अर्थ बोधणें, विशेष मद हासणें,
 स्वहीत अर्थ रोधणें, अनर्थ पूर्ण माडणें, ॥ ३७
 ठाणमाण चालणें, सखेद मद बोलणें,
 करुनि पाप आदरें, अपार पुण्य वेंचणें, ।
 करी तपासि विघ्न, हो, कळनि हेमभूषणें,
 महत् सत त्यासि, हो, अनगवाण विधणें. ॥ ३८

प्रिया, हे रिती, बधुराया, विचारा. । यमाची पुरी प्राप्त ते मुख्य दारा. ।
 सरया, वैभवे राजभेटीस जावें । मुखी बधुराया प्रभूतें करावें ॥ ३९
 दुती येउनी शीघ्र राजागनेला । म्हणे, “जाण्याचा, सखे, नेम केला. ।
 तुझीं उत्तरे सर्व म्या कीरिटीतें, । मृगाफानने, सर्व सागीतलीं तें. ॥ ४०

पतिव्रते, पराक्रमें कुरूप धर्म भूपती
 चालिला त्वरीत, गे, सहीतसैन्यसपती. ।
 सनात, बुद्ध सर्वही चमू अपार चाळिले.
 कजरीटलोचने, निदीसि थाट दाटले. ॥ ४१
 रथीं तुरग रगले, अभग भार चाळिले,
 अनेक ऊठती ध्वनी, तुरे गजोसि किंकिणी, ।

- निशाण. छत्र साजिरे, सुवर्णदंड चामरे
 'प्रभूवरी विराजली, दिनेश पूर्ण साजली.' ॥ ४२
- सांगतां दुती मात आंगणी । द्रौपदी सती शंकली मनी. ।
 पातले पुढे दूत सांगती, । "अवुजानने, बैस, बो, रथी. ॥ ४३
- धर्मजी, नकूल, साहदेव, भीम, कीरिटी,
 प्रतापमल्ल हस्तनापुरास चालले हटी. ।
 करा त्वरा, चला, उशीर वेळ फार जाहली. "
- बैसली रथी जशी विद्युहता विराजली. ॥ ४४
- रथाखड होवोनियां पंक्रजाक्षी । त्वरे चालिली शै....जेथे मृगाक्षी. ।
 पुरी पातली त्या कुरुनामकाची. । तुरे वाजती भीम नानापरीची. ॥ ४५
- पुढे कौरवाधीश भेटीस आला, । म्हणे, "क्षेम दे, धर्मजी, बांधवाला." ।
 पदी देखिले भूप सुयोधनाला, । अती आदरे धर्म भेटीस आला. ॥ ४६
- भेटले भुपाळ बंधु धर्मजीस आदरे.
 दुष्ट पापरूप काय बोलताति उत्तरे. ।
 " करीत वृष्टि पीयुषाचि मेवराज पातला.
 सूमनेसहीत आजि कल्पवृक्ष देखिला. " ॥ ४७
- मानसात पाप, बाह्यभक्ति फार बोलणे.
 पतंगरंग साजिरा परंतु जाय जीवने. ।
 तेपरी सुयोधने बहूत मात्र दाखिला.
 सहीतबंधु धर्मजीस भूवनासि आणिला. ॥ ४८
- भीष्म, द्रोण, हो, भेटती वरे; । भूपती पिता, मातु, सोयरे. ।
 कर्ण भूपती शीघ्र पातला. । धर्मजी सखा बंधु भेटला. ॥ ४९
- होति भोजने ते दिशीं वरी. । कर्म योजिले कौरवीं विरी. ।
 त्या खळीं दुजे वासरीं प्रिती । आणिले सभे धर्म भूपती. ॥ ५०
- हेममंडपी बैसली सभा. । जडित पूतळ्या, फांकती प्रभा. ।
 स्वस्थ बैसले सर्व भूपती; । श्रेष्ठ वीर हे शीघ्र पावती. ॥ ५१
- पातला वनराजसा, रविसूत हा विरकेसरी.
 मुक्तमंडित, छत्रराजित चामरे ढळती वरी. ।

- खड्ग, पट्टिश, खेटकें, शुल, तोमरें, धरिलीं करी,
वैसला विरभार मंडित कुंडलीं किरिटीं शिरीं. ॥ ५२
- पालखीवरि छत्रराजित, बीजिती किति चामरें,
चालला विर मंडितें करिं खेटकें आणि तोमरें. ।
- जान्हवांसुत देखित्यावरि राहिले नृपती सभे
पातला विर भीष्म मंडित वैसती नृपती सभे. ॥ ५३
- छत्र, चामर, पालखी, रवि पूर्ण मंडित पातला.
वीरनायक खड्गमंडित राजभार विराजला. ।
- बंधुभूपतिसूतसज्जनि पंडुकूमरि धंदिला.
द्रोण येउनियां सभे कुरुनाथसन्निध वैसला. ॥ ५४
- सभे, भूप जेथें, कृपाचार्य आला. । प्रभूनें तयातें नमस्कार केला. ।
भुषा सन्मुखें वैसला आदरेंसी. । त्वरें वैसले सर्व राजे सभेसी ॥ ५५
- नृपतीसभे स्थस्थ भूपती । मंदसा वदे धर्मजीप्रती. ।
वैळ, रे सख्या, कैवि कर्मणें ? । वाटतें मळा द्यूत खेळणें. ॥ ५६
- धर्मजी म्हणे, “ शीघ्र आणणें. । मान्य जें तुम्हां, तेंचि खेळणें. ”।
बोलतां प्रभू, द्यूत आणिलें; । जडितमाणकें तेज फांकलें. ॥ ५७
- वैसला नृपाळ धर्म पाट नीट सांवरी,
रक्तपीतपाचनीलरंगि सार त्यावरी; ।
सन्निधीचि दाट धाटली नटोनि अंतरी.
सर्व धर्मजीस काय बोलताति उत्तरीं. ॥ ५८
- “प्रभू, वाडगें काय खेळोनि यानें ? । करूं नेम कांहीं, दिसे खेळ जेणें.” ।
म्हणे, ‘ जी, बरें, ’ धर्म सुयोधनातें । प्रिती आदरें दीघली भाष्य त्यातें. ॥ ५९
- त्यावरी सुयोधनें त्वरीत वेग मांडिला;
कुमंगलें करोनि कर्म डावघाव इच्छिला. ।
जीतले अपार देश, राज्य, पूर, पाटणें,
रथी, तुरंग कुंजरांसहीत, मांडुसा, धनें, ॥ ६०
- निशाण, सूर्यपर्ण, छत्र, वाद्य, दास, दूतिका,
अपार द्रव्य, माणिकेंजडीत हेमशीविका. ।

- सुखासनें, सुवर्णदंड, चामरें निराजलीं,
सुयोधनें समस्त वस्तुमात्र तेहि जितिली. ॥ ६१
- जिकिले नकूल, साहदेव, भीम, कीरिटी,
धर्म, द्रौपदी सती, सभाग्य, केसरीकटी, ।
जितिलें समस्त. लोक विस्मयास पावले,
सभा तटस्थ सर्वही, उगेच मौन राहिले. ॥ ६२
- यावरी त्वरीत कौरवेश हास्यउत्तरीं
बोळिला सभेसि, काय आठवूनि अतरीं. ।
जितिलें समस्त, आण भाष्य पूर्ण घेतली.
'पांडवें सभेसि आज दीनरूप देखिलीं. ॥ ६३
- बेधुजी, त्वरीत जाय भूवनासि आदरें.
द्रुपदात्मजेसि सर्व सांग मंद उत्तरें. ।
गंडपा त्वरीत देवि कंजरीटलोचना
नयेळ, तैं वळें धरूनि आणि अंबुजानना. ॥ ६४
- भूपती नमूनि, बंधु भूवनासि चालिला.
देखिला दुखून जेवि यमदूत पातला. ।
किंनिमित्त पैल आजि पापसिंधु येतसे,
विचार सार काळ तो; कठीण वेळ जातसे. ॥ ६५
- 'नेणवे सभेसि आजि काय, वाइ, वर्तलें.
अनाथनाथ, श्रीगुरुमुकुंदजीस मानलें ! ।
धरूनि हेत पैल काय देवरासि धाडिलें ? '
- 'शंकली मनांत नीर लोचनांसि चालिलें. ॥ ६६
- 'सन्निधीचि वीरिबंधु सन्मुखोंचे आदरें
वदुनी, वदे तिशीं सुमंदवाणि उत्तरें. ।
'पातिव्रते सभेसि दूत, आज भूप खेळले.
हारिलें समस्त हीनदीनरूप बैसले. ॥ ६७
- सुयोधनासहीत भीष्म, द्रोण, कर्ण भूपती
बैसले समस्त वीरराज. सांगणें किती. ।

कृष्णसारलोचने, त्वरीत चाळ मंडपा.

ज्ञणें उशीर लाविशी. स्थीर हेत टाकि कां. ॥

६८

भूरती सभे आणवीतसे. । पंकजानने, चाळ, राजसे. ।

वेळ कायसा लाविला असे ? । भूपती बहू कोपला दिसे. ” ॥

६९

काय बोलिली देवराप्रती ! । “घन्य, हो, सिमा तूमची क्षिती ! ।

देवरा, तुम्हां लोक हांसती. । बैसले सभे सर्व भूपती. ॥

७०

येकळी सभे निंय नायका. । जाणतां तुम्ही, पुण्यदायका. ।

भूर देखती तूमची सिमा. । लाज, हो प्रभू, तूमची तुम्हां. ॥

७१

बोलतां कशी भीड वाटली. । आजि, देवरा, होय माउली. ।

जनक होई, रे, आजि, देवरा. । चूलता, सखा, वेंवु, सोयरा. ॥

७२

नेतसां सभे कोण उचरें ? । याविशीं, प्रभो, मारणें बरें. ।

येकळी सभे कंजलोचना, । भूपती कसें मानळें मना ? ॥

७३

जान्दवीसुतासहीत कर्ण, द्रोण, भूरती

बैसले नृपाळ, हो, अनेक थीर भारती. ।

असे सभेसि बंधुचे वधूस काय मान्यता ?

फाडिला विचार सार आजि हेतु कोणता ? ॥

७४

सखया, शिकवा भुपतीसि निती सकळांहि मिळोनि करा विनती.

असे कर्ण कृपाळु, कृपानिधि भीष्म, जयांसि असे मर्नि हे सुमती. ।

स्वयें जाणति भूत, भविष्य बरें, बरवी कथिती भुपतीसि निती.

पद क्षाडिन केशि, ” म्हणे अबला, “करुणावचनें करूं गळांति किती ! ” ॥ ७५

धीर चंद्रमुखी चरणानुज, तें कुटिलें कवळूने तिची कवरी,

गज उन्मत पद्मलता जशि ने, मृगलोचनि नेत तयेचिपरी. ।

नयनां निर दुःखित, सिंहकटी म्हणें ‘ राजसख्या, हळु वेणि धरी. ’

दिसें अंतकरीति, नसे करुणा, विवरून विचार धरीं पदरीं. ॥

७६

किति मंडित वेणि विराजित वीगलित, प्रभु, हें मुपणें गळलीं.

प्रियवेषित पाचि, प्रवाळ, निळें, विराजकरें सकळे तुटलीं. ।

उभे, आण तुम्हां कुहनायजिची, गळती वसनें, प्रभु, हें चळलीं.

रति येक तरी धारें भीड बरी. काशि येकसरी भुळिहे पडली ? ॥

७७

मुक्तपाविनीळरत्नपुष्पराजमालिका-

मणी महीस सांडले तुटोनि, भूमिपालका ।

वदे; परंतु पापरूप मंडपासि पातला

उमी करून द्रौपदी, नमून भूप, वैसला. ॥

७८

अंधकार या निमित्त दीर्घरूप दामिनी

प्रकाशरूप साजिरी, अमूप तेज तें घनी; ।

मंडपांत तेपरी सभेसि कंजलोचनी;

फांकले अनंत किर्ण तेजदीप्त कामिनी. ॥

७९

मिवा करून खालती उमी कुंगलोचना.

झांकिलें तनूस हेमकांति, अंगभूषणां ।

धांकली, मनांत तीसि कंप फार पातला,

मनीं त्वरीत सोइरा मुकुंदराज चितिला. ॥

८०

सुंदरीस्वरूपरूप पाहतांचि भूपती

भळे मनासि आंवरून, मापवास चितिती. ।

पाहती पतीत येक पापरूप आदरें;

व्यथा मिनव्वजें तयांसि फार आविळी शरें. ॥

८१

किती घोळती, 'कोण लावण्य ईचें ? । उणें ईपुढें रत्न दुग्धार्णवीचें. ।

सुता साजिरी येक हीमालयाची; । शुचीतें नये साम्यता द्रौपदीची. ॥ ८२

चतुर्वर्ग दारेसि हा याव कैचा ? । पहा, ईपुढें कोण लेखा रतीचा ? ।

महीकन्यकेहूनि सौंदर्य भारी; । पुढें काय खचोत या भूपनारी. ॥ ८३

वदे कौरवाधीश, "कर्णा, भुपाला, । पहा, हो, इची कोण लावण्यलीळा. ।

कशी घोतिली घूतळी मन्मथाची. । तनू गौर, लाल कळा हाटकाची. ॥ ८४

भुजंगापरी दीर्घवेणी सखीची; । मनोरम्य लावण्य या भूलताची; ।

महामुक्तमंडीत नासा विराजे; । इचे नेत्र देखोनियां पद्म लाजे. ॥ ८५

अधर चांगले रंगले किती. । दशनदीसिचे कीर्ण फांकती. ।

विप्रेजली कशीं कर्णभूषणें. । शोमलीं शिरीं मुक्तभूषणें. ॥ ८६

कर्ण शोमले रत्नभूषणीं. । जोडिले हिरे हेमकौंदणीं. ।

याटलीं मित्रे मुक्तमाणिकें, । बाधिलीं किती दीप्तिदायकें. ॥

८७

हृदयो मुपणें किति रम्यपणें दिसे तेज दुणें पदकाबलितें.

कुचकुंभ कसे, दढ विल्व जसे; वरि वाळि असे शरमुक्रमणी. ।
मुजदंड कसे, गजशुंड तसे; करि दाटि तसें बहु तेज चुडां.

पहों पाणितळें अरुणें अमळें; मुलवी सकळें इचि कोण कळा ? ॥ ८८
दिसे सिंहकटी, कटिसूत्र कटीं, वरि रम्य घटी परिधान असे.
पर्दिची मुपणें किति रम्यपणें; मुपराज मनें किति मोहियले. ।

....

....

८९

भूपती सभे हेंचि बोलला. । “भूपहो, मुखें वीनवा इला. ।

‘भूपती मनीं हेत, कामिनी, । भूपती गृही होय गेहिनी.’ ॥

९०

भूपतिप्रिये वीनती करा, । भूपमुंदरी वीनवा गिरा. ।

भूपहो, म्हणा, ‘अंबुजानने, । भूपती वरीं, कंजळोचने.’ ॥

९१

म्हणे भीष्म तो, “ऐक, राया भुपाळा. । वृथा बोलसी पाप हें, भूमिपाळा. ।

भुपा, आणिली कां सभे राजवाळा ? । कुडी वासना सांडिं वेगीं, नृपाळा. ॥ ९२

असेंचि रायणें कुडें महीसुतेसि इच्छिलें,

अपार राज्य, भारता, कुज्यासहीत आटलें. ।

धिरामचंद्रनाथका अपार दुःख पावली,

तसीच विघ्न द्रौपदी सती सभेसि आणिली. ॥

९३

कुबुद्धिहेतु चंद्रमा गुरूवचूसि रातला,

जेणें जगांत निच हो कलंक त्यासि लागला. ।

वळें निशुंभभुंभनाम दैत्य फार मातला,

अनादि, आदि खेचरीकरेचि मृत्यु पावला. ॥

९४

मुता साजिरी रत्न हीमालयाचें; । तियेच्या मुळें मम्म जाळंधराचें. ।

कुडें कर्म इंद्रें अहल्येसि केलें, । नृपाळा, मगांकीत सर्वांग झालें. ॥

९५

कुडी बुद्धि भस्मासुराळागि होतां । जळाळी तनू हस्त ठेवोनि माथां. ।

नृपाळा, मुखें सोडिं राजांगनेला. । वृथा आणिली धंजुजाया सभेला. ॥ ९६

रथीतुपार तेपरी तुरग रंगले किती ?

अनंरूप, साजिरे, समीरुतुल्य धांवती; ।

तसेच हस्ति मस्त, हो, मर्देकरुनि डुल्लती.

गिरीसमान मार फार हस्तिबंध, भूपती. ॥

९७

अनूज, सूत पाठिसी, बलाढ्य वीर पाईचे,

कृतांतहेर जेपरी अपार वीर पाईचे; ।

हिरेजडीत भूषणें, असंख्य सैन्य, संपती;

तूजसो समान कोण भूष मेदिनीपती ? ॥

९८

स्वरूपरूप पद्मिनीपरीस, कंजलोचनी,

गुणें समाम्य, सुंदरी, असोनि तूज काभिनी; ।

अपार राज्य भोगि हें समस्त, भूमिपालका,

सभेसि काय आणिली बलाढ्यबंधुनायका ? ॥

९९

कुबुद्धि सार हे नव्हे; कुलांगनेसि इच्छितां.

अपार दुःख पावले; करीं विचार, भारता; ।

निधीसमान संपती, परंतु सर्व नासती,

पतंगरंग नानधीं, भुषा, नवेल मागुती. ॥

१००

सांगतो वेंर, भूमिपालका. । सोडि हे सती, बंधुनायका. ।

येकली सभे काय हे सती । राहिली उभी ? सोडि, भूपती. ” ॥

१

चौलिला किती नीतिउत्तरे, । “ भूपती, नव्हे सर्वथा वेंर. ।

पापसिंधुचे वैसुनी तिरी । काळक्षेप हे कोण सांगरी ? ॥

२

येकली सभे कंजलोचना; । भूपती, कसें मानलें मना ? ।

बंधुअंगना माडलीपरी, । भूपती, मनीं बुद्धि हे धरीं. ” ॥

३

कृपाचार्य, भीष्मादि द्रोणा नृपानें । नृपालासि सांगीतली बुद्धि मानें. ।

सिमा सोडिली, कोध अद्रुत आला. । वदे काय वजापरी शब्द त्यांला ? ॥४

“जरा तुम्हांसि पातली, म्हणोनि बुद्धि मंदली.

नव्हे स्वहीत बोलणें वपत्यबुद्धि ठाकली. ।

पुसों तुम्हांसि ते दिसों स्वहीतबुद्धि सांगणें,

सकाम सर्व वित्पती, तुम्हास काय पूसणें ? ॥

५

न ये तुम्हांसि बोलतां सभेसि काय जल्पतां ?

जयासि मंद भारती, तयासि काय ज्येवता ? ।

गुणें बहूत आगळे, परंतु आजि मूर्खता.

टाकिला विचारसार हेत आजि कोणता ? ॥

६

जरी चाड बैसावयाची सभेसी, । तरी लाविजे आपुल्या लोचनांसि. ।
कळों सर्व चातुर्य आलें मनाला, । उठोनी तन्ही जा सुखें मंदिराला. ॥” ७
वदे भूपती शत्रुसंधान रोपें. । सभे दुःख भीष्मासिं झालें विशेषें. ।
तदा बोलती “कौरवेशा, विचारिं. । दुराशा तुझी हेच वीशानसारी(?). ॥ ८
प्रभू, हें तुझें पूर्ण प्राळव्य जैसें, । पुढें संचलें दीर्घ संचीत तैसें. ।
क्रिया हे तयासारिखी दीसताहे, । पुढें सर्व जाईल कांहीं न राहे. ॥ ९
विचारी मनीं हे विशें कोण ज्याले ? । नृपाळा, मर्दे मातले ते निमाले. ” ।
वदोनी सभे बैसला पुण्यराशी. । दुरात्मे तदा येक झाले त्वरेसीं. ॥ ११०

“आतां खंजनलोचने, त्वरित ये तूं; बैस अंकावरी.

पाहें भाग्य तुझें समस्त अवधें, हे संपदा, सुंदरी. ।

आहे कोण दुजा समान मजसीं ? हें तूं बरें जाणसी.

टाकीं पांडवभास, हेत मर्निचा, कां, गे, वृथा शीणसी ? ॥ ११

स्यजितों सकला अब्रला भुवनीं । मृगलोचनि ज्या जुनिवा, सजणी. ।

क्षरि रत्नप्रवाळनिळां भुषणें. । सुखि नांद घरीं बरि येकमनें. ॥ १२

केसरीकटीस पूर्ण शत्रुबाण लागले.

पती सभेसि भूपती उगेचि मौन्य देखिले. ।

कर्ण, द्रोण, भीष्मराज मंदमुख बैसले.

भूपतीभनूजसूत यमरूप भासले. ॥

१३

घृतेकरुनि शिपितां प्रचंड ज्वाळ पेटली,

फणींद्रनाथकामिनी विशाळ जेचि कोपली, ।

तयेपरी नितंबिनी सभेसि दिव्य दामिनी

बोलली भुपास काय कंजरीटलोचनी ? ॥

१४

“सूर्यसूत, भूपती, तुम्हांसि नीति मानली.

महीत कोणि, मूपहो, सती सभेसि आणिली ? ।

तथापि कोण वाक्य हें पतीत ? बुद्धि टाकिली.

शीक्या मुनायकास काळवेळ पातली. ॥

१५

जान्हीसुता, वीनती तुम्हां । शीकवा बरी बुद्धि अधमा ।

अधमें कशी भीड साडिली ? । पापरूप कां बुद्धि ठाकिली ? ॥ १६

प्रभूस व्याधि लागली, अखड होत पाचना;

विवेकवैद्यराज बुद्धिऔपधीसि मेळना ।

मुखात रोग, जल्पतो, भल्यासि भूप दाखना.

सभे समस्त भूपती कुरुपतीसि वांचना. ॥

१७

कुरुपतीसि ठाकिली भविष्यभूतमारना,

म्हणोनि वर्तणूक हे सभेसि बघुबगना ।

प्रभूस भूत लागलें, त्वरीत झाडणी करा.

करा बहूत यत्न, यासि सर्ग भूप साररा." ॥

१८

कर्ण वीर, द्रोण, भीष्मदेव, सर्व भूपती,

तीर्थराज वैसले, परतु मद भारती. ।

एकली दिनासमान पापरूप गाजिती.

वाटलें मनासि दुःख दुष्ट काय बोलती ? ॥

१९

"बरे, कुरूप, पापरूप, दुष्ट भूप, दुर्जना,

अभाग्य, दीनदुर्बळा, पतीत हेत का मना ? ।

दुष्ट शील, दुर्मती, अनित्य पाप जल्पसी,

छवू अनाथ किंकरा, तुं काय शब्द बोलसी ? ॥

१२०

दुःशिला, खळा, दार्ढ्यभाखा, । कांटका हिना, भारता नृपा, ।

दुःशिला, खळा, धिग्य, रे, जिणें । । पापसागरा, काय बोलणें । ॥ २१

शर्करा दुरी ठाकिली सलें, । मृत्तिका मुखीं घातिली बलें; ।

तेपरी तुतें राज्य भोगिता, । आणिली सभे बघुभाज तां. ॥ २२

मानलें कसें, कूळपावका ? । भोगिसी कसी बघुनायका ? ।

वाटलें तुतें काय, निष्ठुरा ? । ठाकिली कसी बोलखी, खरा ? ॥ २३

कुटिल, कामलंपटा, मनासि चोज वाटलें.

द्रौपदीसि आणिता, रे, काय तूज मासलें ? ।

चायसासि प्राप्त केंवि राजहंसनायका ?

तेपरीच द्रौपदी, निचारि, दुःखदायका. ॥

२४

पशू मातला, थोर कामांध झाला, । स्वमातेसि भोगी, नसे लाज त्याला; ।
 तयाचेपरी तूं मदे मातलांसी; । कशी वोळखी सांडिली, पापराशी? ॥ २५.
 ऋषीची वधू काय, रे, अंथजासी? । अरे दुर्जना, केवि शोभेल त्यासी? ।
 असे चंद्रमा शंकराचे कपाळीं, । कसा साजिरा तो दिसे श्वानभाळीं? ॥ २६
 गौतमी त्यजी सिंधुतें जरी, । झुल्लका नचा आदरें वरी. ।

पार्वतीपती बाधिजे मुतें, । मद चंद्रमा सीत मारुतें. ॥ २७

सिंहसुंदरी काय जंबुका? । भेक इच्छिता व्यालनायका । ।

रत्नमालिका काय, रे, खरा? । काय कस्तुरी ग्रामसूकरा? ॥ २८

वोणवा घनीं शिंपिता घृतें, । पामरा, जरी बाधिजे सितें ।

पूर्णिमा जरी सांडिली बरी, । आदरें अमा चंद्रमा वरी. ॥ २९

टाकिजे धरा व्यालनायकें, । सांडिजे जरी वीप त्रिवर्कें, ।

साधिजे जरी सिंह जवुकें, । टाकिती अही आपुलीं विखें, ॥ ३०

करी खड्गधारा जरी चूर्ण बोटीं, । जरी वन्हि सोशील हे भेषवृष्टी, ।

जरी अंधकारी घुडे तेजराशी, । जरी मूपकें भेदिजे कश्यपासी; ॥ ३१

गुरुपती, जरि हें शुकें घडे, । तारे तुतें द्रुपदी सति नांतुडे, ।

तुज असे वधु सुंदर येकि, रे. । वरि दिसे वरचा शुभ अंक, रे. ॥ ३२

भूपती असे रम्य कामिनी; । दामिनी जशी साजिरी घनीं. ।

कांतिच्या तिच्या फांकती प्रभा, । होय ते तुझी प्राणवल्लभा. ॥ ३३

सुंदरी स्वयें शोभली असे, । शोणितें सदा चर्चिली दिसे, ।

दशनवेलिच्या फांकती प्रभा, । होय ते तुझी प्राणवल्लभा. ॥ ३४

नेटकी रूपें कंजलोचना, । घातला तिनें काळ आंकणा, ।

देखतां तितें कंप, रे, नभा, । होय ते तुझी प्राणवल्लभा. ॥ ३५

पद्मिनीपरी बोधवी मना, । देतसे कशी दुःख दुर्जना, ।

काळही मनीं शंकितो उभा, । होय ते तुझी प्राणवल्लभा. ॥ ३६

मक्षिते रजमांसशोणित, मारिते रजनीचरां.

दैत्यदानव, वीर मानव, त्यांसि अंतारिं भेदरा. ।

पामरा तुज तेपरी बरि अंकमंडित साजिरी,

राज्यवैभव, सूतबांधव, भोगिं सपति सुंदरी. ॥ ३७

जरा, मृत्यु नाहीं, गदा नाम तीचें । करी सर्व निर्मळ, नष्टा, चराचें ।
तिचें नाम घेतां पडे घोर आंती । वसो तेचि अंकीं तुझे प्राणहर्ती ॥ ३८

कुलंगनेसि इच्छितां सवेग मृत्यु पावसी.

सती सभेसि आणिली रणक्षितीसि लोळसी ।

कुटीळ नेत्र जे, भरे रणांत गांव माक्षिती,

भुतें, विशाळ श्वापदे वनांत मांस चांढिती ॥ ३९

बद्ध दुःख गंगामुतालागिं जालें । म्हणे, “ भूपती; फार म्यां सीकवीलें ।

मदाचेनि गवें, प्रभू, नायकेसी । करे आपल्या लाविलें पावकासी ॥ ४०

बुद्धि हे तुझी बन्दिची खरी, । साह्य बंधु ते मारुतापरी; ।

काम ना बनीं बन्दि पेटला । सांगतां तुतें कोप याटला ॥ ४१

प्रारब्धरेखा अति दुष्ट आहे । केलें बरें संचित पूर्ण पाहें ।

त्या सारखें, रे, क्रियमाण आतां; । तें टाकिलें, रे, तुज सीकवीतां ॥ ४२

कोपला भुपाल फाळक्रोधरूप विवले,

बमी विशाळ व्याळ काळकूट जेंवि आपुलें ।

पाहिल्या विशाळ ग्रंथि भ्रूलतांसे सादरें.

बोलिला सभेसि काय द्रौपदीसि उचरें? ॥ ४३

हुंदरी, अगे, काय तूं सती? । योगिनी कसे पांचही पती? ।

ऐक हे तिन्ही नायका किती । देखती, तयां येकची पती ॥ ४४

पूर्णता नव्हे येकल्या नरें, । कामुके, तुवें मानले बरे ।

पांचही पती, साधिती तपें । कोण, मे, सिमा सांग तूज पें? ॥ ४५

ति हें कसे मिरविती जनीं? । तूजसारिखा कोण पापिणी? ।

इह, मे, तुझे बाण लागले, । विधिळें वळें पूर्ण भोदिलें ॥ ४६

इह ते विषापरि वमिसि कसे? । अणुमात्र कशी तुज भीड नसे? ।

तिते, तुजि पाप बदे रसना । करितां शतखड नये करुणा ॥ ४७

जेळतुल्य तनू करितां निकरें । तुज राखिल कोण? विचारि बरें ।

परितां ताडण तुज दुःख जरी, । तुज कोण सखा? खरें सांग तरी ॥ ४८

गुडितां पदपाणिपयोधर, मे । कुटिले, मज तों क्षणही नलगे ।

ति देखत, पापरूपे, तुज, मे, । निकरें मुख तोडुन टाकिन, मे ॥ ४९

रक्षिता तुतें कोण सांग तो ? । साम्यता मते कोण धीर तो ? ।

मारितां तुतें नीकरें करें, । वारिजे मते कोणत्या विरें ? ॥ ११०

पापरूप भारती तयेसि आजि छेदितों,

परतु बहुभाज, गे, म्हणोनि भीड राखितों ।

विठवितों सभेसि तूज सर्व भूप देखतां.

बळकरून कोण, गे, भुपाळ, सांग, वारिता ? ॥ ५१

सभे श्रेष्ठ भद्रासनीं स्वाभि तूज । कसे वैसेले, गे, सभे बहु माझे ? ।

कृपाचार्य, गे, भीष्मद्रोणादिकांचा । शुती नाम राजा; नव्हे पाड त्यांचा. ॥ ५२

तुझे चैल घेता सभे देखता, गे, । तुतें देखती नम्र हे भूपती, गे. ।

तुझे गुह्य, गे, विश्व देखेल आतां. । तुला कोण, गे, रक्षिता, सोडवीता ? ५३

वदे भूपती दुष्ट, काळस्वरूपी; । वमी धीप जैसा अही दीर्घकोपी. ।

धरी अवरीं गर्जना मेघ जैसा, । कुरुनाथ बोले सभेमाजि तैसा. ॥ ५४

अथानंतरें काय दुःशासनातें । म्हणे ? “ रे, करीं नम्र दोषाचरीतें. ।

सभेमाजि बोलों सरे पापसिंधू । त्वरेनें तसा जठिला राजवंधू. ॥ ५५

भुजंगापरी दीर्घ वेणीस कापें । करें नीकरें वेष्टिलें पापरूपें. ।

दुजा पाणि घाली निरीभोचनानें । किती होतसे दुःख साधू जनातें ! ॥ ५६

अथानंतरें ते करी स्तोत्र वाळा । मुकुन्दा, हरी, माधवा मंचनीळा, ।

छुपाळा घन श्याम, गोविंद, शारी, । चिदानंदआनंदकंदा मुरारी, ॥ ५७

गोपिवल्लभ माधवा, हरी, यादवा, मधुमदना,

अच्युता, उपेक्ष, ईश्वर, कामिनीमनमोहना, ।

नंदनंदन, इंद्रक्षण, श्रीहरी अरिमर्दना,

पूतनातक, अंतकांतक, दासतारक वामना, ॥ ५८

शामजी, सखया, हरी, सभे सर्व अंतक बेसले.

धांव, रे, करुणाकरा, प्रभु; पाव सत्वर माडले. ।

केशरी असतां शिर्षी अरि गांजिलें त्वरें धाव. रे,

चतूर, सुंदर, डोळ्या, क्षण येक टाकुनि पाव, रे. ॥ ५९

पविणीपति, वर्णिकांतरेवासिनी, यदुनायके,

श्यामले, मुरुमर्दने, कुळदैवते, वरदायके, ।

सांयले, मुरलीधरे, कमलानने, जगव्यापके,

गांजिलें मज दुर्जनों सभें येरुली, सुखदायके ॥

१६०

ये त्वरें, यदुनायका, करुणानिबी; मज सोडवीं.

श्याममुंदर रूपडें समयीं असे आंजि दाखवीं; ।

ये हरी, धरिली निरी, न दिसे उरी, जगजीवना,

भक्तवत्सल हें त्रिदें तुझि कायसीं मधुसूदना ? ॥

६१

चिदुपा हरि, चिदना, चरणांगुजें तुझि चितिती,

* देव, फणिवर, यक्ष, चारणलोक मुनिवर वंदिती ।

जयजया जगव्यापका, नतपालका आंजि ये हरी.

पाव सत्वर सिंधुजापति; सर्वथा न उरें उरी ॥

६२

अनाथनाथ, बंधुर्ज, क्षणीं विलंब लाविशी.

उशीर फार जाहला, हरी. मज न पावशी ।

जळीं गजेंद्र गांजितां, हरी, त्वरीत सोडिला.

द्रौपदीसे गांजितां, रे, काय लोभ आटला ? ॥

६३

दयाळ देवराव, दीनबंधुराज, सोपरा.

इला समीर जीवनीं भरुनि तेज आवरा ।

फोडिला निशाळ स्तंभ, भक्तपूज रक्षिला.

द्रौपदीसे गांजितां, रे, काय लोभ आटला ? ॥

६४

मयोरापेच्छभूषणा, त्वरीत पाव, यादवा.

कृगळु कृष्णबंधुनी, रे, पाव, पाव, माधवा ।

मागताचि क्षीर त्यास क्षीरसिंधु दीघला,

द्रौपदीसे गांजितां, रे, काय लोभ आटला ? ॥

६५

मुकुंद, देव, वामुदेव, ज्यासि नाम चांगलें;

परंतु दीन येकलें समोसे काय टाकिलें ? ।

धुलसि राज्य दीधलें, विचार तूज मानला.

द्रौपदीसे गांजितां, रे, काय लोभ आटला ? ॥

६६

- पंकजानना, सुंदरा, हरी, । धांव, रे, सख्या; गांजिती अरी. ।
 सर्वही सभे दुष्ट बैसले. । आजि तू त्वरें पाव, माडले. ॥ ६७
- चित्तिती सदा द्रौपदी सती, । गानसीं तुझ्या 'पावणें किती ? ' ।
 हें जरी. हरी, मानलें तुतें, । सोडवी तरी कोण आमुतें ? ॥ ६८
- छळीती, हरी, वाळकें माडलीतें, । न वाटे परीं सीण तीच्या मनातें. ।
 कदापी नव्हे माय निष्ठूरहेतू; । मुकुंदा, तसीं माडली आमुचि तूं. ॥ ६९
- राज्यसौख्यसंपत्तीसि रातलासि, वामना ?
 गुतलासि भोगितां, रे, कंजरीटलोचना ? ।
 नश्वरासि, ईश्वरा, तुं दुग्धलासि काय, रे ?
 अनाथनाथ, दीनबंधु, नाम वेथे जाय, रे. ॥ १७०
- विधीनिमित्य मत्स्यवेदि दैत्यनाथ शोधिला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ।
 तळासि जाय मेदिनी, रे, कूर्मवेश घेतला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ॥ ७१
- शूकरावतारि हेमनाम दैत्य मर्दिला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ।
 भक्तभारतानिमित्य नारसिंह पातला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ॥ ७२
- भक्तराजद्वारपालहेतु तूज मानला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ।
 बहूत वेळ हा भुगोळ सर्व दान दीधला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ॥ ७३
- श्रीराम पूर्ण ब्रह्म सर्वदेववंव सोडिला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ।
 मुकुंदराज आठवा सभेसि आजि चितिला,
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ॥ ७४
- वौध्य अवतार बंधु द्वारकोसि राहिला;
 द्रौपदीनिमित्य तूज फार शीण वाटला. ।

निःष्कलंक देवराव, लोभ सर्व टाकिला,
द्रौपदीनिमित्त तूज फार शीण वाटला. ॥

७६

शीणलें परंतु श्याम कामिनीसि गुंतला,
द्रौपदीनिमित्त तूज फार शीण वाटला. ।

कल्पवृक्षराज, आजि लोमासिधु आटला,
द्रौपदीनिमित्त तूज फार शीण वाटला. ॥

७६

लागला उशीर तूज, कोण भक्त भेटला ?
द्रौपदीनिमित्त तूज फार शीण वाटला. ।

दिना समान येकली सभेसि, भूप कोपला,
कोणते कळेसि आजि देवराव गुंतला ? ॥

७७

विधी, वरूण, इंद्र, चंद्र, व्याड्यासि शंकरें.
फणींद्र, हे मुनींद्र तूज चिंतिताति सादरें. ।

सिमा श्रुतीसि नाकळे, रे, ' नेति नेति ' उचरें,
सांवळ्या, त्वरीत पाव द्रौपदीसि आदरें. ॥

७८

उदार, धीर माधवा, गणील कोण धैमवा ?
ब्रजांगनांत खेळणें, छिलाविलास, चाटवा. ।

गोपिनाथ, पूर्ण ब्रह्म गोपवेश खेळणें;
गाजिलें सभेसि आजि द्रौपदीसि पावणें. ॥

७९

कोणत्या वनात आजि कामधेनु गुंतली ?
अंजुनी नयेचि देव, कारुणेश, माउली. ।

दुष्ट, बंधुराज, पापरूप चैल घेतसे,
धांव, पाव, माधवा; कठीण वेळ जातसे. ॥

१८०

करी स्तोत्र नानापरी हाटकांगी. । वनःश्याम तो चालिला लागवेगी. ।
खगेशासि सागे, " त्वरें चाल तेथें, । असे पंक्जाक्षी सभेमाजि जेथें." ॥ ८१

नर्मी सूटला वायु पक्षद्वयांचा, । रजें दाटला प्रांत अष्टां दिशांचा. ।
मनोवैग तो टाकिला दूर मार्गे. । सभे पातला कान्ह्या लागवेगें. ॥ ८२

तिनें देखिली मूर्ति दामोदराची; । मुमी होतसे वृष्टि त्या लोचनांची. ।
न्हणे, " नाभि, गे, पावलों." द्रौपदीतें. । करं कान्हयें प्रसिलें लोचनांतें. ॥ ८३

मुगुटमंडित माणिकें रवितेजराजित शोभलीं.

रेखिला मृगनाभि सुंदर, श्यामना किति बिंबली. ।

भ्रुकुटि शोभति कार्मुकापरि, सरळ नासिक साजिरें,

कमळलोचन, दशनराजित अधर, आनन गोजिरें. ॥ ८४

श्रवणि डोलति कुंडलें मकराकृती विजुचेपरी;

मालिका नवरत्नराजित, केयुरें मुजि साजिरीं, ।

मुद्रिका वरि कंकणें, वरि ऊटिचर्चन केशरें,

शंख, अंबुज, चक्र, पट्टिश; पीतअंबर साजिरें. ॥ ८५

जडितमाणिकमेखळा कटिं शोभती लघुकिर्णिया.

आंदु नेपुरवांकिराजित ऊठती मधुरा घ्वनी. ।

गरुडवाहन, पंकजानन, पावला द्रुपदीप्रती.

जान्हवीमुत, भास्करात्मज, द्रोण देखति श्रीपती. ॥ ८६

द्रौपदी म्हणे, “बभुकेसरी, । सांबळ्या, बहू गांजिती थरी. ।

काय, रे हरी, लोभ टाकिला? कोणता तुतें छंद लागला? ॥ ८७

भक्तवत्सला, दुःखवारणा, । कोण हे रिती, आणिजे मना.” ।

बोलतां कसा कंठ दाटला. । लोचनीं किती पूर चालिला. ॥ ८८

बोलिला हरी, “माय, ऊगली. । कौरवांसि, गे, ठाकली मुली. ।

भस्म हे पुढें होति सर्व, गे. । मातले मदें पापरूप, गे.” ॥ ८९

धरेना पुढें क्रोध दुर्योधनातें. । वदे काय निष्टूर दुःशासनातें? ।

“त्वरेन हरी, रे, इच्छा अंबरातें, । करीं नम्र वेगीं, सख्या, पापिणीतें.” ॥ ९०

असें बोलतां भूप संतापकोपें, । तसें चैत्य आंसूडिलें पापरूपें. ।

किती होतसे दुःख साधूजनांज । स्मरणी हरी. लाविती लोचनांज. ॥ ९१

तसें चैत्य आंसूडितां लागवेगीं, । दुजें देखिलें हेमरंगी सुरंगी. ।

सभे मानिलें चोज तेव्हां मुगानें । म्हणे, “काय कौसाळ केळें सतीनें?” ॥ ९२

वदे भारती त्या सभेच्या जनांसी. । “पहा बुद्धि पांचाडराजात्मजेंसी. ।

परी कर्मरेखा कदापीं टळेना. । दिसे घेतल्या चैत्य हें नम्र जाणा. ॥ ९३

दुःख रुजनांसि, सूख दुर्जनांसि वाटलें.

त्वरीत बंधुनायकें निशाळ वस्त्र वोढिलें. ।

कितेकांवरी पक्षि नानाविलासी; । किती येक तें हरिणी पाडसेसी; ।
कितेकांवरी ते सभा वासवाची; । मनोबुद्धि विस्मीत दुर्योधनाची. ॥ २

आले द्राविड, गौड, कोंकण, कळा, कोल्हार, कासिंबरी,
आंगे, वंग, कळिंग, गुर्जर, गया, गांधार, कासीपुरी, ।
मारु, माधव, पाळिवा, मधुमती, वैदर्भ, वैराटिका,
येती मागध, नागढाण, कनुजा, वैराट, कर्नाटिका. ॥ ३

मळेवार, वंगाल मंजूबुटीची; । खुरासान, नेमाड, जाळंधरीची, ।
महीपाळका, उत्तमें कैकटीची, । वळेंहार, तैलगणें, वर्वरीचीं. ॥ ४

वाळुकासि धूम्रगोड ब्रह्म, चीन, सोरटे,
कळावपारदेश हेमततु चैत्य चौखटे. ।
सभे गिरीसहीत भोट, बैन देश पातला.
नंदनादिदानदेश पारिजात देखिला. ॥ ५

द्राविडादि मूलतान, वत्रमूख देसिचीं
सीत वाढि चंद्रसेख कंजनाक्षि राजिचीं. ।
दक्षणेसहीत सर्व देश दिव्य अंबरीं,
पातळें विशाल पूर सिंधुलेट जेपरी. ॥ ६

अतळ धीतळ सुतळ तळातळ रसातळहि तळें,
तगटि आकुश रत्नराजित सदटणें सरपातळें. ।
भुवन भूतळ मेरु मंजुळ कनकमंडित अवरो
नेसली द्रुपदागजा. कुरुनाथ देखत सादरें. ॥ ७

त्वरें पातलीं अशुकें द्वारकेचीं. । असंभाव्य तें दिव्य मायापुरीचीं. ।
अयोध्यापुरी ते रघुनायकाची. । असंख्यातरंगें छिटें बंदरीचीं. ॥ ८
प्रतिष्ठान, पद्मावती पूर्णरंगें. । त्वरें पातलीं मैथिलीं लागवेगें. ।
सुरंगीत तें अंबरे पट्टणीचीं. । द्विपें सप्त छावण्य ते शीवकांची. ॥ ९

सभे लोटला सिंधु दिव्यांबरांचा; । तरों लागला बंधु दुर्योधनाचा. ।
वळेंसीं किती अंधरें राजवंशू? । किती बोढितां भागला पापसिंधू. ॥ १०
हरी येक अशूक जो राजधाता, । चतुर्भूज तो नेसवी कंमहंता. ।
फिरे मागुता हस्त दुर्योधनाचा (!) । पुढें याट तो नीट दिव्यांबरांचा. ॥ ११

गिरीचिपरी ढींग दिव्यावराचे, । जसे मातळे पुर धनूनिग्रीचे. ।

क्रिती बोदिता भागला पापसिंधू. । निमाली मुखव्री, उभा राजवधू. ॥ १२

द्रोणादि भीष्म, शकुनी श्रवणाभिधानी

त्यातें म्हणे नृप कसा स्वयव्याभिमानी. ।

“हे सुदरी कपटि, कूटिळ, कजनाकी.

मायावळें सकळ मोहित पकजाशी. ॥

१३

इतें वाधिली दृष्टि आधीं समेची. । गती राहिली सर्गही लोचनाची. ।

इतें लक्षिता देह काहीं दितेना. । इतें गोंगिले चक्षु, काहीं सुचेना. ॥ १४

पहा, वधु माझा वळानीत मानें, । तुम्हा देखता जितिला इंद्र जेणें, ।

तया बोदिता अवरे शीण झाला. । महारी तो भन्न होऊनि ठेला. ” ॥ १५

वदोनि हेंचि उत्तरे त्वरीत वधु वारिला.

वादेला मुपाळ; वधु सन्मुखेंचि वैसला. ।

वधुपच भूप धर्मराज दु ख पायला. ।

निकें म्हणोनि अतरीं मुकुंदराज चितिला. ॥

१६

अथानतरें द्रौपदी भूपतीतें. । म्हणे, “आणि, रे, द्यूतकर्मासि येयें. ।

तुना जितिला धर्म कापट्यमुद्धी. । पुन्हा द्यूत खेळों, त्वरे आण आधीं.” ॥ १७

असें बोलता आणिले द्यूत वेगीं. । मुपाळापुढें मांडिले लागेगीं. ।

स्मरोनी हरी वेंसली हादकागीं. । उभा राहिला कान्हया शृष्टिभागीं. ॥ १८

वैसली समेसि देवि कजरीटलोचनी.

शोमली नमात जेवि दिव्यरूप दामिनी. ।

स्मरोनि देव अतरीं त्वरीत दाव टाकिला,

सोडवी पतीसि. भूप अतरास खोंचटा. ॥

१९

आपणासि सोडवी लज्जनी दाव दूमरा.

पारिती अनायनाथ, दीनवधु, सोयरा; ।

म्हणोनि दाव जिकिला, कळे जनासि कापसे ?

परतु काय जाणतीळ पापरूप वारमें ? ॥

२२०

पातला पुढें शकुनि आदरें, । भूपतीप्रती बोलिटा वरें. ।

“कुळोंगनेसि, हो, काय खेळणें ? ” । मेडिलें कम गूढ दुर्जनें. ॥ २१

अथानतरें तो उठे पापसिंधू । निघाले सर्वे सर्वही राजवधू ।
 असह्यात वेधीत तो वीरमेळा । नृपाळासवें चाळिला, लोभपाळा. ॥ २२
 दिनाचेपरी देखिले पांडवातें; । दयापूर आला कृपासागरातें ।
 करी छेम माया जसी बाळकातें, । करे कान्हयें पूसिलें लोचनातें. ॥ २३
 धर्मजीप्रती प्रेम नावरे. । भूपती उभा राहिला त्वरें. ।
 स्वजन, सोयऱ्या, सातळ्या, हरी, । जनक, माउली, आमुची खरी. ॥ २४
 चिद्धना, हरी, देवनायका, । सगुण, श्यामळा, विश्वन्यापका, ।
 जय जया जया सिंधुजापती, । वर्णिता तुतें भागल्या श्रुती. ॥ २५
 हरी, सिंधुजामात, देवा, समर्था, । कृपाकूपणें वारिसी भक्तचिंता. ।
 तुझा पार नेणे स्वयें सृष्टिकर्ता. । त्रिदें साच केलों तुगा आजि, ताता. ॥ २६
 कळेना सिमा हे धराधारकातें, । कळेना तुझे रूप वेदा स्मृतीतें, ।
 कळेनासि ध्याता महायोगियातें, । असा पावती भक्तभानार्थ जेथें. ॥ २७
 मुकुंदें किती वारिला, बैसवीला. । समाधानवृत्ती स्वयें नीववीला. ।
 चतुर्भूज सर्वोत्तम धर्मजीतें । कृपाकूपणें वीज सागीतले तें. ॥ २८
 सभापनिची हे कथा पूर्ण जाली. । यदूनायकें सर्व सपूर्ण केली. ।
 जयामाजि हे कीर्ति नारायणाची । जना तारिते भीम पाळी भनाची. ॥ २९
 जें तो शक वेदफणींद्रतिथी, ऋषिआत्मज तो परिधानि असे,
 वर्षा ऋतु, श्रावण शुद्ध त्रिजे, भृगुगार, मघा उड्ड पूर्ण वसे, ।
 वर यान घडी शरवेद इती उदधीतनयेभिहि ज-म दिसे,
 कवि रामसूतात्मज दास नवा रूप पद्मतळातळि राजितसे. ॥ ३०
 वसूची पुरी, ती तळीं ग्राम आरे; । जयाचें 'तुझा' नाम हें शोभताहे. ।
 वसे मडळी सर्वही सज्जनाची. । पहा वस्ति ते रामसूतात्मजाची. ॥ ३१
 जयाचा पिता नाम वीनायकाचें, । यशोदा अभीधान मातेसि साचें. ।
 मुळारम हा वेद सुदर्य आहे. । सुराशिषूचा गुरू गोत्र पाहें. ॥ ३२
 प्रथम तरि क्षिराब्धी दीपळा ज्यासि, पाहें.
 सजन मित्रवर्ण हें दुजें नाम आहे. ।
 यदुपतिभितेचा तान ग्रामाभिधानी.
 प्रवर तिन तयाचे साजिरे दिव्य खाणी. ॥ ३३

कथा वाचितां, ऐकतां दोष जाती. । अवे नाशुनी, सर्व जाती दिगंती. ।
असे न्यून तें पूर्ण संतीं करावें. । पदप्रासार्थी वरें वीवरावें. ॥ २३४

२३. पुंडलीकचरित्र.

(वीरेश्वरकृत.)

पायकी कारि सुखें पितरांची, । चाड जो न धरुनी इतरांची, ।
देउनी हरि अभीष्ट वरातें । तोपवी सतत त्या नृवरातें. ॥ १

पूर्वी ब्राह्मण पुंडलीक म्हणुनी नामाधिळा जो भला,
होता पावनभूमि पंढरपुरी, विद्वद्वर्णी शोभला. ।
पूजी दैवतबुद्धिनें स्वपितरां सानंद काळत्रयीं.
मानी तद्वचन प्रमाण अवघ्या कार्यी, जशी कीं त्रयी. ॥ २

कोणी एक दिसीं विधातुसुत तो योगीश, भक्ताप्रगी,
गेला त्या यमुनातटा, हरि असे जेथें उभा गोगर्णी. ।
त्यातें कृष्ण पुसे हळूच विनयें, “आलासि कां, पावना ?”
तो बोले मग, “दर्शनार्थ तुझिया आलों, जगज्जीवना. ॥ ३

पथीं देखिला पुंडलीक, दिजाली, । जया पाहतां पातकां सर्व जाती. ।
करी मायवापांचिया पूजनातें; । न लेखीच देवा तथा याजनातें. ॥ ४

तयाची कशी भक्ति ते, देवराया ? । तुवां शीघ्र यावें परीक्षा कराया.” ।
म्हणे कृष्ण हांसोनि “आतां चला, हो. । घडे आजि आम्हांसि सत्संगलाहो. ॥ ५

गोगोपष्टंदसमवेत तया मुनीतें । आला पुढें करुनि भीमरथी धुनीतें. ।
तीच्या तटीं तरतळीं हरि, चिद्विलासी, । थोपी स्ववत्सकळपांसि, तया मुलासी. ॥ ६

तो सतोष मुरली मग वाजवी, । मंजुळ घ्वनिभरें नभ गाजवी. ।
लोक तेथिल समस्तहि तेधवां । येउनी द्रुत विलोकिति माधवा. ॥ ७

नमस्कारुनी सर्व डेळे खुदारी. । नसे पंढरीमाजि कोण्हा विढारी. ।
न देखोनि त्या पुंडलीकदिजातें, । वदे तें ऋषी श्रीखगेशचजातें. ॥ ८

“पिलाहूनि तो श्रेष्ठ कोणा न मानी । पिता तूं जगाचा स्वमक्ताभिमानी. ।
गृहा जाउनी युक्तिनें, वासुदेवा, । विलोकीं, परीक्षीं तया भुमिदेवा.” ॥ ९

मोहें नारदवाक्य ऐकुनि, तदा श्रीकृष्ण गोपांप्रति,

“गाई चारित सावधान अवघे येथें असा संप्रति; ।”

ऐसें बोधुनि चालिला ऋपिसर्थे, तो पावला त्या क्षणीं

विप्राच्या सदनासि, निज रत जो सङ्गत्संरक्षणीं. ॥ १०

उभा ठाकला अगणीं दीनबधू. । पुढें जाउनीं तो ऋषी ज्ञानांसिधू ।

कथी पुंडलीकासि वृत्तांत सारा. । “त्रिलोकीं” म्हणे आदरें, “वेदसारा. ॥ ११

परब्रह्म जें बोलिजे पै श्रुतीने । निराकार, तें या मनुष्याकृतीने ।

स्वमायाविलासें असे व्यक्त, पाहीं. । तुझ्या भक्तिनें यासि जाली कृपाही.” ॥ १२

“अगा, मायबापांविना देव नाही. । दुजा तो न मानेचि माझ्या मनाही. ।

जगीं मायबापां म्हणोनीच लोकीं । सदा प्रार्थिजे दैवतातें, विलोकीं. ॥ १३

हो ‘मातृदेव, पितृदेव’ म्हणौनि घेदीं । कीं बोलिलें. कवण, गा, तुजला निवेदी !

देवर्षि तू विबुधवदहि, बोधराशी; । मी बाळ काय विनवू तुज ईश्वरासी ?” ॥ १४

पिता तें वदे आदरें नर्दनातें. । “हरीला समर्पि वसूं आसनातें. ।

सुतें टाकिली इष्टका येक भारी. । उभा राहिला तीनरी कैटभारी. ॥ १५

म्हणे लोक तें, “घोटता काय याची ? । पहा ईट हे पाय घांसावयाची

वसू दीवली निर्भये या द्विजानें. । अहो, मानिली तुष्टचित्तें अजाने.” ॥

उभा बाड वेळ ग्रभू त्या समाजीं. । महाबाहु ठेवी करदंढ माजीं. ।

द्विजें आपुली फार केली उपेक्षा, । तन्ही तो घरी दर्शनाची अपेक्षा

सोळा प्रकारें पितृपूजनातें । सारोनि, तो आंखली मनातें, ।

यानंतरें येउनि माधवातें । वदी, तसा त्या विधिसंभवातें. ॥

भावें जोडुनि हात, ठाकुनि उभा, विज्ञापना तें करी.

“पूजा श्रीगुरुची करीत असतां आलासि तूं लोकी

होतां पूजन सर्गही लगवों आलों तुझ्या संनिधीं.

केला म्यां अपराध; तू तरि नतनाता कप. ॥

“कृपासागरा, ऐहिकामुष्मिकांची । नसे कामना, देहगेहादिकांची ।
पुरे पूर्वपुण्येचि नेत्रांघुजांला । तुझ्या दर्शनाचा महालाम जाला.” ॥ २२
म्हणे नारद “ब्राह्मणा, माग कांहीं । मला तोप वाटे, जगन्नायकाही ।
जयाच्या प्रसादासि हे देव सारे । सदा वांछिती, तूं न वेसी कसा, रे ?” ॥ २३
मनीं जाणुनी नीट देवाश्यातें । वदे आदरें, जोडुनी तो श्यातें ।
“मुकुदा, करीं आपुली मात साची । उभा तूं जसा येथ, राहीं तसाची ॥ २४
तुझ्या दर्शनें पंडितां, पामरांसी । घडो मुक्ति देहावसानां नरांसी ।
वरी नामसर्कोर्तनीं बुद्धि राहो । स्वरूपानुसंधानयोगी स्थिरा हो.” ॥ २५

“जेसें तू घदलासि, तेंचि अवघें होईल येथें पुरी.

जा आतां जनकासमीप. फळली त्वभक्तिवल्ली पुरी.” ।

ऐसी ऐकुनि माधवोक्ति मग तो सतुष्ट आला गृहा.

जाला पात्र अपार पूर्वसुकुतें त्या ईश्वरानुग्रहा. ॥ २६

मूढांसही देउनि आत्मबोधा । तारी हरी, नासुनि जन्मबंधा ।

याकारणें विठ्ठल नाम त्याचें । जालें, पहा, हो, त्रिजगपित्याचें. ॥ २७

भक्तत्राणालागि ज्या विठ्ठलानें । केला क्षेत्रां वारा सद्वत्सलानें, ।

तो पै कर्ता जंगमस्थावरांचा, । त्राता, स्वामी, तोचि वीरेश्वराचा. ॥ २८

२४. पारावतचरित्र.

(वीरेश्वरकृत.)

श्रीकृष्णस्वपदातें घ्याती जे जन, तदीय विपदातें ।

हरुनी शीघ्र, तयातें पाळी, देउनि कृपेचि अभयातें. ॥ १

पशुपतगादिक जाती श्रीहरिचरणासि शरण जरि जाती; ।

त्यांचें संकट हरितो दीनदयाळू, प्रभू असा हरि तो. ॥ २

पूर्वीं वनद्रुमातें आश्रयुनी, घ्यात भक्तिमुगमातें, ।

होता कपोत बरवा; त्याची जाया तशीच मजुरवा. ॥ ३

तेथें मांसाहारी आला, हो, भिछ, काननविहारी. ।

रंखावरि दीनातें पाहे तंव तो कपोतमिथुनातें. ॥ ४

सोडी श्येनखगातें त्यावरि, चापींहि योजुनि खगातें, ।
 ठाके लक्षहि धरुनी, दानपतगामिणीं स्पृहा धरुनी. ॥ ५
 म्याला अतः करणीं व्याधाची खग कळोनियां करणी. ।
 वोळे देवा स्मरुनी, “ तारीं आम्हां, हरी, कृपा करुनी. ॥ ६
 भूरि भिल्ल, नभी तो श्येन असे, त्यासि पाहुनी भीतो ।
 ओमुचा जीव. मुरारी, आता पाळीं कृपे, भृतदरारी. ॥ ७
 नश्वर देह, विकारी, मोक्षोपायीं तथापि उपकारी, ।
 जावो भगवत्स्मरणें, काळीं न पडो परतु दुर्मरणें. ॥ ८
 पाळन निजदासाचें करणें जें, तें तुजें विरुद साचें. ।
 त्याची विस्मृति पडली, यास्तव आम्हांसि गति असी घडली. ॥ ९
 भवभयसागरपांता, तारीं, कृष्णा, कृपे द्रुत कपोता. ।
 आता प्राण न तगती क्षणभरि. तुजनीण कोण आन गती ! ॥ १०
 दुर्जननारणहरिनें दीनखगोक्ती कृपाकरें हरिनें
 परिमुनि, सकट सारें हरिलें येक्या क्षणां, निगमसारें. ॥ ११
 बोडी चापगुणातें भिल्ल बळें जै, तदीय चरणातें ।
 डसला भुजग रुहसा; पडला तो भूररी अनोकहसा. ॥ १२
 शवरकरस्थितपत्री सुटला, तेणेंचि गगनगत पत्री, ।
 श्येनाभिष तो वधिला तें वानिति ते फोत सुखनिधिला. ॥ १३
 आश्रयुनी नीडा या राहू अथवा नभातारें उडायो ।
 होतो भीत, मुकुदा; तें भय हरिलें तुवाचि सुखकदा. ॥ १४
 एव श्रीहरिनुतितें पारावत ते करोनि, शुभमतितें ।
 लावुनि भगवद्भजनीं, फिरते जाले जनीं तथा विजनीं. ॥ १५
 ऐसा क्षिप्र करातें देउनि भक्ताचिया प्रकारातें, ।
 भयवारिनिधीं तारी वीरेश्वरविमु, अनेकभवतारी. ॥ १६

२५. सोमवारचरित्र.

(वीरेश्वरकृत.)

श्रीपार्वतीजानिपदांबुजाता । वंदोनि भावें, त्रितपारिजाता, ।
 वाहीन मी वाक्कुसुममालिकेतें, । सतोपिजे जेपि दयानिकेतें. ॥

ज्यासादिकीं सरसवाक्यसुवर्णमाला । ज्या अर्पित्या कविवरीं विबुधोत्तमाला, ।
मी द्रोण नीरस सुमांप्रति अर्पितों, र्थी । तो देव सर्वसम, जेवि पिता स्वतोकीं ॥२

मोळा शंकर तो भवाब्धि ओंपुल्या भक्तांसि रक्षी, पहा.

साना थोर, विमूढ, मुझ न म्हणे, संसारसतापहा. ।

भक्तांचें यश वाढवी त्रिमुवनीं दावोनि लीला जनां,
भावें मी स्मरतों निरतर त्या देवा मगोरंजना. ॥ ३

पूर्वी ब्राह्मणपुत्र दुष्ट, कपटें होवोनिया दंपती
आले, हो, नळराजपौत्रगृहिणीसकासि ते दुर्मती. ।

सांचें द्योपुरुषत्व तथ्यचि करी पूजोनि सीमतिनी;
एका ते बरवी कथा निजगनीं श्रीशंकरा चिंतुनी. ॥ ४

पूर्वी येक पुरीं, विदर्गविपथीं, दोघे द्विजाती भले
होते; पंडित, शांत, दांतहि, सदाचारें बरें शोभले. ।

नामें विश्रुत वेदमित्र, दुसरा सारस्वत क्षमातळीं,
ज्याची मानसवृत्ति निर्मळ सदा तत्वोदकें घूतली. ॥ ५

वेदमित्रसुत जाण सुमेधा. । ईश्वरें दिधलि त्यासि सुमेधा. ।

सो पढोनिहि चतुर्दश विद्या । पायला बहु यशा अनयद्या. ॥ ६

सारस्वतात्मज पढोनि समस्त विद्या, । तो सामवंतहि भजे मग वेदवेद्या. ।
दोघे द्विजार्भक परस्पर मित्रभावें । येके स्थळीं बसति, चोळति मुरखभावें. ॥७

त्यातें देखुनियां गुरू म्हणति तें, “वांनो, द्वितीयाश्रमा,
जाणा, हा तुष्टि योग्य काळ; मर्दनीं राहोनि कां, गा, श्रमां ? ।

आतां जाडनिया, नृपा रिशबुनी, मगूने आणा धनें. ॥ ८

आम्ही दुर्बिध, वृद्ध, यास्तव अर्षीं सांगीतलीं साधनें. ॥ ९

पितृमुखोद्गते मजुभाषणें । करुनियां सुर्वे कर्णमूषणें,
नमुनि, चालिले भूपचना, । हृदयि चिंतुनी त्या चिरतना. ॥ १०

क्रमुनि मार्ग ते राजमंदिरा । क्षटिति पावले, जेथ इंदिरा ।
सकळसिद्धिदा नांदते मलीं, । शिरहने बरी पूर्ण शोभती. ॥ ११

प्रतीहारिवाक्यें सभेमाजि जातां, । नमी भूप भावें तदंशंजुजाता. ।
सदानैसवी आसनीत्यां द्विजांला. । म्हणे, “आजि आम्हां महातोष जाळा.” ॥ १२

आशीर्वाद वदोनि, सर्व ओंनुला वृत्तांत पै सांगती.

उगार्थ द्विज ते नृपासि विनये वल्ले, धनें मागती. ।

होणारापरि बुद्धि दैवगतिनें जाली कसी ते पहा.

मोहें छद्म मनीं धरोनिच करी तो भूप सह्याप हा. ॥ १२

बोले नृपाळ, "महिषी निषधेश्वराची, । भावें मनीं स्मरुनि मूर्ति महेश्वराची, ।

सीमंतिनी करुनि दंपतिपूजनातें । देते अमूल्य पटभूषणगोधनातें. ॥ १३

तुम्ही दपती होउनी त्याच देशा । सुखे गेलिया, मानुनी मन्निदेशा, ।

महालाम होईल, सदेह नाही; । तदा तोप वाटेळ भाड्या मनाही. " ॥ १४

विदर्भाधीशातें द्विज म्हणाति ते मानुनि भया,

" अशा या दुष्कमें दुरितचि घडे, जाण, उभयां. ।

न चाले भक्तांसो कपटलव, जें हेतु नरका.

अयोग्या कार्यार्था धरिल धिक्ता सुज्ञ नर कां ?" ॥ १५

रोपें वदे पुनरपि क्षितिप द्विजांतें.

" मद्राक्य नाइकिलिया दमितों प्रजातें. ।

मातें न लेखुनिहि जाळ कृतोपकारा,

दावीन मी द्रुत तुम्हांप्राति आजि कारा. " ॥ १६

म्याले ब्राह्मण, भंगिकारुनि, तदा ते जाहले दंपती.

तो सारस्वतपुत्र होय महिला, तीचा सुमेधा पती. ।

आज्ञा घेउनि चालिले लगवर्गे चंद्रांगदाय्या पुरा.

मार्गी चितिति कीं मनोरथ कसा होईल तेथें पुरा. ॥ १७

ते भीत भीत हृदयीं तरण द्विजाती.

मार्ग क्रमोनि निषधेद्रपुरासि जाती. ।

द्वारस्थ येकाहि तदा न तया निवारी:

आज्ञा तसी नृपतिची प्रतिसोमवारी. ॥ १८

भार्येसवें राजगृही सुमेधा । भूदेवसंधीं वसुनी स्वमेधा ।

विद्या प्रसंगें कळवी समस्तां. । ते मानुनी हालविती स्वमस्तां. ॥ १९

सीमंतिनी सुनियमें मग दंपतीतें । पूजी, मनीं स्मरुनियां गिरिजापतीतें. ।

दे अर्घ्य, पाय, शुभचंदन, पुष्पमाळा. । वाटे अपारसुख भूमिसुरोत्तमांला. ॥ २०

दावोनि घूप मग दीपहिं, भोजनांतें । प्रत्येक ते करवुनीं रिक्षवी मनातें ।
तांबूल, वस्त्र, मणिभूषणनिष्कराशी । अर्पा, नमी सुमति, जोडुनियां करांसी. २१
त्यानंतरें कृत्रिम दंपतीतें । पाहोनि, हांसे; समजे मनीं ते. ।

आवाहुनी हैमवतीशिवातें । पूजा, नमी. तत्पदपल्लवातें. ॥ २२

देवोनि भूषणदुकूलधनांसि, देवी
“ जालें समर्पित ” म्हणे मग “ वामदेवी. ” ।

दे प्रार्थुनी द्विजवरांसि निरोप जाया.

मानी कृतार्थ आपणा वसुधेशजाया. ॥ २३

सुमेधा स्वमित्रासर्वे चालिला, हो.

म्हणे, “जाहला दैवयोगेंचि लाहो. ।

असत्कर्म केलें, अगा सामवंता;

महादुःख वाटे मना, बुद्धिवंता.” ॥ २४

ऐसा व्याकुळ वेदमित्रसुत तो, चाळे पुढें काननी,

तेव्हां सामवती, मरालगमना, घामेजली आननी. ।

ती, पूर्वस्मृति सर्वही विसरुनी, मानी स्वयें कामिनी,

तो भर्ता आपुला यथार्थचि; असा उद्धोध तीच्या मनीं. ॥ २५

म्हणे, “वल्हमा, सोडुनी घोर रानी । पुढें धांवसी. मी तुझी मुख्य राणी. ।

पहा, येतसें एकली, प्राणनाथा. । मनीं जाण तूं त्वदिना मी अनाथा. ॥ २६

छता पुष्पिता भेटुनीयां द्रुमातें । दिसे हांसते कीं विलोकुनि मातें. ।

घनच्छायकुंजीं त्वरे ये रमाया. । नसे अंतरी, सांग, का तूज माया ? ॥ २७

मंद प्रभंजन कंसा यमदेशवासी । योषित्प्रभंजनचि मंद मनोमवासी ।

होवोनियां दृढ सहाय, मंदीय देहा । पोळीतसे. तुजविना सुख कोण दे हा ! ॥ २८

काळा पिकाद्विज विलोहितनेत्र; पापी,

वाल्यां अरिष्टपरिपालित घोररूपी, ।

उन्मत्त, पावुनि मधु स्वर पंचमाचा;

बोळोनि मान हरितो प्रमदोत्तमांचा. ” ॥ २९

तें दीन वाक्य परितोनि म्हणे स्वमित्रा.

“ कां, गा, वृथा भ्रमसि, मंदहृदयांजमित्रा ? ।

तू की युवा, पुरुष, पंडित, सामवंता;

ऐसा विनोद न करी बहुबुद्धिमंता. ” ॥

३०

“ मी अंगना, सामवती; त्वदीया । भार्या; न वाणी छटिकी मदीया. ।

देवोनि आर्लिगनचुंबनांतें । संतोषवीं शीघ्र रूपे मनातें. ” ॥ ३१

सुमेधा तदा स्त्रीत्व त्याचें परीक्षी. । उरोजांवरा आंसुडोनी निरीक्षी. ।

पृथु, क्षिण्व वक्षोजकुंभद्वयातें । विलोकूनि, पावे मनीं तो भयातें. ॥ ३२

“ हा हा ! कैसें पूंस्त्व गेलें ययाचें ? । आलें स्त्रीत्व, स्थान जेंही भयाचें ? ।

केलीं कृत्यें केंवि लोकां कथावीं ? । दुःखांभोधीं कीं बुडालें अथावीं. ॥ ३३

शिबीं भक्ति सीमंतिनीची कळोनी, । महापाप केलें नृपासीं मिळोनी. ।

तयाचें फळ प्राप्त आतांचि जालें. । विधीनें कसें घातलें मोहजाळें. ॥ ३४

ऐसें ईश्वरकृत्य. येथ न सुचे कांहीं मना संप्रती.

गेहा जाडनियां कथूं सकळही वृत्तांत तातांप्रती. ।

ते ज्ञाते करितील यत्न ” म्हणुनी निर्धार ऐसा करी.

सांगे सामवतीस “ काम पुरवूं, ग्रामासि ये लौकरी. ” ॥ ३५

ऐसें सामवतीस बोधुनि, पुरा आला सुमेधा भला,

जो निष्काम, शमादिसद्गुणगणें विद्वज्जनीं शोभला. ।

भावें बंदुनियां गुरुप्रति, तया तन्मित्रसारस्वता,

बोले, “ दैववळें आंम्हांसि फळली ते तूमची निस्वता. ” ॥ ३६

सांगे तदा त्यां सकळा उदंता. । ऐकोनि सारस्वत तो स्वदंतां ।

चावोनि, बोले, “ मज दुर्मर्तीनें । केला कसा घात महीपतीनें ? ॥ ३७

“ आतां जाडनि त्यासि शिक्षिन,” असें बोलोनियां, बांधवा

संगें घेडनि, पावला नृपसभे तो सत्वरें तेघवां. ।

कोपें कांपत भूपतीप्रति म्हणे, “ मत्पुत्र हा नाशिला.

यातें स्त्री करुनी शिरावरि वृथा कां घेतली, रे, शिला ? ॥ ३८

तुझा दोष, दुष्टा, किती, रे, वदावा ?

असा काय होता तुझा सांग दावा ? ।

तुजें शापुनी जाळितों आजि पाहा.

खरा बोल माझा, नृपा, जाण पां हा. ” ॥

३९

परुपवचन ऐसैं ऐकुनी मूपतीनैं,
नमुनि, विनविलें तैं भीतिसर्वाकृतीनैं ।

“अविहित घडलें हें कर्म माइया अदृष्टें.”

हुत करि अनुकंपा, पूर्ण होती त्वदिष्टें ॥

४०

वसुनि या पुरीं सर्वमंगळा । सतत देतसे सर्व मंगळा.

नतजनांप्रती रक्षिते, पहा, । शिवकुटुंबिनी हे भयापहा. ॥

४१

मजसवें चला अंबिकालया. । व्यसन तूमचें जातसे लया. ” ॥

वदुनि यापुरी त्या द्विजांसवें । त्वरित जाइजे भूमिवासवें. ॥

४२

येवोनि तो नृप करी गिरिजार्चनातें, ।

देवोनि तच्चरणवारिरुहीं मनातें. ।

प्रार्थीनियां मग म्हणे, “द्विजनंदनाला

देवोनि, पूंस्त्व, जननी, रिश्वी मनाला. ॥

४३

केले म्यां अपराध मूढमतिनैं; आतां करावी क्षमा.

त्वत्प्राप्तीकरनी पहा म्हणविते सर्वसहा हे क्षमा. ।

तूं सच्चित्सुखरूपिणी, श्रुतिनुता, देवी, जगत्साक्षिणी.

मी दीनाहुनि दीन जाणुनि, रूपे दे चित्त मद्रक्षणी. ” ॥

४४

या रीती करित स्तुति त्रिदिन तो रोहे महाभक्तिनैं;

तेव्हां तोपुनियां रहस्य कायिलें रायासि चिच्छक्तिनैं. ।

“मद्रक्तें कृत कार्य, तें अवृत्त पैं नोहेधि, गा भूपती.

हे नांदोत महीसुरात्मज सुखें होवोनि जायापती. ॥

४५

सारस्वतासि सुत होइल पुण्यराशी. । आतां तुम्ही सकळ जा निजमंदिरासी. ” ।

ऐसैं वदोनि गिरिजा मग गुप्त जालीं. । तोपे अपार तंन भूप; तथा द्विजाडी. ॥४६

अपार धन देउनी द्विजवरा पुरा पाठवीं.

धरापति घरासि येउन नि हर मनीं आठवीं. ।

म्हणे, “शिव निजाश्रिता भवभयांबुधी तारितो.

तदीय शुभकीर्तितें त्रिभुवनांत विस्तारितो. ” ॥

४७

सुमेधासि देवोनियां कन्यकेला । विवाह द्विजेंद्र यथाशास्त्र केला. ।

शिवानुग्रहे त्पासि सत्पुत्र जाला. । मनीं तो स्मरे शंभुपादांबुजाला. ॥ ४८

ऐसे पवित्र शिवभक्तचरित्र भावें । जे कीर्तिती जन, तयांसि निजप्रभावे ।
संरक्षितो गिरिश पूर्णकृपे, विलोकी; । वीरेश्वरप्रभु असा प्रथित त्रिलोकीं ॥ ४९

२६. सीताकल्याण.

(वीरेश्वरकृत.)

जें ब्रम्हवस्तु कथिलें निगमागमांनीं, । जें घ्याइलें स्वहृदयीं मुनिसत्तमांनीं, ।
तें दैवत प्रगटलें रघुभूपगोत्रीं, । रामाख्य सुदर, जसा रवि पूर्वगोत्रीं ॥ १

तो श्रीराम सबहु गाधितनयें प्रार्थोनियां आणिला.

आनदें मिथिलापुरासि जनकें देखोनि वाखाणिला. ।

तेथें शंकरचाप बोद्धुनि करें जाला यशस्वी वरा.

घाळी माळ गळां तया जनकजा, लाजोनि पीतांबरा. ॥ २

कौशिकासि तंय त्या जनकानें । बोलिलें, परिततां जन कानें. ।

“ आजि राघवविवाह कराया, । सांग यत्न मजला, मुनिराया.” ॥ ३

“ रामासि देतो सुगुणा स्वपुत्रिका. ” । ऐसी लिहोनी शुभलग्नपत्रिका, ।

साकेतभूपाप्रति शीघ्र पाठवीं; । मैत्री मनीं पूर्विल नीट आठवीं. ” ॥ ४

मुनिवचन नयजें ऐकुनी भूपतीनें, । हित समजुनि केलें तेंवि त्या सन्मतीनें. ।

दशरथनगरातें चार तें शीघ्र जाती, । वसति निपुण जेथें तुष्ट सारे दिजाती. ॥ ५

तें दौवारिक भूपतीस कथुनी चारांसि त्या मागुती

नेती सन्मुख. ते तयासि नमुनी वृतांत पै सागती. ।

देती पत्र सकुसुमाकित. सुखें बाचूनि राजा भला

बोले, “ आजि अपार पूर्व सुकृतें सत्संग कीं लाभला. ” ॥ ६

चारांसि तोपवुनि, पाठवुनी पुढारीं,

आला जना पुसुनियां आपल्या विडारीं. ।

तेव्हां ससैन्य, सकुटुब, महोसवानें,

राजा निघे अतिशयें निजवैभवानें. ॥

मार्ग क्रमोनि मिथिलेसि समीपदेशीं,

योग्य स्थळीं उतरला निजसंपदेशीं. ।

गाधेय जाणुनि उदंत सतोप जाला.

आला पुढें करुनि शीघ्र तदात्मजाला. ॥

गौतमसुत जनकातें बोले सानंद, “ रामजनकातें ।

भेटाया जा नवसा द्या, हो, रामासि आजि जानवसा. ” ९

वचन शतानंदाचें मानुनियां तें निधान आनदाचें, ।

त्या स्कंधावारातें आला घेवोनि सर्व, परिवारातें. ॥ १०

हृदयी पटवासाचें लावुनिया चूर्ण बहुत, वासाचें, ।

भेटुनि, वैसति राजे, ब्राह्मणही सकळ. तें सभा राजे. ॥ ११

गाधेय बोले मिथिलाधिपातें. । “ सीतेसि रामाप्रति पक्षपातें ।

देसी जसा, तेंविच लक्ष्मणाला । दे ऊर्मळेतें, शुभलक्षणाळा. ॥ १२

दोघी बंधुसुता; तयांत भरता द्यावी तुवा मांडवी.

शत्रुना, ध्रुतकीर्ति ते गुणवती, येक्याच त्या मांडवी. ।

लग्नं चारि करोनि घे यश जगीं. हे, जाण, पात्रें मली, ।

वंशें आणि गुणीं तुम्हासि समता. भायें असीं लाभलीं. ” ॥ १३

तेव्हां तो मिथिलेश वदुनि, वदे. “ हो तेंवि. आतां वरां

पूजाया मज दे निरोप, हृदयीं चितोनि लक्ष्मीवरा. ” ।

ऐशी ऐकुनि ते सदुक्ति, अवघे तेथें तया मानिती.

आतां धीर, अभिज्ञ, यासम दुजा नाही असें मानिती. ॥ १४

शतानंदाज्ञें तव नृप गणेशार्चन करी.

वसिष्ठाळा पूजी. मग सुवसनें दे झडकरी ।

वरांला त्या चौघां; बहुविध अलंकार करुनी,

मुद्या घाली बोटी, रिझुनि हृदयीं हात धरुनी. ॥ १५

हातीं देठनि नारिकेल, चवघा अश्रांवरी वैसवी.

वाघें गानरवें सुवारवनितानाव्येति उल्लासवी. ।

व्याहारांसीं समवेत तो हलुहलु चालोनि आला पुरा.

त्यातें हाटकमदिरीं उतरवी. सतोप मानी पुरा. ॥ १६

आला गृहासि जनकप्रभु त्याच काळीं.

रात्रि क्रमोनि, उठुनी मग तो सकाळीं, ।

- क्षाळी पदकमलातें. ओती भार्या विशुद्ध कमलातें. ।
 मधुपर्काहि विधीतें आणुनिया दे तया मग सुवी तें. ॥ २६
- लक्ष्मीपतितें स्मरुनी ठेले अतःपटा करीं धरुनी. ।
 मगळ अष्टक गाती. म्हणती भूसुर हरीच सागाती. ॥ २७
- तो हेरव, समस्त विघ्न हरुनी, रक्षो तुतें सर्वदा.
 गीर्देवी तुज वेदशास्त्रनिपयीं हो अर्थदा, शर्नदा. ।
 श्रीमद्देशिकवाक्यद्वद्गत असो. जावोत मायामळें.
- ब्रह्मेशादिसुरोच नित्य तुजला, रामा, करो मगळें. ॥ २८
- गौरीशंकर जेंवि नादति, रमाविष्णुप्रभू ज्यापरी,
 यावच्चददिनेश तेंरि ओणुल्या भार्येसवें भूवरी, ।
 रामा नाद सुखें. निशाचरगणा शिक्षीं सदा दोर्बळें.
 पाळीं दीन जनां कृपे. प्रतिदिनीं होती तुला मगळें. ॥ २९
- मुहूर्तविद शालर त्वरित बाजवी त्याक्षणीं.
 द्विजीं पठहि काढिला रघुनराचिया वीक्षणी. ।
 सुखावळि महीसुता, पतिस अक्षता बाहुनी,
 तसाचि मग रामही बहु रिसे तितें पाहुनी. ॥ ३०
- कन्यादान दिळें अभिज्ञ जनकें त्रिष्टुक्त त्या राघवा.
 झाला मानवसच तुष्ट बरवा. त्या उत्सवें आषवा. ।
 रामें मगलसूत्र भूमितनयाकठी करें बाधिलें.
 स्वर्गी बोलति देव कार्य ओंमुचें या ईश्वरें साधिलें. ॥ ३१
- दोघा ककण बाधुनी द्विजवरीं, त्या बोहलीं बैसुनी,
 लाजाचा मग होमही करविला अत्यंत उल्हासुनी. ।
 ऐसे चारि विवाह एकसमयीं श्रीमदिरिं जाहले.
 तेथें उत्सव पाहुनी जन तदा मोदाबुधीं पोंहले. ॥ ३२
- पाहू सूनमुखें तिघीहि विहिणी प्रार्थोनिया घाणिल्या.
 पाटाऊ हिरवे, सकचुक, बरे, देवोनि सगमानिल्या. ।
 अर्की घेउनिया सुनासि, चपकें गोक्षीर तें पाजुनी,
 देती अन्नभूषणें. निरखिती श्रभूस त्या लाजुनी. ॥ ३३

स्थापावया त्वरित त्या कुलदैवतातें
सांगे, बलाबुनि त्या स्वपुरोहितातें. ॥ १७

भार्येसमेत मग न्हाउनि संप्रदायें,
पुण्याहवाचन करोनि, समर्पिं दायें. ।
ऐकोनि मात वरवीं स्वपुरोहिताची,
तो स्थापना करि तदा कुलदैवताची. ॥ १८

तैसाचि पंक्तिस्थही कुलदैवतातें
पूजी, मनीं समजुनी आपुल्या हितातें; ।
प्याला वसिष्ठ गुरु, बोधक तंत्रमंत्रां,
राहे सदा जबाळि सुज्ञ सुमंत मंत्री. ॥ १९

करवुनी द्विजबांधवभोजना, । सरस अन्न दिलें इतरां जनां; ।
मग सुपीतपटेंचि सुवासिनी । बहुत भूपयल्या पुरवासिनी. ॥ २०

आनंदें दुसरे दिनीं जनक तो घेवोनि त्या बांधवां
जातां पंक्तिथालया, सकळ ते येती पुढें तेघवां. ।
बुक्का लावुनियां, परस्पर उरीं आळिगुनी, भीतरीं
वेगें जाउनि, पंक्तिनें वसुनियां, उल्लासती अंतरीं. ॥ २१

शेले आंथरुनी तळीं बसविले ते नोवरे, गोजिरे.
पागोटीं, पटके, झगेहि दिधले ते भर्जरी, साजिरे. ।
मोठे हार, तुरे, सुगंधहि विडे देवोनि लोकांसही,
तैसें आदरिलें नृपें न चुकतां दाटीत येऊसही. ॥ २२

सारे बाहेरि आले. मग वर चवघे पाहुनी योग्य वाहां,
हाते त्यां केसरातें धरुनि वळेंघले. चालिले त्या विवाहा. ।
बायांचें घोष होती बहुविध; गणिका नाचती राजवाटे;
गाती गाणीं स्वरानें; परिसुनि वरवा तोष सर्वांसि बाटे. ॥ २३

त्या द्वारदेशीं कुटिलालकांता । चोंवाळिती पाहुनि विप्रकाता. ।
ते नोवरेही उतरोनि खालें; । श्रीमंडपातें मग शीघ्र आले. ॥ २४

चौरंगीं रामातें बैसवुनीयां, मनोभिरामातें, ।
गौतमतनयोक्तीनें पूजितसे तो क्षितीश भक्तीनें. ॥ २५

- क्षाळी पदकमलातें. ओती भार्या विशुद्ध कमलातें. ।
 मधुपर्काहि विधीतें आणुनिया दे तया मग सुधी तें. ॥ २६
- लक्ष्मीपतितें स्मरुनी ठेले अंतःपटा करी धरुनी. ।
 मंगळ अष्टक गाती. म्हणती भूसुर हरीच सागाती. ॥ २७
- तो हेरंब, समस्त विघ्न हरुनी, रक्षो तुतें सर्वदा.
 गीर्देवी तुज वेदशास्त्रविपयीं हो अर्थदा, शर्वदा. ।
 श्रीमद्देशिकवाक्यद्वय असो. जावोत मायामळें. ।
 ब्रह्मेशादिसुरोच नित्य तुजला, रामा, करो मंगळें. ॥ २८
- गौरीशंकर जेवि नांदति, रमाविष्णुप्रभू ज्यापरी,
 यावच्चंद्रदिनेश तेंवि आणुल्या भार्येसवें भूवरी, ।
 रामा नांद सुखें. निशाचरगणां शिक्षीं. सदा दोर्वळें.
 पाळीं दीन जनां कृपे. प्रतिदिनीं होती तुला मंगळें. ॥ २९
- मुहूर्तविद झालर त्वरित बाजवी त्याक्षणीं.
 द्विजीं पढहि काढिला रघुवराचिया वीक्षणीं. ।
 सुखावळि महीसुता, पतिस अक्षता पाहुनी;
 तसाचि मग रामही बहु रिक्षे तितें पाहुनी. ॥ ३०
- कन्यादान दिलें अभिज्ञ जनकें विध्युक्त त्या रापवा.
 झाला मानवसंघ तुष्ट वरवा. त्या उत्सवें आषवा. ।
 रामें मंगळसूत्र भूमितनयाकंठीं करे बांधिलें.
 स्वर्गी बोलति देव कार्य आमुचें या ईश्वरें सांधिलें. ॥ ३१
- दोर्वां कंकण बांधुनी द्विजवरीं, त्यां बोहळीं बैसुनी,
 लाजांचा मग होमही करविळा अत्यंत उत्सासुनी. ।
 ऐसे चारि विवाह एकसमयीं श्रीमंदिरीं जाहले.
 तेथें उत्सव पाहुनी जन तदा मोदावृषीं पोहले. ॥ ३२
- पाहूं सूनमुखें तिधीहि विहिणी प्राचीनियां आणिल्या.
 पाटाऊं हिरवे, सकचुक, बरे, देवीनि सन्मानिल्या. ।
 अंकीं घेउनियां सुनांसि, चपकें गोक्षीर तें पाजुनी,
 देती अंबरमूपणें. निरखिती श्वश्रूस त्या लाजुनी. ॥ ३३

आंबा सिंपवुनी, वधू मिलुनि त्या पूजोनि गौरीहरा,

आनंद करवूं हळेदडटणें तेथें तयां वोहरां, ।

सान्या वैसुनि बोळती, “नृपसुते, घेई हरिद्रा करी.

लावीं भर्तृपदासि. नाम वरवें घे आदरें लौकरी.” ॥

३४

देई म्हणे त्यास पदांबुजातें, । भावें नमस्कारिति लोक ज्यातें. ।

राहे उगा तो मग रामया. । ‘ दे दे ’ वदे ते ‘ मज उद्धराया. ’

३५

लावोनियां चंदन, पुष्पमाला । घाळी गळां त्या पुरुषोत्तमाला. ।

श्रीरामही घेउनि नाम तीचें, । तोपें करीं तें उटणे सतीचें. ॥

३६

कांचोळीची गांठि ते राघवानें । डाय्या हातें फेडिली लाघवानें. ।

सीता पाहे त्या जगन्नायकाला. । वाटे मोठें चित्र त्या बायकांला ! ॥

३७

त्यानंतरें जनक तो अजनंदनाला

देवोनि अक्षत, तथा सकळां जनांला, ।

“ यावें तुम्हीं द्रुत समस्ताहि भोजनातें. ”

ऐसें धंदोनि मग ये स्वनिकेतनातें. ॥

३८

मांडोनि स्वर्णपात्रें, बहुविध थटके, शाकसूपान्नभक्ष्यें,

वाढी सूदोघ खीरी, घृत; तंव जनकें सर्वकार्यार्थदर्शें ।

ध्याही जामातृलोकां वसतुनि विनयें, ब्राह्मणां येक रीती,

“ ध्यावें आपोशनातें ” म्हणुनि विनयितां, तेहि तैसें फरीती. ३९

जनकाची ते भार्या सादर विहिणींस बैसवि समार्या.

त्याही भोजन करिती. श्रीरामातें सदा मनीं स्मरती. ॥

४०

उठिले भोजन करुनी, बैसविले ते सभेसि आदरुनी. ।

तांबूलगंधसुमने दिधलीं रायें, हिमांबुही, सुमने. ॥

४१

या रीती दिन चारी आदरिले ते अनेक उपचारी. ।

साडेही करवीले, रात्रीं नवरे सतोप मिरवीले. ॥

४२

जो थोर लोकपाळीं, बांधी बासिंग त्यासिच कपाळीं; ।

हार गळां, दो हातीं गजरे घाळी; तयां जन पहाती. ॥

४३

सुंदर नवरा, नयरी शोभति ते थोर, मत्त हस्तिवरी. ।

सुटती बाण फुलांचे, प्रकाश सर्वत्र बहु हिलाळांचे. ॥

४४

सुमुहूर्तीचि निशांतीं सारे तेव्हां प्रवेशुनि निशांती, ।	
श्रीदेवीचें पूजन करितां, तानंद जाहलें स्वजन. ॥	४९
धेंडे ते नाचविले, देवुनि वल्लें स्वबंधु भूपविले. ।	
पूजन कुण्डदेवाचें केळें, तैसोंचि भूमिदेवांचें. ॥	४६
श्रीसीतारामाचें केळें कल्याण, सौख्यधामाचें. ।	
वीरेश्वर सल्लोकां बंदुनि, वेलें, "रूपेचि अवलोका." ॥	४७

२७. रुक्मिणीस्नयंवर.

(वीरेश्वरकृत.)

श्रीकृष्ण तो प्ररूप, सर्वसाक्षी, तच्छक्ति भोमतनया, नवसारसाक्षी; । ते दंपती प्रथित कारण या प्रपंचा. बंदूं तयां सतत जाणुनि निष्प्रपंचां. ॥	१
प्रकृतिपुरुष भैमीकृष्ण ते पै अनादि. करिति नुति तयांचो देव पद्मासनादि. । सकळ जगहि, देखा, त्यांविना आन नाही. निगमगुरुमुखें हें जाणिजे सज्जनांही. ॥	२
परमेश्वर, ही माया मानवरूपेंचि भूवरि रमाया । येकपणें जे होते जाले भैमीजनार्दन, अहो, ते. ॥	३
पूर्वील सोय धरुनी भैमी हरितें बरी मनीं स्मरुनी; । तेचि कथा परित्तावी, सज्जनहो, फार आगडि असावी. ॥	४
पूर्वी भीमक भूप कुंडिनपुरी होता यशस्वी, बग, मोर्दें घ्यात हृदंबुजीं सतत जो जाणोनि पीतांबरा, । ज्याला नंदन पांच, येक दुहिता, लक्ष्मीपरी सुंदरी. जाया शुद्धमती, प्रमोदमरिता, साध्वी असे मारिरी. ॥	५
विप्रोत्तमों गुण अनेक जनार्दनाचें जे वर्णिले स्वसदनीं, अरिमर्दनाचे; ।	

त्यातें नृपें परिसुनी, 'निजकन्यकेला

श्रीकृष्ण कात,' दृढ निश्चय हाचि केला. ॥

६

रुक्मी ऐकुनि, वासुदेवसुगुणां, जाणोनि पित्राशया,

बोले दुर्मति, धीट तो न धरुनी काहीं मनीं सशया. ।

“आभीरार्भक, चोर, जार, हरि जो सारे जर्गी जाणती,

त्याला भूपतिनें सुता जरि दिली, तें कीर्ति हे कोणती? ॥ ७

राजासीं जरि सोयरीरु करिती राजे, तरां श्लाघता.

येरासि करिताचि ते जनपदीं जाईल, जी, योग्यता. ।

आता जो शिशुपाल भूपति, तथा भी आणितों बाहुनी;

कन्यादान करु; मुहूर्त वरवा नेमा तुम्ही पाहुनी. ॥

८

ऐसें बोलुनि मागवादि सरुलक्ष्मपाळका, वाधना,

पत्रे कुकुममडितें लिहुनिया तो पाठवी तेधना. ।

आनंद सकुटुब कुंडिनपुरा ते पावले लैकरी.

त्यातें भेटुनि भीमभूपति भला हा आदरातें करी. ॥

९

भैमी अप्रजकृत्य ऐकुनि म्हणे, “आता करु काय मी ?

कैसा तो हरि पावतो मज, जया घ्याती मनीं सयमी ? ।

माझा आशय कोण जाणवुनिया आणील त्या श्रीधरा ? ”

ऐसें धितितसे. उगी चहुकडे पाहे सुविवाधरा. ॥

१०

तदा पाहुनी आत विप्रोत्तमातें, । म्हणे त्यासि “रक्षीं कृपे आजि मातें. ।

बलागोनि आणावया वासुदेवा, । तुवा शीघ्र आताचि जावें सुदेवा.” ॥ ११

लिहुनि निजउदता, देउनी पत्र हातीं,

हलुच मग म्हणे ते. “लोक कोणी पहाती ? ।

झडफरि, साखया, जा. घेउनी ये मुकुंदा.

नमिन तव पदातें, भेटवीं सौख्यकदा. ॥

१२

“येतो साधुनि कार्य शीघ्र ” म्हणुनी भैमीप्रति बोलिला.

धैर्य तो मग कास नीट कसुनी वायूपरी चालिला. ।

बाचे बोलत कृष्णनाम नपने काहीं परीं आतितें.

आला द्वास्वतीपुरासि हृदयीं तें घ्यात चिन्मूर्तितें. ॥

१३

हर्म्य, प्रासाद, शाला निरखित नगरीं चाळिला तांतडीनें.

गेळा श्रीकृष्णगेहा, अळस न करितां, दर्शनीं आवडीनें. ।

तेव्हां शौरी तपातें नमुनि, वसवुनी आसनीं, पूजनातें

भावें नानोपचारीं करुनि, सुखवि त्या ब्राह्मणाच्या मनातें. ॥ १४

मग पुसे हरि 'आगमनाचें । कवण काज, अभीष्ट मनाचें ?' ।

विनवि तो द्विज यादवराया, । नतमनोरथपूर्णकरा, या. ॥ १५

"सुमति जे नृपभीमकपुत्रिका । दिधली येक तिनें शुभपत्रिका. ।

समज अर्थ मनीं द्रुत वाचुनी. । तिस रुचे न दुजा तुजवाचुनी." ॥ १६

करी घेउनी पत्र वाची मुरारी, । तदा त्यासि रोमांच आंगों थरारी. ।

मनीं जाणुनी होय भैमी स्वजाया, । करी यत्न तो तीकडे शीघ्र जाया. ॥ १७

"माझा बंधु, कुबुद्धि, आणि नृप हे चैद्यादि सारे पुरीं

मातें रक्षिति, निदिती तुज सदा मोहांध नानापरी. ।

दाटा देउनि जंबुकांसि, ओंपुळा ने'भाग जैसा हरी,

तैसा शिक्षुनियां नृपांसि मजला नेई वळें तूं हरी. ॥ १८

आप्तांसीं सह अंबिकार्चन करूं वाढेरि मी येतसें.

तुंडी त्यासमर्थीच येई, न कळे जैसें नृपांला तसें. ।

तैं रक्षोविधिनें बरीं, लगवों मातें रथीं बैसवीं.

येती भूपति सोडवूं तरि तयां शिक्षोनि उल्लासवीं." ॥ १९

अशी वाचुनी पत्रिका रुक्मिणीची, । मनीं जाणुनी प्रीति योषामणीची. ।

"नृपां दाखवूं आपल्या कौतुकातें," । म्हणे, तेधवां वाहुनी दारुकातें. ॥ २०

"अगा जावया आजि त्या कुंडिनातें । क्षणामाजि आणीं निजस्वंदनातें." ।

शिरीं बंदुनि सूत तो तनिदेशा, । करी तेंवि तें येउनी द्वापदेशा. ॥ २१

विप्रासवें वळवला हरि तो रथातें, । भैमीचिया पुरवूं सर्व मनोरथातें. ।

आज्ञा विचारुनि सुसारथि योग्य याहां । हांकी जवें समजुनी प्रमुच्या विवाहा. ॥ २२

ते शैव्यादि तुरंग च्यारि वरवे वायूपरी घांवती. ।

आयासेविण भीमभूपनगरापाशीं त्वरें पावती. ।

तेव्हां कृष्ण म्हणे मदागमन हें भैमीस सांगावया

जाई, भूमिसुरोत्तमा, तुजवरी संतुष्ट ते व्हावया. ॥ २३

येरीकडे नृपसुता हरिच्या वियोगें
चिंता करीत असतां, तंव दैवयोगें ।

बाहु स्फुरे, नयनही निजवामभार्गी.

मानी मनीं सुखद चिन्हचि तें शुभांगी. ॥

२४

देतांचि आज्ञा गरुडध्वजानें । येवोनि सद्भासि तया द्विजानें, ।

भैमीस सारी कथिली प्रवृत्ती; । तोपे तिची ऐकुनि चित्तवृत्ती. ॥

२५

गेला रथीं बसुनि एकट चक्रपाणी,

हें ऐकुनी स्वपृतनायुत सीरपाणी ।

आला स्वबंधुनिकटीं. घणि यादवांचा

तोपे मनीं निरखुनी प्रिय जो शिवाचा. ॥

२६

तो भीम जाउनि समोर यदूत्तमातें,

विष्णुक्त पूजुनि सुद्धसुखकृत्तमातें, ।

तौर्यत्रिकासहित आणुनि पत्तनातें,

तेथें तया मिरवुनी, रिश्वी जनातें. ॥

२७

तेणें सुंदर मदिरे वसतिला पै दावितां पट्टणी,

बोले कृष्ण, “ यया जनांसि ओसुच्या होईल, जी, दाटणी. ।

आम्हां ठाव उमालया परिसरी पूर्वी असे पाहिला.

ऐसें सांगुनि, येउनी मग पुरावाहेरि तो राहिला. ॥

२८

भैमी ते दुसरे दिनीं सुनियमें नाहोनि अंबालया

आली, पाहुनि लोक सर्व म्हणती, ‘ हे होय पद्मालया. ’ ।

चौघे बंधु समागमोंचि तिजला रक्षावया पातले.

कृष्णार्ते न गणूनियां निजवळें मोहांध ते मातले । ॥

२९

भावे अंबाचर्नातें करुनि, बहुविधें देउनी वायनातें

विप्रांच्या वायकांला, मग निरखुनियां ते पुढें चिद्धनातें, ।

घाली अंभोजमाला, वळखुनि बरवें त्याच सर्वोत्तमाला.

तीतें घेवोनि आला, ऋग्वुनि मग तो सर्व भूपाधमांला. ॥ ३०

आला भैमीसमेत अतिसुखद रथीं बैसला कैठमारी.

डका ठोकोनि, ठेले ‘जय जय’ म्हणुनी भृत्य ते शूर मारी. ।

तेथें रुक्मी स्वसेतें तंव न निरखुनी, फार उद्विग्न जाला.

बोले घेवोनि गेला टकवुनि सहसा कोंवे राजाप्रजांला ? ॥ ३१

जरासंधचैद्यादि राजे प्रतापी । करुं युद्ध आले भले शत्रुतापी. ।

हलीनैं, गदें ताडितां घाणजालें । अदो, सैन्य सारें तदा भग्न जालें. ॥ ३२

राजे होवनि ते पराजित, पुरा गेले महामीतिनैं.

रुक्मी नेणुनि, शौर्य, धैर्य हरिचें, बोले तदा भ्रातिनैं. ।

“या कृष्णासि न जिकितां स्वनगरा मी सर्वथा जाईना.

भैमीयांचुनि एकलाचि गुरुची मी भेटिही घेईना.” ॥ ३३

ऐशी मौढ्यें प्रतिज्ञा करुनि, मग रथी वैसुनी, तो निघाला.

आला घाटावपाला हरिवारि, महिमा नेणुनी, योर घाला. ।

ताडी वाणें छळाटीं निरखुनि समरीं गोपिकाकामुकातें.

छेदी शौरी विलासें खरतर विशिखें त्याचिया कार्मुकातें. ॥ ३४

हातीं घेवोनि खड्ग, द्रुत उतरुनी, धांवतां शौरिपाशीं,

वाणीं खंडोनि, खड्गा, कँवलुनि हरिणें बांधुनी त्यासि पाशीं, ।

तच्छीपीं पंचचूडा खरतर विशिखें कल्पितां, अग्रजातें

॥ धाकें पाहोनि, भैमी विनवि नमुनियां कांतपादांबुजातें. ॥ ३५

येणें मनीं न समजोनि, तुझ्या प्रभावा,

केले अनेक अपराध, महानुभावा. ।

आतां क्षमा करुनि, सोडुनि बंधनातें,

संतोषवीं सकळ आतसुद्धजनतें. ” ॥ ३६

“बापा, बंधन सोयऱ्यांसि करणें नोहे वरें, केशवा.

युक्तायुक्तविवेक ठावुनि, तुवां कीं दाखिलें शैशवा. ” ।

ऐसें बोलुनि, सोडुनी नृपमुक्ता, सन्मानुनी, तो हली

सांगे, “खेद नको करुं, गति अशी दैवें पहा जाहली.” ॥ ३७

त्या भैमीसहि बोलुनी बहुपरी, आज्ञापुनी सैनिकां,

श्रीकृष्णासि पुढें करोनि, नगर तो चालिला, हो, निका. ।

भेरी, दुंदुभि वाजती घनरवें, बाखाणिती भाट ते.

जातां मोदभरें तयांसि गमली थोडीच पै वाट ते. ॥ ३८

वार्ता ऐकुनियां पुरस्स मनुजीं शंगारिली द्वारका.

तै वैकुंठसमा समस्त विद्युधां भासे जनोद्धारका. ।

संलग्नीं नगरीं प्रवेशुनि सुखें आला हरी मंदिरा.

आली तेंवि समागमेंचि सुमुखी ते रुक्मिणी, इंदिरा. ॥ ३९

गृहास पावतां मुकुंद आणि भीमपुत्रिका,

सतोप शूरपुत्र तो लिहोनि लग्नपत्रिका, ।

सुकुंकुमांकिता, विदर्भभूपतीस तेधवां

ससंप्रदाय पाठवी, समस्त मित्रबांधवां. ॥

४०

विलोकितांचि पत्र भीम भूप तुष्ट होउनी

निघे कलत्रपुत्रमित्रबांधवासि घेउनी. ।

ससैन्य पावला क्षणांत त्याच पुण्यपत्तना.

तसेच सर्व लोकही स्मरोनि त्या चिरंतना. ॥

४१

त्यावीर भीमक भूप, सभार्य, यथाविधि नाहुनि, बिभ्रहरातें

पूजुनियां, कुलदैवत, मातृगणांप्रति, तेंविच भूमिसुरांतें, ।

भूपवि देउनि दिव्य, सकंचुक, पीतपटादिक भूसुरदारा.

भोजनही करवी; तंव तोणुनि वानिति ते मग त्याच उदारा. ॥ ४२

तैं दयितेसह तो वसुदेव सनंदन नाहुनि मंगळघोषें,

ऐकुनियां स्वपुरोहित वाक्य करी गणनायकपूजन तोषें. ।

जाणुनि शास्त्रविधान, कुलोचित धर्महि, मातृगणार्चन, नांदी ।

सारुनि, जें कुलदैवत त्याप्रति भक्तिपुरस्सर पूजुनि वंदी. ॥

४३

भीमनृपें दुसरे दिवसांचि यथाविधि पूजुनि यादवराया,

अर्पियली सहिरण्य जळें स्वसुता द्विजबंधुगणीं सुखदा या. ।

हुंदुभि वाजवुनी त्रिदिवीं सुर वर्पति त्या नगरीं सुगनातें.

नाचति वारवधू, मृदुगानरवें तंव रंजविती सुजनांतें. ॥

४४

लग्नाचे बहु सोहळे पुरविले सर्वासि चारी दिनीं.

साडेही करवोनियां, निराविली त्यां आपुली नांदिनी. ।

तैं मानी कृतकृत्य आपण मनीं तो भीम राजा भला,

बोले तो वसुदेवही, "सुसुकुतें सत्संग कीं लाभला." ॥

४५

ऐसा विवाह जगदादिम दंपतीचा ।
 म्यां वर्णिला निजविलासधृताकृतीचा ।
 हे चितितां सुखविती बहुधा मनातें,
 वीरेश्वर द्विज म्हणे 'परित्या' जनातें. ॥

४६

२८. पंचाक्षरीमाहात्म्य.

(वीरेश्वरकृत.)

'श्रीशिवपदजलजातें आठवितां, दुरित तें सकळ जातें. ।
 महिमा शिवदेवाचा न कळे हृदया. कशी वदे वाचा? ॥ १
 समजे गुरूपदिष्टें शिवमंत्रें जन शिवस्वरूप दिष्टें; ।
 म्हणुनि त्याला जावें शरण सुभावं, मनीं न लाजावें. ॥ २
 'पंचाक्षर'मंत्रातें जपुनी दाशार्ह नृप, पवित्रातें, ।
 पापापाप्मानि तुटला. त्याचा भवबंध सर्वही तुटला. ॥ ३
 सूतें 'स्कांद'पुराणी तेचि कथा कथिलि पावन, पुराणी. ।
 रचिली मापाश्लोकीं. श्रोतीं अवधारिजे महाश्लोकीं. ॥ ४
 स्वामी तो मथुरेचा, दाशार्हाभिध नृपोत्तम घुरेचा. ।
 रथहयअनेकपाळी सुभटकदंवहि तसें बहू पाळी. ॥ ५
 जिकुनि भूपतिनिकरा निजसामर्थ्येचि, पार घेउनि करा, ।
 जेणें भूमिसुरांसी पूजुनि, दिधली सतोप वसुरासी. ॥ ६
 त्या भूपा, विनतनया, नेउनि गेहासि, आपुली तनया ।
 देउनि, काशीपतिनें केलें तें लग्न सर्वसंमतिनें. ॥ ७
 तो श्वशुरादेशातें घेउनि, मार्येसह स्वदेशातें ।
 घेउनि, दे धनदानें विप्रांला, जेंवि लाजिजे धनदानें. ॥ ८
 मग नृपति बरा रातीं मंचीं वसतांचि, शंकराराती ।
 पाहुनि दुसऱ्या प्रहरीं निजवाणें त्यासि सत्वर प्रहरी. ॥ ९
 तेव्हां कलावतीतें वाहे क्रीडू महा गुणवतीतें. ।
 ते विनवी, "व्रतशीला मी. न शिवावें तुम्हीं मज तशीला. ॥ १०

- रोगयुता, जे दीना, प्रीतिविहीना, वधू गुणविहीना, ।
पुष्पवती त्यागाची, गर्भवती तेंपि ते न भोगाची. ॥ ११
- मी व्रतयुक्त; नरोढा भार्या तुमची, तरी न मज पोढा. ।
करितें, हो, नमनातें. आता धेयें घरा निजमनातें. ॥ १२
- जे धर्महि, कुल टाकी, भोगियली ते अखड कुलटा कीं. ।
सतत वेद्यागमनें पाप तुवा जोडिलें सरागमनें. ॥ १३
- कामजतापदरातें पावुनि तो नृप, घरोनि पदरातें, ।
बोडुनि भेटे तिजला. आशय तीचा तयासि न समजला. ॥ १४
- अगस्पर्श सतीचा होता, सतत देह नृपतीचा ।
जाला, तर घाविरला; सोडुनि तो तीस मानसीं निरला. ॥ १५
- “हें देह आधिकारी. मी भोगाया नव्हेचि अधिकारी.” ।
म्हणुनि हळूच भयानें तीस पुढे यादवेश विनयानें. ॥ १६
- ते तर बोले नमुनी. “पुर्वी दुर्घास धोर, सुझ, मुनी
माझ्या पितृमवनाला आला, जो वच तींनि भुजनाला. ॥ १७
- तेणें करुणानिधिनें दिधला मज शैवमंत्र तो विधिनें. ।
जपता पापें सरलीं. चित्तीं चिन्मूर्तिं सर्वदा स्फुरली. ॥ १८
- पंचाक्षरीजपानें जालें परिशुद्ध मानस तपानें. ।
महिमा धोर शिवाचा. धारी ससारखेद जीवाचा. ॥ १९
- भूप म्हणे, “उपदेशीं मत्रातें तू यया प्रथित देशीं. ” ।
वदुनि ते पदकमला. बोले, “तू कात होशि देशिक मला. ॥ २०
- आमुच्या नगराजवळी राहे मर्गाख्य योगिराज, वळी. ।
तेथें सत्वर जावें, त्याच्या वचनें रहस्य समजावें. ॥ २१
- तेव्हाचि तीव्रगतिनें भूप निघाला कलत्रसगतिनें. ।
पावे तो उडजातें, पाहे सर्वत्र फुड्ड कुटजातें. ॥ २२
- मग वदुनि मुनिचरणा, जोडुनि करयुग्म त्या सदाचरणा, ।
सागे आंपुली वार्ता. “स्वामी, तारीं” म्हणे “भवदवार्ता. ॥ २३
- सन्मुख जोडुनि पाणी राहे, वाहे दगबुजी पाणी. ।
त्यातें तव ऋषि पाहे. बोले, “का करिसि खेद, बापा हे ? ॥ २४

- चदना, आसेचनका, वाणें वायांचि करिशि सेचन कां ? ।
 पूर्जां नित्य शिवातें. लोकीं न पवसि कदापि (अ)शिवातें." ॥ २५
- सांगुनि शिवभजनातें, संगें घेवोनि त्याच सुजनातें, ।
 काळिंदीतीरासी आला ऋषि तो महा तपोराशी. ॥ २६
- स्नानहि संध्या करुनी वसतां सारे, शिवा मनीं स्मरुनी, ।
 ऋषि करि उपदेशातें, राया नेउनि विविक्त देशातें. ॥ २७
- तो पोडशोपचारी पूजुनि गुरुतें, सुमंत्र उचारी; ।
 देहांतुनि त्या काळीं निघती अरडत अनेक काकाळी. ॥ २८
- कांहीं गगनीं उडती, होउनियां भस्म ते तळीं पडती. ।
 पाहुनि अद्भुत, गुरुतें नमुनि पुसे भूप, दाससुरतरुतें. ॥ २९
- गर्ग म्हणे तें, "दुरितें, जन्मशर्ती जें तुवांचि आचरितें, ।
 करटाकारें मिल्हुनी गेलीं तें आजि आघवीं जळुनी." ॥ ३०
- गुरुशक्तीपूपातें प्राशुनि पावे महीश तोपातें. ।
 "श्रीदेशिकावतारी" मानी ऐसें "जनासि शिव तारी." ॥ ३१
- शांतिवधूसंयोगी येउनि उटजासि गर्ग तो योगी, ।
 नृपतिस अनुग्रहातें करुनि, सुखें पाठवी मग गृहातें. ॥ ३२
- पूजा गुरुची करुनी; हृदयीं त्याचीं पदांबुजें धरुनी, ।
 भार्येसहित स्वपुरा आला, जाला म्हणोनि काम पुरा. ॥ ३३
- तेणें गुणाकरानें धरिली काता करीं निजकरानें. ।
 जैशी चंदनपुतळी, शीतळ तनुतें तंशीच जाणितळी. ॥ ३४
- मग शंकरगुरुमजनीं होउनि तत्पर, वसे नृप स्वजनीं. ।
 ऐसी सुकथा कथिली सूतें, हे वादरायणें अधिली. ॥ ३५
- जे जन शिवमंत्रातें जपती नतरक्षणस्वतंत्रातें, ।
 ते शिवरूप. तयातें वीरेश्वरकवि नेवी सहृदयातें. ॥ ३६

२९. चंडेश्वरकथा.

(वीरेश्वरवृत्त)

- श्रीशंकरचरणातें पूजिति जे, दृढ धरोनि करणातें, ।
 त्याच्या दुष्कृतविपदा चारुनि, देतो तथा शिव स्वपदा. ॥ १
- पूर्वीं सद्भृगुगोत्रीं समूत, प्रथित माल्यनद्रोत्रीं ।
 होता कणभद्र मुनी. घ्यात शिवातें मनादिका दमुनी. ॥ २
- करुनीं मनोजयातें सेविति भार्या, तथा सुत जयातें, ।
 त्या दोघासहित भला राहे तो ऋषि शिवार्चनां निभला. ॥ ३
- तेथेंचि दैवगतिनें येउनि, वैदर्भ, सुश्र भूपतिनें ।
 पूजुनि त्यातें विधिनें, दिघलें गोशत मनोज्ञगुणनिधिने. ॥ ४
- बोलुनि मृदु वचनातें, देउनि ताबूलहेमवसनातें, ।
 त्याच्या नमुनि पदातें, गेला भूपाल तो जनपदातें. ॥ ५
- धेनु सदा चाराया सागे ऋषि तो सुता, सदाचारा, या. ।
 सुश्र तदर्भक हा कों वेगीं तें काननासि त्यातें हाकी. ॥ ६
- रानीं सरिदुपकठा आला, हृदयीं स्मरोनि शितिकठा ।
 मग तो तेथें रोवीं सान्या गायोसि धावुनि निरोधी. ॥ ७
- पाजुनि त्यासि पयातें, दुहुनीं मृण्मयिच भाजनिं पयातें, ।
 सोडी, तव त्या चरती, कोमल्यवसस्थळींच सचरती. ॥ ८
- नाहुनि तटिनीभुवनीं, जो शिव विख्यात या तिहीं सुवनीं ।
 मूर्तिं तथाची करुनी, पूजी दृढ भक्ति मानसीं धरुनी. ॥ ९
- पढताचि रुद्राध्याया, क्षीरें अभिषेक करि अवाध्या या. ।
 चदनवन्यसुमातें अपीं जपत सुसहस्रनामातें. ॥ १०
- धूप, तथा श्रुतिनेद्या दावुनि दीपहि, फलादि नैवेद्या, ।
 ताबूलाद्युपचारीं पूजुनि, मग शैवमग उचारी. ॥ ११
- मोदें सकलशिवातें स्थापुनि हृदयीं तथा तव शिवातें, ।
 उरल्या दुग्धघटातें घेउनि तो चालिळा गिरितटातें. ॥ १२
- त्या धेनुवासरासी हावुनिया शीघ्र पावनि घराशी. ।
 मातृहरीं कलशातें देउनि, चित्तीं स्मरे महेशातें. ॥ १३

जातनि नित्य वनातें, गाई चारोनि, तो त्रिनयनातें ।
 पूजुनि, ये सदनातें. कृमिता जाला अशा बहु दिनातें. ॥ १४
 येके दिवसीं माता त्यासि पुसे ते, वदोनि मृदु माता. ।
 “गाई असती शंभरी; आपिसि कां दूध येक कुंभभरी ?” ॥ १५
 वापहि त्यासि दटावी. “तूझी करणी नसे ओंम्हां ठावी. ।
 प्राशिशि, देशी इतरां ? सांग यथार्थचि नको सव्हें पितरां.” ॥ १६
 जें पिउनि घांसरांनीं उरलें, तें पय न वेंचिलें रानीं. ।
 केलें नाहीं प्राशन. काय नसे मज, वदा, घरीं अशन ? ॥ १७
 संशय कांहीं न धरा. जाणति मानस लमामहेश, धरा. ।
 ऐशा तद्वचनातें ऐकुनि, ते म्हणति “जाईं विपिनातें.” ॥ १८
 पुनरपि तो प्रेमानें गाई चारित, तसाचि नियमानें ।
 शिवालिंगातें पूजा; वालुनि तत्क्षीरसंग्रहीं पूजा. ॥ १९
 स्वसुता पाडुनि विसर, ब्राह्मण तो, चरति जेथ गोविसर, ।
 आला त्याच अरण्या. पाहे पुत्रा. शिवा, श्रितशरण्या, ॥ २०
 अभिपेकुनि देवा या येणें पय सर्व वेंचिलें वायां. ।
 केला लटिका शपथ. “प्रबळहि धरिला” म्हणे “कसाकुपथ ?” ॥ २१
 कुत्रेपयधृतानुरागें कृपिनें मग त्या सुतावरिल रागें ।
 पूजेचीं उपकरणें, जाउनयां जवळि, लोटिलीं चरणे. ॥ २२
 तेंणें कृतपापाचा केला प्रच्छेद तूर्ण वापाचा. ।
 पडिला तो तंव सहसा, भूवारि हतमूळ, पृथु अनोकहसा. ॥ २३
 पाडुनि अद्भुत करणी भक्ताची, शिव रिझोनि अंतःकरणीं, ।
 प्रकटुनि, त्यासि वदे तो. “वांछित जें, सांग. तेंचि विभव देतो.” ॥ २४
 कृपिसुत वंदुनि विनवी. “स्वामी, तूझीच भक्ति, नित्य नवी ।
 संतत सेवाहि घडो. मानस हें विषयचिंतनीं विषडो. ” ॥ २५
 ईश म्हणे, “कैलासीं राहीं मजजवळि संतत विलासी. ।
 होसी प्रमथगणांचा नायक तूं, निधि अनेक सुगुणांचा. ॥ २६
 तूं चंडकोप, बाला. ताडुनियां पीडिलें तुवां बाला. ।
 ‘चंड’ म्हणुनि नाम तुला होइल, मङ्गळिही, जगीं न तुला.” ॥ २७

ऐशा शुभ वचनातें ऐकुनि, तो मग वदे त्रिनयनातें ।
 “मद्विरहदुःख जाया, देई जनकासि नंदन दुजा या.” ॥ २८
 “या तूझ्या जनकातें, जननीतेंही मदीय लोकातें ।
 तुजसह दिव्य विमानी वसवुनि नेतों. यथार्थ हें मानीं.” ॥ २९
 ऐसें त्या अनघातें बोलुनि, तेव्हांचि सत्वर तिघातें ।
 यानीं वसवुनि वरवे आणी गेहासि ईश वाद्यरवें. ॥ ३०
 देऊनि गाणपत्य, स्वभक्त चंडासि मानुनि अपत्य, ।
 स्थापी शिव निजऐक्यां. पूर्ण रूपे त्यासि नित्य अवलोकी. ॥ ३१
 ऐशी कथा पुराणी प्रथिता हे शिवरहस्य सुपुराणी. ।
 “पढतां पातक नुरवी,” वीरेश्वरकवि म्हणे, “मति सिरवी.” ॥ ३२

३०. उपमन्युचरित्र.

(वीरेश्वरकृत.)

श्रीशंकरप्रभु, अपारमुखांबुराशी,
 रक्षी श्रितांसि जननीपरि लेंकरासी. ।
 दे मुक्ति, मुक्ति, बहुसंपदमीष्टदानें.
 ऐसी पुराण कथिते गिरीशापदानें. ॥ १
 व्याघ्रपाद सुत तो उपमन्यु. । बोधिला स्वजनकें गतमन्यु. ।
 दे म्हणे पुरहरासि पयातें. । तोपवी शिवाह शीघ्र तयातें. ॥ २
 कथा तेचि पौराणिकी आयिका, जी, । सहाय प्रभू होतसे सर्वकार्जी. ।
 जगीं येक मध्यदिनाख्य द्विजाती । सदासक्त होता शिवांश्र्यंबुजाती. ॥ ३
 सुमति सुत तयाचा, पंडित, ब्रम्हचारी,
 निपुण पडुनि शास्त्रें आणि ते वेद चारी, ।
 नमुनि विनवी वापा. “ जाउनी पुण्यदेशा
 करि न तप. अपेक्षी चित्त हें त्वन्निदेशा.” ॥ ४
 वदे तात तेव्हां, “ तपाला न जावें. । सदा भक्तिनें ईश्वरातें भजावें. ।
 मनीं जाणुनी सर्वभूताविभक्ता, । करीं ध्यान; तारीळ, हो, कीं, स्वभक्ता. ॥ ५

पुण्यक्षेत्र प्रथितचि असे पुंडरीकाख्य लोकीं,
जेथें शंभु प्रकट विलसे लिंगरूपी; विलोकीं ।

दावी मोर्दे नटन आपुळें आदितेया मुनींद्रा.

शार्ङ्गी ईशालयपरिसरी तो करी योगनिद्रा. ॥

६

पूर्वी वाक्ताळि (?) दैत्य जिंकुनि सुरां, स्वर्गाचिया संपती
मोगी. तो पुरुहूत जाणुनि मनी संरक्षिता श्रीपती, ।

क्षीरांभोधितदासि येउनि जगन्नाथा तया अच्युता

भावे बंदुनियां, म्हणे. 'अमय दे आम्हांसि नाकच्युतां.' ॥ ७

'जाई सत्वर पुंडरीकनगरा तेथें तपें तूं करीं.

'दैत्यांतें वधुनी स्वराज्य तुजला देईन मी लौकरी.' ।

'स्वामी, पोंडिल दुष्ट तो. मजसवें येई कृपे, माघवा.'

मोर्दे सेंद्र उपेंद्र ईशमवना आला भला तेधवां. ॥

८

तया क्षेत्रा जाई. सुखकर महादेवचरणां

मनीं ध्यायीं, पूजीं, नियमुनि सदा सर्व करणां. ॥

अशा तातोक्तीतें परिसुनि नमस्कार करुनी,

त्वरें आला माव्यंदिनि दृढ मनीं प्रेम धरुनी. ॥

९

तीर्थी स्नान करुनि, पूजुनि शिवा विध्युक्त, भावे मनीं

सप्रेम स्तवुनी, म्हणे "मज कृपे रक्षी; पहा, दीन मी. ।

स्वामी, भक्ति तुझी वरी दृढ असो, देवा, मृडानीवरा.

सेवा नित्य घडो, पदीं मन जडो, निर्विघ्न देई वरा. ॥ १०

प्रार्थुनी आदरें शंकरातें, । विचारुनियां तैथिच्या भूसुरांतें, ।

येक वांधोनियां राहिला, हो. । मनीं तें म्हणे "जाहला धोर लाहो." ॥ ११

नाना वन्य सुमें स्वयें प्रतिदिनीं आणोनि पूजी शिवा.

आनंदें द्विज नामकीर्तन करी, भक्तांसि जें दे शिवा. ।

तो येके दिवशीं म्हणे "भ्रमर, हे काल्पीं सुमीं भोंवती;

रात्रीं मी जांरि गेलिया वनचरें सत्यें वरी धांवती. ॥

१२

भृंगोच्छिष्टें सुमें केंवि । वाहूं मी ईश्वराप्रती ? ।

प्रसादें त्याचिया कांहीं । करावा यत्न संप्रती. ॥

१३

ऐशी आलोचना चित्ती । करोनि, शिवसन्निधी ।
 येजोनि, तो वदे मोदें, । “ तारीं मातें घृणानिधी. ॥

१४

हे पाणिपाद मज होत मृगादनाचे, ”
 ऐसैं सुखें वदत निप्र समोर नाचें ।
 ‘होतीळ तेंनि’ म्हणताचि पिनाकपाणी,
 जाला ऋषी तन तरलुनरात्रिपाणी.

१५

तो व्याघ्रपादाभिष निप्र जाला. । तेन्हा वदे त्या वृषभध्वजाला. ।
 “ मन्नाम, देवा, तुझिया पुरा हो. । हे कीर्तिं लोकीं बहुकाळ राहो.” ॥ १६
 असैं प्रार्थुनी, तो यथापूर्व देवा । मनीं घ्यात, पूजां सुखें वामदेवा. ।
 तदा तपिता पातळा आश्रमातें, । सुता पाववू त्या द्वितीय आश्रमातें. ॥ १७
 देखुनी पितृपदाप्रति वदी. । व्याघ्रपाद निजवृत्त निवेदी. ।
 तो म्हणे, “ स्वकुळनारिजमित्रा, । हो सुखी सकलसज्जनमित्रा. ॥ १८
 ब्रह्मचर्यें तथा श्रीशिवाराधनें । मान्य तू या जगीं जाण सत्साधनें. ।
 ऐकुनी वाक्य माझें गृहस्थाश्रमा । पान फेडानया शीघ्र देहध्रमा. ॥ १९

तो निष्काम, तथापि वाक्य गुरुचें मानोनी माध्यदिनी
 गेला शीघ्र तयासंगें निजगृहा तेन्हा पहा त्या दिनीं. ।
 मोदें येउनिया वसिष्ठ ‘ भगिनी देतों ययाला ’ म्हणे,
 पीयूषापरि मानिलें वचन तें मध्यदिन ब्राह्मणें. ॥

२०

तदुपरि सुमुहूर्ती पूजुनी त्या वरातें,
 विधिनिपुण वसिष्ठें चितुनी ईश्वरातें, ।
 अवनिसुरसमार्जी कन्यकादान केलें.

सप्रिनय दिधलीं तें मूपणें आणि चेलें. ॥

२१

ऐसा होता विवाह, द्विजवर अगळे बहुगेहासि जाती,
 तेन्हा तो व्याघ्रपाद स्थिर करुनि मना शंभुपादानुजातीं ।
 तेंघें घल्लें कितेकें ऋमुनि, पुनरपि श्रीनटेशोपकठीं

आला, घेजोनि सगें त्वरित गुणगती, गेहिनी, कबुकठी. ॥ २२,

यथापूर्व होवोनिया क्षेत्रवासी, । महाभक्तिनें नित्य पूजा शिनासी. ।

तदा दैवयोगें तया पुत्र जाला । दिसे मानुसा द्रष्टुनेत्राबुजाला. ॥ २३

२३

ठेवोनि नाम उपमन्यु म्हणोनि पुत्रा, । तें वृत्त पाठवि सुखें गुरुबंधुमित्रां, ।
आली वसिष्ठगृहिणी तंव तांतडीनें, । पाहे शिशूप्रति तया बहु आवडीनें ॥ २४

योगक्षेम विचारुनी ऋषिवरा, तद्देहिनीतें भली

बोले वाक्य अरुंधती, “ शिवरूपे सतुष्टता लाभली. ।

जाला पुत्र, परंतु पोषण घडे कैसें दुधावांचुनी ?

नेतें यास्तव मदृहा बहु घुतें म्या ठेविलीं सांचुनी. ” ॥ २५

मोदें व्याघ्रपदें वरें म्हणितलें. तें घेउनी लेंकरा,

आली ते निजमंदिरा स्वहृदयीं चिंतूनियां शंकरा. ।

तेथें पाजवि कामधेनुपथ तें साज्य त्रिकाळीं सती.

पाळी वर्षचतुष्क यापरि. तया देखोनि उल्हासती. ॥ २६

होतां बत्सर चारि तो ऋषि सुता घेवोनि आला गृहा.

मानी सन्मति पात्र होइल भला लोकीं शिवानुग्रहा. ।

माता त्या तनयासि देखुनि म्हणे, “ बाळा, मनोरंजना,

जाला फार उशीर आजि तुजला; येई त्वरें मोजना. ” ॥ २७

मोदें तेव्हां पाहुनी नंदनातें । पात्रों वाढी वन्यधान्योदनातें. ।

“ माते, क्षीराशीण हें पै रुचेना. । या शुष्काना भोजिल्याही पचेना. ” ॥ २८

ते सखेदचि वदे पृथुकाला, । “ माग दूध तुझिया जनकाला. ” ।

तो म्हणे मग सबाष्प तयातें, । “ दे कृपा करुनि शीघ्र पयातें. ” ॥ २९

“ कैचें, वापा, दूध आम्हां दरिद्रां ? । निष्कामें म्यां पूजिलें, जाण रुद्रा. ।

आहे, नाही, हें कळे काय बाळा ? । मागावें जें पाहिजे तेंचि वाळा. ॥ ३०

जे ज्या कामें पूजिती श्रीशिवार्ते, । ते प्राणी त्या पावती वैभवार्ते. ।

तूंही आतां माग त्याला स्वभावे. । तो इष्टार्था देइल स्वप्रभावे. ” ॥ ३१

“ कोठें असे तो शिव शीघ्र दावी, । हे कामना ज्यासि मियां वदावी. ” ।

“ हा लिंगरूपी प्रभु तूं विलोकी, । दाता, दयालु, प्रथित त्रिलोकी. ” ॥ ३२

तो वाळ, धीर, उपमन्यु तया शिवार्ते

पाहोनि, वंदुनि, सतोष करी स्तवार्ते. ।

“ शंभो, मृडा, पशुपते, श्रितपारिजाता,

दे दूध; दाखवि तुझ्या पदचारिजाता. ॥

भिक्षा मागासि तूं, तथापि सकळां देसी महासंपती.

देसी तें अमृत श्रितां, गरळ तूं खासी, मृडानीपती. ।

मोदें नाचसि तूं दिगंबर; तुझे हे भक्त दिव्यांबर

लेती; अद्भुत हें चरित्रचि तुजें भासे तुला कीं वरें. ॥ ३४

केयूरहारकटकादि विभूषणार्ते

नेघें तुवां दिधलिया जनभीषणार्ते. ।

नाहीच चाड मजला भवडंबराची.

देईं तुझी अचल भक्ति चिदंबराची. ॥ ३५

दे क्षीरान कृपा करोनि मजला या देहसंरक्षणीं.

आतां तूं जरि नेदिसी, त्यजिन मी प्राणासि पै ये क्षणीं. ” ।

ऐसें ऐकुनि वाक्य तो प्रगटला तेथेंचि दिव्याकृती,

आन्नायप्रतिपाद्य, चिन्मय, विभू, जो नेणवे प्राकृती. ॥ ३६

आनदें उपमन्यु देखुनि, नमी भावें भवानीवरा.

अंकीं घेउनि त्यासि ईश्वर म्हणे, “ मागें त्वदिष्टा वरा. ” ।

“ देईं दूध सदा. दुजें मज नको, स्वामी, कृपांभोनिधी.

साक्षी तूं मतिचा, कसें अनृत मी बोलु तुझ्या सनिधीं ? ” ॥ ३७

तेव्हां उमारमण सस्मित, चिद्विलासी

दुग्धाब्धि देउनि तया रिश्वी मुलासी. ।

बोले “ सुखें असुनि भूवरि, निल्य मातें

भावें भजें निजमनीं अमरोत्तमातें. ” ॥ ३८

तो यापरी कथुनि भूमिसुरात्मजाला,

तेथेंचि सर्वगत ईश अदृश्य जाला.

ऐसाचि होउनि सदा सगुणावतारी

वीरेश्वरप्रभु कृपे स्वजनांसि तारी. ॥ ३९

३१. ध्रुवचरित्र.

(नारद्विरितनयकृत.)

गोविंदचरणीं रमतां, ये शाश्वत निजमुख हाता. ॥ मये ^{किची संसृति} चिता ? ॥ ध्रुवपद. ॥

परीक्षिताप्रति तो शुक्रयोगी ॥ बोले प्रेने, विषयविरागी. ॥ भूपति
सुक्या हे तुजजोगी. ॥ परिसें मन ठेउनि श्रीरंगी. ॥ पूर्वी होता च-
क्रवर्ति उंचानपाद नृप. त्याच्या दोघी कुटुंबिनी, पतिदेवता, सती,
निजतनुकांतिविजितरतिरूपा. सुनीति नान्नी ज्येष्ठा, तैसी मुखचि-
कनिष्ठा, युवतिवरिष्ठा, पतिशुश्रूणरता. तयांप्रति पुत्र जाहले
बहुत चांगले. तयां निरखुनी अक्वनीजानी मनि संतोशुनि मानी निज-
भाग्योदय जाला. परंतु समुता वडिल गेहिनी नावडे तथा.
कोण्ही येका दिनि भद्रासनि द्वितीय गृहिणोसहित बैसुनी कनिष्ठा-
त्मजा उत्तमाप्रती खेळ्यात असतां, तंव तेथें सुनीतिसुत तो अ-
कस्मात पातला. विलासें, प्रीतिपडिभरें तथा निजांकी वसवी राजा.
रोव्हां अति रोषवती गुरुची त्यातें बोले. “ ऐकें, ध्रुवा विमूढा, बरवें.
वनीं राहुनी व्रतें, तपें आंचरुनी नियमें, हरिचा प्रसाद संपादिसि
जरी, पाषासे शेळीं शाश्वत राज्यपदासि, अर्भका. ये रिति मातृ-
वंचन ऐकुनियां वदे शिशू तो “ वना जातसें आतां. ” ॥ १ ॥

सापत्नावांचन स्वहिता ॥ मानुनियां, त्याजि सकळहि ममता. ॥ वि-
षयविरागें दंडुनि चित्ता, ॥ भावें आठवि तैं भगवंता. ॥ निज जननी-
सैं वंदुनि, तांची आज्ञा घेउनि, वना निघाला. मार्गी सारांसार
विचार करि हृदयीं तो. “ जीव कोण ? शिव कोण ? सर्व जग केंद्रि
जाहलें ? कर्ता यासि कंठण ? नेणें मी. कर्म, धर्म, निजवर्महि न कळे.
आतां आर्तत्राणपरायण, शरणागतवत्सल, करुणावरुणालय, श्रीमन्नारायण-
चरणाविण आन नसे गति मजला. ” ऐसा निश्चय करुनि, विवेकें
नृपबालक काननीं चालिला. बहुत मागला; भुके पीडिला; दिवाक-
रकरें पोळला भला; तथापि अवलंबुनि धैर्यातें वेगें जातां, तेथ
शचीपति धरुनि मनीं तोकाची गृसि नृपतोकाची स्थिति वळखाया,
घेउनि जननीचा वेप, पाठिसीं त्वरें पातला. म्हणे, “ वांसरा,

कां, रे, मातें येकलितें मोकलुनीं जासी ? न कळतांचि म्यां निरोप दिधला तुजला. बाळा, आतां वियोगखं न साहेवे. तुजसाठीं बहु-साल नयसही केले. बापा, सवतीनें निजवैर साधिलें, तुला बोधिलें, दुर्वाक्यशरें मजहि विधिलें; यास्तव आलें वना लगवगां. राहीं, राहीं. परतुनि पाहीं. तान्हूल्या, बहु पान्हा दाटुनि तटतटती कुच. ” यापरि मोहक वचन वदे पुरूंहत. तरी ध्रुव निश्चलमानस, केवळ लक्ष्मीवल्लभांप्रिकर्मलध्यानीं तो तत्पर होउनि, न लेखीच तद्वचनार्ते. तंव लाजुनि वळरिपु गेला मुरलोकांसि. म्हणे मग, “भगवद्भक्ता नसे मोह, भय, ममता.” ॥ २ ॥

ऐसा एकट तो ध्रुव विपिनीं ॥ विचरे. कामक्रोधा वधुनी, ॥ शमादि साधनही साधुनी, ॥ मुमुक्षु जाला सादर भजनीं. ॥ अकस्मात तंव विपश्चिदुत्तम, अघ्युतचित्तननिश्चलचित्त, विपंचीवादनचटुल, सुरार्चित विरिचिनंदन तूर्ण पातला. म्हणे, “बाळका, फाय अपेक्षा घरुनि मनीं, या वनीं हिंडसी ?” ऐसें वचन मुनीचें ऐकुनि, नृपतितनय तो वंदुनि चरणा, सविनय विनवी. “स्वामी, माझा परिस मनोरथ. गमनागमनरहित सुखधाम असे जें, त्याप्रति मातें पावविं. संसृतितारक पोत तूंचि. मी पोत नेणता. तात, माय तुजवीण नसे मज. ” ये रिति मात तयाची परिसुनि, वदे ऋषी तो, “श्रीपति-भजन करीं भावें, मग तरासिल, बापा. ” “स्वामी, मजला मंत्र, तंत्र तें किमपि कळेना. पूज्य हरी तो, पूजक मी कैसा जालों ? हे गति उमजेना. ” तंव ऋषिराज रिशुनि निज चित्तीं, द्वादशाक्षरी मंत्र तया उपदेशी. स्नेहें महावाक्य वाक्यार्थहि बोधी. मग तो शिष्य ध्रुव बहु विनयें पुसे. “सहरो, ब्रह्मी माया जन्मली कशी ? जीव-शिवांचें ऐक्य कैवि ? हें सांगें. करुणा करी ” म्हणुनियां नमुनि मुनिवरा, हात जोडुनी उभा राहिला, स्मरुनि मनीं भगवंता. ॥ ३ ॥

नारद सांगे नृपतनयार्ते. ॥ “परिसें, बाळा, निर्मल चित्तें. ॥ छेदुनि समस्त संदेहार्ते ॥ पावसि शाश्वत आत्मपदार्ते. ॥ पूर्ण ब्रह्म, संनातन, निर्गुण, नित्य, निरंजन, तेथें जाली अहंस्फूर्ति ते माया जाणें. सूर्यी जैसी प्रभा विराजे, रत्नीं जेंवि असे कीं; कील स्व-

रूपी तसी अमेदेचि चिंच्छति शोभते. तीच्या योगें ईश्वर म्हणती. सांख्यविद तथा प्रकृतिपुरुष म्हणुनी व्यवहारिति. जगदुपादान तोचि समज तू. सर्वनियता, समस्तकर्ता, सर्वज्ञाता, सर्वसाक्षि, सर्वांतर्यामी, ऐसा ईश्वर अविद्यापरी जीवहि म्हणवी. निजस्वरूपा प्रिसरुनि, मग तो ' मी देही, मी स्थूल, कृश, सुखी, दुःखी, माझी गृहसुतदाराक्षेत्रपशुधने ' म्हणोनि वरपे सद्गुरुवचनेकरुनि महावार्त्त्यार्थ विचारुनि सोपें दिज हे जहदजहलक्षणा करुनिया तदे-तदेशकाळ त्यागुनि, पुरुषमात्र तो घेइजे जसा, तेंविचि उभयत्रहि वाच्याशा त्यजुनि, वरा लक्ष्याशचि घेता, निरुपाधिक निर्जपदासि पात्रे " ये रिति गुरुने बोधिता, तदा ' त्रैलोक्य ' ऐसा अनुभव घाणला त्या. तदुपरि तो धुन देशिकचरणा वदुनि बोले. " स्वामी, माते मज भेलविलें. मदिना दुजे न दिसे, नसेचि. " एव परमानदी निमग्न होउनि निश्चळ स्वेदकपरोमाचवाष्पगद्गदस्वरादिक अष्टभानयुत, पुनरपि तो ते दशा जिरवुनी, वदे सुलें " श्रीकृष्ण, विष्णु, सुखदाता " ॥ ४ ॥

जाळा धुन तो पूर्णज्ञानी. ॥ तत्परअखड भगवद्भजनी. ॥ आज्ञासदुहर्चा घेवोनी ॥ आळा यमुनातटासि मौनी ॥ तेये पानन बनीं राहुनी, धरुनि नियम, दृढ करी तपातें. कितेका दिन मग सुकळीं पानें भक्षुनि राहे. निर्मळ नीर प्रसूतिपूरक प्राशन करनी कमिले कतिपय वासर. तदुपरि पवनाहारी होउनि, आत्मध्यानपरायण असता, तेव्हा दिविपदामिनुत, त्रिलोकपोषक, मुजनतोषक, श्रीपुरुषोत्तम, शखसुदर्शनकौमोदकीसुपकृजविलसत्पचशाख, सुखदायक विश्वभर प्रगटला. निरखुनि देवा, माये वदन करुनी, बालक स्वभाव्या असंमर्थ यास्तव स्वहस्त जोडुनि उगा सन्मुख स्तब्ध राहिला. वासुदेव तव कवुकोटिनें तालुगरी कुरवाळी स्नेहें. तत्क्षणींच औत्तानपादि नुति करी यशामति. म्हणे, " मुकुटा, चिन्मुखकटा, मुचकुटोद्धारक, वृदारकवदिताग्निर, वदारुल्लोममदार, पाहि मा. " ये रिति स्तवे तोपुनि माधन आळिगुनि बोले मग. " बाळा, साग मनोरथ. देइन वर तुजला, मम वत्सा. " " स्वामी, तवपदभजनाविण मज नसे

अपेक्षा.” पुनरपि देव वंदे. “ तू भूगरी पट्टिशत् दर्शशत सत्सर
करुनि राग्या शेखी शाश्वतपदा पावसी. ” ऐसा वर देऊनि श्रीहरी
गुप्त जाहला. नृपमुतही निजसदना येडनि जननीजनका वृत्त निनेदु-
नि, सुखें राहिला. ऐसी भगवंद्रक्तकथा जे कथिती, ऐकति त्यातें
सतति, सपति देडनि, तारी सतत नरहरितनयनाता ॥ गोविंद-
चरणी रमता, जे शाश्वत निजपद हाता. ॥ मग कैची ससृतिधिता ॥ ५ ॥

३२. मार्कंडेयचरित्र.

(नरहरितनयवृत्त.)

गौरीश, करुणासिंधू, निजमक्ताचा कैनारी, ॥ दुस्तरभवभीति निगारी. ॥
॥ धुनपद ॥

पूर्वी मृकडु नामेंक मुनी ॥ होता, सादर शंकरभजनी, ॥ पंडित,
समर्थ इद्रियदमनी, ॥ सात्विक, शुद्ध, ब्रह्मज्ञानी, ॥ पजनादिकपदं कर्म-
निरतही, नित्यानित्यपदार्थविवेकी त्याची भार्या शीलपती, अनुकू-
ल, सुशीला, अतिविमलागी, कुशला, निर्मल, कुलजा, बाळा,
बहुनिया निजपतिपदकमला, जोडुनि करुनल, मृदुलवचन. बोळे.
“ जी, स्वामी, सतानेविण सताप मनी, चिता सतत वाढतसे
की; वास्तव श्रीभगवताप्रति तुष्टि मागा सतति. ” यापारि विनती.
करुनि, शुभमती सती उभी ते सन्मुख असता, प्रत्युत्तर दे
तीस कर्पाश्वर. “ काते, मात यथार्थचि हे, परि दाता ईश्वर. येथें
आमुची शक्ति न चाले. प्रजेकडुनि तो मनुष्यपूर्ण, प्रसिद्ध ऐसी
श्रुति प्रपची, प्रबोधविरहित निप्रगौरव, प्रसूनहीन क्रीडाका-
नन, प्रतापरहित प्रजेश जैसा, पानीयाविण जशी प्रपा की;
प्राणाविण हें जेंवि कलेवर, व्यर्थ तसें कुळ अपुत्रमगळ. पाह्नुनि
चचळ जालों व्याकुळ. आता रक्षिल तो त्रिपुरारी, मनोविहारी,
पन्नगहारी, शम्भु, शर्व, अविकारी. ॥ गौरीश० ॥ १ ॥

मृकडु बोळे निजगृहिणीतें. ॥ जातों, काते, आजि तपातें ॥ राहे
सदनी प्रमुदित चित्तें. ॥ ईश्वर पुरविळ मनोरथातें ” ॥ यापारि बोडुनि

भाव विचारुनि येइन लवकरि. ” “ वरें, तसें हो. ” म्हणतां देवें,
मनोजवें ऋषिराज निघाला, गृहासि आला, कथी प्रियेला वनीं वर्तली
कथा आपुली सारी. ॥ गौरीश० ॥ ३ ॥

परिसें विनती प्राणेनाथा. ॥ “ कुपुत्रसंगति जाणिजे वृथा. ॥
धरिल अन्हांटा, त्यजिल सुपंथा; ॥ अकीर्ति येइल ओंमुच्या माथां. ॥
सज्जनसुमनोरंजन नंदन तो हरिचंदन अत्यायु जरी, श्रीशिवभजनें
चिरंजीव होइल; हा निर्धय. वंदिन तुमच्या पदार्चिदा. जा. सुख-
कंदा, वंदारुजनानंददायका मागा सुंदर, सद्गुणमंदिर पुत्र शाह-
णा. ” आकर्णुनि तद्वचन तूर्ण तंव पूर्णज्ञानी शर्वाणीरमंगामलंच-
रणस्मरण करित ऋषि वना पातला. त्रिनेत्राप्रती नमुनि म्हणे,
“ दे, देवा, सुंदर तनय मज भला. ” गीर्वाणप्रभु, “ तथास्तु ”
म्हणुनी अदृश्य झाला. पुनरपि विप्र, प्रजाकाम, तो प्रसन्नहृ-
दय, क्षिप्र गृहा येजनि प्रियेला वृत निवेदी. तदुपरि दोघें ए-
कांतीं ऋतुंकाळीं तोपें रमतां, शीलवती गर्भातें धरिती झाली. तीतें
भर्ता पुसे विनोदें, “ काते, सांगें तुझे डोहळे; कारन सोहळे ”
हांसुनि लज्जावती सती ते म्हणे “ करा शिवकीर्तन संतत. शिव-
कथामृत प्राशन करवा. ” तोपुनि तंव तो गृहिणीतें आलिंगी प्रेम.
ये रीती नव मास पूर्ण भरतां, सुमुहूर्ती पुत्र जाहला बहुत चांगला;
शिवें दीधला म्हणुनी. करि ऋषि जातकर्म; मग मार्कंडेय असें
द्विजसमंत नामहि ठेवी. वाळ वाढतां, अस्फुटाक्षर तद्वचनें तें
अमृतसमें आवाडिनें सेवी. पंचम वर्षी उपनयन करी. तदनंतर
मार्कंडेय मुनी वास करुनी बहु नियमाने सांगवेदपारंग तो झाला.
पट् शास्त्रें ओणि सर्व पुराणें पढुनि निपुण सद्गुणी शोभला. द्विजीं
काजिजा. जनीं पूजिळा. गर्वसहित दृढभावे निशिदिनि सजे मनीं
त्रिपुरारी. ॥ गौरीश० ॥ ४ ॥

देखुनि पितर मुखें तनयाला, ॥ मानिति भूषण निजान्वयाला; ॥ परंतु
पंचदशाद्व वयाला ॥ जाले, उरला येक ययाला; ॥ म्हणुनि दचकती,
धैर्य साडिती, रुदन माडिती, त्यापुढें वळें दुःख कोंडिती, धरिल
भीति यांस्तव हें वृत्त तयासि न सांगति. श्रमतां कितेक इंगित

जाणुनि मार्कंडेय पुसे, पितरांप्रति वंदुनि, मजपासुनि सेवेंत उणें पडलें
 असलीया, क्षमा करावी. वाळ नेणतें लडिवाळपणें करी जरी अ-
 पराधकोटितें. मनि न धरावें. ” “ ऐसें सविनय वचन परिसुनी,
 मृकंडु मुनि बोले, “ रे पुत्रा, परमपवित्रा, विमलचरित्रा, कोमल-
 गात्रा, वारिजनेत्रा, तुजपासुनि अपराध कदापि नसे मम वत्ता. त्वजि
 विचिकित्सा. स्वच्छहृदय तूं मच्छासर्गांच वर्तसि, वाळा. ऐकें शो-
 काचें कारण हें. अपुत्रें मियां दुधर तप तें करितां विपिनीं, उ-
 माकलत्र, श्रीदमित्र, तो विनेत्र, शंभू प्रसन्न होउनि, “ अगा
 मृकंडो, पडित, पोडश्वार्धिक; गूर्ख, शंतायू; या दोघांत रुचे जो
 तो देइन. ” म्हणतां, तें सुंदर, बुधबूडामणि सुत मागितला. तोचि
 तूं मनीं जाण निश्चयें. मार्कंडेय म्हणे, “ बहु वरवें झालें. जन्मविलें
 ज्या देवें, तो मज काय उपेक्षिल, बापा ? स्वस्थ असें नपवसि
 परितापा. ” ये रिति जननीतें, जर्नकातें समजाणुनि मुनिनंदन वेगें,
 विषयविरागें, शुभांतरगें, स्मरत शिवपदे निवे वना सुविचारी. ॥
 गौरीश० ॥ ९ ॥

ऐसा मृकंडुनंदन भला ॥ सदसद्वस्तुविवेकी, भोळा, ॥ इहामुत्रफलभोग-
 सुखाळा ॥ तृणसम लेखुनि, मुमुक्षु जाळा. ॥ शम, दम, उपरति, ति,
 शिक्षा, दृढश्रद्धा, सम्यक् समाधान इत्यादि साधनें संपन्न मुनी,
 ब्रह्मज्ञाना अधिकारी होऊनि, विचक्षण सद्गुरुचरणा शरण जाठनी,
 करुणा संपादुनि, तद्वाक्यश्रवणमनननिदिध्यासें, तो स्वरूपसाक्षात्कारा पा-
 वुनि, स्वानुभवे ऋषिराज वदे तें. ब्रह्मवाहं. देहप्राणादिक जड
 दृश्य, विकारी, मायाकार्य, अशाश्रय. हें मी नव्हें कदापि. सदाशिव,
 साक्षी, चिन्मय, अज, अव्यय, मी. ” ऐसी प्रतीति वाणवी तया;
 तथापि मीतूं पणावीण शिवभक्तिही करी. ऐसा शीलवतीनंदन तो स-
 कळ तीर्थयात्राही करुनी; कवेरतनयांदाक्षेणतीरीं, श्वेतारण्यां अ-
 सतां तोरें, आयुष्याचा चरम दिवस सगंजुनी, विवेकें निर्मळ तटिनी-
 जळीं नाहुनी, तिळ, तंदुळ, जळ, कोमल विल्वदेळें, कल्हारसुवकुळ-
 पाटळीकुसुमादिक पूजासामग्री संपादुनियां, यथाविधि श्रीशिवार्चन
 करूं वसतां प्रेमें, चंडमानुसुत, दंडधर, तदा प्रचंड दूतां म्हणे.

“ शीघ्र जा. मृकडुतनया चोदुनि आणा ” आज्ञा मानुनि अ
चाट भट ते मार्कंडेयानिकट पातले. पाहुनिया शिवमूर्ति परतले.
शुमनासमीप येडुनि म्हणती, “ स्वामी, आमुचा मूल न चाले. ”
त्यातें धि कारुनि, वहुरोपें छुलायारी बळंधुनि, छवकारी कालमेव
नीलच्छवि काळचि आज कोडांहळ वारत खे. भाळविछेचनभक्त
वाळका लक्षुनि जालें गळा घालुनी, बळें बोढितां, अग्निश्रेष्ठ शि-
वपादपल्लवां मिठी देडनी म्हणे, “ धूर्जटी, इष्टदायका, या सकृष्टी
धार धार, मज तारी. ” ॥ गौरीश ० ॥ ६ ॥

आकर्णुनि मुनि दीनावाणी, ॥ कळवळुनि मनीं, पिनाकपाणी, ॥ वद्दा-
दर जो नतसरक्षण. ॥ प्रगटे शिवलिंगीं तेचि क्षणि. ॥ गंगाधर, शत-
पतगमुप्रभ, मुजगभूषण, कुरगधर, घृतमतगाजित, त्रिलोकनायक
सर्वमगलालिंगिताग, सुरपुगव तो अतिरागे नामपदे शमनातें, ताडुनि
वक्षस्थळी, भूतळीं पाडी वेगें. तत्र यमार्किकर चळचळ कापत
तळपति दाहि दिशाप्रति धाकें. प्रसन्नवदन, मृडानीयलुभ, दयानिधी
मुनिवरा भेटुनी, “ दीर्घायुर्वव, दीर्घायुर्वव. ” म्हणे तेधवा. रत्नसा
नुसा धीर मुनी तो नमुनि शिवपदे, समुख नोदें उभा राहि
ला. ऐसा शंकरविलास निरखुनि, परमेष्टीप्रमुखांमर सर्वहि जय-
जयकार करित, अति निनवें प्रणतार्तिहरा प्रणाम करुनी म्हणती,
“ स्वामी, तुवा दीधळा वर. “ पोटश वत्सर आयु यया. ” चरम
दिवस हा समजुनि शमनें; महादेव, तव सेवा केळी. तू जगदीश,
नियंता. ऐसें तुवा केलिपा सागों कवणा ? ” हासुनि गौरीरमण
वदे, “ मद्भजन करिति जे, तया सज्जना जननमरणभय लेशा
नाहीं, जाणा निश्चय. ” ये रिति सर्व सुरा समजावुनि, स्वस्थळारि
पांठवुनि, स्नेहें मृकडुतनया अमीष्ट देडुनि. अदृश्य झाला, क
रोनि लीला, महेश, मोळा, नरहरिसुतसुखकारी. । गौरीश, करुण
सिंधू, निजभक्ताचा कैवारी, ॥ दुस्तरभयभीति विवारी. ॥ ७ ॥